



**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A

S.O.U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945: 1
JUSTITIEDEPARTEMENTET



BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
UTLÄNNINGSLAG OCH LAG ANGÅENDE OM-
HÄNDERTAGANDE AV UTLÄNNING I
ANSTALT ELLER FÖRLÄGGNING

Avgivet av
1943 års utlänningsakkunniga

S T O C K H O L M

1 9 4 5

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlämning i anstalt eller förläggning. Norstedt. 196 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet. Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:1
JUSTITIEDEPARTEMENTET



BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
UTLÄNNINGSLAG OCH LAG ANGÅENDE OM-
HÄNDERTAGANDE AV UTLÄNNING I
ANSTALT ELLER FÖRLÄGGNING

Avgivet av
1943 års utlänningsakkunniga

STOCKHOLM 1945
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
445186





REKONSTRUKTION AV FÖRSLAG
TILL
UTVÄRDNINGSLAG OCH LAG ANGÅENDE OM-
HANDLNINGARNA AV UTVÄRDNINGS-
ANSTÄLT FÖR FÖRÄGNING

1913 års utvärtningslag

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till Chefen för Kungl. Justitiedepartementet</i>	5
<i>Inledning</i>	7
<i>Avdelning I: Utlänningslagen</i>	13
1. Utlännings inresa och uppehåll i riket	13
2. Utlännings avlägsnande ur riket	22
3. Utlännings tagande i provisoriskt förvar	31
4. Straffbestämmelser	35
5. Besvärsmått över den centrala utlänningsmyndighetens beslut m. m. ...	37
6. Särskilda bestämmelser	41
7. Fullmaktssadgande	42
8. Giltighetstid. Övergångsbestämmelser	43
<i>Avdelning II: Flyktingfrågan</i>	45
1. Allmän översikt	45
2. Sveriges flyktingpolitik	48
<i>Avdelning III: Omhändertagande av utlännings i anstalt eller förläggning</i>	68
A. Inledande översikt.	
1. Interneringsfrågans bakgrund och betydelse	68
2. Administrativ författning eller lag?	72
B. Motivering till den föreslagna särskilda lagen.	
1. Omhändertagandets innebörd och former	77
2. Grunderna för omhändertagande	79
3. Beslut om omhändertagande. Besvärsmått	81
4. Förhör inför domstol eller inför administrativ myndighet	88
5. Prövning av fråga om kvarhållande	100
6. Utskrivning	105
7. Disciplinära åtgärder mot omhändertagen	106
8. Fullmaktssadgande	111
9. Övergångsbestämmelser	111
—————	
<i>Bilaga A: Flyktingarnas understödjande och mottagande</i>	113
1. Privata flyktingkommittéer	113
2. Statens flyktingnämnd	115
3. Utlänningskommissionens lägerverksamhet för understöd åt flyktingar	117
4. Arbetsförmedlingsorganen och flyktingarna	122
5. Det norska flyktingkontorets verksamhet	124
6. Det danska flyktingkontoret	126
7. Utlänningskommissionens interneringsförläggningar	128

	Sid.
<i>Bilaga B: Behandlingen av utlänningar i s. k. långtidsförvar</i>	135
<i>Bilaga C: Statistiska uppgifter</i>	137
I. Omhändertagande i förläggning.	
1. Antalet i förläggning omhändertagna och deras fördelning på olika läger	137
2. Interneringstiden för de omhändertagna per 1/6 och 1/11 1944	137
3. Förhör inför länsstyrelse	138
4. Prövning av fråga om omhändertagens kvarhållande	138
5. Tiden för hållande i förvar vid tidpunkten för omhändertagandet..	139
6. Disciplinbestraffningar av i förläggning omhändertagna	140
7. Antalet i förläggning omhändertagna och från förläggning utskrivna under tiden 1 januari—30 september 1944 m. m.	141
II. Tagande i förvar.	
1. Tagande i förvar i fångvårdsanstalt	142
2. Tagande i förvar annorstädes än i fångvårdsanstalt	142
<i>Bilaga D: Flyktingfrågor i Schweiz</i>	143
<i>Bilaga E: Förslag till utlänningslag</i>	147
<i>Bilaga F: Förslag till lag angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning</i>	166

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Med stöd av nådigt bemyndigande den 21 april 1943 tillkallade t. f. chefen för justitiedepartementet den 28 i samma månad såsom sakkunniga att verkställa översyn av gällande utlänningslag jämte vad därmed äger samband justitierådet G. Dahlman, tillika ordförande, utrikesrådet G. Engzell, dåvarande t. f. byråchefen i socialstyrelsen, numera byråchefen i statens utlänningskommission C. Schmidt, professorn Å. Holmbäck och pressombudsmannen K. R. Casparsson. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnade t. f. departementschefen samtidigt dåvarande förste amanuensen i justitiedepartementet, numera byråchefen i statens utlänningskommission G. Lindencrona.

De sakkunniga antogo benämningen 1943 års utlännings-sakkunniga.

Med stöd av sagda bemyndigande förordnade chefen för justitiedepartementet den 4 oktober 1944 förste sekreteraren i utrikesdepartementet S. H. G. Rynell att tills vidare biträda såsom sekreterare åt de sakkunniga.

Angående direktiven för de sakkunnigas arbete och av de sakkunniga tidigare avgivna utredningar och förslag hänvisas till inledningen, s. 10 ff.

De sakkunniga få härmed vördsamt överlämna betänkande med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag) och till lag angående omhändertagande av utlännings i anstalt eller förläggning. De sakkunniga ha därmed slutfört sitt uppdrag.

Stockholm den 30 december 1944.

GUNNAR DAHLMAN

BAGNAR CASPARSSON.

ÅKE HOLMBÄCK.

GÖSTA ENGZELL.

CARL CHR. SCHMIDT.

G. Lindencrona.

THE STATE OF NEW YORK, IN SENATE,

January 1, 1891.

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE,

IN ANSWER TO A RESOLUTION PASSED BY THE SENATE,

APRIL 1, 1889,

RELATIVE TO THE LANDS BELONGING TO THE STATE.

ALBANY:

ANDREW D. WHELAN, PRINTER,

1891.

Stockholm den 30 December 1844.

QUINCY PALMERIAN

BAGNAN CARLSSON
AND HUBNER
GÖSTA ESKERLID
CARL GUST. SKERFVING

G. Eriksson

Inledning.

Den svenska utlänningslagstiftningen har tillkommit under de senaste årtiondena efter hand som det till följd av förhållandenas utveckling befunnits påkallat att frångå den grundsats om fritt folkutbyte mellan staterna, vilken för Sveriges vidkommande hade förverkligats genom förordningen den 21 september 1860 (nr 34 s. 1) om upphävande av skyldigheten för resande att vara försedda med pass. Vid innevarande sekels ingång tillämpades grundsatsen om fri folksamfärdsel av nästan alla civiliserade stater, och för Sveriges del upprätthölls den även efter utbrottet av det förra världskriget. Vår första lagstiftning angående utlänningars vistelse här i riket, den så kallade utvisningslagen den 14 september 1914 (nr 196), rubbade icke sagda princip utan reglerade endast den administrativa maktens åtgärder mot sådana utlänningar, vilkas vistelse inom riket ansågs vara från det allmännas synpunkt farlig eller skadlig. Denna lag innehöll bestämmelser om avvissning och utvisning av utlänningar.

Med stöd av ett i 1914 års utvisningslag meddelat fullmaktstadsdande utfärdade Kungl. Maj:t under förra världskriget i administrativ ordning ett flertal författningar, vilka ytterligare reglerade utlänningars rätt att inkomma och vistas i vårt land. Sålunda tillkommo kungörelserna den 13 augusti 1917 (nr 552) och den 22 september 1917 (nr 620) angående passtvang för resande, som ankomma till riket. Den 26 september 1918 utfärdades en kungörelse (nr 793) angående övervakande av utlänningar i riket, vilken ersatte vissa av de tidigare under kriget utfärdade författningarna. Enligt sistnämnda kungörelse skulle envar, som ankom till riket, där han ej genom legitimationshandling eller på annat sätt styrkte sig vara svensk medborgare, vara försedd med pass av visst innehåll och utseende. Passet skulle vara påtecknat (viserat) av svensk diplomatisk eller konsulär tjänsteman. Utlänning som befann sig i riket var, därest han önskade fortfarande vistas här, skyldig att vara försedd antingen med viserat pass eller, om han ej kunde förskaffa sig dylikt, med uppehållsbok, innefattande tillstånd att vistas i riket.

Nu nämnda kungörelse, som gällde till utgången av år 1919, erhöll sedermera med smärre ändringar förlängd giltighetstid. Den mest betydelsefulla av ändringarna torde ha varit den om skyldighet för myndigheterna att vid prövning av ansökan om visering eller uppehållsbok taga hänsyn till arbetsförhållandena i riket. Denna bestämmelse infördes första gången i kungörelsen den 26 november 1920 (nr 804). Med anledning därav utbildades den praxis, att visering meddelades med eller utan rätt att taga arbetsanställning.

Under de följande åren blev en strävan att upphäva viseringstvangen alltmer framträdande. Mellan ett flertal västeuropeiska stater träffades ömsesidiga överenskommelser om upphörande av viseringen. Även Sverige ingick dylika avtal. Den lättnad i de mellanfolkliga förbindelserna, som härigenom inträdde, gällde likväl endast den normala resetrafiken. I stället för viseringstvangen vidtogos i olika länder nya åtgärder i syfte att skydda den inhemska arbetsmarknaden och förbehålla bostadstillgången åt landets egna invånare. I Sverige hade, såsom nyss omtalats, i fråga om viseringspliktiga utlännningar, som ämnade antaga arbetsanställning i riket, särskild prövning angående villkoren för rätt att antaga dylik anställning ägt rum. Genom kungörelse den 4 september 1926 (nr 411) infördes bestämmelser i syfte att skydda den svenska arbetsmarknaden mot en större inflyttning av viseringsfria utländska arbetssökande. Kungörelsen, som trädde i kraft den 1 oktober 1926, gavs giltighet tills vidare till utgången av år 1927.

Emellertid gjorde sig den uppfattningen gällande, att de erforderliga föreskrifterna icke längre borde meddelas i administrativ ordning utan givas i lag. I anledning härav tillkom lagen den 2 augusti 1927 (nr 333) om utlänningsrätt att här i riket vistas. I denna lag — som är vår första egentliga utlänningslag — upptogos såväl de ursprungliga reglerna i 1914 års utvisningslag som ock regler om förpassning samt åtskilliga stadganden av immigrationspolitisk innebörd. Med hänsyn till de förhoppningar, man hyste om en återgång till förkrigstidens förhållanden, gjordes lagen allenast provisorisk, och dess giltighetstid bestämdes till fem år. År 1932, då frågan om förlängning av lagens giltighetstid var föremål för behandling, stod det klart för statsmakterna, att någon sådan förändring av de mellanfolkliga förhållandena, som kunde föranleda lagens upphävande eller åtminstone mildring av dess bestämmelser, icke hade inträtt. Snarare hade, ansåg man, de skäl, som lågo till grund för lagens immigrationspolitiska bestämmelser, vunnit i styrka. I anslutning till denna uppfattning förordnades genom lag den 13 maj 1932 (nr 134), att utlänningslagen med smärre ändringar skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1937.

I anledning av väckta motioner avlät 1936 års riksdag till Kungl. Maj:t skrivelse, nr 344, med anhållan att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående tekniska förbättringar av kontrollen över inresande utlännningar, varvid dock borde tillses, att kontrollen bleve så anordnad, att den ej försvårade samfärdseln mellan de nordiska länderna för deras medborgare. Den 12 juni samma år tillkallade chefen för justitiedepartementet, enligt meddelat bemyndigande, sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning angående revision av bestämmelserna om utlänningsrätt att här i riket vistas och därmed sammanhängande spörsmål. De sakkunniga — nedan kallade 1936 års utlännings-sakkunniga — avgåvo den 12 december samma år den begärda utredningen (SOU 1936:53), och med ingången av år 1938 ersattes 1927 års lag med den ännu gällande utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344). Den nya lagens tillkomst medförde en viss centralisering av ärendenas handläggning till socialstyrelsen, en omläggning av institutet för-

passning och inrättande av en utlänningsnämnd. Även 1937 års lag fick till en början en till fem år begränsad giltighetstid.

I skrivelse den 13 maj 1939, nr 264, hemställde riksdagen, i anledning av väckta motioner, att Kungl. Maj:t ville låta snarast verkställa en allsidig utredning angående de ändrade anordningar för utlänningsärendenas behandling och utlänningskontrollen samt de ändringar i utlänningslagen, som gjorda erfarenheter under lagens tillämpning visat vara påkallade, och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I anledning av skrivelsen tillkallades enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 juni 1939 sakkunniga för utredning angående ändrade anordningar för utlänningsärendenas behandling och därmed sammanhängande spörsmål (1939 års utlännings-sakkunniga).

Det av de sakkunniga påbörjade utredningsarbetet avbröts till följd av de förhållanden som uppstodo genom krigsutbrottet.

Emellertid förlängdes 1937 års utlänningslag år 1942 på tre år, så att lagen nu gäller till och med den 31 december 1945. I samband med förlängningen av lagens giltighetstid vidtogos vissa mindre ändringar i densamma. Ändringarna hänförde sig väsentligen till straffbestämmelserna samt införande av institutet utresebeslut.

Att den nu gällande lagen, vilken utfärdades före krigsutbrottet, kunnat bibehållas i huvudsak oförändrad även under de väsentligt ändrade förhållanden, som utvecklats under kriget, torde väsentligen ha berott på två omständigheter. Den ena har varit, att lagen giver de beslutande organen en tämligen stor frihet vid handläggningen av utlänningsärenden. Den andra omständigheten, som möjliggjort bemästrandet av de av krigsförhållandena föranledda särskilda utlänningsproblemen, har varit att Kungl. Maj:t i lagen erhållit vittgående fullmakter att dispensera från lagens föreskrifter samt att meddela erforderliga tilläggsbestämmelser. Dessa fullmakter ha i icke obetydlig omfattning tagits i anspråk, och i administrativ ordning ha utfärdats kungörelser, vilka dels satt vissa bestämmelser i lagen ur tillämpning och dels kompletterat lagens föreskrifter. I förstnämnda hänseendet må exempelvis nämnas, att Kungl. Maj:t förordnat, att vad i 46 och 47 §§ utlänningslagen sägs om skyldighet för den centrala utlänningsmyndigheten att inhämta utlänningsnämndens yttrande innan myndigheten meddelar avvisningsbeslut och om klagan över sådant beslut icke skall äga tillämpning, ävensom förordnat, att vad i 8 och 9 §§ utlänningslagen sägs om skyldighet för länsstyrelse att i ärende angående uppehållstillstånd avgiva yttrande till den centrala utlänningsmyndigheten icke skall äga tillämpning med mindre myndigheten i särskilt fall därom förordnar. Kompletterande föreskrifter ha, likaledes i administrativ ordning, införts bland annat av innehåll att utlämning under vissa förutsättningar må av den centrala utlänningsmyndigheten omhändertagas i förläggning. De viktigaste av dessa bestämmelser äro upptagna i kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlämningar, här nedan kallad tillsynskungörelsen.

Vid 1943 års riksdag väcktes inom första kammaren motion, nr 182, om

ändrade bestämmelser angående utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar.

Den 28 april samma år tillkallade t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande, sakkunniga för att verkställa en översyn av gällande utlänningslag jämte vad därmed äger samband. I direktiven anfördes bland annat, att det torde vara uppenbart, att tidpunkten icke vore lämplig för en genomgripande lagrevision. Under de senast gångna åren hade emellertid åtskilliga betydelsefulla spörsmål på ifrågasvarande område uppkommit, vilka syntes böra närmare övervägas. Särskild uppmärksamhet förtjänade i detta sammanhang frågorna om sådana åtgärder mot utlännningar, vilka innebure frihetsberövande i en eller annan form, och om den ordning i vilken ärenden av detta slag borde handläggas. Även syntes det påkallat att det i samband med en översyn av lagstiftningen undersöktes i vad mån genom centralisering i vissa hänseenden eller på annat sätt förbättringar kunde ernås i organisatoriskt hänseende. Vissa av de spörsmål som sålunda skulle ankomma på utredningen vore av sådan natur att de borde upptagas till särskild behandling, så att eventuella förslag till författningsändringar kunde framläggas utan dröjsmål. Så torde frågorna beträffande frihetsberövande åtgärder mot utlännningar fordra skyndsamt behandling.

I ett över den förutnämnda motionen avgivet utlåtande, nr 42, erinrade första lagutskottet om att de genom motionen väckta spörsmålen vore föremål för utredning genom de sakkunniga, vilka kunde förväntas inom en nära framtid framlägga förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. På grund därav hemställde utskottet, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

I enlighet med direktiven upptogo de sakkunniga till omedelbar behandling frågorna angående frihetsberövande åtgärder mot utlännningar. Den 1 augusti 1943 avgåvo de en promemoria angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar. I promemorian framlades förslag till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen, till kungörelse angående ändring i vissa delar av tillsynskungörelsen samt till kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar. De föreslagna lagändringarna inneburo huvudsakligen beredande av möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna om utredning vid domstol i utlänningsärende. Med avseende på tillsynskungörelsen föreslogs i huvudsak införande av ett förhållningsförfarande inför administrativ myndighet vid omhändertagande i förläggning på längre tid ävensom av mera betryggande regler angående omprövning av frågor om kvarhållande av utlännningar vilka berövats friheten. Förslaget till kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar avsåg ett närmare reglerande av behandlingen av utlännningar vilka tagits i förvar. De sakkunniga lämnade i promemorian även en redogörelse för de av den centrala utlänningsmyndigheten anordnade förläggningarna för utlännningar samt behandlingen där och uttalade i anslutning därtill vissa synpunkter och önskemål.

Den 18 september 1943 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelser (nr 714 och nr 715) i huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga i detta hänseende föreslagit. Den 17 december 1943 öppnades genom lag (nr 885) angående ändring i vissa delar av utlänningslagen möjlighet till domstolsutredning i utlänningsärende på sätt de sakkunniga förordat.

I anslutning till den påbörjade översynen av utlänningslagen och vad därmed äger samband infortrade de sakkunniga genom skrivelse den 26 november 1943 uttalanden från socialstyrelsen, fångvårdsstyrelsen, generaltullstyrelsen, chefen för försvarsstaben, säkerhetschefen, statens arbetsmarknadskommission, länsstyrelserna och föreståndarna för de större passkontrollerna dels angående vilka ändringar i utlänningslagen och de med stöd av denna utfärdade författningarna, som syntes påkallade med hänsyn till dittills vunna erfarenheter, dels ock angående de särskilda önskemål som, såvitt då kunde bedömas, borde ställas på utlänningslagstiftningens utformning med hänsyn till efterkrigsförhållandena. Länsstyrelserna ha vid sina i anledning av förfrågningen gjorda uttalanden i regel bifogat särskilda yttranden av landsfogdarna och polismyndigheterna i länen; även vissa andra myndigheter som uttalat sig ha därvid bilagt yttranden av dem underordnade organ, vilka haft direkt kontakt med utlänningsfrågorna.

Av de inkomna svaren framgick, att myndigheterna i allt väsentligt funnit den gällande lagstiftningen ändamålsenlig och lämplig för bemästrandet av de utlänningsproblem som uppkommit eller kunna förväntas uppkomma under den närmaste framtiden. Vissa ändringsförslag rörande särskilda delar av lagstiftningen ha emellertid framförts. Till dessa återkomma de sakkunniga i samband med genomgången av de olika instituten i lagen. Vad beträffar efterkrigsförhållandena ha myndigheterna i allmänhet funnit utvecklingen på ifrågavarande område så osäker, att några uttalanden icke ansetts böra göras om lämpligheten av förändringar i lagstiftningen med hänsyn till då uppkommande problem.

Åt de organisatoriska spörsmål, vilka berörts i direktiven för de sakkunniga, ägnade de sakkunniga vid samma tid uppmärksamhet och avgåvo den 13 februari 1944 förslag till viss centralisering av utlänningsärendenas handläggning till en särskilt inrättad central utlänningsmyndighet. Förslaget för-
anleddes av farhågor för att utlänningsärendena skulle öka i antal så mycket, att det icke skulle bli socialstyrelsen möjligt att jämte sina övriga åligganden fullgöra uppgiften att vara utlänningsmyndighet. Dessa farhågor torde få anses bekräftade av den senare utvecklingen. I huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga förordat förelade Kungl. Maj:t förslag, ägnade att möjliggöra en centralisering, för vårriksdagen 1944, som godkände de framlagda förslagen, varefter den 1 juli 1944 statens utlänningskommission inrättades såsom central utlänningsmyndighet.

Vidare granskade de sakkunniga ytterligare tillämpningsförfattningarna till 1937 års utlänningslag och avgåvo den 31 maj 1944 förslag till ändringar i vissa avseenden av dessa författningar. Förslaget för-
anleddes bestämmelser bland annat om förenklat förfarande i ärenden rörande uppehållstillstånd.

Slutligen överlämnade de sakkunniga den 2 september 1944 till chefen för justitiedepartementet en promemoria om utlänningslagens bestämmelser angående asylrätt m. m.

De sakkunniga ha nu till slutlig behandling upptagit frågan om översyn av utlänningslagen och om lagstiftning angående frihetsberövande åtgärder mot utlänningar. Med hänsyn till myndigheternas uttalanden rörande den nu gällande utlänningslagens ändamålsenlighet och till de även i direktiven berörda svårigheterna att förutse vilka anspråk som komma att ställas på lagstiftningen efter krigshandlingarnas avslutande, har någon principiell omläggning av utlänningslagen icke ansetts böra ifrågasättas. Utgångspunkten vid den verkställda översynen har varit dels att söka tillgodose de önskemål som framförts om ändringar i särskilda hänseenden utan rubbande av lagstiftningens huvudprinciper och dels att undersöka om och i vad mån de i administrativ ordning utfärdade tilläggsbestämmelserna kunna anses vara av den permanenta eller principiellt betydelsefulla natur, att de eller deras huvudgrunder böra regleras i lag. Vad särskilt angår de frihetsberövande åtgärderna mot utlänningar ha de sakkunniga, av skäl som nedan komma att angivas, funnit sig böra föreslå en särskild provisorisk lagstiftning härom. De sakkunniga framlägga sålunda dels förslag till utlänningslag, dels ock förslag till lag angående omhändertagande av utlännings i anstalt eller förläggning.

AVDELNING I.

Utlänningslagen.

1. Utlännings inresa och uppehåll i riket.

Anmälningsskyldighet och passtvang. I första och andra kapitlen av gällande utlänningslag angivas förutsättningarna för utlännings rätt att inkomma och uppehålla sig i vårt land. Därvid stadgas till en början skyldighet för utlänning att vid inresan, liksom senare vid utresan, fullgöra viss anmälningsskyldighet (3 och 12 §§). Utlänning är vidare skyldig att på kallesse personligen inställa sig hos polismyndighet för meddelande av upplysningar som angå hans vistelse här i riket (6 §). Härjämte äger Kungl. Maj:t meddela de bestämmelser angående anmälningsskyldighet som för utlänningars övervakande må finnas nödiga (5 §). Med stöd av sistnämnda stadgande har i administrativ ordning föreskrivits en omfattande anmälningsskyldighet rörande utlänningars in- och utresor samt deras uppehåll här. För kontroll av att de av utlänning om sig lämnade personuppgifterna m. m. överensstämma med de verkliga förhållandena har i lagen föreskrivits passtvang för utlänningar såväl vid inresan som under uppehåll i vårt land (1 och 4 §§). Enligt dessa bestämmelser skall utlänning som ankommer till riket eller uppehåller sig här vara försedd med pass eller annan legitimationshandling, som enligt Kungl. Maj:ts förordnande må gälla såsom pass. Från denna allmänna regel om passtvang ävensom från föreskriften om anmälningsskyldighet vid inresa äger dock Kungl. Maj:t, under de särskilda villkor som prövas nödiga, medgiva undantag i visst fall eller mera stadigvarande för vissa grupper av utlänningar (56 §).

Såsom inledningsvis nämndes avskaffades år 1860 det tidigare i vårt land gällande passtvanget för utlänningar, och fram till tiden efter förra världskrigets utbrott ägde utlänningar fritt och utan särskild kontroll inresa i riket. I samband med tillkomsten av 1914 års utvisningslag hade ifrågasatts införande i lagen av bestämmelser om anmälningsskyldighet för utlänningar och annan utlänningskontroll, men i det slutliga förslaget upptogs icke några bestämmelser härom. I ett uttalande förklarade föredragande departementschefen att praktiskt värde av en dylik kontroll kunde vinnas endast genom systemet med passtvang. Emellertid kunde det, enligt departementschefens förmenande, icke komma i fråga att i vårt land skulle såsom en för normala förhållanden gällande ordning återinföras det för mer än ett halvt århundrade sedan avskaffade passtvanget. Som det emellertid på grund av särskilda omständigheter kunde bli erforderligt att anordna sär-

skild uppsikt över vissa utlänningar, infördes i lagen ett stadgande om rätt för Kungl. Maj:t att under sådana förhållanden meddela erforderliga kontrollföreskrifter. Med stöd av denna fullmakt återinfördes passtvánget i administrativ ordning år 1917, varjämte bestämmelser meddelades om anmälningsskyldighet beträffande utlänningar. Passtvánget och anmälningsskyldigheten infördes sedermera i 1927 års lag, varifrån de i huvudsak oförändrade överförts till den nu gällande lagen.

De sakkunniga erinra att i gällande utlänningslag stadgas skyldighet för utlänningar att ha tillstånd av olika slag. För att detta system skall kunna upprätthållas, fordras att de tillämpande myndigheterna äga kännedom om vilka utlänningar som vistas här och i viss mån även om deras förehavanden under vistelsen i vårt land. Då det i nuvarande läge icke torde komma i fråga att man skulle avstå från kravet å en omfattande utlänningskontroll, torde lagens bestämmelser om anmälningsskyldighet böra bibehållas oförändrade.

Vad åter angår passtvánget avser detta att möjliggöra en kontroll av utlänningsarnas identitet. Ehuru passtvång vid resor mellan olika stater innebär ett försvårande av det mellanfolkliga utbytet och därför kan anses mindre önskvärt under normala förhållanden, torde frågan om dess avskaffande i Sverige icke erhålla aktualitet förrän en fredlig stabilisering av det internationella läget ägt rum och spörsmålet om internationella överenskommelser i ämnet kunnat upptagas. Under den tid intill utgången av år 1946, under vilken den nya utlänningslagen föreslås gälla, synes en ändring med avseende på passtvánget därför icke kunna ifrågakomma. På grund av krigsförhållandena ha under de senaste åren väsentliga avsteg fått göras från föreskriften om skyldighet för utlämning att vid ankomsten till riket vara försedd med pass. De politiska flyktingar, vilka i stort antal ankommit till vårt land under krigsåren, ha nämligen i stor utsträckning saknat pass och liknande legitimationshandlingar. Lagens bestämmelser ha möjliggjort för Kungl. Maj:t att i sådana fall dispensera från passtvánget. Några väsentliga olägenheter härav ha icke förmärkts, vilket måhända berott på att dessa utlänningar efter ankomsten hit i stor utsträckning kunnat utrustas med giltiga pass av sina länders härvarande representationer.

Visering samt uppehålls- och arbetstillstånd. Utlännings legitimationshandling skall enligt utlänningslagen (1 §) vid dennes ankomst till riket, där Kungl. Maj:t det förordnar, vara försedd med påteckning av svensk myndighet (visering). Detsamma gäller för utlämning, som uppehåller sig i riket (4 §). Enligt tillämpningsbestämmelserna till utlänningslagen skiljer man mellan inresevisering, avseende utlännings inresa och första uppehåll i riket, samt uppehållsvisering, avseende hans fortsatta uppehåll här. Inresevisering meddelades tidigare av utrikesdepartementet eller detta underställda myndigheter utomlands, men departementets beslutanderätt har, bortsett från vissa särskilda undantagsfall, från och med den 1 juli 1944 överflyttats å statens utlänningskommission, som nämnda dag övertog socialstyrelsens fi-

digare funktion att vara central utlänningsmyndighet. Även uppehållsvisering, som tidigare meddelades av socialstyrelsen, meddelas sålunda nu av utlänningskommissionen.

Utlänningar, som icke äro viseringsskyldiga, äga icke vistas här längre tid än tre månader utan att ha särskilt tillstånd (uppehållstillstånd, 7 §). Upphållstillstånd meddelas av den centrala utlänningsmyndigheten och skall avse viss tids vistelse här samt må förbindas med de förbehåll, som med hänsyn till vistelsens syfte och därmed sammanhängande omständigheter finnas påkallade (8 §). Beträffande handläggningen av uppehållstillståndsärenden gäller enligt 8 § utlänningslagen, att, där ej ärendet är av synnerligen brådskande natur eller andra särskilda omständigheter föreligga, yttrande skall avgivas av länsstyrelsen i det län, där utlännningen vistas, eller, om han befinner sig utom riket, av svensk beskickning eller konsul, vilken är behörig meddela visering; genom i administrativ ordning utfärdad kungörelse (nr 527/1944) har dock, såsom nedan (s. 26) närmare utvecklas, föreskriften om obligatoriskt yttrande av länsstyrelse satts ur tillämpning. I utlänningslagen är föreskrivet, att vid bedömande såväl huruvida uppehållstillstånd skall meddelas eller tiden därför förlängas som ock vilken tid tillståndet eller förlängningen skall avse, skälig hänsyn skall tagas, förutom till omständigheterna i övrigt, särskilt till längden av den tid utlännningen utan längre avbrott vistas i riket (10 §). Enligt tillämpningsbestämmelserna till utlänningslagen skola bestämmelserna om uppehållstillstånd äga motsvarande tillämpning med avseende å uppehållsvisering.

Utlänningar äga icke utan särskilt tillstånd (arbetstillstånd) här i riket antaga eller innehava anställning i annans tjänst (arbetsanställning) och ej heller här i riket utöva verksamhet som föranledes av anställning utomlands i annan egenskap än såsom handelsresande (13 och 14 §§). För viseringspliktiga utlänningar må arbetstillstånd meddelas i samband med viseringen. Upphållsvisering som innefattar tillstånd till arbetsanställning, brukar kallas arbetsvisering. Även arbetstillstånd meddelas av den centrala utlänningsmyndigheten. Sådant tillstånd skall meddelas för viss tid och avse visst slag av arbete samt må förbindas med de villkor och föreskrifter, som finnas erforderliga (15 §). Vidare gäller att i ärende angående arbetstillstånd, där ej ärendet är av synnerligen brådskande natur eller andra särskilda omständigheter föreligga, utlåtande skall inhämtas från offentlig arbetsförmedlingsanstalt för den ort, där arbetsanställningen skall innehavas, ävensom sammanslutningar av arbetsgivare eller arbetare inom verksamhetsområdet i fråga beredas tillfälle att uttala sig. Vid meddelande av inresevisering innefattande tillstånd till arbetsanställning torde i stort sett samma grunder ha tillämpats som vid meddelande av arbetstillstånd.

Innan de sakkunniga närmare ingå på bestämmelserna om tillstånd för vistelse och arbetsanställning här i riket, torde förhistorien till de nuvarande bestämmelserna böra något närmare beröras. Det år 1917 införda viseringstvånget var till en början allmänt och gällde sålunda utlänningar av alla

nationaliteter. Då viseringsproceduren emellertid var till besvär för den inresande och därmed i viss mån stod hindrande för det fria mellanfolkliga umgänget, framträdde vid början av 1920-talet, bland annat på grund av initiativ från Nationernas förbund, en strävan i flera länder att upphäva viseringstvånget. Mellan ett flertal västeuropeiska stater träffades sålunda överenskommelser om upphörande av viseringen. Sverige hade vid tillkomsten av 1927 års lag på grund av ömsesidighet avstått från att uppställa fordran å visering för medborgare i Belgien, Danmark, Frankrike, Island, Italien, Lichtenstein, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Tyskland. Härjämte hade viseringstvånget upphävts för sådan medborgare i Amerikas förenta stater, vilken tidigare varit antingen svensk medborgare eller på grund av födseln dansk, norsk eller isländsk medborgare.

Den lättnad i de mellanfolkliga förbindelserna, som inträdde genom begränsningarna i viseringstvånget, gällde emellertid endast den normala resetraffiken. Såsom en följd av den allmänna försämring av det ekonomiska läget, som efter förra världskrigets slut gjorde sig gällande och tog sig uttryck i en omfattande arbetslöshet, vidtogos i de flesta stater åtgärder till skydd för den egna arbetsmarknaden, vilka djupt ingrepo i det fria folkutbytet mellan länderna. Vid mitten av 1920-talet tillkom sålunda i de flesta länder en restriktiv, i vissa fall till sina verkningar nära nog prohibitiv lagstiftning med avseende å utlänningars rätt till bosättning och yrkesutövning. Den till sina verkningar mest betydelsefulla av de utländska lagarna var otvivelaktigt den nordamerikanska. Föredragande departementschefen anförde vid remissen till lagrådet av 1927 års lagförslag, att den nordamerikanska lagstiftningen torde medföra, att det förut förnämsta invandringslandet förlorat eller komme att förlora sin stora betydelse som en väsentlig regulator av befolkningsöverskottet i Europa. Detta framginge av en jämförelse mellan antalet invandrare under åren närmast före kriget, t. ex. år 1914, då det uppgick till 1 200 000, och antalet immigranter som för framtiden högst fick inkomma, nämligen 150 000. Detta förhållande vore i hög grad ägnat att medföra en betydligt ökad folkomflyttning i Europa från överbefolkade länder till områden, som ännu icke hyste befolkningsöverskott. De främsta emigrationsländerna inom Europa voro Italien, Polen och Tyskland. Att Sverige icke komme att vara oberört av dessa förhållanden vore uppenbart. I avsevärd omfattning kunde utvandringsströmmen från Tyskland och Östeuropa väntas söka sig till vårt land.

I enlighet med utvecklingen i andra länder infördes genom kungörelse den 4 september 1926 (nr 411), utfärdad med stöd av den allmänna fullmaktsbestämmelsen i 1914 års utvisningslag, bestämmelser om arbetstillstånd av i huvudsak samma innehåll som de nu gällande föreskrifterna. Utfärdandet av denna kungörelse hade särskilt föranletts av hänsynstagande till de förhållanden, som väntades inträda till följd därav, att i samband med den vid 1926 års riksdag antagna svensk-tyska handelstraktaten viseringstvånget gentemot Tyskland enligt ömsesidig överenskommelse upphörde från och med den 1 oktober 1926. Huvudgrunderna för de nya bestämmelserna inför-

des följande år i den då utfärdade lagen av den 2 augusti 1927 och överfördes sedermera, efter vissa justeringar i fråga om ärendenas handläggning, till 1937 års lag. Beträffande innebörden av de nya bestämmelserna anförde föredragande departementschefen, statsrådet Gärde, vid remissen till lagrådet av 1927 års lagförslag bland annat följande.

»Den ökade invandring, vilken sålunda är att förvänta efter avskaffandet av det enda egentliga restriktiva medel vi nu äga eller viseringen, är ur olika synpunkter att betrakta såsom en viktig samhällsföreteelse, vilken måste i tid noggrant uppmärksammas.

Invandringsspörsmålet är till alldeles övervägande del att bedöma med hänsyn till arbetsförhållandena. Den stora massan av utlänningar, som begiva sig hit, äro arbetssökande; endast en ringa procent tillhör andra befolkningsgrupper. Då jag begagnar ordet arbetssökande, innefattar jag häri ej allenast kroppsarbetare inom olika arbetsfack utan jämväl ingenjörer, kontorister och affärsanställda i allmänhet. Uppenbart är, att för den inhemska arbetsmarknaden en ökad invandring av utländska arbetssökande måste medföra betydliga olägenheter. Vårt land befinner sig för närvarande i en period av relativt stor arbetslöshet. En avsevärd inflyttning av utländska arbetssökande, vilka i hemlandet icke hava en löne- och levnadsstandard motsvarande de svenska arbetarnas och affärsanställdas, skulle leda till en försämring av de här i landet rådande förhållandena i detta avseende. En verkan därav kan lättligen bliva att på det allmänna ställas ökade krav på arbetslöshetsunderstöd. Under dessa förhållanden framstår såsom en nödvändighet, att åtgärder vidtagas till förhindrande av att den inhemska arbetsmarknaden erhåller ett mera betydande tillskott av utländsk arbetskraft. Men även under normala förhållanden ligger häri ett statsintresse. Särskilt med hänsyn till den restriktiva lagstiftning, som numera råder i främmande länder, lär det även för vårt land vara av trängande behov påkallat att till skydd för den svenska arbetskraften genom föreskrifter i lag söka kontrollera och reglera invandringen av utländsk arbetskraft. Ett fullständigt avstängande från vårt land av utländska arbetssökande kan tydligen ej ifrågakomma, bland annat med hänsyn till den verkan, en sådan lagstiftning skulle medföra för svenska medborgares möjlighet att vinna utkomst utomlands. Därjämte kan icke bortses från att även vårt land har behov av viss utländsk arbetskraft, i synnerhet sådan som är i ett eller annat avseende specialutbildad.

Vad bostadsförhållandena angår torde några mera avsevärda olägenheter ej vara att befara av en ökad invandring. Uteslutet är emellertid ej, att främlingsströmmen, om den lämnas obehindrad, kan taga den omfattning, att den å vissa orter kunde inverka störande på bostadsmarknaden. Vid frågans bedömande lär det därför bostadssynpunkten ej alldeles få lämnas ur räkningen. Även bostadstillgången bör uppenbarligen i första hand förbehållas landets egna invånare. Härvid är ock att märka, att på vissa håll i utlandet, t. ex. i Tyskland, en sträng bostadskontroll utgör ett betydande hinder för utlänningar att uppehålla sig i landet, även om de erhållit visering och arbetstillstånd.

Även ur säkerhets- och ordningssynpunkt måste man räkna med allehanda svårigheter till följd av en ökad invandring. Det är allmänt känt, att brottsligheten å den europeiska kontinenten är väsentligt större nu än före kriget. Anledning saknas alltså icke till antagande, att ett ökat antal kriminellt betonade individer kan komma att söka sig till Sverige. Även de osäkra politiska förhållandena i vissa främmande länder torde kunna föranleda invandring av en del ej önskvärda befolkningselement. Ett bestående av möjlighet till kontroll över de främlingar, som önska invandra hit eller vistas här, är följaktligen jämväl ur dessa synpunkter påkallad.»

Vid 1939 års riksdag väcktes i båda kamrarna två likalydande motioner, nr 44 i första kammaren och nr 90 i andra kammaren, i vilka bland annat

hemställdes om en ny invandringslag. I motionerna anfördes, att läget krävde, att vi erhöle en lag, som reglerade vår invandringsfråga under klart hänsynstagande till arbetsmarknads- och befolkningspolitiska synpunkter. Vidare framhölls, att lagstiftaren vid utformningen av utlänningslagens föreskrifter ej lämnat någon anvisning för en lagtillämpning under befolkningspolitiska hänsynstaganden. Sådana anvisningar borde för framtiden givas. Det syntes sålunda vara av största vikt att vinna en tillförlitlig och fullständig utredning, som gäve den ansvariga myndigheten hållpunkter för invandringsfrågornas bedömande även ur arbetsmarknads- och befolkningspolitiska synpunkter. Vad de arbetsmarknadspolitiska synpunkterna beträffade, erinrades i motionerna om att det vanligen vore de ekonomiska mellan-skikten, som svårast bleve lidande av en ökad invandring. Oron i dessa kretsar inför det ökade invandringstrycket hade också kraftigt kommit till uttryck i offentliga uttalanden av ett flertal organisationer. Beträffande den befolkningspolitiska sidan av saken kunde enligt motionärernas mening befolkningsutvecklingen i vårt land snart nog komma att göra invandring i större skala påkallad, och det vore med hänsyn härtill av vikt, att utlänningslagen gäve direkt stöd för en välvillig särpolitik i avseende på sådana utläningar, som i kulturellt och andra avseenden stode oss nära och alltså lätt kunde assimileras.

Med anledning av motionerna avlät riksdagen, efter hemställan av första lagutskottet i dess utlåtande nr 25, skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 264, vari hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte låta snarast verkställa en allsidig utredning angående de ändrade anordningar för utlänningsärendenas behandling och utlänningskontrollen samt de ändringar i utlänningslagen, som gjorda erfarenheter under lagens tillämpning visat vara påkallade, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

För verkställande av den av riksdagen begärda utredningen tillkallades, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 juni 1939, särskilda sakkunniga. Det av de sakkunniga påbörjade utredningsarbetet avbröts emellertid, såsom förut framhållits, till följd av de förhållanden som uppstodo genom krigsutbrottet, och i samband med bemyndigandet av den 1 april 1943 att tillkalla sakkunniga för översyn av utlänningslagen förklarades 1939 års utlännings-sakkunnigas uppdrag ha förfallit.

De sakkunniga vilja erinra om att de frågor rörande invandringen, som tidigare vore föremål för allmän uppmärksamhet, i viss grad ha förlorat sin aktualitet under kriget. Den folkförflyttning, som ägt rum under kriget, har icke haft normal karaktär. Invandringsfrågorna komma emellertid att uppträda efter krigets slut, och sannolikt är att de då för Sveriges vidkommande kunna bli mera betydelsefulla än tidigare. För många av de miljoner tvångsförflyttade, utbombade eller eljest mer eller mindre hemlösa människor i Europa, som efter krigets slut skola försöka börja ett nytt liv, måste Sverige, om det lyckas bevara sin fred och sitt relativa välstånd, framstå som ett önskeland. Vi måste därför bereda oss på att invandringstrycket mot

våra gränser kan bli större än före kriget. I detta sammanhang må erinras om att Sverige under de gångna orosåren fått mottaga stora skaror flyktingar, av vilka vissa grupper torde komma att vilja stanna här i landet.

I de förutnämnda motionerna vid 1939 års riksdag berördes frågan om uppställandet i lag av vissa riktlinjer för invandringsfrågornas lösning. Det hemställdes om en tillförlitlig och förutsättningslös utredning, som gäve den ansvariga myndigheten hållpunkter för invandringsfrågornas bedömande ur arbetsmarknads- och befolkningspolitiska synpunkter. Vid ett ställningstagande till denna fråga är att beakta att invandringsfrågorna ständigt förändras, så att någon för längre tid gällande princip svårigen kan fastställas. Nu gällande lag uppställer icke regler för lösningen av omfattande invandringsfrågor, och det synes särskilt under nuvarande ovissa förhållanden ej vara möjligt att stifta en lag av invandringslags natur. Däremot bör tillses att utlänningslagen erhåller en sådan utformning att möjligheter beredas till en efter växlande förhållanden avpassad tillämpning. Sålunda fordras till en början garantier för att myndigheterna erhålla sådan kännedom om alla ankommande utlännningar, att de kunna skilja invandrarna från turister, affärsresande och andra tillfälliga besökare. Såsom förut uttalats torde den i lagen och tillämpningsföreskrifterna till denna reglerade anmälningsskyldigheten beträffande utlännningar samt passtvänet för dem vara tillfredsställande i detta avseende. Vidare förutsättes, att den beslutande myndigheten ständigt uppehåller förbindelser med de övriga myndigheter och andra organ, som ha att taga befattning med arbetsmarknads- och befolkningspolitiska frågor inom landet. Så är naturligt, att den centrala arbetsmarknadsmyndighetens uppfattning bör äga inflytande vid bedömande av invandringens betydelse för arbetsmarknaden. Liksom för närvarande bör därför den centrala arbetsmarknadsmyndigheten (statens arbetsmarknadskommission) vara företrädd i den centrala utlänningsmyndigheten (statens utlänningskommission). Arbetsmarknadssynpunkter torde vidare bli tillgodosedda genom att den centrala arbetsmarknadsmyndighetens yttrande i regel inhämtas i ärenden rörande arbetstillstånd för utlännningar. Vidare torde befolkningsutredningen eller annat statsorgan med uppgift att behandla befolkningspolitiska frågor böra få tillfälle yttra sin mening rörande lämpligheten av invandring med hänsyn till landets befolkningsutveckling. De utredningar i speciella avseenden, som kunna visa sig erforderliga, torde böra verkställas av berörda myndigheter eller genom deras försorg, allt eftersom de aktualiseras.

Med utgångspunkt från att den nu förevarande lagstiftningen icke i vidare omfattning än tidigare är avsedd att utforma en invandringslag övergå de sakkunniga till vissa spörsmål angående utformningen av reglerna om uppehålls- och arbetstillstånd m. m.

För närvarande göres skillnad mellan två olika grupper utlännningar, viseringsskyldiga och icke viseringsskyldiga. Beträffande utlännningar tillhörande den förra gruppen gäller att de för att få vistas här alltid skola ha sina legitimationshandlingar försedda med visering, under det att de vise-

ringsfria utlännarna efter tre månaders vistelse här skola ha uppehållstillstånd. Denna uppdelning, vilken gör bestämmelserna mindre överskådliga och försvårar tillämpningen, påtalades av socialstyrelsen redan vid bestämmelsernas första reglering i lag år 1927. Styrelsen anförde bland annat, att då viseringens betydelse främst torde bestå i det skydd, densamma erbjöde gentemot inresa av icke önskvärda element från visst land, kunde det ifrågasättas, huruvida icke viseringen borde i regel — undantag vore måhända påkallade för vissa slag av affärsresande — begränsas till att avse allenast tre månader eller samma tidrymd, varunder kontroll enligt förslaget ej skulle utövas över utlännning från viseringsfritt land. Viseringspliktig utlännning skulle i sådant fall vid utlöpanget av den för honom gällande viseringen automatiskt inordnas under den ordinarie kontrollen. Föredragande departementschefen fann emellertid icke anledning förorda socialstyrelsens förslag. Såsom skäl häremot framhölls, att de omständigheter, som föranledde bibehållande av viseringsskyldighet för undersåtar från vissa länder, gjorde sig med samma styrka gällande jämväl vid prövning av ansökan om förlängning av den medgivna vistelsetiden. Dylika ansökningar borde följaktligen liksom dittills prövas inom utrikesdepartementet. Sedan den i viseringen angivna tiden gått till ända skulle alltså utlännning, som önskade kvarstanna i landet, söka ny visering.

Såsom förut nämnts har, för vinnande av större enhetlighet vid utlänningsärendenas behandling, från och med den 1 juli 1944 utrikesdepartementets befattning med utlänningsärendena, bortsett från vissa särskilda undantagsfall, överflyttats till statens utlänningskommission, vilken även övertagit de förut å socialstyrelsen ankommande ärendena av denna art. Då ärenden rörande visering och uppehållstillstånd sålunda numera handläggas av en och samma myndighet, föreligga ej längre de skäl, som anfördes år 1927 mot att uppställa enhetliga kontrollbestämmelser beträffande utlännningar, som vistas här längre tid. De sakkunniga ha därför ansett sig böra förorda genomförandet av det av socialstyrelsen år 1927 framförda förslaget att samtliga utlännningar, som önska kvarstanna längre tid här i landet, skola vara skyldiga att ha uppehållstillstånd samt att visering för viseringsskyldiga utlännningar endast skall avse inresa och uppehåll här den tid, de äga vistas i riket utan att ha uppehållstillstånd. På grund härav föreslås ändrad lydelse av 1 och 7 §§ utlänningslagen.

Den tid icke viseringsskyldiga utlännningar äga uppehålla sig här i riket utan att ha uppehållstillstånd är i lagen bestämd till tre månader. Ehuru någon olägenhet icke försports av denna tidsbestämning, torde sådana förhållanden kunna inträda, att en förkortning eller en förlängning av tiden kan visa sig lämplig. En dylik möjlighet att anpassa ifrågavarande tidslängd efter förhållandena torde kunna bli av betydelse icke minst vid avveckling av det nu gällande allmänna viseringstvånget. Då en förändring av den fria vistelsetidens längd icke kan anses innebära någon väsentlig ändring av principerna för utlänningsrätt att vistas i vårt land, torde därför, enligt de sakkunnigas mening, i lagen böra inrymmas rätt för Kungl. Maj:t att för-

ordna att skyldigheten att ha uppehållstillstånd skall inträda tidigare eller senare än efter tre månaders vistelse här. De sakkunniga föreslå ändring i överensstämmelse härmed i 7 § utlänningslagen.

Uppdelningen av utläningar i grupperna viseringsskyldiga och icke-viseringsskyldiga berör även formerna för beviljande av tillstånd till arbetsanställning. Vid inresa i riket och första uppehållet här skola sålunda icke-viseringsskyldiga utläningar, som här ämna antaga arbetsanställning, alltid ha arbetstillstånd, under det att för de viseringsskyldiga gäller, att viseringen kan innefatta tillstånd till arbetsanställning. Även i detta avseende torde en förenkling utan olägenhet kunna åstadkommas. Det naturliga synes därvid vara att föreskriva att även viseringsskyldiga utläningar, som ämna taga arbetsanställning, skola ha arbetstillstånd. I enlighet härmed föreslå de sakkunniga ändring i 2, 13, 14 och 19 §§ utlänningslagen.

Genom kungörelse den 15 juli 1944 (nr 527) angående ändring i tillsynskungörelsen förordnade Kungl. Maj:t, med stöd av 54 § utlänningslagen, att vad i 8 och 9 §§ utlänningslagen sägs om skyldighet för länsstyrelse att avgiva yttrande i ärende angående uppehållstillstånd icke skall äga tillämpning med mindre den centrala utlänningsmyndigheten i särskilt fall därom förordnar. Emellertid ålades i anslutning härtill länsstyrelserna och polismyndigheterna att till den centrala myndigheten anmäla varje sådan omständighet beträffande utläning, som kan vara av betydelse vid prövning av fråga om uppehållstillstånd för denne. Beträffande den närmare innebörden av dessa bestämmelser hänvisa de sakkunniga till sin den 31 maj 1944 avgivna promemoria med förslag till vissa ändringar i utlänningsförfattningarna. Den vidtagna ändringen, vilken avsåg att minska de berörda myndigheternas arbetsbörda samt att möjliggöra en förkortning av uppehållstillståndsärendenas behandlingstid, kan icke anses vara av rent tillfällig natur utan kan bli påkallad även av framdeles uppkommande förhållanden. Det synes med hänsyn härtill icke lämpligt att i lagen bibehålla bestämmelserna om obligatoriskt remissförfarande i uppehållstillståndsärenden. Borttagandet av dessa bestämmelser innebär givetvis icke att länsstyrelsernas och polismyndigheternas medverkan vid behandlingen av dessa ärenden avskaffas, utan endast att det skall ankomma på Kungl. Maj:t, eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, på den centrala utlänningsmyndigheten att meddela efter de rådande förhållandena avpassade föreskrifter i ämnet. Den föreslagna ändringen berör 8 § utlänningslagen.

Även beträffande lagens föreskrifter om remissförfarandet i arbetstillståndsärenden torde en mindre ändring vara påkallad. I 15 § stadgas, att utlåtande i regel skall inhämtas från offentlig arbetsförmedlingsanstalt för den ort, där arbetsanställningen skall innehavas. Såsom statens arbetsmarknads-kommission uttalat i sitt utlåtande över de sakkunnigas den 13 februari 1944 avgivna promemoria rörande den centrala organisationen för utlänningsärendenas handläggning (se prop. 254 till 1944 års riksdag), torde det ofta vara lämpligare att inhämta utlåtande från den centrala arbetsmarknadsmyndig-

heten än från dess lokala organ. Stadgandet bör därför ändras så att möjlighet till dylikt remissförfarande beredes.

Jämlikt utlänningslagen må uppehållstillstånd förbindas med de förbehåll, som med hänsyn till vistelsens syfte och därmed sammanhängande omständigheter finnas påkallade (8 §). Såsom ovan anförts, skall vid bedömande såväl huruvida uppehållstillstånd skall meddelas eller tiden därför förlängas som ock vilken tid tillståndet eller förlängningen skall avse, skälig hänsyn tagas, förutom till omständigheterna i övrigt, särskilt till längden av den tid utlänningen utan längre avbrott vistats i riket (10 §).

I administrativ ordning har nyssnämnda 8 § utlänningslagen i viss mån utvidgats. I 10 § tillsynskungörelsen har nämligen stadgats, att uppehållstillstånd eller uppehållsvisering må begränsas till viss ort eller visst område samt må förbindas med de förbehåll i övrigt, som med hänsyn till det allmännas intresse finnas påkallade.

De s a k k u n n i g a äro av den uppfattningen, att det allmännas intresse, vilket under rådande utomordentliga förhållanden föranlett utfärdandet i administrativ ordning av den nyss anförda bestämmelsen, även under normala förhållanden bör genom utlänningslagen tillgodoses. De föreslå därför en mindre omformulering av lagens 8 § sålunda att uppehållstillstånd må förbindas med de förbehåll som finnas påkallade. Vid sådant förhållande bör i 10 § införas stadgande, att vid bedömande av fråga om uppehållstillstånd jämte därmed förknippade särskilda förbehåll skälig hänsyn skall tagas bland annat till vistelsens syfte.

2. Utlännings avlägsnande ur riket.

1914 års utvisningslag skilde mellan två olika former för utlännings avlägsnande från riket, nämligen *avvisning* och *utvisning*. Denna uppdelning vilade på tanken, att om de omständigheter, som borde föranleda en utlännings avlägsnande från riket, voro mer omedelbart framträdande i vissa yttre förhållanden, så att de kunde konstateras utan vidlyftigare undersökning, skulle det vara meningslöst att först låta utlänningen inkomma i riket för att sedermera vidtaga en mer omständlig procedur för hans avlägsnande. I sådana fall borde lämpligen ett enkelt och snabbt förfarande komma till användning redan vid utlännings ankomst till riket eller omedelbart därefter. Krävde åter prövningen en mer ingående undersökning eller hade en utlännings under någon tid, kortare eller längre, vistats inom landet, i vilket fall ett uppehållsförbud för honom kunde medföra mycket ingripande rättsverkningar, måste uppenbarligen en noggrann och för utlännings rättssäkerhet betryggande utredning föregå avgörandet.

Båda dessa former för utlännings avlägsnande från riket ha i huvudsak oförändrade överförts till den nu gällande lagen. Avvisning innebär sålunda, att utlännings avlägsnas vid gränsen eller i varje fall omedelbart efter det han inkommit på svenskt område. Befogenhet att avvisa utlännings tillkom-

mer polismyndighet, varmed i detta sammanhang i allmänhet förstås vederbörande polischef. Om polismyndighet finner anledning till avvísning föreliggande men utlänningen påstår att han av politiska orsaker flytt från annat land och att han ankommit därifrån eller från land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land, skall polismyndigheten hänskjuta avvísningsfrågan till den centrala utlänningsmyndighetens avgörande. Sådant hänskjutande skall dock ej ske om det med skäl kan antagas att påståendet är oriktigt.

Utvísning, som företrädesvis användes mot lösdrivare och för brott straffade personer, beslutas av länsstyrelse med besvärsrätt för utlänningen till högsta domstolen. Där utvisning är påkallad av hänsyn till rikets säkerhet eller eljest i statens intresse, kan emellertid Kungl. Maj:t direkt besluta om utvisning, s. k. politisk utvisning. Innan beslut om utvisning meddelas, skall förhör med utlänningen hållas inför länsstyrelse.

Såsom förut nämnts reglerades år 1927 i lag systemet med uppehålls- och arbetstillstånd för utläningar och därav följande anmälnings- och uppgifts- plikt. Därvid ansågs en enklare procedur än utvisning böra komma till användning, då fråga uppstode om avlägsnande av utlänning, som inkommit i riket och som i ett eller annat avseende uraktlåtit att ställa sig till efterrättelse föreskrifterna rörande hans vistelse härstädes. De omständigheter, som i dylikt fall kunde vara av betydelse för frågan om en utlännings avlägsnande, ansågos ej vara av den beskaffenhet, att de fordrade en mera ingående undersökning; de krävde i regel ett skälighetsbedömande, som lämpligast tillhörde administrativ myndighet och i sista hand Kungl. Maj:t i statsrådet. Med anledning härav infördes i 1927 års lag bestämmelser om utlännings *förpassning* ur riket. I samband med lagrådsremissen av lagförslaget härom framhöll föredragande departementschefen, att visserligen gällde även i förevarande fall, att ett uppehållsförbud ofta kunde för den, som drabbades därav, medföra betydelsefulla rättsverkningar, men ifrågavarande övervaknings-system krävde för sin effektivitet, att myndigheterna sattes i tillfälle att, där så funnes påkallat, med kraft och utan omgång ingripa mot utläningar, som sökt undandraga sig den föreskrivna kontrollen. Även förpassningsinstitutet har överfört till den nu gällande lagen.

Beslut om utlännings förpassning ur riket meddelades enligt 1927 års lag av länsstyrelse med besvärsrätt för utlänningen till Kungl. Maj:t i statsrådet. Lagkraftvunnet förpassningsbeslut var omedelbart verkställbart. Genom 1937 års lag, som byggde på tanken att utlänningsärendenas handläggning i största möjliga utsträckning borde centraliseras hos en och samma myndighet för vinnande av enhetlighet och undvikande av onödig tidsutdräkt, lades beslutanderätten i förpassningsärendena å socialstyrelsen (numera utlänningskommissionen). Vidare ändrades innebörden av förpassningsbeslutet sålunda att detta — som ju tidigare innebar att utlänningen skulle omedelbart förpassas ur riket — i stället skall innehålla förordnande, att utlänningen ofördröjligen eller inom viss tid skall avresa från riket vid äventyr att han, därest han ej avreser, skall förpassas ur riket. Avslag å ansökan om rätt

att här i riket vistas skall alltid, där utläningen befinner sig i landet, innehålla förpassningsbeslut. Innan förpassningsbeslut meddelas, skall yttrande inhämtas från en särskild nämnd, utlänningsnämnden. Där ärendet är av synnerligen brådskande natur, må dock beslutet meddelas utan att sådant yttrande inhämtats, men beslutet skall då snarast möjligt anmälas för nämnden. Över förpassningsbeslut må klagan föras hos Kungl. Maj:t endast därest antingen utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening eller ock beslutet meddelats utan att yttrande inhämtats från nämnden. Förpassningsbeslut skall, när särskild anledning därtill föreligger, innehålla förbud för utläningen att återvända till riket, med mindre han före återkomsten erhållit inresevisering eller uppehållstillstånd.

I anledning av fråga om förlängning år 1942 av 1937 års utlänningslag inhämtade chefen för justitiedepartementet yttranden från socialstyrelsen, chefen för försvarsstaben ävensom samtliga länsstyrelser, huruvida med hänsyn till erfarenheterna under lagstiftningens giltighetstid ändringar erfordrades i utlänningslagen eller författningar som ägde samband därmed. I vissa av de avgivna yttrandena framhölls bland annat, att det stundom syntes föreligga behov att kunna meddela förpassningsbeslut utan den omgång som låge i utlänningsnämndens medverkan. Med hänsyn till den garanti för en behörig prövning av ärendena, som nämndens medverkan utgjorde, mötte det emellertid vissa betänkligheter att rubba systemet med hörande av nämnden och den därav beroende besvärsrätten. Mot bestämmelserna kunde vidare anmärkas, att regeln om att avslag å ansökan om vistelsetillstånd alltid skall förenas med förpassningsbeslut ibland verkat stötande. En fri prövningsrätt i detta hänseende syntes dock mindre lämplig, eftersom meddelandet av förpassningsbeslut i så fall otvivelaktigt skulle innebära en prickning av den som drabbats därav. Med hänsyn till dessa förhållanden infördes i utlänningslagen (8 §) bestämmelser, som beredde den centrala utlänningsmyndigheten möjlighet att förse uppehållstillstånd och uppehållsvisering med föreskrift att utläningen senast vid tiden för tillståndets utgång skall utresa ur riket. Sådan föreskrift, som benämnes *utresebeslut*, har den verkan att, om utläningen icke avreser inom föreskriven tid, förpassningsbeslut kan meddelas utan utlänningsnämndens hörande och utan klagorätt för utläningen. I stället ha bestämmelserna om nämndens hörande och om besvärsrätten gjorts tillämpliga å utresebeslutet.

I de inledningsvis berörda, av de sakkunniga inhämtade yttrandena rörande erforderliga ändringar i utlänningslagstiftningen ha upptagits vissa spörsmål rörande formerna för utlänningsavlägsnande ur riket. Så har föreslagits, att även beslutanderätten i utvisningsärenden, liksom år 1937 skedde med förpassningsärenden, skulle överflyttas från länsstyrelserna till den centrala utlänningsmyndigheten. En myndighet anför härom, att bestämmelserna om utvisning i stor utsträckning medgiva diskretionär prövning och att det vore uppenbart, att härvidlag praxis vid dessa ärendens avgörande kunde bli vacklande, eftersom vid bedömande, huruvida utvisningsanledning föreligger, uppfattningen kunde skifta inom olika länsstyrelser. Å andra sidan

har framhållits, att det icke torde kunna undvikas, att utvisningsärendenas avgörande skulle icke obetydligt fördröjas genom en central prövning och den skyndsamhet beträffande handläggningen, som vore nödvändig, sålunda äventyras. Även har gjorts gällande, att den värdefulla personliga kontakten mellan den beslutande myndigheten och vederbörande utlänning skulle gå förlorad, därest det uppdroges åt central myndighet att allenast utöva den beslutanderätt, som för närvarande tillkommer länsstyrelse, utan att jämväl uppdraga åt den centrala myndigheten att hålla förhör i länsstyrelsens ställe, vilket av vissa skäl ej låte sig göra.

Vidare har i inkomna yttranden förordats ett förenklande och enhetliggörande av formerna för utlänningars avlägsnande, därvid särskilt föreslagits sammanförande av förpassning och utvisning till ett enda institut.

De sakkunniga ha övervägt, huruvida en förenkling av reglerna om utlänningars avlägsnande ur riket kan ske genom sammanförande av några av de olika instituten. Därvid är uppenbart, att avvisningsinstitutet intager en särställning i förhållande till övriga institut. För förpassning, utresebeslut och utvisning är däremot gemensamt, att åtgärden vidtages först sedan utlänningen vistats någon tid i riket. Utvisningen skiljer sig från de båda andra instituten däri, att den är kringgårdad med särskilt starka garantier, under det att förpassning och utresebeslut äro mera summariska förfaranden. En annan skillnad är, att utlänning vid utrese- eller förpassningsbeslut beredes tillfälle att frivilligt avresa innan beslutet blir verkställbart. Skillnaden mellan utrese- och förpassningsbeslut är åter den, att förpassningsbeslut är avsett att utgöra en tämligen omedelbar reaktion mot utlänning, som åsidosätter utlänningslagens föreskrifter eller eljest är mindre önskvärd här, medan utlänningen genom utresebeslut så att säga erhåller ett förhandsmeddelande att han icke efter utgången av viss tid kan påräkna ett förlängt uppehållstillstånd. Dessa särskilda förutsättningar för de olika institutens tillämpning gör, att ett sammanförande svårligen kan ske. Då den centrala utlänningsmyndigheten bör ha möjlighet att differentiera reaktionen mot här icke önskvärda utlänningar ha de sakkunniga icke ansett sig böra föreslå någon principiell förändring av de olika formerna för utlänningars avlägsnande ur riket.

Den år 1937 genomförda centraliseringen av utlänningsärendenas handläggning har enligt myndigheternas uttalanden och vad de sakkunniga kunnat finna visat sig lämplig och ägnad att åstadkomma en snabbare och mera enhetlig behandling av ärendena. Det synes därför vara lämpligt att fortsätta på den inslagna vägen och även överflytta beslutanderätten i utvisningsärenden från länsstyrelserna till den centrala utlänningsmyndigheten. En särskild anledning härtill är, att den centrala myndighetens under årens lopp samlade erfarenheter om bedömandet av såväl allmänna utlänningsproblem som enskilda utlänningars förhållanden därigenom bättre kunna utnyttjas. Beträffande handläggningen av utvisningsärendena torde av praktiska skäl bestämelsen att förhör i sådant ärende skall hållas inför länsstyrelse böra bibehållas. I enlighet med vad sålunda anförts föreslås ändring i 31 §.

Ett överflyttande av beslutanderätten i ifrågavarande utvisningsärenden från

länsstyrelserna till den centrala utlänningsmyndigheten bör enligt de sakkunnigas mening icke medföra ändring i utlännings rätt att över sådant utvisningsbeslut klaga hos högsta domstolen. Till besvärsrätten återkomma de sakkunniga i det följande (s. 37 ff.).

Beträffande verkställighet av beslut om avvissning, förpassning eller utvisning av utlänning gäller (24, 30, 36 och 37 §§), att utlänningen icke må sändas till land, varifrån han av politiska orsaker flytt, eller där han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsänd till land, varifrån han av politiska orsaker flytt. Såsom under avdelning II (s. 61 ff.) närmare angives ha de sakkunniga icke funnit anledning föreslå att lagens lydelse ändras i förevarande hänseende. I reglerna om verkställighet föreskrives vidare, att i tvivelaktiga fall eller där svårigheter möta för beslutets verkställande, frågan om verkställigheten skall överlämnas, beträffande avvissnings- och förpassningsbeslut till den centrala utlänningsmyndigheten och beträffande utvisningsbeslut till Kungl. Maj:t. Med hänsyn till den föreslagna centraliseringen av utvisningsärendena enligt 31 § till den centrala utlänningsmyndigheten torde föreskrift böra meddelas att även i sådana ärenden vid tveksamhet eller svårighet, verkställighetsfrågan skall överlämnas till den centrala utlänningsmyndigheten. Fall kunna givetvis föreligga, där den centrala utlänningsmyndigheten själv i samband med meddelande av avvissnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut enligt 31 § finner särskilda omständigheter föreligga, vilka göra verkställighetsfrågan tveksam eller där det kan antagas att svårigheter komma att föreligga att verkställa beslutet. Att i sådant fall den verkställande myndigheten först skall göra ett formellt verkställighetsförsök kan vara en onödig omgång. De sakkunniga föreslå därför införande av bestämmelser i 24, 30 och 36 §§ om att den centrala utlänningsmyndigheten äger meddela närmare föreskrifter angående verkställighet av avvissnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut.

I fråga om den närmare utformningen av instituten avvissning, förpassning och utvisning ha olika ändringsförslag framförts av de hörda myndigheterna. Dessa förslag torde få behandlas särskilt för varje institut.

Avvisning. Såsom avvissningsgrund upptages under 19 § punkt 3, att utlänningen varit dömd för förfalsknings-, tjuvnads- eller bedrägeribrott eller gjort sig skyldig till yrkesmässigt hasardspel, yrkesmässigt övande av otukt, utnyttjande av annans otuktiga levnadssätt eller yrkesmässigt bedrivande av olovlig varuinförsel, samt det skäligen kan antagas att han skulle komma att här i riket fortsätta sådan brottslig eller osedlig verksamhet.

Av flera myndigheter har föreslagits, att brottsuppräknningen i 19 § 3) skulle utökas med andra grupper brott, såsom spioneri, sabotage, mord, dråp, mordbrand och förskingring samt sedlighetsbrott av grövre natur ävensom olovlig varuutförsel. En myndighet har föreslagit en allmännare formulering av stadgandet av innebörd att avvissning skulle få ske av utlänning som straffats för brott, vilket enligt den svenska strafflagen är att anse som grovt och tillika är av det slag att utlämning av förbrytaren, om sådan varit

i fråga, skulle kunnat ske med tillämpning av lagen den 4 juni 1913 angående utlämning av förbrytare.

Vad först beträffar den föreslagna generella avfattningen av stadgandet i 19 § 3) vilja de sakkunniga framhålla, att avvisning, som beslutes av polismyndighet, nödvändigtvis måste innebära ett summariskt förfarande och att beslutet skall gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär. Med hänsyn härtill bör avvisningsinstitutet icke göras tillämpligt annat än i fråga om sådana grupper av utlämningar, beträffande vilka på grund av de givna stadgandena beslut omedelbart kan meddelas. Avvisningsinstitutets karaktär medgiver icke detsamma utsträckande till sådana fall, där prövningen av en utlämnings egenskaper och förhållanden kräver en mera ingående undersökning; dylika fall böra utredas och avgöras enligt övriga för utlämnings avlägsnande ur riket gällande former. De i lagen angivna avvisningsgrunderna böra därför vara sådana, att det i regel är lätt för vederbörande gränsmyndighet att konstatera huruvida avvisningsanledning föreligger. Härav följer att lagrummets kasuistiska avfattning torde böra bibehållas.

Av förarbetena till stadgandet i 19 § 3) framgår, att detsamma, som infördes i 1914 års utvisningslag, avsåg att förhindra inresa i riket av internationella förbrytare som begått mynt- och sedelförfälskning, rån, tjuvnad och alla slag av bedrägeri, inklusive falskt spel. Att utvidga stadgandet till att avse även sådana som begått mord, dråp eller liknande brott, skulle innebära en principiell ändring i bestämmelsens syfte. Beträffande spioner, sabotörer och liknande torde för avvisningsinstitutets tillämpning förutsättas en prövning av omständigheterna vid brottets begående, en prövning som svårligen kan verkställas i de former som gälla för avvisningsärendenas handläggning. De sakkunniga ha därför icke ansett sig böra föreslå någon annan ändring av stadgandet i 19 § 3) än att förskingringsbrott och häleri samt olovlig varuutförsel, vilka brottsarter äro av samma karaktär som de nu i paragrafen upptagna, böra införas där.

I fjärde punkten av 19 § angives såsom avvisningsgrund, att utlämningen ej är försedd med legitimationshandling som i 1 § sägs. Därmed avses såväl att utlämningen saknar såsom pass gällande legitimationshandling som ock att legitimationshandlingen icke är, där så erfordras, försedd med visering eller uppehållstillstånd. Med denna avvisningsgrund — att utlämningen saknar pass eller visering — äro övriga avvisningsgrunder jämställda. Av lagens avfattning och uppställning framgår icke, att dessa senare grunder icke skulle äga tillämpning där utlämning innehar erforderlig visering. Avvisning skall sålunda kunna ske även om utlämningen innehar gällande visering. Att i sådant fall förordna om avvisning kan emellertid icke anses lämpligt och torde ej heller ha avsetts av lagstiftaren. De omständigheter, som kunna föranleda viseringsberättigad myndighet att meddela visering för en utlämning, äro av den art, att de förutsätta en diskretionär prövning av varje individuellt ärende. Avvisningsreglerna åter avse ett summariskt förfarande. Ett sådant förfarande bör icke tillgripas då individuell prövning redan företagits av kvalificerad myndighet. Föreskrift torde därför böra meddelas

därom, att utlänning, som är försedd med gällande visering, icke må avvisas. Ett undantag härifrån torde dock böra göras för det i gällande bestämmelser upptagna fallet, att utlänningen uraktlåter att fullgöra föreskriven anmälningskyldighet vid inresan eller, vid fullgörande därav, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift. Dessa regler böra införas i 19 § såsom ett nytt stycke.

Enligt gällande bestämmelser skall avvisningsfråga överlämnas till den centrala utlänningsmyndigheten endast i det fall, att anledning finnes föreligga till avvisning av utlänningen men denne uppger politiskt flyktingskap och påståendet ej med skäl kan antagas vara oriktigt. Denna bestämmelse tillkomst motiverades med att dessa frågor vore av den art, att de borde avgöras av central myndighet. I de till de sakkunniga inkomna yttrandena har av några myndigheter framhållits att avvisningsfrågorna i vissa fall kunde vara mycket vanskliga att avgöra och att därför särskilt polismyndigheterna å mindre gränssorter hade behov av att i tveksamt fall kunna överlämna fråga till högre myndighets avgörande. Även har ifrågasatts, huruvida icke avvisningsärendena borde överflyttas till länsstyrelserna.

Det synes de sakkunniga att även andra avvisningsfrågor än de, där politiskt flyktingskap åberopas, trots bestämmelsernas detaljerade avfattning kunna giva anledning till viss tveksamhet. I sådana fall synes lämpligt att frågan överlämnas till den centrala utlänningsmyndighetens avgörande. I 20 § torde därför böra införas en bestämmelse därom, att vad som stadgats om överlämnande till den centrala utlänningsmyndigheten av avvisningsfrågor rörande utlänningar, som uppgivit politiskt flyktingskap, skall äga motsvarande tillämpning om polismyndighet finner avvisningsfråga tveksam. Införes för tveksamma fall en sådan bestämmelse, torde varje anledning saknas att överföra avvisningsärendena, vilka i regel äro enkla och brådskande, från polismyndigheternas avgörande till länsstyrelsernas.

Enligt gällande bestämmelser må besvär över polismyndighets avvisningsbeslut föras hos länsstyrelse, men beslutet skall gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär. Över länsstyrelses beslut må klagan ej föras. I flera yttranden har föreslagits, att besvär över polismyndighets avvisningsbeslut skulle prövas av den centrala utlänningsmyndigheten i stället för av länsstyrelse. Som skäl härför har anförts, att det vore ganska säkert att även mellan länsstyrelserna kunde uppkomma olika praxis vid dessa ärendens avgörande, liksom tidigare mellan polismyndigheterna.

De sakkunniga äro medvetna om att även med avvisningsbestämmelsernas kasuistiska avfattning tveksamma frågor kunna uppkomma. Det är härvidlag önskvärt att en enhetlig praxis så vitt möjligt skapas. Då det icke kan komma i fråga att överflytta beslutanderätten i alla dessa ärenden till central myndighet, torde vara lämpligt att för ernående av nämnda syften överföra avgörandet av besvärärenden från länsstyrelserna till den centrala utlänningsmyndigheten. Denna kan då genom beslut i principiella ärenden giva polismyndigheterna vägledning vid avvisningsfrågornas avgörande. De sakkunniga föreslå ändring av detta innehåll i 23 §.

I fråga om verkställighet av meddelat avvisningsbeslut gäller enligt 24 § andra stycket, att polismyndigheten i tvivelaktiga fall eller där svårighet möter för beslutets verkställande skall ofördröjligen underrätta länsstyrelsen därom, och har länsstyrelsen att, där så finnes erforderligt, överlämna frågan om beslutets verkställande till den centrala utlänningsmyndighetens avgörande. En länsstyrelse har framhållit, att denna länsstyrelsernas medverkan att bringa sådan fråga under den centrala myndighetens prövning syntes överflödig. Det borde kunna vara tillräckligt med att polismyndigheten lämnade underrättelse därom direkt till den centrala utlänningsmyndigheten.

De sakkunniga vilja fästa uppmärksamheten på att de svårigheter som, bortsett från krigsförhållandena, kunna uppkomma för ett avvisningsbesluts verkställande, numera i regel icke torde vara av kommunikationsteknisk art utan äro beroende av frågan huruvida utlänningen mottages av annat land. För lösandet av sådana frågor fordras ofta förhandlingar med det andra landets härvarande representation. Förändret av sådana förhandlingar, varvid utrikesdepartementets medverkan kan erfordras, torde bäst ske genom central myndighet i Stockholm. Då därjämte genom verkställighetsfrågas överlämnande direkt till den centrala utlänningsmyndigheten onödig tidsutdräkt i många fall skulle kunna undvikas, ha de sakkunniga funnit sig böra förorda förslaget. Bestämmelsen, som återfinnes i 24 §, bör ändras sålunda att polismyndighet i dylikt fall har att direkt överlämna frågan om beslutets verkställande till den centrala utlänningsmyndighetens avgörande.

Förpassning. Angående förpassningsinstitutets tillkomst och nuvarande utformning har redogörelse lämnats i det föregående (s. 23 f.). Erinras må beträffande förpassningsinstitutets tillämpning att enligt 25 § andra stycket beslut av den centrala utlänningsmyndigheten, varigenom utlännings ansökan om rätt att vistas här i riket avslagits, tillika skall innehålla förpassningsbeslut om utlänningen befinner sig här i riket. Förpassningsbeslut innehåller föreläggande för utlänningen att ofördröjligen eller inom viss tid lämna riket, varför förpassningen verkställles först sedan han underlåtit att efterkomma åläggandet att avresa (25 §). Vidare må nämnas, att utlännings som må klaga över förpassningsbeslut äger avgiva förklaring att han åtnöjes med beslutet och att sådan förklaring må avgivas tidigast å andra dagen efter det beslutet tillställdes honom (29 §). Slutligen må påpekas, att förpassningsbeslut skall, när särskild anledning därtill föreligger, innehålla förbud för utlänningen att återvända till riket, med mindre han, där visering ej erfordras, före ankomsten till riket erhållit uppehållstillstånd (28 §).

I yttrande till de sakkunniga har yrkats, att förpassning borde, när skäl därtill vore, kunna försiggå utan att utvägen med föreläggande först försökts. Socialstyrelsen har i yttrande begärt ändring av utlänningslagen av innehåll att, därest förpassning av utlännings grundar sig på utlännings skriftligen avfattade önskan att återvända till sitt hemland, han omedelbart efter det förpassningsbeslutet tillställts honom skall äga avgiva förklaring att han åtnöjes med beslutet. I ett annat yttrande till de sakkunniga har ifrågasatts, huru-

vida icke förpassningsbeslut borde obligatoriskt förknippas med förbud för utlänningen att utan särskilt tillstånd återvända till riket.

De sakkunniga ha funnit bestämmelsen i 25 § andra stycket om obligatoriskt förpassningsbeslut under vissa förutsättningar vara en onödigt betungande åtgärd. Bestämmelsen omfattar nämligen även sådana fall, där en ansökan av utlännings om kortare förlängning av några dagars visering avslagits. Att i sådant fall den centrala myndigheten skall vara skyldig att alltid meddela förpassningsbeslut — för vilket ändamål yttrande av utlänningsnämnden erfordras — innebär ett alltför omständligt förfarande då utlänningsarna i regel frivilligt avresa vid viseringstidens utgång. Med hänsyn härtill föreslås den ändringen i 25 § andra stycket, att stadgandet om obligatoriskt förpassningsbeslut göres tillämpligt endast då fråga är om ärenden rörande uppehållstillstånd. Härigenom undantagas från tillämpningsområdet alla sådana fall, där fråga är om förbud för utlännings att kvarstanna den kortare tid, under vilken enligt 7 § uppehållstillstånd icke erfordras. I detta sammanhang må påpekas att enligt första stycket i 25 § den centrala utlänningsmyndigheten alltid äger i samband med vägran av tillstånd att vistas i riket meddela förpassningsbeslut, om anledning därtill anses föreligga.

Det synes icke påkallat att, såsom ifrågasatts, förändra förpassningsbesluts karaktär av föreläggande. Bestämmelsen att nöjdförklaring i avseende å förpassningsbeslut må avgivas tidigast å andra dagen efter det beslutet tillställdes utlänningen synes icke vara erforderlig med hänsyn till utlänningen eller eljest. Denna regel bör därför utgå ur lagen. Vad slutligen beträffar den väckta frågan om att alltid förbinda förpassningsbeslut med förbud att utan särskilt tillstånd återvända till riket anse de sakkunniga att den enligt gällande bestämmelser förefintliga möjligheten att, när särskild anledning därtill föreligger, förbinda förpassningsbeslut med sådant förbud är ägnad att medgiva en smidig handläggning av de enskilda förpassningsfallen under beaktande av deras växlande karaktär.

Utvisning. I 31 § gällande utlänningslag angivas de fall, då länsstyrelse må förordna om utvisning av utlännings. Föremål för utvisning i denna ordning äro zigenare, lösdrivare, tiggare, kringvandrande musikanter, djurförelisare o. d.; den som gör sig skyldig till yrkesmässigt hasardspel, yrkesmässigt övande av otukt eller utnyttjande av annans otuktiga levnadssätt; den som under de närmast förflutna två åren i riket dömts för gårdfarihandel eller biträdande därvid, för olaga hantering av vin eller spritdrycker, för olovlig varuinförsel eller för idkande av hantverk eller annan hantering, som utan tillstånd utövats genom kringresande eller kringvandrande; den som här i riket för annat brott än nu nämnts dömts till straffarbete, till fängelse ej under sex månader, till ungdomsfängelse eller till tvångsuppfostran, såvitt brottets beskaffenhet föranleder till antagande att fara av hans vistelse i riket kan uppstå för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet; samt den som inom de närmast förflutna fem åren utom riket undergått honom omedelbart ådömt frihetsstraff för brott varför enligt gällande lag om utlämning av förbrytare utlämning må ske.

I de till de sakkunniga avgivna yttrandena rörande erforderliga ändringar i utlänningslagstiftningen har föreslagits vissa kompletteringar av uppräknningen i 31 § av utvisningsgrunder. Så har föreslagits att även olovlig varuutförsel skulle utgöra utvisningsgrund; att med ådömande av straffarbete, fängelse ej under sex månader, ungdomsfängelse eller tvångsuppfost-
 ran skulle jämföras att utlämning förklarats saker till brott, varå sådan på-
 följd kan följa, men med tillämpning av 5 kap. 5 § strafflagen icke ådömts
 straff eller med tillämpning av samma kap. 6 § ådömts lägre frihetsstraff
 än vad som å gärningen eljest bort följa; att utvisning enligt 31 § 4) borde
 ifrågakomma även där straffet varit lägre än fängelse i sex månader; samt
 att med undergående av frihetsstraff för brott varför utlämning kan ske
 skulle likställas att sådant straff ådömts.

De sakkunniga ha icke funnit sig böra förorda förslaget att skärpa
 31 § 4) därhän att utvisning skulle kunna äga rum även där straffet under-
 stiger fängelse i sex månader. De övriga föreslagna kompletteringarna av
 utvisningsgrunderna i 31 § synas däremot vara motiverade, och de sakkun-
 niga ha därför funnit sig böra tillstyrka att de införas i lagrummet. Vad be-
 träffar de fall, där 5 kap. 5 § eller 6 § strafflagen kommit till tillämpning,
 torde dock ändring endast böra ske sålunda, att i stadgandet införas såsom
 utvisningsanledning att någon blivit dömd till internering eller förvaring i
 säkerhetsanstalt eller ock förklarats övertygad om någon med straffarbete
 eller fängelse ej under sex månader belagd gärning men jämlikt 5 kap. 5 §
 strafflagen förklarats vara straffri.

3. Utlännings tagande i provisoriskt förvar.

För att underlätta genomförandet av beslut om utlännings avlägsnande ur
 riket ha i utlänningslagen meddelats föreskrifter om utlännings tagande i
 förvar eller ställande under uppsikt då fråga uppkommer om hans avlägs-
 nande eller i avbidan på verkställighet av beslut därom. På grund av svå-
 righeterna att under nu rådande internationella förhållanden över huvud
 verkställa beslut om utlännings förande ur riket ha, vid sidan av förut av-
 sedda bestämmelser, med stöd av den i lagen meddelade fullmaktsbestäm-
 melsen i administrativ ordning utfärdats bestämmelser om utlännings om-
 häändertagande i förläggning. Frihetsberövande åtgärder mot utlämning som
 icke endast äro av tillfällig natur komma att behandlas i tredje avdelningen
 av detta betänkande. Här kommer endast att beröras det direkt i lagen regle-
 rade förfarandet, vilket avser ingripande av tillfällig art.

Beslut om utlännings tagande i förvar må enligt gällande bestämmelser
 meddelas av länsstyrelse eller polismyndighet i vissa i lagen särskilt angivna
 fall. Meddelas sådant beslut av polismyndighet, skall beslutet genast an-
 mälas för länsstyrelsen (20, 24, 27 och 33 §§), vilken har att pröva om åtgär-
 den skall bestå. Anser länsstyrelsen behov föreligga att kvarhålla utlämning i

förvar utöver två månader, skall frågan därom inom samma tid underställas Kungl. Maj:ts prövning (49 §).

Polismyndighet äger enligt utlänningslagen taga utlänning i förvar i avvaktan på beslut av den centrala utlänningsmyndigheten om utlännings avvisning från riket (20 §) ävensom om avvisningsbeslut ej genast kan verkställas (24 §). Vidare må polismyndighet meddela sådant förordnande när anmälan gjorts att anledning föreligger till förpassning eller till utvisning enligt 31 § av utlänningslagen och det skäligen kan befaras att utlännings avviker (27 § resp. 33 §).

Länsstyrelse må taga utlänning i förvar i samband med anmälan om anledning till förpassning (27 §) eller till utvisning jämlikt 37 § av utlänningslagen (38 §) eller där fråga uppstått om utvisning av utlänningslagen jämlikt 31 § utlänningslagen (32 §). Vidare må länsstyrelse meddela sådant förordnande där beslut om förpassning eller utvisning jämlikt 31 § ej genast kan verkställas (30 § resp. 36 §).

I utlänningslagen ha icke meddelats föreskrifter om verkställighet av beslut om utlännings tagande i förvar. Med anledning av den av de sakkunniga den 1 augusti 1943 avgivna promemorian angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar (fogad såsom bilaga till prop. nr 352 vid 1943 års riksdag) utfärdade Kungl. Maj:t den 18 september samma år en kungörelse (nr 715) i ämnet. Enligt denna skall utlänning, som tagits i förvar, intagas i statens fångvårdsanstalt, polisarrest eller härads- eller stadsfängelse. För belysande av den omfattning, i vilken förvarstagande av nu ifrågakommande art förekommer, ha de sakkunniga inhämtat uppgifter från fångvårdsstyrelsen och samtliga länsstyrelser angående antalet utlännings, som den 1 juni 1944 höllas i förvar jämlikt utlänningslagen. Enligt dessa uppgifter belöpte hela antalet i förvar tagna till 137, av vilka 100 voro att anse som provisoriskt tagna i förvar, varom här är fråga. Den 1 november samma år uppgick antalet i fångvårdsanstalt provisoriskt förvarstagna till 88.

Beträffande utlänningslagens regler om tagande i förvar av utlännings ha vissa ändringsförslag framförts av de hörda myndigheterna. Så har av flera myndigheter anförts, att polismyndighet borde äga rätt att taga utlänning i förvar även i sådana fall, där anledning finnes föreligga till s. k. politisk utvisning och ej blott vid utvisning av anledning som i 31 § sägs. En fråga som också berörts av flera myndigheter är, vid vilken tidpunkt polismyndighet bör få taga utlänning i förvar då fråga uppkommit om förpassning eller utvisning. Enligt gällande bestämmelser må sådan åtgärd, där den sker innan beslut meddelats om utlännings avlägsnande ur riket, vidtagas först sedan anmälan gjorts om anledning till förpassning eller utvisning av utlännings. Emellertid har framhållits, att behov ofta föreläge för polismyndighet att taga utlänning i förvar å ett tidigare stadium för att icke utredningsarbetet skulle försvåras eller rent av omintetgöras. För att polismyndigheten skulle kunna verkställa förhör med utlänning och utreda, huruvida skäl föreläge till framställning om hans avlägsnande ur riket, åtgärd viss

tid, under vilken det icke sällan vore nödvändigt att utlänningen hölles i förvar. Det har därför föreslagits, att polismyndighet skulle äga taga utlänning i förvar så snart anledning funnes föreligga till hans avlägsnande ur riket med skyldighet likväl för polismyndigheten att omedelbart underrätta länsstyrelsen om den vidtagna åtgärden. I ett till de sakkunniga avgivet yttrande har vidare anförts, att frågan angående vilken myndighet som skall verkställa omprövning av polismyndighets beslut om tagande i förvar borde, vid överförande till central myndighet av befogenheten att meddela utvisningsbeslut enligt 31 §, ägnas särskild uppmärksamhet. Tänkbart vore att låta beslutanderätten härutinnan kvarbliva hos länsstyrelserna, men enklare syntes vara att jämväl överföra avgörandet härom till det centrala organet.

De sakkunniga behandla först frågan om utvidgning av befogenheten att taga utlänning i förvar, där anledning finnes föreligga till så kallad politisk utvisning. Sådan befogenhet tillkommer enligt gällande lag — förutom Kungl. Maj:t — allenast länsstyrelse. Det har ifrågasatts att utsträcka den jämväl till polismyndigheterna. Praktiska skäl tala otvivelaktigt för en dylik utsträckning. Med hänsyn till ifrågavarande ärendens känsliga natur ha de sakkunniga dock icke ansett sig kunna tillstyrka en så vidsträckt utvidgning av befogenheten att i dessa fall taga utlänning i förvar, att sådan rätt tillägges envar polismyndighet i riket. Däremot torde betänkligheter icke böra möta mot att dylik befogenhet tillerkännes vissa särskilt kvalificerade polismyndigheter. De sakkunniga föreslå därför, att ifrågavarande befogenhet tillerkännes landsfogde samt i Stockholm chefen för kriminalavdelningen och i stad, som är undantagen från landsfogdes polisverksamhet, polismästaren.

Med hänsyn till utlänningslagens effektivitet böra åtgärder kunna vidtagas till förhindrande av att sådana utläningar, som icke äro önskvärda här i riket, genom att avvika och hålla sig dolda inom landet undandraga sig myndigheternas åtgärder. Det synes därför vara erforderligt att den myndighet, som föranstaltar om utredning angående utlännings avlägsnande, i förekommande fall äger befogenhet att redan på detta stadium, innan frågan bringas under beslutande myndighets prövning, försäkra sig om utlännings person. De sakkunniga ha därför funnit sig böra tillstyrka, att polismyndighet, varmed enligt utlänningslagen i allmänhet förstås polischefen i orten, berättigas att taga utlänning i förvar så snart fråga uppkommer om hans förpassning eller utvisning ur landet, dock endast om fara anses föreligga att han avviker. När fråga är om provisoriskt förvarstagande av länsstyrelse eller särskilt kvalificerad polismyndighet, har flyktfara icke ansetts behöva upptagas såsom förutsättning för åtgärden.

Att överprövningen av förvarstagandet uppdragits åt länsstyrelserna torde ha berott på att åtgärden påkallas av polisiära skäl. Vid bedömandet av fråga huruvida en utlännings vistelse på fri fot kan försvåra utredningen eller medföra fara för ordning och säkerhet eller eljest icke kan tillåtas, fordras emellertid ofta en närmare kannedom om utlännings person och hans tidigare

förehavanden i riket. Såsom utlänningskontrollen numera är anordnad, äro polismyndigheterna skyldiga att till utlänningskommissionen anmäla varje omständighet beträffande utlännning, som kan vara av betydelse vid prövning av fråga om uppehållstillstånd för denne. Vid anmälan skall fogas polisrapport, där sådan upprättats. Genom sammanställning av det material beträffande viss utlännning, som insänts av rikets polismyndigheter eller eljest framkommit, har kommissionen en god möjlighet att göra sig en föreställning om utlänningsens farlighet. Vid nu angivna förhållanden torde den centrala utlänningsmyndigheten regelmässigt ha större möjlighet än länsstyrelse att bedöma frågan om utlännings kvarhållande i förvar. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga funnit sig böra förorda, att prövning av upprätthållandet av beslut om utlännings tagande i förvar skall företagas av den centrala utlänningsmyndigheten i stället för såsom nu av länsstyrelse. I utlänningslagens 20, 24, 27, 30, 32, 36 och 38 §§ torde därför böra föreskrivas att länsstyrelse eller polismyndighet, som tagit utlännning i förvar, ofördröjligen skall insända underrättelse därom till den centrala utlänningsmyndigheten. Å denna skall därefter ankomma att pröva huruvida utlänningsen skall kvarhållas i förvar eller försättas på fri fot.

Den centrala utlänningsmyndigheten äger enligt utlänningslagen icke själv taga utlännning i förvar. I många fall har emellertid behov av sådan befogenhet förelegat. I praktiken har i sådana fall myndigheten lämnat erforderliga uppgifter till vederbörande polismyndighet, som då på eget ansvar förordnat om utlännings tagande i förvar. De sakkunniga föreslå att den centrala utlänningsmyndigheten får befogenhet att själv förordna om utlännings tagande i förvar. Denna ändring berör 20, 27, 30, 32, 36 och 38 §§.

Där förvarshållandet överskrider viss tid synes, liksom för närvarande, frågan böra underställas Kungl. Maj:t. Denna tid är nu bestämd till två månader. Med hänsyn till utlänningsarnas intresse av att inom så kort tid som möjligt få sin sak prövad av högsta myndighet, torde dock nämnda tid böra begränsas till en månad. Några nämnvärda olägenheter därav för Kungl. Maj:t eller för den centrala utlänningsmyndigheten torde icke uppkomma, då under normala förhållanden fråga om utlännings avlägsnande ur riket bör kunna vara avgjord och, därest beslut därom meddelas, detta vara verkställt inom nämnda tid.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga förutskicka, att vissa i den särskilda lagen angående omhändertagande av utlännning i anstalt eller förläggning föreslagna stadganden avse jämväl utlännings tagits i förvar enligt utlänningslagen (se nedan s. 105).

Vad förut sagts om befogenhet att taga i förvar gäller i viss mån även utlännings ställande under uppsikt. Samma myndigheter som äga taga i förvar böra äga befogenhet att ställa utlännings under uppsikt.

4. Straffbestämmelser.

Utlänningslagens 7 kap. innehåller bestämmelser om ansvar för den som bryter mot stadganden i lagen eller med stöd av denna meddelade föreskrifter. Bestämmelserna innehålla i huvudsak följande.

I 39 § stadgas, att den som uraktlåter att fullgöra anmälningsskyldighet, som är stadgad i utlänningslagen eller i författning som med stöd därav utfärdats, skall straffas med dagsböter. Överträder utlänning vad i lagen är stadgat om skyldighet att ha arbetstillstånd, straffas han likaledes med dagsböter, och till enahanda straff är den förfallen som anställer utlänning i sin tjänst utan att denne har arbetstillstånd, där sådant erfordras. Enligt 40 § skall utlänning, som i annat avseende än varom i 25 och 39 §§ är fråga uraktlåter att ställa sig till efterrättelse vad i lagen stadgas eller med stöd därav blivit i författning eller eljest föreskrivet, eller söker hindra verkställighet av beslut angående hans avvissning, förpassning eller utvisning, straffas med dagsböter eller, där omständigheterna äro försvårande, med fängelse i högst sex månader. Samma straff drabbar den som mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av anmälningsskyldighet eller eljest i anmälningsärendet varom är stadgat i lagen eller i författning som med stöd därav utfärdats. I 41 § stadgas, att den som förhjälper utlänning att inkomma i riket i strid mot föreskrift som i utlänningslagen eller med stöd därav blivit i författning eller eljest meddelad skall straffas med dagsböter. Slutligen föreskrives i 42 §, att om utlänning som blivit härifrån utvisad återvänt utan att han därtill erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd, där sådant erfordras, skall han straffas med fängelse i högst sex månader. Misstänkes utlänningen skäligen för sådant brott som avses i 42 § skall han tagas i häkte.

I samband med förlängning år 1942 av 1937 års utlänningslag infördes i 43 § bestämmelser om straffskärpning i vissa fall. Sålunda skall, om någon begär förseelse, varom i 39 § första stycket eller 41 § sägs, i avsikt att bereda utlänningen möjlighet att obehörigen vistas i riket och omständigheterna äro försvårande, straffet vara fängelse i högst sex månader. Till motivering härav anförde föredragande departementschefen vid remissen till lagrådet av lagförslaget, att det syntes vara uppenbart, att den förseelse som bestode i underlåtenhet att anmäla utlänningsvistelse i regel vore av ringa beskaffenhet. Förseelsen berodde ej sällan på bristande kännedom om gällande bestämmelser eller på förbiseende och vore ofta att betrakta som en ren ordningsförseelse. Att generellt införa fängelsestraff i straffskalan för sådana förseelser torde därför vara att gå för långt. Understundom kunde emellertid en förseelse av detta slag vara så allvarlig att bötesstraff icke vore tillfyllest. Så torde ofta vara händelsen, om förseelsen skett i syfte att bereda utlänningsmöjlighet att obehörigen vistas i riket. Straffet i 41 § vore likaledes för lindrigt för fall som nu avsåges.

I de till de sakkunniga inkomna yttrandena från berörda myndigheter ha väsentliga anmärkningar icke framställts mot straffbestämmelserna annat än på två punkter. De sakkunniga ha i de sålunda anmärkta avseendena funnit anledning föreslå ändringar.

Såsom förut nämnts innehåller 40 § bestämmelse om straff bland annat för utlännning som i annat avseende än varom i 25 och 39 §§ är fråga uraktlåter att ställa sig till efterrättelse vad i utlänningslagen stadgas eller med stöd därav blivit i författning eller eljest föreskrivet. I 25 §, som upptager bestämmelser om förpassning, angivas som förpassningsgrunder bland annat de fall att utlännning saknar behörig legitimationshandling, viserad där så erfordras, eller kvarbliver efter utgången av den tid under vilken han äger rätt att vistas här utan att ha sökt förlängning av rätten att vistas i landet. Att dessa fall undantagits från straff motiverades (se prop. 1927 nr 198 s. 59) med att det i förevarande fall låge i sakens natur, att i regel intet stode att vinna genom ådömande av straff. Därest t. ex. en utlännning icke kunde erhålla pass eller hans ansökan om visering eller uppehållstillstånd avslagits, ansågs det meningslöst att av honom utkräva straffansvar för hans underlåtenhet att avresa. 39 § åter innehåller bestämmelser om straff för vissa förseelser, vilka, där ej förhållanden föreligga som sägs i 43 §, ansetts vara av lindrigare art och därför böra bestraffas endast med dagsböter, under det att de i 40 § avsedda förseelserna vid försvårande omständigheter straffas med fängelse i högst sex månader.

Socialstyrelsen har i yttrande till de sakkunniga framhållit, att förpassningsbestämmelserna under fredliga förhållanden ägde betydelse i sådant avseende, att utlännning lade sig i högre grad vinn om att i rätt tid söka förlängning av tillstånd att vistas här. Numera kunde emellertid på grund av den politiska situationen förpassning av dylika orsaker, även där uppenbar tredska visades, i regel icke ifrågakomma. Styrelsen hade kunnat konstatera, att utlännningarna i allt större utsträckning underlåte att i rätt tid söka förlängning av sina viseringar. Detta innebure en ökad belastning av såväl polismyndigheternas som styrelsens arbete. För att belysa förhållandena framhölls, att styrelsen utsände i runt tal 800 kontrollskrivelser per månad angående utlännningar, som icke sökt förlängning av sin visering. Det förekomme även, att utlännning trots upprepade anmaningar från styrelsens sida under lång tid underlåte att ansöka om förlängning av visering. För att råda bot på nämnda missförhållande föreslog styrelsen, att i 7 kap. utlänningslagen infördes straffbestämmelser av innehåll, att underlåtenhet att söka förlängning efter utgången av den tid utlännning äger rätt att vistas i riket skulle straffas med dagsböter. Bestämmelsen skulle icke upphäva den rätt styrelsen hade att meddela förpassningsbeslut.

Frågan huruvida underlåtenhet att söka tillstånd att vistas här i riket bör straffbeläggas ställer sig, enligt vad de s a k k u n n i g a anse, olika i nuvarande läge och under normala förhållanden. För närvarande har svårigheten att verkställa beslut om utlännings avlägsnande ur riket i många fall medfört att utlännningar mindre beflitat sig om att i tid söka vederbörligt tillstånd att vistas här. För att vinna rättelse i detta avseende fordras möjlighet till reaktion åtminstone i sådana fall där uppenbar tredska visas. Under sådana tider, då förpassnings- och utresebeslut m. m. ånyo kunna verkställas, torde åter risken att bli ålagd att lämna riket vara tillräcklig för att förmå utlännings-

arna att i tid ingiva sina ansökningar, varför något straffansvar vid försummelse icke skulle erfordras. Emellertid må framhållas att en utlännings avlägsnande ur landet i många fall kan vara en alltför sträng åtgärd för underlåtenhet att söka vistelsetillstånd. Det kan därför även under normala tider finnas behov av en mildare bestraffning av försummelse i förevarande avseende. De sakkunniga ha med hänsyn härtill funnit sig böra förorda att i utlänningslagen stadgas straff för den som uppehåller sig här i riket utan uppehållstillstånd, där sådant erfordras. Förseelsen torde vara av den lindrigare art, som avses i 39 §, och kan angivas såsom en överträdelse av vad i 7 § är stadgat. Emellertid anse de sakkunniga att åtal för förseelse av denna art icke bör ske annat än då den centrala utlänningsmyndigheten finner åtal lämpligt och erforderligt. I samband härmed bör föreskrivas att ej heller åtal för förseelse av utlännings mot 13 och 14 §§ får ske utan denna myndighets godkännande. Stadgande av nu nämnt innehåll föreslås därför i 44 §.

Den andra i yttranden till de sakkunniga berörda frågan rörande utlänningslagens ansvarsbestämmelser avser stadgandet i 42 §, att utlännings, som efter att ha blivit härifrån utvisad återvänt utan att därtill ha erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd där sådant erfordras, skall straffas med fängelse i högst sex månader ävensom att utlännings som skäligen misstänkes för sådant brott skall tagas i häkte. Av några myndigheter har framhållits, att uttryckligt stadgande borde meddelas därom att straffbestämmelsen ej är tillämplig å politiska flyktingar. Det hade nämligen flera gånger inträffat, att härifrån utvisade utlännings utan vederbörligt tillstånd återvänt hit såsom politiska flyktingar. Att i sådant fall utkräva straff kunde vara obilligt.

De sakkunniga vilja härom anföra följande. Om en härifrån utvisad utlännings utan tillstånd återvänder hit såsom politisk flykting torde ofta sådan nödsituation ha förelegat att straffansvar icke bör inträda. Så har bestämmelsen också tillämpats i praktiken. Någon undantagsbestämmelse för dylika fall synes därför ej erfordras. Att, såsom ifrågasatts, generellt undantaga politiska flyktingar från straffpåföljd torde vara mindre lämpligt, då detta skulle kunna verka avtrubbade på uppfattningen av utvisningens innebörd. Däremot synes bestämmelsen om obligatorisk häktning vara väl sträng. Utrymme bör finnas för en skälighetsprövning, därvid särskilt förhandenvaron av politiskt flyktingskap bör kunna giva anledning till att häktning icke verkställas. De sakkunniga ha föreslagit en ändring i detta syfte av andra stycket i 42 §.

5. Besvärsmätt över den centrala utlänningsmyndighetens beslut m. m.

Förut har berörts frågan om besvärsmätt över polismyndighetens avvisningsbeslut och förordats att besvär i sådana ärenden skulle föras hos den centrala utlänningsmyndigheten. Vidare har föreslagits, att länsstyrelsernas beslutanderätt i ärenden angående utvisning av utlännings jämlikt 31 § utlännings-

lagen skulle överflyttas till den centrala utlänningsmyndigheten. Här torde nu få behandlas frågan om besvärsmätt över den centrala utlänningsmyndigheten beslut och vad därmed sammanhänger.

Enligt 46 § utlänningslagen gäller, att den centrala utlänningsmyndigheten skall inhämta yttrande av en nämnd, utlänningsnämnden, innan myndigheten meddelar utrese-, avvisnings- eller förpassningsbeslut eller beslut i ärende, som avser arbetstillstånd för ett större antal utläningar eller som kan antagas vara av synnerlig betydelse utöver det föreliggande fallet. Är ärendet av synnerligen brådskande natur, må dock sådant beslut meddelas utan att yttrande inhämtats från nämnden, men skall beslutet då snarast möjligt anmälas för nämnden. Den centrala utlänningsmyndigheten äger även i andra ärenden än de förut nämnda inhämta utlänningsnämndens yttrande.

Beträffande besvärsmätt över den centrala utlänningsmyndighetens beslut gäller enligt 47 §, att besvär endast må anföras över avvisnings- eller förpassningsbeslut eller beslut i ärende angående uppehålls- eller arbetstillstånd, som tillika innehåller utrese- eller förpassningsbeslut, och endast i de fall där utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening eller ock beslutet meddelats utan att yttrande inhämtats från nämnden.

I samband med införandet år 1942 av institutet utresebeslut gjordes reglerna i 46 och 47 §§ tillämpliga å detta institut. Samtidigt stadgades det undantaget från besvärreglerna i förpassningsärenden, att beträffande utläning, för vilken utresebeslut gäller, förpassningsbeslut får meddelas utan utlänningsnämndens hörande och utan besvärsmätt för utläningen.

I detta sammanhang må nämnas, att Kungl. Maj:t med stöd av utlänningslagens 54 § genom tillsynskungörelsen förordnat, att besvär över den centrala utlänningsmyndighetens avvisningsbeslut icke må föras samt att utlänningsnämndens yttrande icke behöver inhämtas i sådana ärenden.

Förutom genom besvär kunna ärenden tillhörande den centrala utlänningsmyndighetens handläggning bringas under överordnad myndighets prövning genom underställning. Bestämmelser härom ha meddelats i 48 § utlänningslagen, enligt vilken myndigheten äger, om den finner särskilda skäl därtill föreligga, överlämna ärende till Kungl. Maj:ts avgörande. Sådant överlämnande skall ske, såframt utlänningsnämnden i sitt yttrande hemställt därom.

Utlänningsnämnden består av tre ledamöter, vilka jämte högst två suppleanter för var och en av dem skola utses av Kungl. Maj:t för viss tid, högst fem år. Av ledamöterna skall en vara eller ha varit innehavare av domarämbete och en äga erfarenhet rörande internationella rättsfrågor. Suppleant för ledamot skall uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren. I den centrala utlänningsmyndighetens protokoll skall nämndens yttrande antecknas, så ock särskild mening som yppats av någon dess ledamot.

Utlänningsnämnden inrättades genom 1937 års utlänningslagstiftning på grundval av ett av 1936 års utlänningsakkunniga avgivet förslag. Vid ifrågasvarande tid hade den rent immigrationspolitiska karaktären hos utlänningsärendena genom det nya flyktingproblemets uppkomst i vissa fall förskjutits till ett mera allmänpolitiskt plan. Den centrala utlänningsmyndigheten (so-

cialstyrelsen) ansågs ej vara rustad att överblicka alla de synpunkter, som till följd därav voro att beakta. Spörsmålet huruvida myndighetens beslut skulle få överklagas blev föremål för särskild uppmärksamhet. Därvid ansågs å ena sidan en allmän rätt att anföra besvär hos Kungl. Maj:t i statsrådet medföra en för vederbörande departement mycket betungande anhopning av ärenden utan motsvarande nytta. Å andra sidan syntes det icke heller tillfredsställande att varje fullföljdsrätt mot den centrala utlänningsmyndighetens beslut i utlänningsärenden skulle vara utesluten. Man ville därför införa en anordning, genom vilken garantier vunnes för att endast det mindre antal ärenden, som med hänsyn till deras tveksamma beskaffenhet eller deras vikt borde prövas av högre myndighet, komme under Kungl. Maj:ts bedömande. I detta syfte inrättades utlänningsnämnden, av vars yttrande klagorätten gjordes beroende. Nämnden erhöll även sådan initiativrätt beträffande ärendens överlämnande från den centrala utlänningsmyndigheten till Kungl. Maj:t, varom förut nämnts, samt viss rådgivande funktion.

I de förutnämnda motionerna, nr 44 i första kammaren och nr 90 i andra kammaren, vid 1939 års riksdag anfördes, att starka skäl talade för att utlänningsnämnden avskaffades, enär den utgjorde ett hinder för vinnande av den erforderliga snabbheten i ärendenas avgörande, motverkade nödig centralisering av frågornas behandling och bedömande samt strede mot grundläggande principer inom svenskt förvaltningsväsen.

De sakkunniga anse att det under nu rådande förhållanden icke kan komma i fråga att avskaffa utlänningsnämnden och att sålunda ändra det gällande systemet, enligt vilket besvärsrätt över den centrala utlänningsmyndighetens beslut föreligger endast om utlänningsnämnden icke enhälligt instämmer med den beslutande myndigheten. Även om den centrala utlänningsmyndigheten under senare år i mindre omfattning än tidigare meddelat beslut i sådana ärenden, däri utlänningsnämndens yttrande skall inhämtas, kan antalet sådana ärenden beräknas bli större under fredliga förhållanden. Skäl finnas också till antagande att redan dessförinnan en ökning kan komma att inträda.

Vad åter beträffar utlänningsnämndens rådgivande funktion, d. v. s. att avgiva yttrande i ärenden, som avse arbetstillstånd för ett större antal utläningar eller som kunna antagas vara av synnerlig betydelse utöver det föreliggande fallet, torde denna aldrig ha fått praktisk betydelse. Under första halvåret 1944 inhämtades sålunda nämndens yttrande icke i något ärende av denna art. Uppenbart är även, att efter inrättandet av utlänningskommissionen, vars sammansättning ger utrymme åt olika synpunkter som kunna ha betydelse vid utlänningsärendenas handläggning, något behov icke föreligger av utlänningsnämnden såsom rådgivande vid kommissionens sida i dessa slag av ärenden. Bestämmelsen härom bör därför utgå ur lagen.

I fråga om förfarandet vid besvär till Kungl. Maj:t i statsrådet äro bestämmelser meddelade i 47 § andra och tredje styckena. I dessa bestämmelser föreslå de sakkunniga, förutom vissa redaktionella jämkningar, i ett par hänseenden ändringar. Sålunda böra besvär icke vidare ingivas eller insän-

das direkt till justitiedepartementet utan till den centrala utlänningsmyndigheten. De böra däremot alltjämt kunna ingivas eller insändas till länsstyrelsen ävensom, där klaganden förvaras i häkte, ingivas till tillsyningsmannen vid häktet. Länsstyrelsen och tillsyningsmannen skola vara skyldiga att till den centrala utlänningsmyndigheten insända till dem inkomna besvär. Den centrala utlänningsmyndigheten skall så fort ske kan jämte eget utlåtande och övriga till ärendet hörande handlingar insända besvären till justitiedepartementet.

Enligt vad de sakkunniga föreslagit skola ärenden rörande utvisning av utlännning av anledning, som i 31 § utlänningslagen sägs, överflyttas från länsstyrelserna till den centrala utlänningsmyndigheten. Utvisningsförfarandet är noga reglerat, och särskilda föreskrifter äro meddelade för tillvaratagande av utlännings rättssäkerhet. Beträffande besvärsrätten i dessa ärenden gäller för närvarande, att utlänningen alltid äger sådan rätt. Besvären prövas av Kungl. Maj:t i högsta domstolen. Med hänsyn till de i lagen givna starka garantierna för rättssäkerheten har också kunnat stadgas, att utslag om utvisning alltid skall innehålla förbud för utlänningen att återvända till riket utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Under hänvisning till dessa förhållanden ha de sakkunniga, trots utvisningsärendenas överflyttande från länsstyrelserna till den centrala utlänningsmyndigheten, icke ansett sig böra förorda att besvärspövrningen överflyttas från domstol till administrativ myndighet.

I förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m., del II Motiv m. m. (SOU 1944: 10) har processlagberedningen föreslagit, att fullföljden uti utvisningsärenden borde, liksom i allmänhet i mål som från annan myndighet än domstol fullföljas till allmän överrätt, ske till hovrätt. De sakkunniga ha emellertid, då utlänningslagen föreslås erhålla en giltighetstid av blott ett och ett halvt år, icke ansett sig nu böra ifrågasätta ändring i utlänningslagens regler angående fullföljd omedelbart till högsta domstolen.

Beträffande förfarandet vid besvär till högsta domstolen föreslå de sakkunniga vissa smärre ändringar. Sålunda böra besvär få ingivas eller insändas icke endast till länsstyrelsen utan även till den centrala utlänningsmyndigheten. Till denna böra länsstyrelser och tillsyningsmän vid häkten vidarebefordra till dem inkomna besvär, och det bör åligga den centrala utlänningsmyndigheten att så fort ske kan till nedre justitierevisionen insända inkomna besvär jämte eget utlåtande och övriga till ärendet hörande handlingar.

Beträffande frågan om överlämnande till Kungl. Maj:ts avgörande av ärenden, vilkas handläggning ankommer å den centrala utlänningsmyndigheten, framhöll departementschefen i 1937 års proposition, att denna anordning vore avsedd att utgöra en garanti för att viktigare ärenden komme under Kungl. Maj:ts bedömande. Under de senaste åren ha utlänningsärendena ofta varit av sådan art, att Kungl. Maj:t bör fatta avgörandet. Skäl saknas att föreslå ändring i nu ifrågavarande avseende. Likaledes torde böra bibehållas stadgandet om rätt för utlänningsnämnden att påfordra att ärende, varmed nämnden tagit befattning, skall överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande.

De sakkunniga ha ansett att viss jämkning bör ske i bestämmelserna om utlänningsnämndens sammansättning. De föreslå sålunda, att den av ledamöterna som är eller varit innehavare av domarämbete skall vara ordförande i nämnden. Här må förutskickas att enligt de sakkunnigas under avdelning III framlagda förslag till lag om omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning förhör med utlänning under vissa förutsättningar skall hållas av utlänningsnämnden. Då lagens giltighetstid enligt de sakkunnigas förslag begränsas till ett och ett halvt år, har den nuvarande bestämmelsen att ledamöterna av utlänningsnämnden må förordnas på högst fem år ansetts böra utgå.

6. Särskilda bestämmelser.

I utlänningslagens 49 § stadgas, att om beslut om utlännings avvisning, förpassning eller utvisning icke kan verkställas, eller om nya skäl yppas efter det Kungl. Maj:t meddelat eller fastställt förpassningsbeslut, må Kungl. Maj:t förordna, att beslutet icke skall lända till efterrättelse, ävensom meddela de föreskrifter med avseende å utlänningens uppehåll i riket, som kunna prövas erforderliga, eller ock uppdraga åt den centrala utlänningsmyndigheten att meddela sådana föreskrifter. Vidare stadgas rätt för den centrala utlänningsmyndigheten att, där den meddelat förpassningsbeslut, över vilket klagan ej förts, om nya skäl i ärendet yppats, efter utlänningsnämndens hörande förordna, att beslutet icke skall lända till efterrättelse.

I de till de sakkunniga inkomna yttrandena rörande ändringar i gällande utlänningslagstiftning har av en myndighet uttalats att i lagrummet borde ut-sägas, att ett en gång fattat utvisningsbeslut skall gälla för all framtid, såvida icke Kungl. Maj:t lämnat tillstånd för den utvisade att återvända till riket eller förklarat, att beslutet icke skall lända till efterrättelse. Tveksamhet syntes nämligen råda, särskilt i fall, då utlänningen återkommit till riket men icke anträffats förrän efter det brott mot 42 § preskriberats. Det hade hänt, att utlänning i sådant fall utvisats på nytt.

Enligt de s a k k u n n i g a s mening gäller beslut om utlännings utvisning fortfarande även om han efter återkomst hit uppehållit sig här så länge, att straffet enligt 42 § blivit preskriberat. I sådant fall torde dock ofta anledning föreligga att förordna att utvisningsbeslutet icke skall lända till efterrättelse. Jämväl i andra fall torde anledning därtill föreligga när nya skäl yppats. Med hänsyn till det nu anförda bör Kungl. Maj:t i 49 § första stycket tillerkännas befogenhet att, även om hinder för utvisningsbeslutets verkställighet ej föreligger, förordna att beslutet icke skall lända till efterrättelse. Detsamma bör gälla beträffande avvisningsbeslut. Med avseende på dylika beslut föreslå de sakkunniga att ifrågavarande befogenhet tillägges Kungl. Maj:t och, där beslutet meddelats av den centrala utlänningsmyndigheten och klagan ej förts, den centrala myndigheten.

Med anledning av ett av de sakkunniga framfört förslag i deras den 1 augusti 1943 avgivna promemoria angående utlännings omhändertagande i

förläggning eller tagande i förvar infördes genom lag den 17 december 1943 i utlänningslagen en ny paragraf, betecknad 49 a §. Enligt detta stadgande äger Kungl. Maj:t förordna om domstolsförhör i ärende, som avses i utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning, där utredning vid domstol finnes erforderlig rörande viss omständighet av betydelse för ärendets avgörande. Denna bestämmelse torde böra bibehållas oförändrad såsom 51 §.

Angående förhör inför administrativ myndighet innehåller nu gällande utlänningslag icke andra bestämmelser än dem som avse förhör inför länsstyrelse i utvisningsärende. Ehuru Kungl. Maj:t redan nu torde äga förordna om administrativt förhör i andra utlänningsärenden, ha de sakkunniga likväl funnit lämpligt föreslå att i lagen såsom 50 § upptages uttryckligt stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t äger att i ärende, som avses i lagen eller med stöd därav utfärdad författning, förordna om förhör med utlännning inför länsstyrelse. I fråga om sådant förhör bör vad i lagen stadgas angående förhör i utvisningsärende enligt 31 § äga motsvarande tillämpning med allenast den skillnaden, att protokollet skall insändas till justitiedepartementet.

7. Fullmaktstadgande.

Såsom i det föregående berörts, innehåller gällande utlänningslag i 54 § en fullmaktbestämmelse. Däri stadgas, att i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, äger Kungl. Maj:t med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket eller att här i riket antaga eller innehava arbetsanställning meddela de särskilda bestämmelser som må finnas nödiga. Vidare stadgas, att i fall varom i paragrafen sägs Kungl. Maj:t må i fråga om utlännings avvisning, förpassning ur riket eller utvisning förordna efter omständigheterna.

Redan i 1914 års utvisningslag hade en fullmaktbestämmelse upptagits. Med vissa jämkningar överfördes densamma i 1927 års utlänningslag, från vilken den utan ändring övergick i 1937 års lag. Angående innebörden av stadgandet uttalade 1936 års utlännings-sakkunniga bland annat, att uttrycket »särskilda omständigheter», ehuru väl endast inrymmande förhållanden av extraordinär karaktär, dock icke måste innebära en med krig eller krigsfara jämförbar förutsättning. 1936 års sakkunniga förmenade jämväl, att lagrummet borde kunna tillämpas, även där särskilda omständigheter förelåge beträffande viss utlännning. Enligt deras mening vore alltså genom vad i ifrågavarande paragraf stadgas angående rätt för Kungl. Maj:t att på grund av särskilda omständigheter med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort meddela de särskilda bestämmelser, som må finnas nödiga, befogenhet tillagd Kungl. Maj:t att förordna om internering av viss utlännning.

Under det nu pågående kriget har Kungl. Maj:t gjort bruk av fullmakten enligt 54 § utlänningslagen icke endast i det av 1936 års utlännings-sakkun-

niga särskilt berörda hänseendet utan ock i andra hänseenden. Med stöd av paragrafen ha bland andra följande författningar utfärdats: kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utläningar, i detta betänkande kallad tillsynskungörelsen; kungörelsen den 20 oktober 1944 (nr 730) med vissa bestämmelser angående inresa och vistelse i område intill riksgränsen mot Finland och Norge; kungörelsen den 11 december 1942 (nr 946) med vissa föreskrifter angående omhändertagande av utlänning i förläggning; kungörelsen den 11 december 1942 (nr 947) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utläningar vid krig eller krigsfara (särskild utlänningskungörelse); kungörelsen den 30 april 1943 (nr 224) angående utlänningsvistelse i vissa delar av riket. Stadgandena i tillsynskungörelsen innebära bland annat, bortsett från bestämmelserna angående frihetsberövande av utläningar, utvidgning av de enligt utlänningslagen gällande avvisnings- och förpassningsgrunderna, dispens från viss i lagen stadgad skyldighet för den centrala utlänningsmyndigheten att inhämta yttrande från utlänningsnämnden ävensom från viss i lagen stadgad rätt att klaga över beslut av den centrala utlänningsmyndigheten, dispens från den i lagen stadgade skyldigheten för den centrala utlänningsmyndigheten att i ärende angående uppehållstillstånd inhämta länsstyrelses yttrande, tilläggande av befogenhet åt den centrala utlänningsmyndigheten att återkalla uppehållstillstånd, när särskilda skäl därtill äro, samt förbud för utläning att utan tillstånd inresa i eller utresa ur riket å annan ort än passkontrollort.

Under hänvisning till den här lämnade redogörelsen framhålla de sakkunniga att för oförutsedda situationer av extraordinär natur möjlighet uppenbarligen måste finnas för Kungl. Maj:t att utfärda särskilda föreskrifter som avvika från eller komplettera lagens regler. Behovet härav kvarstår, även om vissa av de spörsmål, som hittills reglerats med stöd av fullmaktsbestämmelsen i utlänningslagen, i enlighet med de sakkunnigas förslag regleras i utlänningslagen eller i en särskild lag. De sakkunniga föreslå därför att en fullmaktsbestämmelse alltjämt upptages i utlänningslagen. Efter ett genomförande av den av de sakkunniga föreslagna särskilda lagstiftningen angående omhändertagande av utläning i anstalt eller förläggning bör dock i fullmaktsbestämmelsen i utlänningslagen icke vidare inrymmas befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna om frihetsberövande åtgärder på längre tid mot utläningar. De sakkunniga förordna att i fullmaktsbestämmelsen, vilken enligt deras förslag betecknas 56 §, uttryckligen angives, att angående omhändertagande av utläning i anstalt eller förläggning så ock utlännings hållande i förvar under viss längre tid är särskilt stadgat.

8. Giltighetstid. Övergångsbestämmelser.

För 1927 års utlänningslag bestämdes en till fem år begränsad giltighetstid. År 1932 förlängdes denna med fem år. Även för 1937 års lag begränsades giltighetstiden till en början till fem år, men år 1942 utsträcktes tiden med tre år.

Ehuru vid tidigare behandling av utlänningslagstiftningen skilda uppfattningar kommit till uttryck med avseende på spørsmålet, huruvida giltighetstiden överhuvud taget borde göras begränsad eller icke, finna de s a k k u n n i g a det i nuvarande labila läge lämpligt att lagen erhåller begränsad, kort giltighetstid. Med hänsyn till önskvärdheten av överensstämmelse med giltighetstiden för den av de sakkunniga föreslagna särskilda lagen angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning föreslås utlänningslagens giltighetstid till ett och ett halvt år räknat från den 1 juli 1945, från vilken dag nu gällande utlänningslag bör upphävas. Den nya lagen bör träda i kraft den 1 juli 1945 och gälla till och med den 31 december 1946.

Till den nya lagen föreslå de sakkunniga övergångsbestämmelser motsvarande dem som nu gälla beträffande 1937 års lag. Därjämte föreslås beträffande utlänning som före lagens ikraftträdande tagits i förvar att den tid, inom vilken frågan om hans fortsatta hållande i förvar skall underställas Kungl. Maj:t, skall kunna utsträckas till två månader.

Slutligen må anmärkas, att jämte de ändringar i utlänningslagen, som i det föregående omtalats, föreslås av de sakkunniga vissa jämkningar av redaktionell art. Beträffande dessa jämkningar torde få hänvisas till den spaltade lagtexten, bilaga E.

AVDELNING II.

Flyktingfrågan.

1. Allmän översikt.

1936 års utlänningsakkunniga behandlade i ett särskilt avsnitt av sitt betänkande flyktingfrågan. De anförde därvid bl. a., att utlänningslagen främsi hade till syfte att skydda den svenska arbetsmarknaden så att densamma bevarades åt landets egen befolkning samt att förhindra bosättning här i landet av ej önskvärda befolkningselement. Därjämte hade den kontroll, som lagen stadgade, även ur ordnings- och säkerhetssynpunkt avsevärd betydelse. Emellertid hade under de senare åren det tidigare för Sveriges del mindre uppmärksammade flyktingproblemet erhållit en vidgad omfattning och en förändrad innebörd. Denna i avseende å utlänningslagens effektiva tillämpning visserligen även förut kännbara men likväl relativt obetydligt störande faktor hade gjort sig gällande på ett sätt, som påkallade statsmakternas särskilda uppmärksamhet. De sakkunniga redogjorde därefter för en del tidigare mera betydande flyktingkategorier, vilka dock blott i mindre mån berört vårt land, och för det internationella hjälparbete, som utvecklats för att genom konventioner eller annorledes söka lösning av de särskilda flyktingproblemen.

De tidigare flyktingfrågorna hade i stort sett erhållit en avveckling, då i och med regimförändringen i Tyskland år 1933 situationen radikalt förändrades. Ett icke obetydligt antal i egentlig bemärkelse politiska flyktingar blevo nödsakade att för att rädda sina liv eller undgå de tyska koncentrationslägren fly från Tyskland. Det var personer, som i sin politiska åskådning stodo i opposition mot den nya regimen. Än mera accentuerad blev emellertid flyktingfrågan genom den politik, som den tyska nationalsocialismen förde i avseende å personer med judisk härstamning. Systematiskt genomfördes en rad åtgärder, vilka inneburo en stark begränsning i judarnas medborgerliga rättigheter och allmänna rörelsefrihet. Det stod ganska snart klart, att den tyska regeringens politik härutinnan syftade till en fullständigast möjlig eliminering av samtliga judiska element ur riket. Av de till 600 000 à 700 000 beräknade judarna i Tyskland torde under åren 1933—1937 omkring 135 000 ha utvandrat till andra länder. Annexionen av Österrike i mars 1938 ävensom sedermera av Sudetområdena och Tjeckoslovakien ökade verkningarna av den nationalsocialistiska judepolitiken. Åtskilliga av de förutnämnda politiska flyktingarna hade för övrigt flytt till dessa länder och måste söka nya tillflyktsorter.

Med anledning av det av en jude begångna mordet å den tyske legationssekreteraren vom Rath i Paris i november 1938 skärptes förföljelserna mot judarna och allt flera sökte fly till utlandet. Tills vidare lades från tysk sida icke hinder i vägen mot en emigration av judarna, vilka dock i samband med en sådan berövades största delen av sina tillgångar. Emellertid blev det allt svårare att finna länder, som voro villiga mottaga flyktingarna. Allt strängare invandrings- och inresebestämmelser utfärdades i de olika länderna och man sökte stänga gränserna för dessa flyktingar. De främmande konsulaten och beskickningarna i Tyskland belägrades av judiska personer, som sökte tillstånd att komma in i andra länder. De till Tyskland gränsande länderna Belgien, Holland, Schweiz och Frankrike fingo oaktat skärpta gränsbestämmelser mottaga stora flyktingskaror, men sådana sökte sig även till längre bort belägna länder.

Den alltmer ökande flyktingströmmen och den växande obenägenheten i olika länder att mottaga flyktingarna gjorde det nödvändigt att söka lösa frågan genom internationellt samarbete. Ett stort antal, särskilt judiska, hjälporganisationer bidrogo i sin mån till att underlätta arbetet. Inom Nationernas förbund arbetade dels den internationella Nansenbyrån, som sysslade närmast med ryska, armeniska och liknande flyktingar, och dels sedan år 1933 överkommissariatet för judiska och andra flyktingar från Tyskland. Dessa båda institutioner upphörde enligt beslut av Nationernas förbund med utgången av år 1938. I stället tillsattes en överkommissarie för flyktingar under Nationernas förbunds skydd med en byrå i London. Till innehavare av posten utsågs engelsmannen Sir Herbert Emerson, vilken fortfarande fungerar i denna egenskap. Hans uppgift skulle vara att övervaka tillämpningen av gällande flyktingkonventioner, att underlätta samarbetet inom den humanitära flyktinghjälpen samt att biträda regeringar och privatorganisationer i deras ansträngningar att hjälpa emigrationen och den slutliga bosättningen. Han ägde emellertid icke ikläda sig några förbindelser för Nationernas förbund och hans verksamhet blev därför av ganska begränsad omfattning.

Såsom framgår av 1936 års utlänningsakkunnigas betänkande (s. 54) hade ett provisoriskt avtal år 1936 träffats mellan ett antal stater rörande tyska flyktingars behandling. Detta avtal ersattes år 1938 av en under Nationernas förbunds auspicier slutna konvention av ungefär enahanda innehåll. Endast ett fåtal stater ha emellertid biträtt konventionen, däribland icke Sverige.

Efter initiativ av presidenten Roosevelt bildades vid en konferens i Evian i Frankrike i juli 1938 en internationell regeringskommitté för frågan om flyktingar från Tyskland och Österrike. Vid konferensen, där 31 stater, däribland Sverige, voro representerade, framhölls från flertalet representanter angelägenheten av att söka en internationell lösning av flyktingfrågan. Beträffande villigheten att öppna respektive länders gränser för flyktingarna voro uttalandena i allmänhet mera reserverade. Vid ett fortsatt sammanträde i London samma år valdes en mindre exekutivkommitté att stå i spetsen för arbetet och vidare inrättades för verksamheten en permanent byrå i London under

ledning av en direktör. Vid en ny konferens i London 1939 utsågs till denna post förutnämnde Sir Herbert Emerson, som således fungerar i den dubbla egenskapen av såväl Nationernas förbunds överkommisarie för flyktingar som regeringskommitténs direktör.

Regeringskommitténs verksamhet skulle omfatta flyktingar från Tyskland och Österrike samt sedermera jämväl Tjeckoslovakien. Dess strävan gick till en början ut på att söka genom en överenskommelse med tyska regeringen finna utvägar för en ordnad utvandring av de hotade judarna. En plan i sådant syfte utarbetades efter förhandlingar med tyska vederbörande men kom på grund av händelsernas utveckling icke till utförande. Samtidigt undersöktes och bearbetades olika förslag till placering av flyktingar i skilda länder och särskilt i vissa kolonier.

Som tidigare framhållits stod en emigration av de tyska judarna i överensstämmelse med den tyska politiken vid denna tid. Förutsättningarna för en sådan emigration var att andra länder voro villiga mottaga de flyktande. Det stod snart klart att de övriga europeiska länderna icke mäktade bereda uppehållsort för de stora skaror, som sökte sig dit, i synnerhet som redan före krigsutbrottet även de till flera miljoner uppgående judarna i andra europeiska länder än de av tyskarna behärskade började känna sig hotade och önskade söka nya bosättningsplatser. Det framhölls också i Evian av representanterna för Belgien, Holland, Frankrike och Schweiz, att man icke finge räkna med dessa länder, som redan mottagit stora flyktinggrupper, annat än som genomgångsländer för emigranterna. På den amerikanska kontinenten, dit förhoppningarna i allmänhet ställdes, var man dock ovillig att i större utsträckning öppna sina gränser. I Amerikas Förenta Stater var man bunden av den s. k. kvotalagen, som endast medgav ett fixerat antal immigranter från varje land. Även om man gjorde vissa avsteg från kvotbestämmelserna, kunde dock icke på långt när alla ansökningar om inresetillstånd dit inom rimlig tid beviljas. De sydamerikanska staterna uppställde stränga villkor för medgivande av inresor dit, innebärande såväl betungande ekonomiska garantier som ett noggrant urval med hänsyn till personliga kvalifikationer. I flera länder blevo judar överhuvud icke mottagna. En följd härav blev att de europeiska länderna tvingades än mera stänga sina gränser och i stor utsträckning avvisa flyktingar vid gränserna.

Krigsutbrottet 1939 medförde givetvis en skärpning av dessa förhållanden. Redan dessförinnan hade i flera länder, där förut viseringsfrihet rått, införts viseringstvång, och möjligheterna att erhålla inresetillstånd gjordes i allmänhet beroende av att tillstånd förut förelåge för vidareresa till annat land. Genom den tyska ockupationen år 1940 av Belgien, Holland och delar av Frankrike kommo där vistande flyktingar ånyo i farozonen och när tyskarna sedan igångsatte judeförföljelser jämväl mot dessa länders medborgare ökades skaran av människor, som sökte sig ut på flykt. Liknande förhållanden inträdde så småningom i andra av tyskarna behärskade områden.

På hösten 1941 ändrades den tyska politiken i avseende å judarna såtillvida, att dessa i regel icke mera medgåvos lämna sitt hemland. Elimine-

ringen av judar tog andra former, såsom massdeportationer till arbets- och interneringsläger m. m.

Enligt gjorda beräkningar, vilka dock icke kunna göra anspråk på full tillförlitlighet, hade dessförinnan över 400 000 judiska flyktingar lämnat Tyskland, Österrike och Tjeckoslovakien. Därtill kom det icke obetydliga antalet icke-judiska flyktingar från dessa länder. Vid bedömande av de senare årens flyktingproblem bör man även erinra om att folkförflyttningar av andra slag i mycket stor skala ägt rum före och under det nu pågående kriget. De sakkunniga sakna emellertid anledning att närmare redogöra därför.

Genom kriget har det internationella samarbetet för bistånd åt flyktingarna försvårats, och de förut omnämnda internationella organens verksamhet har också blivit mycket begränsad. Sedan i april 1943 å Bermuda hållits en flyktingkonferens mellan ombud för de brittiska och nordamerikanska regeringarna, ha beslut fattats om upptagande i vidgad omfattning av den i Evian bildade regeringskommitténs verksamhet. Densamma skall enligt beslut vid en konferens i London i augusti 1944 numera omfatta alla personer, vilka med anledning av händelserna i Europa måst eller måste lämna sina hemortsländer till följd av fara för deras liv eller frihet eller på grund av deras ras, religion eller politiska tro. Arbetet skall gå ut på att i samarbete med den av de allierade makterna bildade organisationen för hjälpverksamheten efter kriget, the United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Unrra), söka åt flyktingar, vilka icke erhållit slutlig boningsort eller repatrierats efter kriget, skaffa uppehållsort och att i övrigt lämna dem bistånd och beskydd.

2. Sveriges flyktingpolitik.

För Sveriges del kan man icke tala om någon starkare känning av utvandringen från Tyskland under de närmaste åren efter regimförändringen där. Att vårt land — jämväl i fortsättningen — icke utsattes för någon massinvandring söder ifrån av flyktingar, torde huvudsakligen ha sammanhängt med vårt geografiska läge. Först under år 1937 och i växande grad år 1938 började ett starkare invandringstryck förmärkas, beroende på att ett flertal andra länder då började mera utpräglat visa sin obenägenhet att mottaga judiska emigranter och att vissa stater sökte minska flyktingklientelet. Vid denna tid rådde i Sverige viseringsfrihet för de europeiska länderna utom de östeuropeiska inklusive de baltiska länderna, Polen, Ungern och Jugoslavien. Utan föregående tillstånd kunde medborgare i bl. a. Tyskland, Österrike, Tjeckoslovakien och Italien inresa i landet. Gränsmyndigheterna hade emellertid att pröva om avvisning skulle ske enligt utlänningslagens bestämmelser därom, och socialstyrelsen hade att vid vistelse i riket utöver tre månader avgöra om uppehållstillstånd skulle beviljas. Bland det växande antal utlännningar, som anlände söderifrån, voro flera, som kunde betecknas som rent politiska flyktingar. En stor del åter utgjordes av judar som lämnade Tyskland av ekonomiska skäl eller på grund av den vantrevnad de

kände i sitt hemland. De flesta av dem voro medellösa men många hade medel för sitt uppehälle i Sverige. Ofta uppgåvo de, att de blott för en kortare tid skulle stanna i landet för att sedan antingen återvända eller resa vidare till annat land. Det visade sig emellertid att judarna för att få utresa ur Tyskland i regel fingo förbinda sig att icke återvända dit. En i oktober 1938 i Tyskland utfärdad förordning föreskrev för övrigt, att alla judiska medborgares pass skulle märkas med ett »J» å första sidan.

Enligt gällande bestämmelser kunde avvisning ske bl. a. om utlänningen hade för avsikt att här i riket söka sitt uppehälle och det skäligen borde antagas, att han saknade möjlighet att här ärligen vinna sin försörjning. Medellösa flyktingar kunde med stöd härav bli föremål för avvisning. Men vid prövningen om avvisning skulle ske hade gränsmyndigheten alltid att taga hänsyn till huruvida utlänningen vore att anse som politisk flykting. Enligt 20 § utlänningslagen skulle frågan om avvisning underställas socialstyrelsen om utlänningen påstode att han av politiska orsaker flytt från annat land och sådant påstående ej med skäl kunde anses oriktigt. Beträffande innebörden av detta stadgande, vilket i denna form infördes i 1937 års utlänningslag, framhöll 1936 års utlänningskommitté (SOU 1936: 53 s. 56—57) att därunder fölle i första hand sådana flyktingar, som i sitt hemland skulle riskera ansvar för politiska brott. Under de rådande förhållandena ansåges vidare en särställning böra givas åt flyktingar, vilka i sitt hemland ej begått politiskt brott men som på grund av sin politiska åskådning eller andra politiska skäl riskerade att bli intagna i koncentrationsläger eller att drabbas av andra liknande åtgärder. Däremot kunde de som lämnat hemlandet därför att de på grund av sin ras eller eljest fått sina försörjningsmöjligheter begränsade eller där kände vantrevnad icke betraktas som politiska flyktingar. De sakkunniga voro emellertid av den uppfattningen, att någon absolut en gång för alla given definition av begreppet politisk flykting ej kunde upprätthållas. Dess innebörd måste i viss mån växla med hänsyn till skiftande tidslägen, olika länders rättsåskådningar och internationella förhållanden.

Trycket mot våra gränser av flyktingar söderifrån ökade under sommaren 1938, och man kunde vänta, att en växande andel av de judiska emigranterna från Mellaneuropa skulle söka sig till vårt land. Avvisningsreglerna ansågos icke tillräckliga att reglera en sådan invandring. Genom en kungörelse den 9 september 1938 (nr 555) förordnade därför Kungl. Maj:t — med stöd av 54 § utlänningslagen — att utlänningslag, som ankomme till riket utan att innehåva inrese- eller uppehållsvisering eller uppehålls- eller arbetstillstånd, finge avvisas — förutom i fall varom i 19 § utlänningslagen förmäldes — jämväl där skälig anledning funnes antaga, att han lämnat sitt hemland för att icke återvända dit.

Kungörelsen hade till ändamål att reglera invandringen från stater, i förhållande till vilka viseringstvång icke föreläge. Avsikten var icke att helt spärra gränserna för de ifrågavarande flyktingarna. Man fordrade emellertid att sådana som medgaves inkomma i riket skulle på förhand försäkra sig om tillstånd därtill. Detta skulle i regel ske genom erhållande före inre-

san av uppehållstillstånd av socialstyrelsen. Vissa beskickningar och konsulat bemyndigades vidare att utfärda s. k. gränsrekommendationer för personer som kunde väntas återvända till sitt hemland efter vistelsen i Sverige eller där möjlighet till sådan återresa bedömdes föreligga. Gränsmyndigheterna instruerades att icke avvisa personer försedda med sådana rekommendationer. Samtidigt som man genom det införda systemet fick möjlighet reglera flyktingströmmen ansågs detsamma jämväl innebära en fördel för flyktingen såtillvida att han på förhand fick kännedom om huruvida han kunde påräkna tillstånd att inkomma i riket eller riskerade bli utsatt för avvissning. Systemet med gränsrekommendationer tillämpades till en början blott i avseende å Tyskland inklusive Österrike men utsträcktes sedermera till Italien och Tjeckoslovakien. Det bör framhållas att den normala resandetrafiken icke berördes därav och att gränsmyndigheterna vid prövning av avvissningsfrågor alltjämt hade att taga hänsyn till påstått politiskt flyktingskap. Regleringen utgick emellertid från att personer av judisk härstamning icke enbart på grund av sin ras kunde betraktas som politiska flyktingar.

Den politik, som fördes vid beviljande av uppehållstillstånd åt flyktingar av ifrågavarande slag, innebar, att man med tillgodoseende såvitt möjligt av vanliga arbetsmarknadssynpunkter i huvudsak begränsade sådana tillstånd till att avse närmare släktingar till svenska medborgare eller här mera stadigvarande bosatta flyktingar. Avsteg från regeln gjordes om särskilda skäl talade därför. Vidare lämnades i regel tillstånd åt sådana flyktingar, vilkas vistelse i Sverige endast vore av temporär beskaffenhet i avvaktan på möjlighet att inresa till annat land. I allmänhet krävdes för tillstånd att vistas i landet att garantier förelågo för flyktingens försörjning under uppehållet här.

I början av november 1938 beräknades antalet i Sverige vistande flyktingar av socialstyrelsen till lägst 1 800 och högst 2 300. I detta antal voro ej inräknade de sannolikt till några hundratal uppgående flyktingar, som redan hunnit lämna landet för vidare resa. Ett icke obetydligt antal judiska barn från Tyskland och Österrike blevo vidare här temporärt omhändertagna för utbildning huvudsakligen i jordbruk för att efter viss tid resa vidare till Palestina eller till andra länder, dit deras föräldrar flyttat.

En särskild grupp flyktingar, som bör omnämnas i detta sammanhang, utgjordes av cirka 400 politiska flyktingar, vilka i slutet av 1938 och början av år 1939 efter tillstånd anlände till Sverige från Tjeckoslovakien. De voro personer, som flytt från Tyskland och Sudetområdena, där de varit hotade på grund av sin politiska verksamhet. Huvuddelen av dem voro goda fackarbetare och kunde relativt snart erhålla arbete i landet.

Jämlikt kungörelsen den 4 januari 1939 (nr 4) om särskild anmälan rörande utlännning verkställdes under februari månad samma år en allmän utlänningsräkning i riket. Antalet utlännningar uppskattades därvid till omkring 24 000, därav omkring 4 000 betecknades som flyktingar. I juli 1939 beräknades flyktingarna till mellan 4 300 och 4 800.

Gällande avtal med Tjeckoslovakien och Tyskland om viseringsfrihet uppsades att träda ur kraft den 1 november respektive den 15 november 1938.

Med hänsyn till den reglering som tidigare genomförts beträffande inresorna från dessa länder infördes dock icke genast viseringstvång.

Krigsutbrottet i början av september 1939 medförde givetvis en skärpning av hela utlänningskontrollen. Genom tillsynskungörelsen infördes från och med den 5 september 1939 viseringstvång för samtliga utlännningar utom medborgare i Danmark, Finland, Island och Norge. För dessa senare skulle fortfarande nordiskt resekort vara tillräckligt för inresa, dock att sådan legitimationshandling skulle förses med fotografi. Pass- och viseringstvång infördes emellertid för danska medborgare genom kungörelse den 12 april 1940 (nr 202), för medborgare i Island och Norge genom kungörelse den 24 maj 1940 (nr 367) och slutligen för finska medborgare genom kungörelse den 13 juni 1941 (nr 386).

Under den första tiden efter krigsutbrottet dominerades resandeströmmen av transitoresenärer, som över Sverige önskade resa till sina olika hemländer. Men det dröjde ej länge förrän de egentliga flyktingarna började i ökad utsträckning söka inresetillstånd. Nya flyktingkategorier uppträdde, däribland polacker som flytt till Litauen och medborgare i de baltiska länderna. Bland annat under intrycket av att den politiska utvecklingen i dessa länder kunde komma att medföra väsentliga påfrestningar på våra möjligheter att mottaga flyktingar i allmänhet tillämpades tills vidare en viss restriktivitet i fråga om beviljande av inresetillstånd. Detta gällde särskilt de judiska flyktingar, som blott kunde hänvisa till allmän vantrivsel eller ekonomiska svårigheter till följd av judelagarna i Tyskland och av Tyskland behärskade länder. Så länge möjligheter förefunnos att från Sverige vidareresa till andra länder medgävos dock flyktingar en tids vistelse här om de kunde visa att de hade möjlighet att resa vidare. Liksom förut lämnades i regel även inresetillstånd under förutsättning att vederbörande hade anknytning till Sverige genom släktskap eller på annat sätt och att garantier lämnades för vederbörandes försörjning. Kritik riktades mot den förda flyktingpolitiken såväl av dem, som menade att man för generöst mottog flyktingar, som av dem, vilka ansågo att Sverige i betydligt ökad utsträckning skulle lämna asylrätt åt särskilt judarna.

Händelserna under år 1940, vilka bl. a. hade till följd avstängning av resemöjligheterna västerut, nödvändiggjorde en ytterligare begränsning vid beviljande av inresetillstånd åt flyktingar från kontinenten. Då emellertid judeförföljelserna där började antaga svårare former, blev från och med hösten 1941 restriktiviteten betydligt lättad. Ansökningar om inresetillstånd för judar ha sedermera i regel beviljats oberoende av sådan prövning som förut omnämnts. De flesta inresetillstånden ha dock icke kunnat utnyttjas, enär de tyska myndigheterna, som förut anförts, sedan hösten 1941 i allmänhet vägrat utresetillstånd.

Den tyska ockupationen av Danmark och Norge och de i sammanhang därmed inträffade politiska händelserna i dessa länder medförde för Sveriges vidkommande nya flyktingproblem av större dimensioner än vi tidigare haft. Från båda länderna fick Sverige övertaga några hundra tyska, öster-

rikiska och tjeckoslovakiska flyktingar, som förut åtnjutit asylrätt i nämnda länder. Även ett antal statslösa judar har från Norge och Danmark kommit till Sverige. Men de stora flyktingkategorierna utgjordes av norrmän och senare även danskar.

Från Norge började flyktingströmmen i mindre omfattning redan år 1940 för att under de påföljande åren fortsätta i ökad grad. Bland flyktingarna ha åtskilliga varit politiska flyktingar i egentlig mening, d. v. s. personer som på grund av sin politiska verksamhet i hemlandet varit utsatta för förföljelse eller riskerat påföljd för politiska brott. I viss utsträckning ha de norska flyktingarna utgjorts av personer, som utan att ha varit politiskt verkamma varit allmänt missnöjda med förhållandena i sitt hemland och som i Sverige velat avvakta en förändring i situationen. Andra ha velat via Sverige resa till allierade länder; en stor del av de yngre norrmännen ha kommit hit i hopp att kunna fortsätta sin resa för att göra tjänst hos den norska londonregeringen. Slutligen har på senare tid i ökat antal kommit personer, som i Norge varit anhängare av quislingregimen men av en eller annan anledning icke längre velat stanna i hemlandet.

Flyktingströmmens storlek har tid efter annan varierat, och variationerna ha vanligtvis kunnat sättas i samband med ingripanden av olika slag från ockupationsmaktens sida ävensom av denna mer eller mindre strängt genomförda avspärrningar av gränsområdena. Tidvis ha över hundratalet flyktingar kommit dagligen. I samband med de under senare delen av hösten 1942 inledda judedeföljelserna i Norge togo sig omkring 800 à 900 norska samt i Norge boende statslösa judar såsom flyktingar till Sverige. Vid den av ockupationsmakten i december 1943 mot de norska studenterna vidtagna aktionen flydde cirka 700 av dem hit till riket.

Frånsett en mindre del av dessa flyktingar, som inkommit efter att i förväg ha erhållit inresetillstånd, kommo de flesta flyktingarna illegalt över gränsen. Till en början förekom i vissa fall avvisning av personer, som icke kunde anses ha haft grundad anledning till sin flykt. Med hänsyn till de skärpta förhållandena i Norge ansåg man sig emellertid ganska snart å svensk sida böra mottaga alla flyktingar därifrån. Avvisning har därefter skett endast i fall, då inresan haft uppenbart illegalt syfte, eller beträffande av de svenska gränsmyndigheterna kända asociala element, t. ex. tattare.

Vid utgången av år 1941 uppgick sammanlagda antalet norska flyktingar i Sverige till omkring 3 000. Under 1942 steg antalet till cirka 10 000 och beräknades vid slutet av 1943 till omkring 20 000. Den 1 december 1944 var antalet norska flyktingar omkring 30 000.

Sedan de tyska trupperna i nordligaste Norge i oktober 1944 under stridshandlingar börjat draga sig tillbaka därifrån och i samband därmed genomdrivit en hänsynslös evakuering söderut av hela civilbefolkningen, har man måst räkna med en större flyktingström från Nordnorge. Större skaror ha icke kunnat taga sig fram över de svårtillgängliga fjällen, men man har å svensk sida måst utgå från att — om möjligheter därtill givas — ett bety-

dande antal flyktingar skall anlända. Förberedelser för mottagande av dessa flyktingar genomfördes därför i samband med att svenska regeringen genom hänvändelser till den tyska regeringen sökte finna utvägar för en humanitär hjälpverksamhet för och bland den evakuerande befolkningen i Nordnorge.

Den *danska* flyktingströmmen var intill sommaren 1943 av jämförelsevis mindre omfattning. En ändring därutinnan inträdde när den tyska ockupationsmakten den 29 augusti nämnda år införde undantagstillstånd i Danmark och i samband därmed avväpnade den danska krigsmakten samt satte sig i besittning av dess baser och fartyg m. m. Smärre enheter ur den danska marinen lyckades emellertid taga sig över till olika svenska hamnar, där fartyg och besättningar omhändertogs. Vidare lyckades några officerare och annan militär personal begiva sig över till Sverige. Sammanlagt anlände omkring 400 sådana flyktingar. Med hänsyn till att Danmark icke var att betrakta såsom krigförande blevo dessa personer omhändertagna som civila flyktingar.

Efter undantagstillståndets införande ökades även den rent civila flyktingströmmen, ehuru till en början i mindre grad. Den tyska aktion mot judarna i Danmark, som inleddes den 1 oktober 1943, blev emellertid signalen till en massflykt till Sverige. Svenska regeringen framförde nämnda dag ett erbjudande till den tyska regeringen att i Sverige mottaga samtliga danska judar. Erbjudandet lämnades obesvarat av tyska regeringen. Ett antal danska judar med nära släktförbindelser i eller annan anknytning till Sverige upptogs av svenska regeringen till svenska medborgare. De flesta av dem voro födda såsom svenska medborgare. I andra liknande fall utfärdade svenska beskickningen i Köpenhamn provisoriska svenska pass. Inresevisering till Sverige meddelades utan begränsning för de danska judarna och i Danmark bosatta statslösa judar. Utresetillstånd lämnades emellertid icke. I stället började en illegal flyktingström från Danmark över Öresund.

Under första delen av oktober 1943 steg flyktingsiffran till i genomsnitt 425 per dag. Vissa dagar inkommo närmare 1 500 personer från Danmark till Sverige. Huvuddelen av dem utgjordes av danska eller statslösa judar. Flyktingströmmen fortsatte i betydande omfattning under hela oktober och in i november. Sedermera minskades antalet och utgjorde exempelvis under senare hälften av december i genomsnitt endast 20 per dag. Vid årsskiftet 1943/44 befunno sig omkring 12 000 flyktingar från Danmark här i landet, av vilka cirka 7 500 voro judar. Även under 1944 har den danska flyktingströmmen fortsatt ehuru i minskad omfattning. Liksom i fråga om flyktingar från Norge har storleken av flyktingströmmen varierat, beroende på den politiska händelseutvecklingen i Danmark. En stor del av de icke judiska flyktingarna har flytt därför att de varit politiskt verksamma i sitt hemland. Andra ha begivit sig hit, enär de känt vantrivsel med de rådande förhållandena i Danmark eller oro för väntade händelser. Den 1 december 1944 beräknades de i Sverige vistande danska flyktingarna till omkring 15 000.

De rådande krigsförhållandena ha fört även andra grupper av flyktingar till Sverige. Redan i samband med att de baltiska staterna uppgingo i Sovjetunionen år 1940 flydde åtskilliga personer från dessa länder, då de kände sig hotade av de nya makthavarna. Jämväl under den tyska ockupationen av Balticum ha flyktingar därifrån anlant. Allt eftersom kriget åter förts in i ifrågavarande länder, har strömmen av baltiska flyktingar ständigt ökat, och under hösten 1944 har flykten därifrån antagit panikartad karaktär. Särskilt från Estland men även från Lettland och Litauen ha flyktingarna anlant i större eller mindre grupper över sjön. Deras antal beräknades den 1 december 1944 uppgå till omkring 25 000.

Härtill komma omkring 6 500 s. k. estlandssvenskar, vilka delvis efter svenskt initiativ och med svensk hjälp kommit till Sverige.

En annan kategori flyktingar utgöres av de till några hundratal uppgående sjömän av olika nationaliteter, som rymt från fartyg, vilka i tysk tjänst trafikerat svenska hamnar eller farvatten. Under normala förhållanden anses såsom allmän internationell regel att rymda sjömän böra återföras till sina fartyg. I början av kriget förekommo också avvisningar av sådana sjömän, då de icke kunde anses vara politiska flyktingar. De skärpta förhållandena i Europa ledde emellertid snart till att även sådana personer fingo kvarstanna i landet som flyktingar. Flertalet av dem utgöres av medborgare i av Tyskland ockuperade länder, särskilt Holland och Norge, vilka blivit anställda å fartyg hemmahörande i Tyskland eller eljest i tysk fraktfart. De ha vanligtvis uppgivit som skäl för sin flykt att de mer eller mindre mot sin vilja anställts ombord och att de icke längre önskade göra tjänst åt sitt lands fiender. Ett mindre antal sådana flyktingar utgöres av tyska sjömän. Under innevarande år har även ett antal finska sjömän rymt från finska fartyg i Sverige.

Om krigsfångar vilka lyckats fly från fångenskapen till neutralt land stadgas i 1907 års Haagkonvention angående neutrala makters och personers rättigheter och förpliktelser under ett lantkrig, att den neutrala makten, som mottager förrymda krigsfångar, skall lämna dem i frihet, men kan, om den mottager dem å sitt territorium, anvisa dem bestämd uppehållsort. Sverige har under krigsåren mottagit ett icke obetydligt antal sådana krigsfångar av olika nationaliteter. En del, huvudsakligen franska och polska medborgare, ha lyckats dölja sig ombord å fartyg, som hitkommit från Tyskland. De flesta ha emellertid kommit från krigsfängeläger i Finland eller Nordnorge. Största delen av dessa ha varit sovjetmedborgare och jugoslaver. Även övriga krigförande nationaliteter ha dock varit representerade. Samtliga sådana flyktingar ha mottagits i Sverige. Sedan omkring 1 000 sovjetryska sådana flyktingar återvänt till sitt hemland, kan återstående antal den 1 december 1944 beräknas till omkring 1 900.

I relativt obetydlig omfattning ha desertörer från den tyska krigsmakten i Norge och Finland samt även Danmark ankommit till Sverige. Intill november 1942 skedde i ett mindre antal fall avvisning av sådana flyktingar, då rymning från krigsmakten icke i och för sig ansågs konstituera politiskt

flyktingskap och man dessutom befarade en betydande sådan flyktingström. Där politiskt flyktingskap verkligen ansågs föreligga, skedde emellertid aldrig avvisning. Efter november 1942 har någon avvisning av sådana desertörer icke skett. Jämväl från den finska krigsmakten har ett antal desertörer ankommit hit, och även beträffande sådana skedde till en början avvisning i vissa fall. Under 1944 ökade antalet sådana flyktingar, och samtidigt började en växande civil flyktingström anlända från Finland, huvudsakligen från Österbotten. Flyktingarna angåvo i regel som skäl för sin flykt krigströtthet och besvikelse över att icke Finland kunnat draga sig ur kriget. Storleken av denna finska flyktinggrupp kan beräknas till omkring 6 000. Efter stillståndsfördraget med Sovjetunionen har denna flyktingström i huvudsak avstannat.

En annan och som man utgår från mera temporär flyktingfråga har uppkommit genom att finska regeringen av den svenska regeringen i början av september 1944 erhållit medgivande att till Sverige evakuera intill 100 000 personer från de närmast svensk-finska landgränsen belägna finska områdena. Orsaken härtill angavs vara att man ville undandraga denna befolkning de lidanden och svårigheter, som beräknades uppstå till följd av väntade krigshandlingar i norra Finland. Denna evakuering har försiggått i på förhand organiserade former. Omkring 38 000 personer hade den 1 december 1944 mottagits i Sverige i anledning av evakueringen.

I detta sammanhang bör också erinras om hurusom med början från tiden för det finsk-sovjetiska s. k. vinterkriget 1939—40 såsom tillfälliga gäster i svenska familjer eller i särskilt anordnade barnhem mottagits ett betydande antal finska barn. Deras antal uppgick den 15 oktober 1944 till icke mindre än omkring 45 000.

Slutligen har i Sverige jämlikt gällande folkrättsliga regler internerats ett antal hit flyende militärpersoner av olika nationaliteter, därav dock en del åter lämnat landet.

Efter de under innevarande år inträffade politiska händelserna i Ungern, varigenom det tyska inflytandet fick övermakten, igångsattes i landet häftiga judeförföljelser. Svenska regeringen har med anledning därav sökt bispringa judar i Ungern, som visat sig hanågon anknytning till Sverige, antingen i form av släktförbindelser eller affärs- och kulturella förbindelser. Svenska regeringen har upprepade gånger förklarat sig beredd här mottaga ett betydande antal sådana judar ävensom i obegränsad utsträckning judiska barn från Ungern. Delvis i samförstånd med de ungerska myndigheterna har svenska beskickningen i Budapest åt flera tusen sådana personer utlämnat s. k. skyddspass, innebärande att beskickningen är beredd omhändertaga innehavarna därav, vilka medgivits inresa till Sverige. Försök ha gjorts att erhålla tillstånd för resa genom Tyskland till Sverige men ha icke, frånsett några enstaka fall, medfört resultat. Innehavarna av skyddspassen ha av ungerska vederbörande medgivits vissa undantag från de eljest mot judarna vidtagna åtgärderna. I början av december 1944 omfattade den svenska legationens hjälpverksamhet för ungerska judar omkring 15 000 personer.

Antalet flyktingar och övriga utlänningar i Sverige den 1 december 1944 framgår av nedanstående tabell. Siffrorna äro ungefärliga.

Norrmän	30 000
Danskar	15 000
Finnar	6 000
Tyskar	5 400
Polacker	1 100
Ryssar	200
Estlandssvenskar	6 500
Andra balter	25 000
Fransmän	540
Holländare	560
Jugoslaver	110
Belgare	110
Övriga	1 000
	<hr/>
Summa flyktingar	91 520
Andra utlänningar	11 000
Totalt	<hr/> 102 520
Finska evakuerade	38 000
Finska barn	45 000
	<hr/> 185 520

Sedan de sakkunniga sålunda i korta drag redogjort för de flyktingströmmar, som under de senare åren uppstått och som särskilt kommit att beröra vårt land, vilja de sakkunniga lämna en kort redogörelse för hur flyktingarna omhändertagas i Sverige. En utförligare redogörelse härför lämnas i bilaga A.

De före och närmast efter krigsutbrottet hit ankomna politiska och judiska flyktingarna från Mellaneuropa hade i regel förut erhållit tillstånd att inkomma i riket i form av visering, uppehållstillstånd eller gränsrekommendation. Man uppställde, som förut anförts, allmänt såsom förutsättning för sådant tillstånd, att garantier för vederbörandes försörjning skulle föreligga. Ofta hade flyktingarna anförvanter eller andra förbindelser i Sverige. Något större problem utgjorde därför icke dessa flyktingar.

Vid ankomsten av flyktingar, som icke hade inresetillstånd, förfors antingen så, att frågan om politiskt flyktingskap underställdes socialstyrelsen eller att ärendet — om flyktingen kunde förväntas oberoende av förefintligheten av sådant flyktingskap få kvarstanna i riket — hänsköts till utrikesdepartementet, som bemyndigade vederbörande polismyndighet att utställa nödfallsvisering jämlikt 19 § kungörelsen den 26 november 1937 (nr 912) med föreskrifter i anledning av utlänningslagen. Rätt att meddela sådan visering tillkom emellertid endast ett fåtal polismyndigheter och passkontrollörer. När den stora flyktingströmmen från Norge började komma blev det snart nödvändigt att lämna allmänna direktiv beträffande nödfallsviseringar och vidga kretsen av de personer som ägde meddela visering. Allt eftersom flyktingarna anlände från Danmark, Finland och Balticum fingo polismyndigheterna vid rikets övriga gränser sådan befogenhet. Den 1 september 1944

förordnade slutligen Kungl. Maj:t, att polischeferna i samtliga polisdistrikt vid rikets land- och sjögränser ävensom föreståndare och biträdande föreståndare för passkontroll tills vidare intill 1944 års utgång vid utlänningsankomst till riket, där särskild anledning förelåge, ägde meddela nödfallsvisering. Efter direktiv av utlänningskommissionen lämnas numera nödfallsvisering åt alla flyktingar.

Behandlingen av flyktingarna i Sverige har i hög grad underlättats därigenom att framför allt de stora norska och danska flyktinggrupperna omhändertagits av de norska respektive danska legationerna genom särskilda organ, flyktingkontor, anknutna till legationerna. Dessa ha i gott samarbete med de av frågan berörda svenska myndigheterna i huvudsak övertagit försörjningen av flyktingarna och vården av deras personliga angelägenheter.

Beträffande de norska flyktingarna ha dessa redan från början kunnat inordnas i den norska legationens hjälparbete. Flyktingarna dirigeras från gränsen i regel till en mottagningscentral, där de registreras och erhålla legitimationshandlingar samt nödig utrustning. Från denna förläggning sändas de sedan vidare till andra av det norska flyktingkontoret upprättade förläggningar för skilda slag av flyktingar eller dirigeras ut i arbete.

De danska flyktingarna omhändertogs till en början av svenska myndigheter och hjälporganisationer, men sedan svenska staten ställt medel till förfogande för härvarande danska legation, kunde denna övertaga huvudparten av arbetet efter i huvudsak enahanda riktlinjer som tillämpas beträffande de norska flyktingarna.

Även vid omhändertagandet av vissa andra flyktinggrupper har värdefullt bistånd lämnats av respektive länders representationer i Sverige.

De svenska myndigheterna ha haft att övertaga alla flyktingar, som icke på annat sätt blivit omhändertagna. Den centrala utlänningsmyndigheten har för sådant ändamål inrättat ett flertal flyktingförläggningar, vilkas skötsel åligger myndigheten. Sådana som icke blivit omhändertagna i dylik förläggning ha i den mån behov förelegat genom statens flyktingnämnd erhållit medel för sitt uppehälle.

Som en regel för den svenska flyktingpolitiken har gällt, att flyktingarna icke blivit internerade utan fått uppehålla sig som andra utlännings i riket. Före det andra världskrigets utbrott beviljades uppehållstillstånd utan begränsning till visst område. Med de spända förhållanden, som genom kriget inträffade, och de ökade säkerhetsåtgärder, som krigssituationen krävde, blev det av olika skäl nödvändigt att för vissa flyktingar eller grupper av flyktingar mera allmänt införa en begränsning av uppehållsviseringen till vissa områden och orter. Särskilt ville man undvika att flyktingarna sökte sig till storstäderna. Som en generell regel uppställdes därför, att uppehållsvisering ej skulle givas för storstäderna, därest ej särskilda skäl talade för detta. För norrmännen lämnades till en början visering för visst län och sedermera för ett av fyra olika distrikt av landet. Från maj 1943 ha dock uppehållsviseringarna beviljats för hela riket med undantag av Stockholm, Göteborg och

Malmö. För de danska och övriga flyktingarna ha uppehållsviseringarna lämpats efter förhållandena. Danskarna erhålla numera i regel visering i likhet med norrmän. Därest ur kontrollsynpunkt anses erforderligt begränsas dock viseringen till visst område. En särskild begränsning i uppehållstillstånden utgöra de för utläningar i allmänhet närmast av militära säkerhetsskäl förbjudna områdena.

Uppehållsvisering lämnas alltid för viss begränsad tid. Då huvuddelen av den danska flyktingströmmen ankom till Sverige inom en relativt kort tidrymd blev följden, att uppehållsviseringarna utlöpte för ett mycket stort antal (över 10 000) danska flyktingar ungefär samtidigt. Giltigheten av de av danska legationen eller danska konsulat för flyktingarna utställda passen hade också begränsats till viss tid, i regel sex månader. När betydande svårigheter skulle uppstå om alla dessa pass för förlängning av såväl passens giltighetstid som uppehållsviseringarna skulle insändas till vederbörande myndigheter, förordnade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 31 mars 1944 (nr 126) — sedan danska legationen beslutat, att samtliga av dansk diplomatisk eller konsulär representation i Sverige under tiden från och med den 1 september 1943 till och med den 30 mars 1944 utställda danska pass skulle äga förlängd giltighet till och med den 31 mars 1946 — att nämnda legitimationshandlingar skulle gälla som pass ändock de icke i enlighet med 2 § utlänningskungörelsen den 26 november 1937 vore försedda med anteckning om förlängningen av tiden för deras giltighet. Av socialstyrelsen enligt anteckning å ifrågavarande danska pass före den 31 mars 1944 meddelade uppehållsviseringar skulle, därest socialstyrelsen icke i särskilt fall annorlunda förordnade, gälla till och med den 30 september 1944. I kungörelse den 12 augusti 1944 (nr 592) förordnades därefter, att uppehållsviseringar, som före den 1 oktober 1944 meddelats av socialstyrelsen eller utlänningskommissionen enligt anteckning å pass, utställda av dansk diplomatisk eller konsulär representation i Sverige under tiden den 1 september 1943—den 30 september 1944, skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1944, därest utlänningskommissionen icke i särskilt fall annorlunda förordnade.

För de norska flyktingarna träffades en motsvarande anordning, då Kungl. Maj:t genom kungörelse den 15 juli 1944 (nr 594) förordnade att av socialstyrelsen eller utlänningskommissionen meddelade, nämnda dag i kraft varande uppehållsviseringar för norska medborgare, vilka innehade av Norges härvarande beskickning utfärdade norska pass, skulle, därest utlänningskommissionen icke i särskilt fall annorlunda förordnade, gälla till och med den 31 december 1944. De nu nämnda förordnandena torde komma att förlängas.

Som inledningsvis anförts hade utlänningslagen främst till syfte att skydda den svenska arbetsmarknaden, så att densamma bevarades åt landets egen befolkning. Under tiden närmast före och efter krigsutbrottet blev också denna synpunkt vägledande för socialstyrelsens främlingspolitik. Visserligen hade Sverige sedan några år tillbaka haft att glädja sig åt ovanligt goda

konjunkturen. Man kunde dock icke utgå från att dessa skulle fortsätta. De judiska flyktingar, som till en början anlände, voro icke heller i allmänhet lämpade för de arbetsområden, inom vilka brist på arbetskraft rådde. Bland flyktingarna tillhörde för övrigt många de intellektuella eller utgjordes av affärsmän, vilka icke voro så lätta att placera på den öppna arbetsmarknaden. Med den växande flyktingströmmen blev det emellertid snart uppenbart, att en av de grundläggande förutsättningarna för att flyktingproblemet skulle kunna bemästras måste vara, att flyktingarna i största möjliga utsträckning kunde beredas arbetsanställningar med vilka de kunde känna sig någorlunda tillfredsställda och därav de kunde vinna en skälig försörjning. Vid utplaceringen av flyktingar på den svenska arbetsmarknaden måste dock hänsyn tagas till att den svenska arbetskraften borde äga företräde. Lyckligtvis ha förhållandena gestaltat sig så, att en stor del av det tillskott av arbetskraft som de olika flyktingströmmarna hit medfört kunnat absorberas av arbetsmarknaden. Detta har särskilt gällt beträffande skogsbruket, jordbruket och torvindustrin. Inom industrien i övrigt ha möjligheterna varit mera begränsade, men duktiga fackarbetare ha kunnat placeras utan svårighet. Den kvinnliga arbetskraft, som varit lämpad för hemmen, har med lätthet vunnit arbete. Flyktingar, som icke kunnat placeras på den öppna arbetsmarknaden, ha i viss omfattning hänvisats till särskilda vägarbeten i statlig regi. För ett antal intellektuella har s. k. arkivarbete kunnat beredas. Vetenskapsmän ha i viss omfattning erhållit utkomstmöjligheter genom anställning vid vetenskapliga institutioner. Vad särskilt de yngre flyktingarna beträffar har en betydande del erhållit yrkesutbildning i en eller annan form. Åt andra ha lärlingsplatser anskaffats. Annan utbildning har kunnat beredas genom anordnande av skolkurser eller genom studier vid universitet och högskolor. Danska och norska flyktingar ha dessutom i viss omfattning här utbildats för polistjänstgöring i sitt hemland.

Arbetet med arbetsanskaffningen åt flyktingar har i vid omfattning omhändertagits av statens arbetsmarknadskommission, som för sådant ändamål inom kommissionen inrättat en särskild utlänningssektion. Kommissionen har, med början sommaren 1941, vid olika flyktingförläggningar inrättat tillfälliga arbetsförmedlingskontor, varjämte vid länsarbetsnämnderna tillsatts särskilda utlänningsamanuenser med uppgift att samordna utlänningsärendenas handläggning i länet. I stor utsträckning har kommissionen också — i samarbete med socialstyrelsen och utlänningskommissionen — fått åtaga sig verksamhet bland flyktingarna av social natur. Närmare uppgifter härom återfinnas i bilaga A.

De förmåner, som genom de svenska myndigheterna komma flyktingarna tillgodo, ersättas i den mån vederbörande legationer tagit sig an sina länders flyktingar av dessa legationer. Beträffande flyktingar av sådan nationalitet att dylikt omhändertagande icke sker kunna de numera även beredas enahanda förmåner, därvid kostnaderna bestridas av statens flyktingsnämnd.

Intill den 19 mars 1943 skulle varje utlänning, som önskade taga arbete i riket, därtill ha särskilt tillstånd, s. k. arbetstillstånd (arbetsvisering). Ge-

nom en kungörelse nämnda dag (nr 103) förordnade Kungl. Maj:t, med stöd av 56 § utlänningslagen, att utlännning intill den 15 oktober 1943 utan hinder av bestämmelsen om arbetstillstånd finge antaga och inneha arbetsanställning såsom skogs-, jordbruks- eller torvarbetare, dock icke i befälsställning eller med förvaltningsuppgifter. Förordnandet avsåg icke anställning såsom trädgårdsmästare eller arbete vid handelsträdgård. Genom kungörelse den 30 augusti 1943 (nr 670) utsträcktes förordnandet att gälla tills vidare.

Den 1 oktober 1943 genomfördes vidare en betydelsefull lättnad i arbetstillståndstvånget. Genom en kungörelse samma dag (nr 716) medgavos nämligen danska, finska, isländska och norska medborgare rätt att taga vilken arbetsanställning som helst utan att behöva inneha arbetstillstånd. Detsamma skulle gälla för de s. k. estlandssvenskarna. Beträffande andra utlännningar skulle befrielsen från arbetstillståndstvång enligt förutnämnda kungörelser fortfarande gälla, därvid befrielsen utsträcktes att avse även husligt arbete. Genom kungörelse den 27 oktober 1944 (nr 713) utsträcktes de för medborgare i de nordiska länderna stadgade förmånerna att avse jämväl utlännning, som är medborgare eller statslös förutvarande medborgare i Estland, Lettland eller Litauen och innehar svenskt främlingspass.

Det är klart att bland de många utlännningar som sålunda inkommit i vårt land funnits och finnas personer, som av olika grunder icke kunna anses önskvärda i landet. Under normala förhållanden ha dylika utlännningar i allmänhet kunnat avlägsnas ur riket. Detta blev emellertid icke längre möjligt, sedan förbindelserna med andra länder mer eller mindre upphört och tillstånd att inkomma i andra länder för övrigt icke lämnades. Utlännning kunde visserligen enligt gällande föreskrifter i utlänningslagen tagas i förvar intill dess beslut om avlägsnande ur riket kunde verkställas. Men det var uppenbarligen otillfredsställande och för övrigt icke i lagen förutsett, att utlännning av sådan anledning för obestämbar tid skulle behöva hållas i förvar. Vidare kunde behov även eljest uppkomma att på särskilt sätt omhändertaga en utlännning, som icke uppfört sig så här i landet som man hade rätt att fordra av honom. Därför tillskapades genom bestämmelser i den förutnämnda tillsynskungörelsen en möjlighet att under vissa förutsättningar omhändertaga utlännningar i särskilda för ändamålet inrättade förläggningar, alltså en slags internering. En närmare redogörelse för de vidtagna åtgärderna i detta avseende lämnas av de sakkunniga i nästa avdelning. De möjligheter till frihetsberövande ingripande mot utlännningar som sålunda tillskapats ha varit nödvändiga av säkerhets- och ordningssynpunkter och även betingade av det politiska läget. Internering har skett av skilda orsaker. Ett antal personer ha på grund av att de bedrivit otillåten politisk verksamhet här i landet blivit omhändertagna, andra ha varit kriminellt belastade och farliga ur allmän ordningssynpunkt. Några ha internerats för att de utövat spioneri eller begått annat brott i Sverige och måst omhändertagas i avvaktan på att lämplig arbetsplacering skulle kunna åstadkommas. Andra åter ha överträtt för dem

gällande viseringsbestämmelser eller visat tendens till vagabondering. En särskild kategori utgöres av sådana, som icke erhållit stöd av sitt hemlands legation därför att de i hemlandet samarbetat med ockupationsmakten. Det har då funnits skäl att under någon tid ställa dem under observation innan de erhålla uppehålls- eller arbetstillstånd.

Något hinder att utresa ur riket har tidigare icke förefunnits för en utlännings, som velat och kunnat lämna landet. Sådan utresa må dock ej utan tillstånd av den centrala utlänningsmyndigheten eller länsstyrelse ske å annan ort än passkontrollort. I kungörelse den 16 februari 1940 (nr 96) ha vissa sådana orter bestämts, där passkontroll över personer, som inresa i eller utresa ur riket, skall vara anordnad. Genom kungörelser den 12 augusti 1944 (nr 594) och den 14 september 1944 (nr 614) har emellertid förbud stadgats för norska respektive danska medborgare att utan särskilt tillstånd (utresetillstånd) lämna riket. Utresetillstånd lämnas antingen av passkontrollmyndighet å passkontrollort enligt anvisningar av utlänningskommissionen eller ock av kommissionen eller ministern för utrikes ärendena. Närmaste grunden till denna åtgärd har varit att bland de norska och danska flyktingarna funnits personer, som uppenbarligen hitkommit för att införskaffa upplysningar om härvarande flyktingar eller andra förhållanden, vilka kunde tänkas vara av intresse för ockupationsmaktens utövare eller medhjälpare i det egna landet. Andra flyktingar, vilka av en eller annan orsak önskade återvända till sitt hemland, kunde väntas där bliva avfordrade upplysningar som kunde medföra fara för andra personer. Sådana flyktingar äga nu icke utan vidare utresa ur landet. Kungörelsernas bestämmelser fylla också den uppgiften att i sinom tid möjliggöra en reglerad hemtransport till Danmark och Norge av ifrågavarande flyktingar.

Såsom den föregående redogörelsen utvisar har Sverige under de senaste åren i betydande omfattning givit en fristad åt hit flyktande utlänningsar av skilda nationaliteter. Vårt land har generöst tillämpat den s. k. asylrättsprincipen. De sakkunniga ha ansett lämpligt att i belysning av den utveckling flyktingfrågan tagit något närmare beröra innebörden av de med flyktingproblemen nära sammanhängande begreppen asylrätt och politisk flykting samt överväga huruvida utlänningslagens bestämmelser i dessa avseenden behöva göras till föremål för ändring.

Begreppet asylrätt innebär enligt den folkrättsliga doktrinen och den praktiska flyktingpolitiken i olika länder en stats rätt i förhållande till andra stater att å sitt område mottaga och hysa flyktingar från andra länder. I den folkrättsliga bemärkelsen förstår man däremot icke med asylrätt en ovillkorlig rätt för en flykting att åtnjuta asyl i det land, dit han flytt. En stat kan icke vara förpliktad att å sitt territorium hysa utlänningsar, vilka den anser såsom icke önskvärda, och det måste tillkomma varje särskild stat att avgöra i vilken utsträckning den vill lämna asyl åt flyktingar. Staten kan emellertid i sin interna lagstiftning, kanske till och med i sin konstitutionsförfattning, ha infört bestämmelser, som uttryckligen giva flyktingar rätt att

åtnjuta asyl. Om så skett kan man möjligen tala om en asylrätt för flyktingen. En sådan lagstiftning torde dock vara sällsynt. I Sovjetunionens konstitution garanteras exempelvis asylrätt åt vissa kategorier flyktingar, men bestämmelserna därom torde i praktiken ha tillämpats mycket restriktivt.

Asylrättsbegreppet har sin egentliga betydelse beträffande s. k. politiska flyktingar. Men definitionerna på vad som avses med politisk flykting variera. Vid överenskommelser som träffas om utlämning av förbrytare liksom i lagstiftning därom stadgas numera allmänt, att utlämning icke får ske för politiskt brott. De äldre standardauktorererna på folkrättens område menade med politisk flykting en person, som flytt till utlandet därför att han i sitt hemland sannolikt skulle bli tilltalad eller straffad för politiskt brott. Den senare tidens utveckling har emellertid medfört en utvidgning av denna definition. Sålunda betecknades i ett år 1936 av l'Institut de droit international antaget förslag till reglering av flyktingproblem politisk flykting såsom »den som på grund av politiska tilldragelser i hemlandet frivilligt eller icke lämnat sitt land eller är därifrån utestängd och icke förvärvat nytt medborgarskap eller åtnjuter diplomatiskt skydd av någon annan stat». I de under 1920- och 1930-talen avslutade flyktingkonventionerna förekommo liknande definitioner. Det är klart att man därmed högst väsentligt vidgat kretsen av sådana flyktingar som kunna betecknas som politiska.

I den svenska utlänningslagstiftningen finnas vissa bestämmelser som beröra asylrätt och politiska flyktingar. I 1927 års utlänningslag stadgades, att den som var föremål för avvisning, förpassning eller utvisning icke fick föras till land, där han sannolikt skulle tilltalas eller straffas för politiskt brott. 1936 års utlännings-sakkunniga konstaterade i sin utredning (s. 56), såsom redan tidigare anförts, att det framstode som klart, att den tidigare inom folkrätten utbildade definitionen å politisk flykting ej vore tillräckligt omfattande. Någon absolut, en gång för alla given definition av begreppet ansågo de sakkunniga icke kunna upprätthållas. Dess innebörd måste i viss mån växla med hänsyn till skiftande tidslägen, olika länders rättsåskådningar och internationella förhållanden. De sakkunniga ansågo många skäl tala för att man gäve en särställning, ej blott åt politiska flyktingar i den förstnämnda trängre bemärkelsen, utan även åt sådana, vilka i sitt hemland ej begått något brott men som på grund av sin politiska åskådning eller andra politiska skäl riskerade att bli intagna i koncentrationsläger eller att drabbas av andra liknande åtgärder. Däremot ansågos icke de kunna betraktas som politiska flyktingar, som lämnat hemlandet därför att de på grund av sin ras eller eljest inskränkts i sina försörjningsmöjligheter eller där kände vantrevnad.

I anslutning till vad 1936 års sakkunniga anført om ett utvidgat politiskt flyktingskap utformades bestämmelserna i 1937 års utlänningslag. Innehållet av dessa bestämmelser är i huvudsak följande.

Beslut om avvisning meddelas — efter närmare bestämmelser i 19 § — av polismyndighet. Om denna finner anledning till avvisning men utlämning-

en påstår, att han av politiska orsaker flytt från annat land och att han ankommit därifrån eller från land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land, skall polismyndigheten, där ej med skäl kan antagas att påståendet är oriktigt, ofördröjligen göra anmälan hos socialstyrelsen (numera statens utlänningskommission). Den centrala myndigheten prövar därefter om avvísning skall ske, och myndigheten är därvid åtminstone formellt obunden av några bestämmelser i lagen (20 §).

Förpassning av utlännning beslutas av den centrala utlänningsmyndigheten (25 och 26 §§). I lagen äro icke givna några undantagsbestämmelser rörande sådant beslut för politiska flyktingar. Detsamma gäller i fråga om sådana utvisningsbeslut, som meddelas av länsstyrelse (31 §). Den i 37 § avhandlade rätten för Kungl. Maj:t att utvisa utlännning, som för övrigt brukar benämnas politisk utvisning, lämnar fritt för Kungl. Maj:t att besluta efter omständigheterna.

Däremot finnas i lagen föreskrifter rörande *verkställigheten* av beslut om avvísning, förpassning och utvisning, som direkt taga hänsyn till ett påstått politiskt flyktingskap. Det föreskrives sålunda i fråga om all sådan verkställighet, att utlännningen ej må befordras till land, varifrån han av politiska orsaker flytt eller till land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land.

När flyktingströmmen från söder åren 1937—1938 på allvar började göra sig gällande vid våra gränser blev det, som de sakkunniga tidigare anfört, en uppgift för våra gränsmyndigheter och för den centrala utlänningsmyndigheten att pröva förefintligheten av politiskt flyktingskap i utlänningslagens bemärkelse. Utan närmare anvisningar blev denna prövning ofta en vanskelig uppgift för myndigheterna. De flesta flyktingar framställde påstående — antingen genast eller först då de varit i landet någon tid och fråga uppkommit om deras förpassning eller utvisning — om att de vore politiska flyktingar, och det var ofta vanskligt att avgöra riktigheten av deras påståenden. Särskilt aktuell blev frågan om de judiska flyktingarna kunde blott på grund av sin ras betraktas som politiska flyktingar. Så länge de mot den judiska rasen vidtagna åtgärderna blott medförde en om ock stark begränsning i judarnas ekonomiska och personliga rörelsefrihet ansågos de — med utgångspunkt från vad 1936 års sakkunniga därom anfört — som regel icke enbart på grund av sin ras som politiska flyktingar. Som förut omnämnts skedde också avvísning i vissa fall av sådana flyktingar. Den i kungörelsen den 9 september 1938 (nr 555) införda bestämmelsen om avvísningsrätt, där skälig anledning funnes antaga att utlännningen lämnat sitt hemland för att icke återvända dit, torde ha utgått från samma tolkning av begreppet politisk flykting.

Allteftersom åtgärderna mot judarna skärptes skedde en förskjutning av bedömandet av dessa flyktingar. Avvísning blev alltmera sällan förekommande och sker icke längre.

Beträffande de andra stora flyktingkategorierna, som berört vårt land, kan

en liknande utveckling sägas ha skett. Bland dem ha funnits åtskilliga, som på grund av sin föregående verksamhet i hemlandet klart kunnat betecknas som politiska flyktingar, medan åter andra flytt endast på grund av vantrivsel i hemlandet eller av andra liknande orsaker, vilka icke bottnat i någon politisk verksamhet. Bland de norska flyktingarna ha exempelvis funnits många, som flytt till vårt land utan att ha varit hotade i Norge. De ha ofta drivits hit av äventyrlusta eller av önskan att härifrån eller från annat land bättre kunna tjäna sitt lands intressen. Och ej sällan har just vantrivseln med förhållandena i hemlandet varit orsaken till deras flykt. Detsamma har varit förhållandet med en stor del av andra kategorier flyktingar, exempelvis de från Danmark, de rymda sjömännen eller enstaka andra flyktingar från kontinenten.

Det är förklarligt att de myndigheter, som hade att besluta om avvisning eller mottagande av flyktingarna, icke alltid kunde anse bestämmelserna om politiskt flyktingskap tillämpliga och att därför avvisning understundom förekom. I mån som de politiska förhållandena i de berörda flyktingarnas hemland förvärrades växte emellertid styrkan av de motiv, som flyktingarna anförde för sin flykt. Sedan ett par år tillbaka har avvisning hört till undantagen; numera blir i regel varje flykting, som utan föregående tillstånd ankommer till riket, mottagen och omhändertagen här. En särskild grupp flyktingar, varom tidigare talats, äro desertörerna, beträffande vilka man icke ansåg att rymningen från krigsmakten i och för sig konstituerade politiskt flyktingskap. Sådana avvisades också tidigare i en del fall men tillåtas numera kvarstanna i landet.

Den sålunda beskrivna utvecklingen av vår flyktingpolitik har ytterligare understrukit riktigheten av vad 1936 års sakkunniga anfört, att någon absolut en gång för alla given definition av begreppet politisk flykting icke kan upprätthållas. Under trycket av den våldsamma händelseutvecklingen under de senaste åren har kretsen av dem, som av de svenska utlänningsmyndigheterna bedömts som politiska flyktingar, högst väsentligt vidgats utöver vad därmed avsågs vid tiden för tillkomsten av nu gällande utlänningslag. Därmed är dock icke sagt, att man måste betrakta alla de flyktingar, som under denna tid ankommit till Sverige, såsom politiska flyktingar. Den svenska flyktingpolitiken under krigsåren har naturligtvis icke enbart bestämts genom en tolkning av utlänningslagens sparsamma bestämmelser om politiskt flyktingskap. I främsta rummet humanitära hänsyn men även utrikespolitiska och andra synpunkter ha utformat den förda politiken. Denna politik har så småningom kommit att innebära, att vårt land mottagit praktiskt taget alla hit flyktande utlänningsar, vare sig de kunnat betraktas som politiska flyktingar eller icke. Tillstånd att inkomma i riket har på senare tid i regel lämnats utan föregående prövning av politiskt flyktingskap. Blott i fall där fråga uppkommit om avvisning av icke önskvärda personer har hänsyn naturligtvis måst tagas till lagens föreskrifter om politiska flyktingar.

Situationen kan emellertid snart nog förändras. Det torde vara uteslutet att vårt land i längden skall vara berett att utan gallring mottaga alla utlänningar, vilka av skilda orsaker önska lämna sitt hemland. Vid utövandet av asylrätt måste för övrigt hänsyn också tagas till mängden av asylrättssökande flyktingar. Ändrade politiska förhållanden i andra länder kunna åstadkomma nya flyktingströmmar av en karaktär att de icke finnas önskvärda i vårt land. Det är anledning befara sådana nya flyktingkategorier i samband med ett annalkande slut av det pågående världskriget. Det är sannolikt att Sverige i ett sådant läge skall vara nödsakat att övergå till en relativt restriktiv flyktingpolitik. En dylik politik kan finnas nödvändig bl. a. redan ur arbetsmarknads- och immigrationspolitisk synpunkt. Jämväl vårt förhållande till andra stater kan kräva en sådan politik.

De sakkunniga ha övervägt, huruvida de förut omnämnda bestämmelser i utlänningslagen, vilka syfta på politiska flyktingar, äro väl avvägda för att möjliggöra en anpassning av vår flyktingpolitik efter de skiftande situationer, som kunna uppkomma. De gångna årens erfarenhet har givit vid handen, att bestämmelsernas utformning icke utgör hinder mot en generös flyktingpolitik. Annorlunda kunna förhållandena gestalta sig om man önskar mer eller mindre stänga våra gränser för utlänningar, som av olika skäl anses icke önskvärda. Därest en sådan utlämning påstår sig ha flytt från annat land av politiska orsaker, kan han icke avlägsnas till sådant land eller annat land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land. Dessa bestämmelser ha tillkommit vid en tidpunkt, då de olika länderna ännu icke stängt sina gränser för utlänningar och möjligheter därför i allmänhet funnos att trots nämnda föreskrift avlägsna en icke önskvärd utlämning. Men förhållandena kunna vara sådana — den nuvarande situationen ger belägg härpå — att det faktiskt är omöjligt att med iakttagande av lagens nämnda bestämmelser avlägsna en utlämning ur riket, som påstått politiskt flyktingskap.

De sakkunniga vilja fästa uppmärksamheten på att Kungl. Maj:t jämlikt 54 § utlänningslagen äger befogenhet att, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela särskilda bestämmelser för utlämnings rätt att inkomma i riket ävensom förordna efter omständigheterna i fråga om utlämnings avvisning, förpassning eller utvisning. Under de förhållanden, som lagrummet avser, äger således Kungl. Maj:t befogenhet att meddela bestämmelser, vilka möjliggöra avlägsnande ur riket av icke önskvärda personer, även om de åberopa politiskt flyktingskap för sin önskan att inkomma eller kvarstanna i landet. Under mera normala förhållanden torde de svårigheter, vilka enligt vad nyss anförts kunna möta mot ett sådant avlägsnande, icke behöva befaras. De sakkunniga finna det önskvärt att lagens asylrätts stadganden, vilka är utformade för sådana mera normala förhållanden, såvitt möjligt bibehållas. Väl kan det synas mindre tilltalande att i lagen gives uttryck för en politisk asylrätt men att samtidigt möjlighet före-

ligger att i administrativ ordning sätta asylrätten ur spel. Denna möjlighet förefinnes emellertid endast under särskilda utomordentliga förhållanden. Med hänsyn till omöjligheten att nu överblicka de svårigheter, som i förevarande avseende kunna möta på flyktingpolitikens område, är det knappast lämpligt att utforma nya lagregler om asylrätt. De sakkunniga ha därför stannat vid att icke föreslå någon ändring av utlänningslagens bestämmelser om politiska flyktingar.

Bland de många efterkrigsproblem, som söka sin lösning i samband med krigets avslutning, är också frågan om de olika flyktingarnas framtida öde. Den förut nämnda organisationen Unrra är i samarbete med den internationella regeringskommittén för flyktingar sysselsatt med bl. a. en utredning av de många spörsmål som sammanhånga med detta problem. Många flyktingar torde önska återvända till sina hemländer, om förhållandena där medgiva dem en något så när säkrad tillvaro. Andra ha redan funnit nya, fasta tillflyktsorter eller tveka inför en ny omflyttning och vilja hellre stanna i de länder dit de flytt.

Även för vårt land bli givetvis åtskilliga spörsmål i avseende å härvarande flyktingar aktuella i samband med att kriget avvecklas och förbindelserna till andra länder åter öppnas. Sverige har i stort sett fört den öppna dörrrens politik i vad angår mottagande av flyktingar, som känt sig hotade i andra länder. Men förutsättningen för denna politik har varit att den asyl vårt land funnit sig kunna lämna flyktingarna i princip måste betraktas som tillfällig och övergående. Beträffande vissa grupper av flyktingar har det hela tiden stått klart, att de skola återvända till de länder, varifrån de kommit, så snart möjligheter därtill öppna sig. Detta gäller i första rummet de danska och norska flyktingarna, vilkas återresa för övrigt redan förberetts av de danska och norska flyktingmyndigheterna. Det gäller också de mindre grupper av olika nationaliteter, närmast från de av tyskarna ockuperade länderna, vilka i regel kommit hit såsom rymda krigsfångar eller rymda sjömän. För vissa andra grupper flyktingar kunna med avseende å deras hemresa svårigheter av olika slag förefinnas, vilka skäligen böra beaktas vid avgörandet om deras rätt att stanna kvar i riket.

Att redan nu uppdraga mera bestämda riktlinjer för de avgöranden, vilka bli nödvändiga i ifrågavarande hänseende, torde knappast vara möjligt. Hänsyn måste i vid utsträckning tagas till de förhållanden, som bli rådande såväl i vårt eget land som i andra länder vid tiden för frågornas aktualiserande. Förhållandena å den svenska arbetsmarknaden, särskilt å sådana områden, där flyktingarna vunnit anställning, måste tilläggas största betydelse vid prövning av frågor om flyktingarnas fortsatta vistelse i riket. Den svenska arbetskraften bör äga företräde till arbete i Sverige, där ej särskilda förhållanden föranleda till annat, såsom t. ex. betydande yrkesskicklighet eller specialutbildning. En annan synpunkt, som bör beaktas vid dessa avgöranden, är att vi icke böra behålla sådana flyktingar, som med hänsyn till deras

personliga egenskaper icke kunna anses önskvärda i vårt land. Bland de hit anlända flyktingarna finnas åtskilliga, som på grund av antingen sin föregående verksamhet eller sitt uppförande under vistelsen här måste hänföras till kategorien icke önskvärda utlänningar.

AVDELNING III.

Omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning.

A. Inledande översikt.

1. Interneringsfrågans bakgrund och betydelse.

Den oro, som i politiskt hänseende kännetecknat Europa efter national-socialismens maktövertagande i Tyskland, har i växande omfattning medfört återverkningar på utlänningsfrågan i vårt land och efterhand fört hit skaror av flyktingar, vilka lämnat hemlandet på grund av de politiska förhållandena där. Redan före världskrigets utbrott år 1939 inträdde en ökning av antalet politiska flyktingar i snävare bemärkelse, vilka sökte tillflykt här. Till största delen kommo de från Tyskland. Även den judiska utvandringsströmmen från Tyskland vände sig i någon mån mot vårt land. Under loppet av kriget har flyktingklientelet, såsom framhållits i avdelning II av detta betänkande, fått en väsentligt annan sammansättning. Personer som flytt från grannstater till Sverige och från de baltiska länderna ha kommit att utgöra dess huvudmassa.

Under förkrigsåren gav ökningen av flyktingströmmen på vissa håll anledning till farhågor för ogynnsamma följdverkningar i olika hänseenden. Sålunda befarades svårigheter kunna uppkomma inom vissa områden av arbetsmarknaden. Olägenheter ansågos även kunna uppstå med avseende på det svenska folkets enhetliga sammansättning. Den övervägande meningen var dock att vårt land borde föra en i möjligaste mån vidsynt flyktingpolitik. Under krigsåren, och särskilt sedan nordiska grannländer härtagits och utsatts för allt hårdare behandling, har allmän enighet rått om denna uppfattning. Det har för det svenska folket blivit en källa till tillfredsställelse, att Sverige kunnat bereda en tryggad tillflykt åt oförvitliga människor, vilka till följd av politiska omständigheter skilts från sina hem.

En flyktingström av antydd art och omfattning kunde knappast förutses vid tillkomsten av 1937 års utlänningslag. Det får därför anses naturligt, att dess bestämmelser visade sig otillräckliga för lösandet av de spörsmål, som uppkommo genom det starkt ökade antalet flyktingar samt av det svåra utrikespolitiska läge, vari riket kom genom krigshändelserna. Det blev erforderligt att införa nya bestämmelser i olika avseenden. Dessa bestämmel-

ser genomfördes allt efter som förhållandena det påkallade, och de ha även varit föremål för upprepade ändringar.

De här åsyftade nya bestämmelserna ha huvudsakligen avsett övervakningen av utlänningarna. Bland de flyktingar, som efter krigsutbrottet eller tidigare inkommit till Sverige, finnas helt naturligt många, vilkas vistelse inom riket icke är önskvärd. Enligt 1937 års utlänningslag, liksom enligt den förut gällande lagen, kan utlänning, vars vistelse här i riket av en eller annan anledning icke anses önskvärd, avlägsnas härifrån genom avvisnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut. Beträffande verkställigheten av sådant beslut gäller, att utlänningen icke må mot sin vilja befordras till land, varifrån han flytt av politiska orsaker, eller till land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land. Detta stadgande har erhållit ökad räckvidd genom den utvidgning av begreppet politisk flykting, som berörts i det föregående (s. 61 ff.). Nya kategorier av flyktingar ha tillkommit. Då vidare det övervägande antalet flyktingar i Sverige flytt från Tyskland eller av Tyskland besatta länder, har beslut om utlännings avlägsnande ur riket endast undantagsvis kunnat verkställas efter den avspärrning från större delen av den övriga världen, som i april 1940 inträdde för vårt land till följd av krigsutvecklingen. Om det redan förut hade varit svårt att verkställa beslut om avlägsnande ur riket av politiska flyktingar, emedan andra länder icke ville mottaga dem, blev det efter avspärrningen nästan helt omöjligt att verkställa sådana beslut. I själva verket ha myndigheterna under senare år i vissa fall, då skäl eljest förelegat att meddela beslut om avlägsnande ur riket, avstått därifrån, enär det syntes onödigt och olämpligt att meddela beslut, vilka uppenbarligen icke skulle kunnat verkställas.

Av det sagda framgår, att även icke önskvärda utläningar kvarblivit här i riket. Beträffande dylika utläningar har det givetvis befunnits nödvändigt att vidtaga sådana åtgärder, att de förhindrats att skada Sverige eller svenska intressen. Hänsyn ha därvid måst tagas såväl till inre ordning och säkerhet som till Sveriges utrikespolitiska läge.

Enligt 1937 års utlänningslag kan övervakningen av sådana utläningar, beträffande vilka beslut om avlägsnande ur riket icke kunnat verkställas genast, ske på olika sätt. Utlänningen kan åläggas särskild anmälningsplikt, anvisas särskild uppehållsort, ställas under uppsikt av polismyndighet eller, i svårare fall, tagas i förvar. Tiden för hållande i förvar är dock begränsad så tillvida, att utlänning enligt utlänningslagen ej må kvarhållas utöver två månader med mindre frågan därom inom sagda tid underställts Kungl. Maj:t. Även då fråga ej varit om ett allenast provisoriskt frihetsberövande har i viss utsträckning under det nu pågående kriget förvarstagande tillgripits i fall, där sådant omhändertagande ansetts erforderligt på grund av fara för att utlänning skulle begå någon handling som kunde vara skadlig för riket. För ett dylikt ingripande torde även kunna åberopas fullmaktstadgandet i 54 § utlänningslagen.

Förvarstagande innebär, att utlänningen insättes i fångvårds- eller lik-

nande anstalt. Åtgärden utgör alltså ett frihetsberövande ingripande av kvalificerat slag. Ingripandet avser emellertid ej att utgöra reaktion mot en brottslig eller kanske ens under normala förhållanden i och för sig klandervärd handling, utan har till ändamål att säkerställa samhällets eget skyddsintresse och förebygga fara för en, ej minst under den genom värds-kriget uppkomna situationen, för samhället skadlig verksamhet. Ett ingripande kan alltså vara påkallat och är ur samhällets synpunkt även önskvärt redan innan den befarade verksamheten kommit till stånd; ett ingripande som sker först därefter är ofta förfelat.

Med hänsyn till förvarstagandets innebörd har en sådan åtgärd ansetts alltför sträng i fråga om flertalet av de utlänningar, vilkas vistelse på fri fot icke ansetts tillräddig. Det har befunnits önskvärt att kunna tillgripa något slag av tvång, som å ena sidan är lindrigare än tagande i förvar, men å andra sidan är allvarigare än övriga i lagen angivna kontrollåtgärder. Redan vetenskapen om att myndigheterna förfoga över ett dylikt tvångsmedel torde i många fall verka avskräckande.

För att tillgodose behovet av en lindrigare form för frihetsberövande ingripande infördes i administrativ ordning i februari 1940 ett särskilt system för ifrågavarande utlänningars övervakande. Systemet innebär, att utlänning kan omhändertagas i förläggning, anordnad av den centrala utlänningsmyndigheten.

Efter upprättandet av dylika förläggningar har det blivit möjligt att på ett någorlunda tillfredsställande sätt differentiera skyddsingripandena mot utlänningar. Behandlingen har bättre än förut kunnat göras beroende av graden av den fara, som ansetts föreligga av att utlänningen tillätes fritt röra sig här i riket. I de flesta fall har det varit tillräckligt att anvisa honom särskild uppehållsort eller föreskriva anmälningsskyldighet hos polisen. I andra fall har han omhändertagits i förläggning. Slutligen har det, såsom förut antytts, ibland visat sig, att icke heller vistelse i förläggning inneburit tillräcklig säkerhet, och den enda utvägen har då varit att taga utlänningen i förvar.

Omhändertagande för vistelse i förläggning har befunnits påkallat av skilda orsaker. Fall ha sålunda förekommit då utlänning som här i riket avtjänat straff för spioneri, sabotage eller annat liknande brott ansetts med hänsyn till risken för ett upprepande av brottet icke böra omedelbart efter straffets avtjänande få vistas på fri fot. Anledning till omhändertagande har också ansetts föreligga då utlänning, utan att ha varit åtalad för sådant brott, dock skäligen kunnat misstänkas för att ha begått eller ha för avsikt att begå handling av denna art eller här i landet bedriva politisk verksamhet, som kan vara för riket skadlig. Utlänningar, tillhörande nu angivna grupp, ha i detta sammanhang betecknats *politiskt verksamma*, ehuru denna beteckning ej är fullt adekvat. I förläggning omhändertagas i regel till Sverige ankommande flyktingar, vilka upprepade gånger varit straffade för opolitiska brott och som skäligen kunna misstänkas för att här komma att fortsätta sin brottsliga verksamhet. Till dessa *kriminella* element räknas endast verkliga

återfallsförbrytare. En annan orsak till omhändertagande i förläggning är att utlänning visat sig icke motsvara rimliga anspråk på ordning och disciplin under vistelsen här, exempelvis genom att ådagalägga arbetsovillighet eller allvarligt åsidosätta utlänningsförfattningarnas föreskrifter (*disciplinfall*). Då utlänning här i riket gjort sig skyldig till annat brott än brott mot rikets säkerhet och ansetts icke böra omedelbart efter avtjänandet av ådömt straff vistas på fri fot har han placerats i förläggning för observation. Det samma har varit förhållandet med utlänningar, om vilkas personer och karaktärer tveksamhet eljest befunnits råda och beträffande vilka den centrala utlänningsmyndigheten för att kunna föreskriva huru med dem skall förfaras ansett sig behöva stöd av förläggningsledningens iakttagelser angående deras uppförande i förläggning. Särskilda typer av dylika *observationsfall* utgöra s. k. *quislingar*. Med quislingar förstås här medborgare i ockuperad stat vilka samarbetat med ockupationsmakten, varför de icke komma i åtnjutande av stöd av hemlandets härvarande beskickning. Deras omhändertagande i förläggning har ansetts påkallat bland annat för att förebygga att de skada härvarande regeringstroga landsmäns intressen, och enär allmän ordning kunde störas, därest dylika element medgaves att i större grupper vistas på fri fot eller i trakter, där landsmän av motsatt politisk ideologi pläga uppehålla sig. Sådana utlänningar slutligen, vilka hitkomma såsom *desertörer*, anses i regel böra under någon tid iakttagas med hänsyn till motiven för deras hitkomst och andra omständigheter av betydelse för behandlingen av dem.

Enligt den ordning som gällde den 1 november 1944 voro danska och norska quislingar ävensom ett fåtal samarbetsmän av annan nationalitet intagna i Hälsingmo förläggning jämte dess annex Florsberg. Finska flyktingar vilka på grund av sin politiska verksamhet ansetts böra omhändertagas voro förlagda i Sörbyn och baltiska flyktingar av samma kategori i Långmora. Desertörer från tyska krigsmakten voro omhändertagna i förläggningar i Kusfors och Vägershult. Kriminellt belastade utlänningar voro internerade i Rengsjö, och utlänningar hänförliga till gruppen disciplinfall voro förlagda i Smedsbo, där även ett litet antal politiskt verksamma voro omhändertagna. Psykiskt sjuka interner voro sammanförda i förläggning vid Sätters sjukhus. Angående förläggningarnas belägenhet och beskaffenhet ävensom antalet platser å varje förläggning lämnas en redogörelse i bilaga A vid detta betänkande, till vilken må hänvisas.

Liksom omhändertagande i förläggning äger tagande i förvar av utlänning rum av olika orsaker. I vissa fall utgör förvarstagandet en provisorisk säkerhetsåtgärd i avvaktan på beslut om det vidare förfarandet med utlänningen. Vidare förekommer förvarstagande av utlänningar på grund av indisciplinärt uppträdande i förläggning. I dessa senare fall är utlänningen alltså redan före förvarstagandet berövad friheten. Med hänsyn härtill komma dessa fall att i det följande behandlas för sig under kap. 7. Slutligen har förvarstagande betingats av att utlänning ansetts böra stå under särskilt sträng uppsikt under något längre tid.

Angående den utsträckning, i vilken förvarstagande och omhändertagande i förläggning förekommit, hänvisas till närslutna bilaga C. Här må blott understrykas, att antalet utlänningar, som på sådant sätt berövats friheten, utgjort och utgör allenast en synnerligen ringa del av hela antalet utlänningar som hitkommit. Den 27 juni 1944 uppgick antalet härvarande utlänningar, bortsett från 40 000 finska barn, till 57 500, av vilka 49 000 voro betecknade såsom flyktingar; den 1 juni samma år, då antalet utlänningar och flyktingar icke mycket torde ha understigit nyssnämnda siffror, voro 392 utlänningar på här ifrågavarande sätt berövade friheten. Av dessa voro 255 omhändertagna i förläggning, 37 för längre tid berövade friheten genom förvar och 100 provisoriskt tagna i förvar i fångvårdsanstalt eller annorstädes.¹ Vid månadsskiftet oktober/november 1944 uppgick antalet utlänningar, oberäknat 45 000 finska barn, till 130 000, av vilka 86 300 voro flyktingar. Omhändertagna i förläggning voro 679, 18 voro för längre tid berövade friheten genom förvar och 88 provisoriskt tagna i förvar i fångvårdsanstalt.

De relativt låga talen på utlänningar som äro berövade friheten betyda själfvallet icke, att icke frågan om regleringen av dylika frihetsberövande åtgärder gentemot utlänningar äger stor principiell betydelse med hänsyn till den enskildes rättsställning och statens intressen. Enär sådana åtgärder visat sig påkallade under de av kriget skapade förhållandena, kunna regler därom i rådande läge uppenbarligen icke undvaras och icke mindre med hänsyn till den utveckling som synes vara att vänta under krigets avslutningskede.

2. Administrativ författning eller lag?

Enligt 1937 års utlänningslag och de med stöd av denna utfärdade författningarna kan utlänning berövas friheten på två olika sätt. Han kan omhändertagas för vistelse i förläggning eller ock tagas i förvar. Angående det senare förfarandet återfinnas vissa regler, som närmast syfta på provisoriska säkerhetsåtgärder, i lagen. Bestämmelser angående omhändertagande för vistelse i förläggning ha däremot icke meddelats i lag. Förfarandet har efter utbrottet av det nu pågående världskriget införts i administrativ ordning med stöd av den i 54 § utlänningslagen åt Kungl. Maj:t meddelade fullmakten. De sakkunniga föreslå nu, såsom i det föregående omnämnts och i det följande närmare utvecklas, att grundläggande bestämmelser angående annat än provisoriskt frihetsberövande upptagas i en särskild, provisorisk lag.

Enligt den nyssnämnda 54 § utlänningslagen äger Kungl. Maj:t i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt meddela de särskilda bestämmelser med avseende på utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket eller att här i riket antaga eller innehava arbetsanställning, som må finnas nödiga. Vidare äger Kungl.

¹ Av de ifrågavarande 100 provisoriskt förvarstagna voro 68 placerade annorstädes än i fångvårdsanstalt. Bland de sistnämnda utgjordes flertalet av en grupp finska flyktingar, som tagits i förvar i avvaktan på principiellt beslut angående hur med dem skulle förfaras.

Maj:t i sådant fall förordna efter omständigheterna i fråga om utlännings avvisning, förpassning eller utvisning. I ett uttalande angående räckvidden av denna fullmakt anförde 1936 års utlänningsakkunniga bland annat, att enligt deras mening fullmakten tillade Kungl. Maj:t befogenhet att förordna om internering av utlännings. Med stöd av fullmakten infördes bestämmelser angående förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning genom kungörelse den 16 februari 1940 (nr 92) med tillägg till kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännings, här kallad tillsynskungörelsen.

I utlåtande till 1942 års riksdag, nr 60, förklarade sig första lagutskottet ha funnit starka skäl tala för att åtgärder, som avsåge inskränkningar i den personliga friheten såsom tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning, utöver vad redan vore förhållandet till sina huvudgrunder reglerades i lag. Utskottet, som hade sig bekant att gällande administrativa bestämmelser i ämnet vore föremål för omarbetning, förväntade att i samband därmed frågan om deras reglering i lag skulle komma under övervägande.

Under 1943 års riksdag berördes vid skilda tillfällen spörsmål angående frihetsberövande åtgärder gentemot utlännings. Sålunda framställdes i första kammaren till cheferna för justitiedepartementet och socialdepartementet interpellationer, vid vilkas besvarande den 17 mars (första kammarens protokoll nr 10) respektive den 22 maj (första kammarens protokoll nr 18) utförliga överläggningar förekommo. Även må här erinras om den ovan (s. 9) omtalade, inom första kammaren väckta motionen, nr 182, vari hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till samma års riksdag om sådana ändringar och kompletteringar av utlänningslagen att beslut om utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar icke måtte meddelas av administrativ myndighet annat än såsom provisorisk åtgärd utan att ett domstolsförfarande föregått beslutet, ävensom om första lagutskottets däröver avgivna utlåtande, nr 42.

I anförande till statsrådsprotokollet den 21 april 1943, vari t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, hemställde om bemyndigande för departementschefen att tillkalla sakkunniga för att verkställa en översyn av utlänningslagen jämte vad därmed äger samband, uttalade föredraganden, att särskild uppmärksamhet förtjänade ägnas åt de i riksdagen väckta frågorna om sådana åtgärder mot utlännings, vilka innebure frihetsberövande i en eller annan form, och om den ordning i vilken ärenden av detta slag borde handläggas. Likaledes borde undersökas i vad mån anordningar kunde vidtagas för att säkerställa, att formerna för förvar icke bleve mera restriktiva än som i varje särskilt fall vore påkallat ur säkerhetssynpunkt. Föredragande departementschefen framhöll, att vissa av de spörsmål som skulle ankomma på utredningen vore av sådan natur att de borde upptagas till särskild behandling, så att eventuella förslag till författningsändringar kunde framläggas utan dröjsmål. Så fordrade de av föredraganden nämnda frågorna beträffande frihetsberövande åtgärder mot utlännings skyndsamt behandling.

Till efterkommande av de anförda direktiven avlämnade de sakkunniga den 1 augusti 1943 till chefen för justitiedepartementet en promemoria angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar, fogad såsom bilaga till proposition nr 352 vid 1943 års riksdag. Den av de sakkunniga i promemorian redovisade utredningen hade i första hand avsett det genom motionen vid 1943 års riksdag väckta förslaget att till domstols prövning hänskjuta frågor om utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. I samband därmed hade även undersökts andra möjligheter att tillfredsställa önskemålen att skapa ökade garantier för allsidig och rättvis prövning av interneringsfrågor. Vid de sakkunnigas promemoria funnos fogade förslag dels till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen, dels till kungörelse angående ändring i vissa delar av tillsynskungörelsen och dels till kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar. Vidkommande utlänningslagen föreslogo de sakkunniga dels införande av en ny paragraf, betecknad som 49 a §, angående utredning vid domstol rörande viss omständighet av betydelse för avgörandet av utlänningsärende, dels ock intagande i 54 § av uttrycklig föreskrift enligt vilken Kungl. Maj:t skulle äga att, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövades erforderligt, meddela bestämmelser som avsåge utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. Med avseende på 54 § innebar förslaget, enligt vad de sakkunniga anförde, att därigenom uttryckligen angåves att Kungl. Maj:ts befogenhet att under krigsförhållanden meddela kompletterande föreskrifter till utlänningslagen även avsåge utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. De sakkunniga åsyftade med detta tillägg endast ett förtydligande av bestämmelsens innebörd och ej någon ändring därav. I det då aktuella skedet av utredningsarbetet, vilket avsåge uppgifter av mera skyndsamt natur, hade de sakkunniga icke ansett sig böra slutligt behandla frågan om att, utöver vad redan skett, i lag upptaga huvudgrunderna för utlännings berövande av friheten.

På grundval av de sakkunnigas förslag utfärdades den 18 september 1943 kungörelse (nr 714) angående ändring i vissa delar av tillsynskungörelsen och kungörelse (nr 715) med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar ävensom ett nytt reglemente för socialstyrelsens utlänningsförläggningar.

I proposition, nr 352, till 1943 års riksdag med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344) avseende införande av möjlighet till förhör inför domstol i utlänningsärenden förklarade chefen för justitiedepartementet sig ej ha funnit anledning att då föreslå något sådant tillägg till 54 § utlänningslagen, som av de sakkunniga hade ifrågasatts.

Med anledning av propositionen väcktes inom andra kammaren av herr Hedlund i Östersund en motion, nr 494, i vilken erinrades om de av Kungl. Maj:t den 18 september 1943 i administrativ ordning utfärdade författningarna (nr 714 och nr 715). Då det enligt motionärens mening kunde ifrågasättas, om de i dessa författningar behandlade spörsmålen vunnit en i allo

tillfredsställande lösning, hemställdes att riksdagen måtte taga under övervägande, huruvida icke skäl förelåge att anhålla om sådana jämkningar i de meddelade bestämmelserna, som vid ärendets utskottsbehandling kunde finnas påkallade. På grund av vad sålunda anförts anhöll motionären, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t giva uttryck åt de önskemål med avseende på de administrativa författningarnas innehåll, vartill en närmare granskning av dem kunde giva anledning.

I utlåtande, nr 53, över propositionen och den med anledning därav väckta motionen erinrade första lagutskottet om sitt i utlåtande, nr 60, till 1942 års riksdag gjorda uttalande, att utskottet funnit starka skäl tala för att åtgärder, som avsåge inskränkningar i den personliga friheten såsom tagande i förvar och omhändertagande i förläggning, utöver vad redan vore förhållandet till sina huvudgrunder borde regleras i lag. Utskottet framhöll, att ehuru de sakkunniga i promemorian av den 1 augusti 1943 uttalat sin principiella anslutning till de önskemål åt vilka utskottet år 1942 givit uttryck, hade ändrade bestämmelser angående förfarandet vid frihetsberövande åtgärder mot utlänningar i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag den 18 september 1943 utfärdats i administrativ ordning. Utskottet förklarade sig emellertid utgå ifrån att dessa författningar vore avsedda att äga allenast provisorisk giltighet och att frågan om en revidering i lag av hithörande spörsmål endast uppskjutits till den fortsatta bearbetningen av utlänningslagstiftningen. Utskottet ville dock i anledning av den i ärendet väckta motionen ännu en gång giva uttryck åt sin mening, att frågor om frihetsberövande åtgärder mot utlänningar, utöver vad redan vore förhållandet, till sina huvudgrunder borde regleras i lag. Utskottet sade sig också förutsätta, att Kungl. Maj:t efter utredningsarbetets avslutande komme att underställa riksdagen de förslag vartill utredningen kunde föranleda. Ett särskilt stöd för sitt antagande att så komme att ske funne utskottet i det sätt varpå departementschefen tagit ställning till de sakkunnigas förslag om införande i 54 § utlänningslagen av en uttrycklig föreskrift att Kungl. Maj:t, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvaret eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövades erforderligt, skulle äga meddela bestämmelser som avsåge utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. Som departementschefen ej funnit anledning då föreslå lagfästande av befogenhet för Kungl. Maj:t att i administrativ väg reglera dessa frågor — ett ståndpunktstagande som utskottet gillade — hade utskottet ej ansett erforderligt att med anledning av den väckta motionen föreslå riksdagen att i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t understryka de förut uttalade önskemålen om reglering i lag av de grundläggande bestämmelserna angående inskränkningar i utlännings personliga frihet.

Sedermera ha de sakkunniga till förnyat övervägande och slutlig behandling upptagit frågan om ett lagfästande av huvudgrunderna för frihetsberövande åtgärder. I samband därmed ha de underkastat gällande bestämmelser om sådana åtgärder en ingående granskning. I detta syfte riktade de den 10 maj 1944 till fångvårdsstyrelsen och socialstyrelsen samt länsstyrelserna i

Kopparbergs län och Gävleborgs län — inom vilka län samtliga då upprättade utlänningsförläggningar voro belägna — en anhållan att före den 10 juni samma år erhålla uttalande angående de erfarenheter, som vunnits under de den 18 september 1943 utfärdade bestämmelsernas tillämplighetstid och om i anledning därav ändringar syntes påkallade. De i yttrandena framkomna förslagen skola beröras i det följande. I allmänhet ansågos bestämmelserna tillgodose utlänningsnämndens skäliga anspråk på rättssäkerhet, ehuru det påpekades att den tid under vilken erfarenhet av deras verkningar kunnat vinnas varit för kort för ett säkert bedömande därav.

De sakkunniga vilja framhålla, att gällande bestämmelser och praxis kringgärda frihetsberövande åtgärder med vissa icke obetydliga garantier.

Innan den centrala utlänningsmyndigheten meddelar beslut om omhändertagande i förläggning, skall sålunda i regel yttrande inhämtas från utlänningsnämnden. I sådana fall, där utlänningsnämnden antingen icke hörts eller ock icke enhälligt godkänt beslutet, äger utlänningsnämnden rätt att anföra besvär hos Kungl. Maj:t. Frågan om kvarhållande av omhändertagen skall å på visst sätt bestämda tider upptagas till prövning. Denna skall, där beslutet om omhändertagandet fattats av den centrala utlänningsmyndigheten, inledas inom fyra månader. Vid dylik s. k. efterprövning skall, med vissa undantag, inom sagda tid av fyra månader påkallas förhör med utlänningsnämnden inför länsstyrelse, därvid utlänningsnämnden äger anlita biträde av advokat. Vidare skall undantagslöst utlänningsnämnden höras och ärendet överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande. Kvarhållandes utlänningsnämnden, skall frågan om hans fortsatta kvarhållande omprövas var sjätte månad. Sådan omprövning skall även äga rum i fråga om utlänningsnämndens omhändertagits i förläggning omedelbart på grund av beslut av Kungl. Maj:t. Omprövning skall, efter utlänningsnämndens hörande, företagas av den centrala utlänningsmyndigheten men hänskjutas till Kungl. Maj:t icke blott därest den centrala utlänningsmyndigheten eller utlänningsnämnden funnit att vistelsen i förläggning bör upphöra utan ock därest någon nämndens ledamot funnit att så bör ske.

Beträffande förvarstagande åter gäller som undantagslös regel, att utlänningsnämndens icke må hållas i förvar under längre tid än två månader med mindre frågan därom inom sagda tid underställts Kungl. Maj:t. Vidare omprövas fråga om kvarhållande i förvar var sjätte månad.

I detta sammanhang må även ånyo erinras om den genom tillägget till utlänningslagen av 49 a § öppnade möjligheten att, efter förordnande av Kungl. Maj:t, vid domstol åvägabringa utredning rörande viss omständighet av betydelse för utlänningsärendes avgörande.

I sin promemoria den 1 augusti 1943 förklarade sig de sakkunniga finna önskvärt, att utöver vad redan var förhållandet huvudgrunderna för utlänningsberövande av friheten funnes reglerade i lag. De sakkunniga ha icke funnit sig böra frånträda den principiella uppfattning, åt vilken de sålunda givit uttryck och som även omfattas av riksdagen. De vilja visserligen icke förneka, att till följd av förhållandenas utveckling avsevärda vanskligheter

möta att nu genom lagstiftning uppställa fasta regler. På grund av skiftningarna i det utrikespolitiska läget undergår flyktingklienteletets storlek och sammansättning avsevärda förändringar, varom icke minst den senare tidens erfarenhet vittnar. Dessa omständigheter tala för bibehållandet av ett system med rörliga regler. Den nu gällande ordningen med lätt föränderliga administrativa bestämmelser har visat sig vara med hänsyn till omständigheterna lämplig. Sedan under hösten 1943 nya bestämmelser införts, har utlänningarnas rättsställning blivit avsevärt förbättrad. Den stora betydelse som måste tilläggas frågor om frihetsberövande ingripanden gör det dock önskvärt att de grundläggande bestämmelserna i ämnet upptagas i lag. Det ligger emellertid därvid i sakens natur, att med hänsyn till utlänningsklienteletets storlek och sammansättning under nuvarande förhållanden förändringar hastigt kunna uppkomma, för vilkas bemästrande kräves att jämkningar snabbt kunna ske i lagens bestämmelser. För dylika fall bör lagen innehålla stadgande som ger Kungl. Maj:t möjlighet att dispensera från lagens bestämmelser. Emellertid böra även för sådana fall garantibestämmelser gälla.

De förhållanden, vilka en lagstiftning angående frihetsberövande åtgärder avser att reglera, ha uppkommit på grund av kriget och därav härrörande utomordentliga förhållanden och få förutsättas vara av övergående natur. Deras reglerande i lag bör därför icke föranleda ett varaktigt införlivande med svensk utlänningsrätt av de särskilda former för ingripanden av frihetsberövande art, som tillkommit under kriget. Med hänsyn härtill böra ifrågavarande bestämmelser icke infogas i utlänningslagen utan sammanföras i en särskild lag. Denna bör erhålla begränsad giltighetstid, vilken, under förutsättning att lagen träder i kraft den 1 juli 1945, lämpligen synes kunna bestämmas till ett och ett halvt år.

B. Motivering till den föreslagna särskilda lagen.

1. Omhändertagandets innebörd och former.

De frihetsberövande åtgärder som gällande utlänningsförfattningar medgiva äro, som nämnts, tagande i förvar och omhändertagande för vistelse i förläggning. Angående ändamålet med de nu nämnda åtgärderna må framhållas följande. Omhändertagande för vistelse i förläggning avser att möjliggöra en i förhållande till anmälningsskyldighet hos polisen skärpt övervakning av utlänningar som vistas här i landet och under rådande förhållanden icke böra eller kunna avlägsnas härifrån. Tagande i förvar tillgripes i vissa fall såsom en strängare övervakningsåtgärd än omhändertagande i förläggning. Vidare utgör förvarstagande i en grupp av fall en provisorisk säkerhetsåtgärd i avbidan på beslut huru med utlänning skall förfaras.

Angående utlännings hållande i förvar har Kungl. Maj:t meddelat före-

skrifter i kungörelse den 18 september 1943, nr 715. Enligt kungörelsen skall utlänning, som tagits i förvar, intagas i statens fångvårdsanstalt, polisarrest eller härads- eller stadsfängelse. Har utlänningen intagits annorstädes än i statens fångvårdsanstalt eller Stockholms stads rannsakningsfängelse, skall han så snart förhållandena medgiva det överflyttas till sådan anstalt. I kungörelsen ha meddelats särskilda föreskrifter om behandlingen av utlänningar som tagits i förvar. I fråga om behandlingen av utlänning, som hålles i förvar i polisarrest eller härads- eller stadsfängelse, skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om behandlingen av den som är kvarhållen såsom misstänkt för brott. Föreskrifterna beträffande utlänning som tagits i förvar i statens fångvårdsanstalt motsvara i huvudsak vad som gäller om behandlingen av fängelsefångar. I kungörelsen är särskilt framhållet, att vid tillämpningen av bestämmelserna skall beaktas, att utlänningen ej underkastas större inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med förvaringen, ordningen inom anstalten eller allmän säkerhet. Vissa särskilda lättnader i behandlingen tillkomma sådana utlänningar, som enligt beslut eller efter medgivande av Kungl. Maj:t hållas i förvar under längre tid. De överföras till en i fångvårdsstyrelsens regi för långtidsförvaring av utlänningar iordningställd avdelning vid rannsakningshäktet i Kalmar. I anslutning till denna har anordnats en öppen anstalt å det Kalmar läns södra landsting tillhöriga arbetshemmet vid Ödevata, vilket för ändamålet arrenderats av fångvårdsstyrelsen. Å Kalmaranstalten och Ödevatakolonien ha gjorts väsentliga avvikelser från de för fängelsefångars behandling eljest gällande reglerna, allt i syfte att förbättra utlänningarnas tillvaro under förvaringen. Närmare redogörelse angående behandlingen av de för längre tid förvarstagna lämnas i bilaga B.

Även för utlännings hållande i förläggning gäller, att större inskränkningar i hans personliga frihet icke göras än grunden för omhändertagandet samt ordning och säkerhet inom förläggningen kräva. Grunden för omhändertagandet kan emellertid vara mycket växlande. Detta medför, att säkerhetsåtgärder och behandlingsformer måste bli olika för skilda grupper av de omhändertagna. Vid förläggningsväsendets ordnande har det därför eftersträfvats att undvika ett sammanförande inom samma läger av interner tillhörande olika kategorier. Tack vare differentieringen av klientelet ha flertalet förläggningar icke behövt förses med avspärrning. De i förläggning omhändertagna sysselsättas i regel med arbete. De åtnjuta i icke ringa utsträckning rätt att föra korrespondens och erhålla permission, och åtgärder ha vidtagits för att bereda dem tillfälle till lämpliga fritidssysselsättningar. Närmare redogörelse härför liksom för internernas behandling i övrigt lämnas i bilaga A.

De s a k k u n n i g a ha icke kunnat undgå att uppmärksamma, hurusom förvarstagande såsom en strängare form av övervakning under en något längre tid i själva verket uppbäres av samma syfte som omhändertagande i förläggning, nämligen att medgiva särskild övervakning av utlänningar som vistas här i landet och icke kunna avlägsnas härifrån. Från denna art av förvar skiljer sig påtagligt det förvarstagande vilket är avsett att utgöra

en allenast kortvarig säkerhetsåtgärd i avvaktan på beslut i ärende angående utlännings avlägsnande ur riket eller då sådant beslut icke genast kan verkställas. De sakkunniga finna därför riktigast att det förstnämnda slaget av förvarstagande samt omhändertagande i förläggning sammanföras till ett gemensamt institut, förslagsvis benämnt omhändertagande. Såsom tagande i förvar bör endast betecknas dylik åtgärd som utgör en utpräglat provisorisk säkerhetsåtgärd. De bägge sålunda angivna instituten, omhändertagande och förvarstagande, synas vara så artskilda, att de böra regleras vart för sig. Då institutet tagande i förvar såsom provisorisk säkerhetsåtgärd upptagits redan i tidigare utlänningslagstiftning och icke lär kunna undvaras ens under fredliga förhållanden, böra bestämmelser därom kvarstå i utlänningslagen. Bestämmelser angående omhändertagande ha däremot befunnits påkallade enbart till följd av de av kriget skapade förhållandena och böra icke bibehållas längre än dessa bestå, varför de lämpligen sammanföras i den särskilda lagen. I visst avseende, vartill de sakkunniga i det följande (s. 105) återkomma, föreslås den särskilda lagens bestämmelser bli tillämpliga även på utlännings som tagits i förvar enligt utlänningslagen. Å andra sidan synas provisoriska säkerhetsåtgärder i form av förvarstagande kunna bli erforderliga även i vissa fall då fråga är om tillämpning av den särskilda lagen. De sakkunniga återkomma nedan (s. 83) till det till följd därav uppkommande spørsmålet om upptagande jämväl i den särskilda lagen av vissa bestämmelser om förvarstagande.

Såsom verkställighetsformer av omhändertagande böra ifrågakomma vistelse i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården och vistelse i förläggning anordnad av den centrala utlänningsmyndigheten. Den senare och mildare formen bör komma till användning i regel, den förra och strängare formen endast mera undantagsvis. Såsom en garanti för utlänningsarna föreslå de sakkunniga därför, såsom i det följande vidare utföres, att beslut om omhändertagande i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården skall kunna meddelas endast av Kungl. Maj:t.

De sakkunniga finna av principiella skäl angeläget att i lagen uttryckligen stadgas, att omhändertagen utlännings ej må underkastas större inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med omhändertagandet, ordningen inom anstalten eller förläggningen eller allmän säkerhet. Med iakttagande härav bör det tillkomma Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga närmare föreskrifter angående skötseln av anstalterna och förläggningarna ävensom behandlingen av däri omhändertagna utlännings. Någon avvikelse från den ordning som i dessa hänsenden nu gäller ha de sakkunniga icke funnit anledning föreslå.

2. Grunderna för omhändertagande.

Förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning meddelas enligt nu gällande bestämmelser av Kungl. Maj:t eller den centrala utlännings-

myndigheten. Grunderna för förordnande av Kungl. Maj:t äro i lag och författning icke angivna närmare än i den mån de framgå av det nyss anförda fullmaktstadsbandet i 54 § utlänningslagen. Förutsättningarna för att den centrala utlänningsmyndigheten skall få meddela förordnande om omhändertagande i förläggning äro enligt kungörelsen den 18 september 1943 (nr 714) angående ändring i tillsynskungörelsen, att beslut om avvissning, förpassning eller utvisning ej kunnat verkställas eller att eljest särskild anledning föreligger. Anledning till att beslut om utlänningsavlägsnande ur riket icke kan verkställas kan vara att utlännning enligt utlänningslagen icke må föras till land, varifrån han av politiska orsaker flytt, eller till land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli vidarebefordrad till förstnämnda land, samt att han icke kan föras till annat land. Hinder att föra honom till annat land föreligger om han icke mottages där eller om förbindelserna dit blivit avbrutna.

Förordnande angående utlännings tagande i förvar såsom strängare form av övervakning än omhändertagande i förläggning meddelas endast av Kungl. Maj:t.

I det föregående har nämnts, att myndigheterna under senare år understundom avstått från att meddela eljest påkallat beslut om avlägsnande ur riket i fall, då sådant beslut uppenbarligen icke skulle ha kunnat verkställas, utan direkt meddelat förordnande om frihetsberövande åtgärd. Den centrala utlänningsmyndigheten har sålunda förordnat om omhändertagande i förläggning även i fall då formligt beslut om avlägsnande icke förefunnits. Detta förfaringssätt har ägt stöd i den anförda 12 § tillsynskungörelsen, vilken medger omhändertagande icke blott där beslut om avlägsnande ej kunnat verkställas utan även där eljest särskild anledning föreligger. Kungl. Maj:t har däremot icke plägat meddela beslut om omhändertagande eller tagande i förvar annat än när föregående eller samtidigt beslut om avlägsnande ur riket förelegat. Denna åtminstone skenbara olikhet i förfarandet torde äga sin förklaring bl. a. i den omständigheten, att de av Kungl. Maj:t handlagda fallen i regel äro så grava, att det icke ansetts lämpligt underlåta att meddela beslut om avlägsnande ur riket, under det att de av den centrala utlänningsmyndigheten avgjorda fallen icke torde ha samma svårighetsgrad.

De s a k k u n n i g a upptaga först frågan, i vilken omfattning det är möjligt att vid reglering i lag av institutet omhändertagande uppställa preciserade rekvisit för åtgärdens vidtagande. Åtgärder av denna art ha tidigare i allmänhet tillgripits antingen enär meddelat beslut om utlännings avlägsnande ur riket icke kunnat verkställas eller ock enär ett beslut om avlägsnande visserligen icke ansetts nödvändigt men en kortare eller längre tids frihetsberövande befunnits påkallat av hänsyn till allmän ordning och säkerhet. Numera gälla vidare förbud för utlänningar av dansk och norsk nationalitet att utresa ur riket, och för att detta förbud skall kunna upprätthållas, torde i vissa fall erfordras, att utlänningen berövas friheten.

På grund av det sagda bör i lagen först och främst upptagas det rekvisi-

tet, att utlänning med hänsyn till att beslut om avvissning, förpassning eller utvisning ej kunnat verkställas finnes icke böra vistas på fri fot i landet. Det i tillsynskungörelsen angivna alternativa rekvisitet, att eljest särskild anledning föreligger, synes vidare böra i lagen närmare bestämmas såsom ett krav på att eljest med hänsyn till allmän ordning och säkerhet eller statens intresse i övrigt utlänningen finnes icke böra vistas på fri fot. Detta rekvisit, vilket utformats till huvudsaklig överensstämmelse med de enligt 37 § utlänningslagen gällande grunderna för politisk utvisning, torde bli tillämpligt bland annat på vissa sådana utläningar, för vilka utreseförbud gäller. De sakkunniga förorda, att de här föreslagna förutsättningarna för omhändertagande uppställas icke blott för fall då den centrala utlänningsmyndigheten äger beslutanderätt, utan även för fall då beslut fattas av Kungl. Maj:t.

Prövningen av behovet att beröva en utlänning friheten måste alltid grunda sig på ett bedömande av faran av hans vistelse på fri fot här i riket. Detta bedömande är i många fall mycket svårt. Å ena sidan bör gälla, att av hänsyn till rikets intresse och statens säkerhet onödiga risker icke tagas, men å andra sidan är det av humanitära skäl och av hänsyn till utlänningsens personliga intresse önskvärt, att en åtgärd av detta allvarliga slag om möjligt undvikes. Genom den föreslagna mer utförliga bestämningen av grunderna för omhändertagande torde sistnämnda önskemål komma till uttryck i lagen. De sakkunniga äro visserligen medvetna om att den föreslagna bestämningen av rekvisiten är mycket vidsträckt. Det synes emellertid ej vara möjligt att nu uppställa mera detaljerade bestämmingar. De sakkunniga ha därför sökt att även genom garantier av annan art än noggrannare angivande av grunderna för omhändertagande söka skydda utlänningsarnas rätts-säkerhet. Såsom sådana garantier mot obefogade frihetsberövanden torde få anses att ärendet prövas av kvalificerad myndighet och att utredningen i ärendet är fullständig och objektiv, varunder innefattas att utlänningen fått tillfälle föra sin talan.

3. Beslut om omhändertagande. Besvärsmått.

Jämlikt 11 § tillsynskungörelsen enligt dess på grund av kungörelse den 18 september 1943 (nr 714) gällande lydelse äger den centrala utlänningsmyndigheten meddela förordnande om utlännings omhändertagande för vistelse i förläggning. 13 § samma kungörelse ålägger länsstyrelse att, när den, efter framställning av polismyndighet eller eljest, finner anledning till utlännings omhändertagande i förläggning föreligga, därom underrätta den centrala myndigheten. I samband därmed äger länsstyrelsen, när omständigheterna därtill föranleda, förordna att utlänningen i avbidan på den centrala myndighetens beslut skall tagas i förvar. Om förordnandet skall länsstyrelsen ofördröjligen underrätta den centrala utlänningsmyndigheten. Fin-

ner denna eller länsstyrelsen behov föreligga att hålla utlänningen i förvar utöver två månader, skall enligt 16 § frågan därom inom samma tid underställas Kungl. Maj:t.

I vissa fall förekommer det, att förordnande om utlännings omhändertagande meddelas av Kungl. Maj:t. Enligt 48 § utlänningslagen kan den centrala utlänningsmyndigheten överlämna ärende angående förfarandet med utlämning till Kungl. Maj:ts avgörande. Sådant överlämnande skall alltid ske, om utlänningsnämnden eller någon dess ledamot hemställt därom. Även i andra fall förekommer, att Kungl. Maj:t föreskriver antingen att utlämning skall omhändertagas för att vistas i förläggning eller att han skall tagas i förvar med rätt för den centrala myndigheten att förordna om hans omhändertagande i förläggning. Detta sker särskilt då Kungl. Maj:t förordnat om utvisning av utlämning jämlikt 37 § utlänningslagen eller då Kungl. Maj:t, efter av länsstyrelse jämlikt 36 § utlänningslagen gjord anmälan om svårighet att genast verkställa av länsstyrelsen avkunnat utslag om utvisning, har att förordna om förfarandet med utlänningen i avbidan på utvisningens verkställande.

Förordnande om utlännings hållande i förvar för längre tid såsom en särskild övervakningsform — vilken enligt de sakkunnigas åsikt bör uppfattas som en särskild verkställighetsform av omhändertagande — meddelas nu endast av Kungl. Maj:t.

I motion, nr 182, vid 1943 års riksdag berördes spörsmålet, huruvida icke som betingelse för beslut om fängsligt förvar utöver viss kortare tid borde införas ett domstolsförfarande, i analogi med vad som gäller vid utlämning av för brott anklagade. Till behandlingen av denna motion, vilken föranledde de sakkunniga att i en något annan form upptaga tanken på domstols medverkan i ärende angående frihetsberövande av utlämning, återkomma de sakkunniga i det följande (s. 88 ff.).

De s a k k u n n i g a finna skäl påpeka, att beträffande svenska medborgare administrativ myndighet äger rätt att besluta om frihetsberövande åtgärder enligt ett flertal författningar. Med hänsyn härtill kan det i och för sig icke anses oförenligt med svenska rättsgrundsatser att frihetsberövande åtgärder mot utlämningar beslutas av administrativ myndighet. I betraktande av beskaffenheten av de ärenden varom nu är fråga anse de sakkunniga en dylik ordning vara att föredraga framför avgörande vid domstol. Prövningen av frågor om frihetsberövande av utlämningar måste äga rum under hänsynstagande till omständigheter, vilka det icke lämpligen bör åläggas domstol att bedöma, såsom t. ex. utrikespolitiska förhållanden. Däremot bör det finnas möjlighet att erhålla domstols medverkan vid utredningen av vissa faktiska omständigheter.

För att prövningen av interneringsärendet skall vara så kvalificerad, som hänsyn till ärendets principiellt betydelsefulla natur och utlämningens berättigade intresse påkalla, bör den förbehållas central myndighet. Därigenom vinnas ock garantier för en i möjligaste mån enhetlig behandling av dylika ärenden. Omhändertagande i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården

bör blott beslutas av Kungl. Maj:t. Däremot bör det tillkomma icke blott Kungl. Maj:t utan även den centrala utlänningsmyndigheten att besluta om den mildare åtgärd, som omhändertagande i särskild av sistnämnda myndighet anordnad förläggning utgör. Såväl antalet dylika ärenden som vikten av deras skyndsamma avgörande gör det nödvändigt att tillägga även den centrala utlänningsmyndigheten sagda befogenhet. För de fall, då beslut om omhändertagande icke meddelas av Kungl. Maj:t utan av den centrala utlänningsmyndigheten, synas ytterligare garantier kunna liksom hittills ernås genom att medverkan av utlänningsnämnden vid prövningen föreskrives. De sakkunniga förutsätta jämväl, att den centrala utlänningsmyndigheten, när den med hänsyn till ärendes prejudicerande natur eller eljest finner skäl därtill föreligga, överlämnar ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande. Såframt utlänningsnämnden i yttrande hemställt därom, bör den centrala utlänningsmyndigheten vara skyldig hänskjuta ärende till Kungl. Maj:t. De sakkunniga ha funnit lämpligt att uttryckligt stadgande om dylikt överlämnande av ärende till Kungl. Maj:ts avgörande införes i den särskilda lagen såsom en motsvarighet till 48 § i gällande utlänningslag.

Skyldighet att underrätta den centrala utlänningsmyndigheten om anledning till omhändertagande åligger enligt nu gällande bestämmelser endast länsstyrelse. Polismyndighet som finner anledning till omhändertagande har att därom underrätta länsstyrelsen, vilken i sin tur gör anmälan till den centrala myndigheten. Med hänsyn till önskvärdheten av smidig och snabb handläggning av ärendena bör denna omgång över länsstyrelserna och den tidsutdräkt, som därav kan uppkomma, undvikas. De sakkunniga föreslå därför åläggande icke blott för länsstyrelse utan även för polismyndighet att lämna dylik underrättelse till den centrala utlänningsmyndigheten.

Enligt gällande bestämmelser förekommer förvarstagande såsom provisorisk säkerhetsåtgärd i samband med anmälan om anledning till omhändertagande. Ett sådant provisoriskt ingripande lär även framdeles i vissa fall visa sig påkallat. Såsom de sakkunniga berört i det föregående (s. 79), böra regler därom införas i den särskilda lagen. Med ändring av gällande administrativa föreskrifter böra reglerna utformas till huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande stadganden i den föreslagna nya utlänningslagen. De synpunkter som i det föregående (s. 33 f.) anförts därom äga för nu förevarande fall motsvarande giltighet. Förvarstagande bör sålunda få äga rum redan då fråga uppkommit om omhändertagande, ej först i samband med anmälan om anledning till omhändertagande. Befogenhet att taga utlännings i förvar bör tilläggas även Kungl. Maj:t och vidare tillkomma icke blott länsstyrelse utan även den centrala utlänningsmyndigheten och polismyndighet, den senare dock endast under förutsättning att det skäligen kan befaras att utlänningsen avviker. Polismyndighet bör åläggas att, i likhet med länsstyrelse, ofördröjligen till den centrala utlänningsmyndigheten insända underrättelse angående förordnande om förvarstagande. Den tid, under vilken utlännings må i förevarande fall hållas i förvar utan att frågan underställes Kungl. Maj:t, bör begränsas till en månad. Enligt de sakkunni-

gas mening böra emellertid myndigheterna äga möjlighet att, när fråga om omhändertagande uppkommit, tillgripa lindrigare provisorisk säkerhetsåtgärd än tagande i förvar. De föreslå därför stadgande om befogenhet för Kungl. Maj:t, den centrala utlänningsmyndigheten, länsstyrelse och, där det skäligen kan befaras att han avviker, polismyndighet att ställa utlännning under uppsikt.

Innan den centrala utlänningsmyndigheten förordnar om utlännings omhändertagande i förläggning, skall den som regel inhämta yttrande i ärendet från utlänningsnämnden. Bestämmelser härom äro meddelade i 11 § andra stycket tillsynskungörelsen enligt dess lydelse jämlikt kungörelse den 18 september 1943 (nr 714). Enligt det anförda författningsrummet skall, innan förordnande angående omhändertagande av utlännning i förläggning meddelas, yttrande inhämtas från utlänningsnämnden. Där synnerliga skäl föreligga må dock förordnas om utlännings omhändertagande i förläggning utan att yttrande inhämtats från nämnden; sådant förordnande må dock ej gälla längre tid än trettio dagar, därest icke frågan om utlännings omhändertagande inom samma tid hänskjutits till nämnden. Har förordnandet meddelats utan att yttrande inhämtats, inträder enligt 11 § tredje stycket på grund därav klagorätt för utlännningen.

Har förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning meddelats av Kungl. Maj:t eller av den centrala utlänningsmyndigheten efter Kungl. Maj:ts bemyndigande i visst fall, gäller icke regeln att utlänningsnämndens yttrande skall inhämtas före ärendets avgörande.

I fråga om en grupp av fall, de här ovan så kallade quislingfallen, fattar utlänningskommissionen alltid beslut om omhändertagande utan att inhämta yttrande från utlänningsnämnden. Härvid tillgår på följande sätt. Dessa utlännningar anlända liksom övriga norska flyktingar till den norska mottagningscentralen i Kjesäter nära Vingåker. När det på Kjesäter konstateras, att en norrman varit lierad med Nasjonal Samling eller eljest gått ockupationsmaktens intressen till handa, vägra de norska representanterna därstädes att taga befattning med honom, och mannen erhåller varken pass eller understöd från norsk sida. På telegrafisk begäran av den svenske representanten i Kjesäter förordnar utlänningskommissionen som regel, att mannen skall omhändertagas i förläggning. Av lätt insedda skäl har det befunnits nödvändigt, att ifrågavarande personer så snart som möjligt avskiljas från övriga norrmän på Kjesäter. Beslutet meddelas telegrafiskt. Såsom nyss nämnts meddelas det utan utlänningsnämndens hörande, varigenom klagorätt konstitueras. Det verkställs emellertid utan hinder av anförda besvär. Enligt författningen anmäles ett dylikt beslut inom trettio dagar för nämnden, vilken då har att taga ställning till frågan huruvida beslutet skall godkännas av nämnden eller ej.

Angående skyldighet för den centrala utlänningsmyndigheten att överlämna ärende till Kungl. Maj:ts avgörande, såframt utlänningsnämnden i sitt

yttrande hemställt därom, har nyss talats. Angående besvärsrättens beroende av nämndens yttrande lämnas redogörelse i det följande (s. 86).

De sakkunniga anse det angeläget att genom meddelande i lag av föreskrift om utlänningsnämndens hörande beakta önskemålet om en omsorgsfull prövning av på den centrala utlänningsmyndigheten ankommande ärenden om omhändertagande. De finna de därom i gällande administrativa författning förefintliga bestämmelserna ändamålsenliga och föreslå att de upptagas i den särskilda lagen.

Genom vad sålunda föreslagits om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om omhändertagande och om rätt för den centrala utlänningsmyndigheten att efter utlänningsnämndens hörande i fall där denna icke hemställt om ärendets överlämnande till Kungl. Maj:t förordna om omhändertagande i förläggning anordnad av myndigheten finna de sakkunniga det i det föregående uttalade önskemålet om prövning av kvalificerad myndighet bli tillgodosett.

Även betydelsen av en fullständig och objektiv utredning har framhållits här ovan (s. 81). Därunder innefattas att utlännningen får tillfälle att vid förhör utföra sin talan. Enär sådant förhör ifrågakommer icke blott i samband med beslut att omhändertaga utlännning utan ock i samband med prövning av fråga om hans kvarhållande såsom omhändertagen och då vidare dessa spörsmål få anses äga särskild betydelse med hänsyn till rättsskyddet för utlännning, har det syntts de sakkunniga lämpligt att i ett sammanhang och i särskilt kapitel behandla samtliga spörsmål om förhör. De sakkunniga återkomma till ämnet här nedan under 4.

Föreskrifter angående innehållet i beslut av den centrala utlänningsmyndigheten om omhändertagande för vistelse i förläggning ävensom angående utlännings underrättande om sådant beslut äro meddelade i 11 § tredje stycket andra och tredje punkterna tillsynskungörelsen enligt den lydelse stadgandet erhållit genom kungörelse den 18 september 1943 (nr 714). Stadgandet innehåller, att i beslutet skall angivas anledningen till omhändertagandet och att däri tillika skall givas till känna, om klagan över beslutet må föras samt vad utlännningen har att iakttaga, där han vill föra sådan klagan. Vidare föreskrives, att beslutet skall tillställas utlännningen så fort ske kan.

I sin promemoria den 1 augusti 1943 förordade de sakkunniga, att den centrala utlänningsmyndigheten, då beslut meddelas om utlännings omhändertagande i förläggning, i beslutet skulle angiva den väsentliga anledningen till omhändertagandet, t. ex. omhändertagande för observation. Genom nyss anförda föreskrift, meddelad genom kungörelsen den 18 september 1943, har myndigheten ålagts förfara på sätt de sakkunniga förordat. Föreskriften har även tillämpats på sätt de antytt. Av besluten torde i regel framgå, till vilken kategori av interner utlännningen hänförts.

De sakkunniga anse lämpligt föreslå, att i lagen upptages gällande kungörelsens bestämmelse att beslut om omhändertagande skall tillställas utlännningen så snart ske kan. Även föreskriften att i beslutet skall angivas anledningen till åtgärden bör intagas i lagen.

Det kunde måhända ifrågasättas, huruvida icke i beslut borde tillkännagivas, under hur lång tid omhändertagandet beräknas vara. Längden av denna tid beror emellertid icke minst av de nya upplysningar angående utlännningen, som kunna framkomma under hans vistelse i förläggningen. Med hänsyn härtill och till åtgärdens natur överhuvud taget synes det icke vara möjligt att uppställa fordran på att i beslut om omhändertagande skall angivas hur långvarigt frihetsberövandet kan förväntas bli.

När beslut om omhändertagande fattas av den centrala utlänningsmyndigheten och rätt att föra klagan sålunda kan ifrågakomma, bör liksom hittills i beslutet tillkännagivas, huruvida klagan över beslutet må föras samt vad utlännningen har att iakttaga därest han vill föra sådan klagan. De sakkunniga föreslå, att stadgande härom upptages i lagen.

Klagan över den centrala utlänningsmyndighetens förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning må enligt 11 § tredje stycket första punkten tillsynskungörelsen föras under de förutsättningar och i den ordning som i 47 § utlänningslagen sägs. Vad där är stadgat beträffande tillsynsman vid häkte skall enligt kungörelsen äga tillämpning på föreståndare för förläggning, där utlännningen är omhändertagen. För stadgandena i 47 § utlänningslagen har redogörelse lämnats i det föregående (s. 38).

Enligt sålunda gällande bestämmelse må klagan föras, där antingen utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening eller ock beslutet meddelats utan att yttrande inhämtats från nämnden. Klagan föres hos Kungl. Maj:t genom besvär, som skola sist å åttonde dagen efter det beslutet tillställas utlännningen ingivas till justitiedepartementet. Besvären må ock inom samma tid ingivas till länsstyrelsen eller, där utlännningen är omhändertagen i förläggning, till föreståndaren för förläggningen. Besvär må på klagandens eget äventyr med posten insändas, med iakttagande av att de skola vara departementet eller länsstyrelsen tillhanda före utgången av sagda tid av åtta dagar. Föreståndare för förläggning, till vilken besvär ingivits, är pliktig att ofördröjligen insända besvären till länsstyrelsen. Vill utlännning som icke är på fri fot anföra besvär, åligger det länsstyrelsen eller föreståndaren för förläggningen att tillse att utlännningen därvid ej saknar nödigt biträde. Inkomna besvär skall länsstyrelsen så fort ske kan insända till justitiedepartementet.

De s a k k u n n i g a anse den nu gällande ordningen att utlännning tillerkännes klagerätt där utlänningsnämnden antingen icke hörts i ärendet eller ock icke enhälligt tillstyrkt interneringsåtgärden tillfredsställande med hänsyn till utlännings rättsställning och föreslå, att bestämmelser av detta innehåll upptagas i lagen.

Vad beträffar utformningen av erforderliga bestämmelser angående hur klagan må föras förorda de sakkunniga, att nu gällande rätt att ingiva besvären till förläggningsföreståndaren bibehålles. Samma rätt bör gälla med avseende på tillsynsman vid häkte samt föreståndaren för anstalt. De sakkunniga föreslå, att i lagen införas bestämmelser angående besvärsförfä-

randet av följande innebörd. Klagan föres hos Kungl. Maj:t genom besvär som skola ingivas eller med posten i betalt brev insändas till den centrala utlänningsmyndigheten. Besvärerna skola vara den centrala utlänningsmyndigheten till handa sist å åttonde dagen efter det beslutet tillställdes utlänningen. Besvärerna må ock, där utlänningen icke är på fri fot, inom sagda tid ingivas till tillsyningsmannen vid häktet eller till föreståndaren vid anstalten eller förläggningen. Nämnda befattningshavare åligger att ofördröjligen insända besvärerna till den centrala utlänningsmyndigheten. Vill utlännning som icke är på fri fot anföras besvär, åligger det tillsyningsmannen eller föreståndaren att tillse att utlänningen därvid ej saknar nödigt biträde; angående ersättning åt biträde bör Kungl. Maj:t äga förordna. Inkomna besvär skall den centrala utlänningsmyndigheten så snart ske kan med eget utlå-tande och övriga till ärendet hörande handlingar insända till justitiedepartementet.

Bestämmelser angående verkställighet av förordnande om omhändertagande äro meddelade i administrativa författningar. Av betydelse i förevarande sammanhang torde vara stadgandena i 11 § tredje stycket och 15 § tillsynskungörelsen. Enligt 11 § tredje stycket nämnda kungörelse skall förordnande om omhändertagande i förläggning gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär. Enligt 15 § samma kungörelse ankommer det å länsstyrelse att verkställa av den centrala utlänningsmyndigheten meddelat förordnande att utlännning skall omhändertagas i förläggning eller tagas i förvar.

I sistnämnda hänseende anse de s a k k u n n i g a att erforderliga föreskrifter böra meddelas i instruktion eller eljest i administrativ ordning. De finna sålunda icke anledning föreligga att i lagen upptaga stadgande därom. Föreskriften att beslut om omhändertagande skall gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär är däremot av beskaffenhet att böra överföras i lagen, och de sakkunniga föreslå att den upptages däri.

I vissa fall förekommer, såsom ovan (s. 82) omtalats, att Kungl. Maj:t i samband med beslut om förvarstagande av utlännning föreskriver, att det må ankomma på den centrala utlänningsmyndigheten att förordna att han i stället för att hållas i förvar skall omhändertagas i förläggning. Därest den centrala myndigheten beträffande sådan utlännning skulle upphäva ett beslut om omhändertagande i förläggning återgår han automatiskt i förvar.

De s a k k u n n i g a finna önskvärt att vid lagstiftning angående omhändertagande meddelas stadgande, som möjliggör smidigt överförande av utlännning från strängare form av frihetsberövande till lindrigare. Omhändertagande i förläggning anordnad av den centrala utlänningsmyndigheten enligt förslaget utgör en verkställighetsform av omhändertagande vilken är lindrigare än omhändertagande i fångvården tillhörande anstalt eller förläggning. Överförande från anstalt eller förläggning av sistnämnda slag till förläggning anordnad av utlänningsmyndigheten utgör sålunda för utlänningen en lindring i behandlingen. För hans skull behöver därför beslut om sådant överförande icke kringgärdas med särskilda garantier avseende exempelvis pröv-

ning av Kungl. Maj:t. Emellertid kunna fall förekomma, då Kungl. Maj:t är angelägen om att utlännningen skall vara omhändertagen i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården. De sakkunniga förorda därför att den centrala utlänningsmyndigheten erhåller befogenhet att, när omständigheterna därtill föranleda, meddela dylikt beslut, dock ej där Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda föreskrivit.

4. Förhör inför domstol eller inför administrativ myndighet.

Spörsmål angående utredning inför auktoritativ myndighet i ärende om frihetsberövande av utlännning har under de senaste åren vid olika tillfällen ägnats uppmärksamhet.

I den förutnämnda vid 1943 års riksdag inom första kammaren väckta motionen, nr 182, om ändrade bestämmelser angående utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar framhölls, att enligt då gällande bestämmelser beslut kunde meddelas om utlännings berövande av friheten för längre eller kortare tid utan att han finge tillfälle att föra sin talan på det sätt som tillförsäkrats varje för brott åtalad person. Motionärerna uttalade, att rättssäkerheten krävde att ökade garantier skapades för en allsidig och rättvis prövning av sådana frågor. En utväg angavs i motionen vara att införa ett domstolsförfarande, i analogi med vad som gäller vid utlämning av för brott anklagade, som betingelse för beslut om fängsligt förvar utöver viss kortare tid. Utlännningen skulle därigenom få tillfälle att framföra sina synpunkter och bevaka sina intressen i samma former som för brott åtalade personer. Domstolen borde lämpligen efter slutad handläggning avgiva yttrande angående det av administrativ myndighet väckta spörsmålet om fängsligt förvar av utlännningen.

Över det i motionen framförda förslaget inhämtade första lagutskottet yttranden från socialstyrelsen, utlänningsnämnden, chefen för försvarsstaben, säkerhetschefen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Värmlands och Norrbottens län. Flertalet av de hörda myndigheterna avstyrkte förslaget. Sålunda framhölls att det vid handläggning av dylika ärenden mindre vore fråga om en rättstillämpning, för vilken uppgift domstolarna ägde den bästa förutsättningen, utan snarare om ett skydd mot utlämningar, som göra sig skyldiga till ett handlande mot statens intresse. Att administrativ myndighet ägde besluta om frihetsberövande åtgärd mot utlämning innebure icke någon princip, som vore främmande för den svenska rättens ståndpunkt beträffande svensk medborgare. Enligt vissa lagar ägde sålunda administrativ myndighet beröva den, å vilken lagen vore tillämplig, hans personliga frihet, och om kvarhållande av den omhändertagne beslutade administrativ myndighet. Ur principiell synpunkt syntes den föreslagna ändringen därför icke vara erforderlig. Om den genomfördes, skulle man snarare kunna säga, att utlännings rätt skyddades genom bestämmelser, som gingo längre än vad som gällde i fråga om svensk medborgare inom närliggande rättsområden. Den rannsaking, som enligt den i motionen återopade

lagstiftningen om utlämning av förbrytare äger rum inför domstol i mål om utlämning, avsåge vissa i lagen noggrant angivna omständigheter, under det att här vore fråga om ett mera allmänt bedömande, huruvida en här icke önskvärd utlämning med hänsyn till statens intresse borde omhändertagas. Socialstyrelsen och utlänningsnämnden funno även ur såväl principiell som praktisk synpunkt starka skäl tala för en enhetlig behandling av så nära liggande frågor som å ena sidan den om avlägsnande ur riket av en utlämning, som aldrig ägt eller ock på grund av sitt förhållande förlorat sin rätt till vistelse här i riket, och å andra sidan den om de säkerhetsåtgärder, som påkallas mot en sådan utlämning på den grund, att beslutet om hans avlägsnande icke kan verkställas.

I sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 42, erinrade första lagutskottet om att t. f. chefen för justitiedepartementet den 28 april 1943 hade tillkallat särskilda sakkunniga att inom justitiedepartementet verkställa en översyn av gällande utlänningslag jämte vad därmed äger samband. I statsrådsprotokollet för samma dag hade uttalats, att de i riksdagen väckta frågorna om sådana åtgärder mot utlämningar, vilka innebära frihetsberövande i en eller annan form, och om den ordning, i vilken ärenden av detta slag borde handläggas, förtjänade särskild uppmärksamhet och att därvid spörsmålet om beredande av tillfälle för utlämningen att utföra sin talan trädde i förgrunden. Departementschefen hade vidare framhållit, att frågorna beträffande frihetsberövande åtgärder mot utlämningar fordrade skyndsamt behandling. De genom motionen väckta spörsmålen vore sålunda föremål för utredning genom särskilda sakkunniga, vilka, enligt vad utskottet inhämtat, redan hade påbörjat sitt arbete. Det borde fördenskull kunna förväntas, att de sakkunniga inom en nära framtid framlade förslag vartill utredningen kunde giva anledning. På grund av det anförda hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

De sakkunniga upptogo i sin den 1 augusti 1943 avgivna promemoria till behandling frågan om utlännings rätt att utföra sin talan. De uttalade, att ökade garantier mot ogrundade frihetsberövanden syntes önskvärda. Med hänsyftning på förenämnda motion förklarades i promemorian, att de allmänna säkerhetssynpunkter, som i detta hänseende påkallade beaktande, vore av den skiftande karaktär, att betänkligheter kunde yppas mot att sådana frihetsberövande åtgärder mot utlämningar, varom vore fråga, gjordes beroende av domstols prövning. De sakkunniga ställde sig därför avvisande till det i motionen väckta förslaget. De hade emellertid upptagit tanken på domstols medverkan i annan form. De sakkunniga framhöllo, att till grund för de administrativa myndigheternas prövning av frågan om frihetsberövande åtgärder mot utlämning låge en polisutredning av relativt ingående art. Uppenbart vore emellertid att fall kunde förekomma, då behov föreläge av en mer allsidig och uttömmande utredning än den som i regel kunde åvägbringas vid en utredning i administrativ ordning. Sålunda kunde behov föreligga att för utredning rörande viss fråga eller vissa om-

ständigheter höra vittnen på ed. I de lagar, där administrativ myndighet medgivits rätt att beröva svensk medborgare hans personliga frihet, funnes i regel möjlighet för myndigheten att, där så erfordrades, genom vittnesförhör inför domstol vinna utredning rörande viss omständighet som vore av betydelse för frågans avgörande. Även då det gällde frihetsberövande av utlänning enligt utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning, syntes en möjlighet att vinna domstolsutredning av denna art höra stå till buds. De ärenden, däri sådan domstolsutredning kunde vara erforderlig, syntes regelmässigt vara av sådan natur, att de borde överlämnas till avgörande av Kungl. Maj:t. Det syntes därför vara tillräckligt om befogenhet att föranstalta om utredning förbehölles Kungl. Maj:t. Den förordade utredningsmöjligheten borde kunna avse jämväl andra frågor rörande utlänningsars behandling än berövande av friheten, såsom t. ex. utvisning eller förpassning. På grund av det anförda föreslogo de sakkunniga tillägg till utlänningslagen av innebörd att, om Kungl. Maj:t i ärende rörande behandling av utlänning enligt lagen eller med stöd därav utfärdad författning funne att utredning vid domstol erfordrades rörande viss omständighet som vore av betydelse för avgörandet, Kungl. Maj:t skulle äga förordna om förhör angående sådan omständighet vid den underrätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövades lämplig. Beträffande förfarandet vid domstolen skulle de processuella regler, som gälla för brottmålsförfarande i allmänhet, vinna tillämpning. Förfarandet skulle vara kontradiktoriskt, i det att å ena sidan lämplig person skulle förordnas att tillvarata statens intresse och å andra sidan utlänningen skulle beredas tillfälle att närvara och därvid åtnjuta hjälp av advokat. Utlänningen skulle äga erhålla biträde på det allmännas bekostnad om han icke vore på fri fot och sade sig ej själv kunna anskaffa biträde. De nämnda bestämmelserna föreslogo bli upptagna såsom 49 a § i utlänningslagen. Därjämte föreslogs viss ändring i 57 §.

Därutöver framställde de sakkunniga vissa förslag angående ändringar och tillägg i med stöd av utlänningslagen utfärdade administrativa författningar. De erinrade om, att i flera lagar om frihetsberövande åtgärder mot svenska medborgare meddelats särskilda föreskrifter om förhörsförfarande inför administrativ myndighet. Även i utlänningslagen funnes föreskrift om sådant förfarande. Enligt 32 och 37 §§ denna lag skall nämligen utlänning, beträffande vilken uppkommit fråga om hans utvisning ur riket, inställas till förhör inför länsstyrelse, därvid utlänningen skall åtnjuta biträde av advokat. De sakkunniga hade ansett sig böra förordna att även utlänning, beträffande vilken fråga uppkommit om omhändertagande i förläggning genom beslut av den centrala utlänningsmyndigheten, i viss utsträckning bereddes tillfälle att vid ett förhör inför auktoritativ myndighet yttra sig i ärendet och därvid åtnjuta biträde av advokat. Beträffande frågan inför vilket organ förhöret borde hållas hade de sakkunniga stannat vid att, i likhet med vad som enligt utlänningslagen gäller om förhör med utlänning i utvisningsärende, låta länsstyrelsen i det län där utlänningen vistas hålla förhöret. Även i fråga om

förfarandet vid förhöret inför länsstyrelsen hade de sakkunniga funnit utlänningslagens föreskrifter om förhör i utvisningsärende böra äga motsvarande tillämpning. Förhör borde hållas när fråga vore om kvarhållande för längre tid av utlännning, som ej vore kriminell. I fråga om den tidsgräns, över vilken en sådan utlännning icke finge hållas i förläggning utan att förhör hölles, hade de sakkunnigas majoritet, som räknade med att interneringstiden i många av dessa fall kunde förkortas, stannat för att bestämma gränsen till fyra månader, varvid även skulle medräknas den tid utlännningen kunde ha hållits i förvar i avbidan på beslut om hans omhändertagande i förläggning. På denna punkt var emellertid en av de sakkunniga, t. f. byråchefen Schmidt, av skiljaktig mening och uttalade att tiden borde bestämmas till sex månader.

Nu senast anförda förslag av de sakkunniga avsåg utlännings omhändertagande i förläggning efter den centrala utlänningsmyndighetens förordnande. Vad angick de fall, där Kungl. Maj:t förordnar om eller medgiver att utlännning skall hållas i förvar för längre tid eller förordnar att utlännning skall omhändertagas i förläggning, förklarade de sakkunniga sig anse, att förhör med utlännningen borde hållas i analogi med vad som av dem föreslagits beträffande utlännings omhändertagande i förläggning efter beslut av den centrala myndigheten. I sådana fall, då Kungl. Maj:ts beslut meddelades i samband med utvisningsbeslut eller beslut om verkställighet av ett av länsstyrelse meddelat utvisningsbeslut och det enligt gällande bestämmelser sålunda redan hade hållits förhör med utlännningen i utvisningsfrågan, borde dock icke alltid erfordras nytt förhör med honom med anledning av frihetsberövandet.

Över de förslag som sålunda framlades av de sakkunniga infordrade Kungl. Maj:t yttranden från socialstyrelsen, utlänningsnämnden, fångvårdsstyrelsen, statskontoret, chefen för försvarsstaben, säkerhetschefen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Gävleborgs, Kopparbergs och Kalmar län. I vad det avsåg införande i utlänningslagen av bestämmelse om förhör vid domstol föranledde förslaget i huvudsak icke någon erinran från de hörda myndigheterna. Beträffande de sakkunnigas övriga förslag anfördes bland annat följande. Socialstyrelsen och utlänningsnämnden uttalade tvekan, huruvida de föreslagna förhören inför länsstyrelse komme att vara av större betydelse för att förbättra utlännings rättsställning och medverka till bättre utredning. Den omständigheten, att utlännningen komme att erhålla biträde, vore emellertid en avgjord vinst för denne. Överståthållarämbetet uttalade, att förhörsförfarandet inför länsstyrelsen vore ägnat att skapa trygghetskänsla. Länsstyrelsen i Kopparbergs län förklarade sig anse, att förhören borde hållas av socialstyrelsen i stället för av vederbörande länsstyrelse. Beträffande den tid, inom vilken förhör inför länsstyrelsen föreslagits skola äga rum, anslöto sig socialstyrelsen, utlänningsnämnden samt länsstyrelserna i Kalmar och Kopparbergs län till den mening som uttalats av byråchefen Schmidt.

Den 18 september 1943 utfärdade Kungl. Maj:t i administrativ ordning bestämmelser angående förhör inför länsstyrelse i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Sedermera och senast genom kungörelse den 14 sep-

tember 1944 (nr 615) ha bestämmelserna ändrats så till vida, att det från huvudregeln om skyldighet att hålla förhör inför länsstyrelse medgivna undantaget beträffande kriminella interner utsträckts att gälla även beträffande vissa sinnessjuka och sinnesabnorma samt desertörer.

De sakkunnigas förslag angående tillägg till utlänningslagen av en ny paragraf, betecknad såsom 49 a §, angående förhör vid domstol och därmed sammanhängande ändring av 57 § upptogos i Kungl. Maj:ts förutnämnda proposition, nr 352, till 1943 års riksdag. I propositionen anförde chefen för justitiedepartementet, att han funnit den av de sakkunniga förordade bestämmelsen om befogenhet för Kungl. Maj:t att föranstalta om förhör vid domstol i ärende angående utlännings behandling vara lämplig. Möjlighet till domstol utredning vore otvivelaktigt av värde, när det vore behövt att vinna tillförlitlig upplysning om särskilda faktiska omständigheter av större betydelse i ärendet. Då alla mera tveksamma fall torde komma under Kungl. Maj:ts prövning, borde någon olägenhet icke följa därav, att endast Kungl. Maj:t skulle äga föranstalta om dylikt förhör.

Beträffande den närmare utformningen av reglerna för förfarandet upptog departementschefen med några mindre jämkningar de sakkunnigas förslag.

I sitt över propositionen avgivna utlåtande, nr 53, förklarade första lagutskottet sig i likhet med departementschefen anse, att möjlighet till domstol utredning i ärende rörande behandling av utlänning kunde vara av värde särskilt för vinnande av tillförlitlig upplysning angående faktiska omständigheter av betydelse för ärendet. Av särskild vikt syntes vara att möjlighet genom förslaget öppnades att höra vittnen på ed och att utlänningen, där han så önskade, ägde åtnjuta hjälp vid förhöret. Med hänsyn till ifrågavarande ärendens beskaffenhet ansåge utskottet, att även utlänning som vore på fri fot borde erhålla rätt till biträde på det allmännas bekostnad. Såsom villkor härför syntes emellertid böra uppställas, att utlänningen i sådant fall kunde antagas icke äga tillgång till gäldande av biträdesersättning. Utskottet hade icke i övrigt funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag. Det hemställde, att riksdagen måtte för sin del antaga ett av utskottet i enlighet med dess uttalande utarbetat förslag till ändring i utlänningslagen. Denna hemställan bifölls av riksdagen, skrivelse nr 508.

Den 17 december 1943 utfärdade Kungl. Maj:t lag (nr 885) om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344). 49 a och 57 §§ erhöles därigenom lydelse i enlighet med riksdagens beslut.

Gällande författningar innehålla sålunda föreskrifter om förhör av två olika slag, förhör inför domstol och förhör inför länsstyrelse. Bestämmelserna angående förhör inför domstol återfinnas i 49 a § och 57 § tredje stycket utlänningslagen, bestämmelserna angående förhör inför länsstyrelse i 12 § första, andra och fjärde styckena, 18 och 19 §§ tillsynskungörelsen.

Enligt 49 a § utlänningslagen äger Kungl. Maj:t, därest i ärende som avses i utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning utredning vid domstol finnes erforderlig rörande viss omständighet av betydelse för ären-

dets avgörande, förordna att förhör angående sådan omständighet skall äga rum vid den underrätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Vid förhöret skall för att tillvarataga statens intresse lämplig person, som av länsstyrelsen därtill förordnas, vara närvarande. Rätten eller på landet domaren skall inkalla utlänningen till förhöret, om han är på fri fot, och eljest ombesörja att han inställes vid rätten. Hörsammar icke utlänning, som är på fri fot, kallelse att inställa sig, må rätten förordna att han skall hämtas. Utlänningen äger, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Rätten eller på landet domaren skall, om utlänningen det begär, förordna lämplig person att biträda honom, där han är på fri fot dock allenast om han kan antagas icke äga tillgång till gäldande av biträdesersättning. Där omständigheterna det påkalla, må rätten förordna, att förhöret skall hållas inom lyckta dörrar. Angående förhöret skall i övrigt, där ej annat följer av vad i 57 § utlänningslagen stadgas, i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet om brottmål däri talan om ansvar föres. Rätten eller domaren skall, sedan utredningen avslutats, skyndsamt insända protokoll och övriga handlingar i ärendet till justitiedepartementet. Enligt 57 § tredje stycket utlänningslagen förordnar Kungl. Maj:t, huru ersättning må bestämmas åt biträde, varom i 49 a § samma lag sägs, eller åt den, som förordnats att vid förhör enligt sagda 49 a § tillvarataga statens intresse, eller åt tolk.

12 § tillsynskungörelsen innehåller föreskrifter angående administrativt förhör i samband med efterprövning av fråga om utlännings kvarhållande i förläggning. Enligt stadgandet skall den centrala utlänningsmyndigheten, där den finner skäl föreligga att utlänning kvarhållas i förläggning utöver fyra månader eller, där han vid omhändertagandet i förläggning hölls i förvar, så lång tid att denna tillsammans med tiden för förvaringen överstiger fyra månader, så snart ske kan och senast inom sagda tid av fyra månader hos länsstyrelsen i det län, där utlänningen vistas, påkalla att utlänningen inställes till förhör inför länsstyrelsen. Vid förhöret, som bör hållas utan dröjsmål, äger utlänningen, där han så äskar, åtnjuta hjälp. Säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall länsstyrelsen förordna lämplig person att biträda honom. Vid förhöret skall utredning företagas angående de omständigheter, som äro av betydelse för bedömandet av frågan om utlänningsens hållande i förläggning. Över förhöret skall föras protokoll, och länsstyrelsen skall så snart ske kan insända protokollet till den centrala utlänningsmyndigheten. Skyldighet att hålla förhör föreligger dock icke, där anledningen till omhändertagandet är att utlänningen inom loppet av de närmast förflutna tre åren inom eller utom riket helt eller delvis undergått honom omedelbart ådömt frihetsstraff och det skäligen kan antagas att han skall komma att här i riket fortsätta brottslig verksamhet. Undantag från regeln om förhör gäller jämväl beträffande desertör samt där av den centrala utlänningsmyndigheten anlita läkare förklarar utlänning, som är omhändertagen för vistelse i förläggning för å sinnessjukhus ej intagna sinnessjuka eller sinnesabnorma utläningar, vara i behov av fortsatt vistelse i sådan förläggning. Jämlikt 18 § skola, där ej annat föreskrives, bestämmelserna

i 12 § äga motsvarande tillämpning angående sådant förhör, som Kungl. Maj:t funnit böra hållas inför länsstyrelse före avgörande av på Kungl. Maj:t ankommande ärende. 19 § stadgar, att frågor om ersättning åt den som förordnats att biträda utlännning vid förhör inför länsstyrelse eller åt tolk vid sådant förhör avgöras av länsstyrelsen, samt innehåller bestämmelser angående ansökan om ersättning och utbetalning av sådan.

I uttalande till de sakkunniga, avgivet den 28 juni 1944 angående de erfarenheter, som vunnits vid tillämpningen av bestämmelserna i kungörelserna nr 714/1943 och nr 715/1943, framförde socialstyrelsen, under erinran om sitt yttrande över de sakkunnigas promemoria den 1 augusti 1943, viss kritik mot att den tid, inom vilken förhör i samband med efterprovning av fråga om omhändertagens kvarhållande skall äga rum, bestämts till fyra månader. Den största svårigheten hade varit att under vissa tider utplacera i arbete de interner, vilka styrelsen beslutat friskriva men åt vilka arbete icke kunnat anskaffas inom den föreskrivna tiden av fyra månader. Därest efterprovningstiden utsträcktes till sex månader, skulle enligt socialstyrelsens mening denna olägenhet försvinna eller i varje fall väsentligt minskas. Som ett ytterligare bevis för fyramånaderstidens otillräcklighet kunde framhållas de ofta förekommande fall, då utlännning hållits i förvar under exempelvis två månader före interneringen. Eftersom förvarstiden skall inräknas i interneringstiden, finge styrelsen föga tid på sig att bedöma om vederbörande lämpligen kunde utskrivas.

Angående den utsträckning, i vilken stadgandena om förhör enligt 49 a § utlänningslagen och tillsynskungörelsen tillämpats, må under hänvisning till bilaga C anföras följande.

Förhör vid domstol enligt 49 a § utlänningslagen har, såsom under avdelning I anmärkts, intill tiden för detta betänkandes färdigställande icke i något fall förekommit.

Förhör inför länsstyrelse hade intill den 1 juni 1944 hållits med 13 av de 255 utlännningar, som sagda dag voro omhändertagna i förläggning. I samtliga fall hade utlännningen biträtts av advokat. Förhören hade i 2 fall ägt rum under den tredje månaden av omhändertagandet, i 8 fall under den fjärde månaden och i 3 fall under den femte månaden.

Under tiden 1 juni—30 september 1944 ägde förhör rum i 45 fall. Länsstyrelsen i Gävle höll förhör den 15 juni, den 11 och den 29 augusti samt den 15 och den 19 september, och av länsstyrelsen i Falun hölls förhör den 1 september. I samtliga 45 fall anlätades biträde åt utlännningen. I 3 fall ägde förhör rum under den första månaden av interneringen, i 15 fall under den andra månaden, i 8 fall under den tredje månaden, i 10 fall under den fjärde månaden och i 9 fall under den femte månaden. Vidkommande sistnämnda 9 fall må anmärkas, att förhör hade inom den föreskrivna tiden av fyra månader begärts hos länsstyrelsen.

Vid beräkning av det antal förhör, som under de närmaste månaderna torde vara att emotse, kan viss om ock osäker ledning erhållas av tillgängliga uppgifter angående den tid, under vilken nu i förläggning omhändertagna

varit enligt utlänningsförfattningarna berövade friheten. Den 1 november 1944 voro sammanlagt 679 utlännningar omhändertagna i förläggning. Av dessa voro 98 internerade sedan längre tid än fyra månader, 321 voro omhändertagna sedan mindre än en månad, 166 tillbringade den andra månaden i följd i förläggningen, 62 den tredje månaden och 32 den fjärde månaden (se bilaga C). I ett förhållandevis ringa antal fall hade interneringen i förläggning föregåtts av förvar. Med 45 av de nyssnämnda 679 internerna hade, intill den 1 november 1944, hållits förhör inför länsstyrelse.

De sakkunniga understryka angelägenheten av att utredningen i ärende angående omhändertagande blir fullständig och tillförlitlig och att i detta syfte utlännningen beredes tillfälle att i den omfattning det av praktiska skäl låter sig göra få inför auktoritativ myndighet personligen framföra sina upplysningar och synpunkter med avseende på interneringsfrågan. Såväl den nuvarande möjligheten för Kungl. Maj:t att förordna om förhör vid domstol och om förhör inför länsstyrelse som skyldigheten för den centrala utlänningsmyndigheten att vid fråga om omhändertagens kvarhållande i förläggning utöver viss tid föranstalta om förhör inför länsstyrelse äro avsedda att tillgodose nämnda syfte. Bestämmelserna i ämnet ha, ehuru utfärdade för kort tid sedan, av de sakkunniga översetts och granskats med ledning av de erfarenheter, som vunnits under deras tillämplighetstid.

Förhör inför domstol och förhör inför administrativ myndighet tjäna delvis skilda utredningsändamål. Förhör inför domstol skall enligt utlänningslagen avse viss omständighet av betydelse för ärendets avgörande, under det att förhör inför länsstyrelse enligt tillsynskungörelsen skall avse de omständigheter, som äro av betydelse för bedömandet av frågan om utlänningshållande i förläggning. Det har förutsatts, att domstolsförhör skall äga rum när behov framträder av utredning i sådan ordning, som förekommer endast vid domstol, såsom för vittnes hörande på ed.

Med hänsyn till det sagda få, ehuru hittills intet förordnande om domstolsförhör meddelats, båda de ifrågavarande utredningsformerna anses erforderliga. De föreslås därför bli bibehållna.

De i utlänningslagen ingående föreskrifterna angående utredning vid domstol åt de sakkunniga, såsom de i det föregående (s. 42) uttalat, funnit böra oförändrade kvarstå såsom 51 §. I samband med stiftandet av en särskild lag om omhändertagande böra däri införas motsvarande föreskrifter. Detta synes lämpligen kunna ske genom att i den särskilda lagen hänvisas till ifrågavarande lagrum i utlänningslagen.

I den särskilda lagen böra vidare upptagas bestämmelser om sådant förhör inför administrativ myndighet, som nu är föreskrivet i administrativ författning eller varom Kungl. Maj:t förordnat omedelbart.

Enligt gällande föreskrifter skall förhör inför länsstyrelse äga rum i fall då den centrala utlänningsmyndigheten finner skäl föreligga att utlännning kvarhållas i förläggning utöver fyra månader; vid beräkningen av denna tid skall inbegripas tid, varunder utlännningen omedelbart före omhändertagandet i förläggning må ha hållits i förvar. Förhöret skall påkallas inom sagda

tid av fyra månader. Vidare förekommer att Kungl. Maj:t förordnar om dylikt förhör i ärende om frihetsberövande på längre tid som skall avgöras av Kungl. Maj:t.

Skyldighet för den centrala utlänningsmyndigheten att inom viss tid påkalla förhör med omhändertagen utlännning innebär för utlännningen ett värdefullt rättsskydd. Sådan skyldighet bör därför stadgas i lagen. Den bör, till skillnad från vad som nu gäller, avse även fall där beslutet om omhändertagande meddelats av Kungl. Maj:t.

Om hänsyn kunde tagas uteslutande till önskemålet om rättsskydd för utlännning, vore det självfallet i och för sig önskvärt att sådant förhör varom här är fråga anordnades före omhändertagandet eller omedelbart därefter. Även andra omständigheter måste likväl beaktas. Antalet interneringsfrågor har till följd av flyktingströmmens särskilt tidvis mycket stora omfattning blivit så betydande, att det av praktiska skäl icke låter sig göra att med alla omhändertagna flyktingar hålla förhör som här avses. Icke heller synes det erforderligt att underkasta alla flyktingar förhör varom nu är fråga, eftersom de allra flesta av dem, enligt vad erfarenheten visat, kunna utskrivras efter en jämförelsevis kort tids observation. Förhörsskyldigheten bör därför alltjämt begränsas med hänsyn till frihetsberövandets tidslängd.

I fråga om den tid efter omhändertagandet, inom vilken förhöret skall påkallas, ha olika meningar framkommit. Såsom de sakkunniga föreslogo i promemorian den 1 augusti 1943 är tiden enligt gällande författningar bestämd till fyra månader. I överensstämmelse med en vid avgivandet av förslaget den 1 augusti 1943 av en av de sakkunniga uttalad mening har socialstyrelsen önskat en utsträckning av tiden till sex månader. Då en sådan förlängning skulle innebära en icke obetydlig försämring av utlänningsarnas ställning och då den icke med hänsyn till den nu rådande flyktingsituationen torde vara nödvändig, vilja de sakkunniga ej förorda densamma. Skulle framdeles flyktingströmmen erhålla en sådan sammansättning att frihetsberövande ingripanden på något längre tid visa sig i större omfattning erforderliga, vilket icke förefaller uteslutet, torde otvivelaktigt svårigheter kunna uppkomma i fråga om tillämpningen av föreskrift att förhör skall påkallas inom fyra månader. De svårigheter, som således möjligen kunna inträda, torde emellertid kunna antagas bli av övergående art, varför de, därest de icke kunna annorledes bemästras, lämpligen torde regleras genom att Kungl. Maj:t tillfälligt dispenserar från lagens bestämmelser i fråga om tiden för förhörets påkallande. De sakkunniga finna därför icke anledning att på grund av de anförda farhågorna frångå sin uppfattning, att ifrågavarande tid i lagen bör bestämmas till fyra månader. I denna tid av fyra månader bör, liksom enligt gällande bestämmelser, inräknas tid, varunder utlännningen omedelbart före beslutet om omhändertagande må ha hållits i förvar. Denna beräkning av tiden medför visserligen, såsom av socialstyrelsen anmärkts senast i yttrande den 28 juni 1944 till de sakkunniga, i ifrågavarande fall någon förkortning av den tidrymd, under vilken utlännningen såsom omhändertagen kan före förhöret bli föremål för sådan observation, vartill omhändertagande

giver tillfälle. Emellertid får det med hänsyn till utlännings rättsställning anses vara av väsentlig betydelse, att förhör med honom hålles inom kortast möjliga tid efter frihetsberövandet, oavsett vilken form detta må ha haft.

Behovet av utredning för bedömandet av ärende om omhändertagande kan uppenbarligen göra det lämpligt eller erforderligt att förhör hålles tidigare än i samband med efterprovning av fråga om kvarhållande. På grund härav finna de sakkunniga lämpligt föreslå att i den särskilda lagen stadgas rätt såväl för Kungl. Maj:t som även för den centrala utlänningsmyndigheten att i ärende angående omhändertagande, utan samband med efterprovning, förordna om förhör, där i ärendet särskild utredning finnes erforderlig.

I de fall då sådana förhör hållits utan samband med efterprovning eller inför domstol, synes nytt förhör icke vara av behovet påkallat i samband med efterprovning av fråga om kvarhållande. Undantag från skyldigheten att anordna förhör synes vidare i överensstämmelse med vad som för närvarande gäller böra uppställas i fråga om utlännings, som vistas i förläggning för sinnessjuka eller sinnesabnorma utlännings och beträffande vilken läkare vid förläggningen förklarar behov föreligga av fortsatt vistelse i sådan förläggning. Beträffande de för närvarande i fråga om kriminella och desertörer gällande undantagen från föreskriften om förhör må framhållas, att de icke torde böra anses giva uttryck åt principiella synpunkter utan vara motiverade av svårigheter av praktisk art, vilka ansetts göra det icke möjligt att anställa förhör med ifrågavarande jämförelsevis stora grupper av omhändertagna. Med hänsyn till beskaffenheten och storleken av det nuvarande förläggningsklientelet av kriminella finna de sakkunniga påkallat föreslå, att den nya lagens bestämmelser om obligatoriskt förhör icke skola erhålla tillämpning på till denna kategori hänförlig utlännings vilken berövats friheten före lagens ikraftträdande. Däremot torde undantag icke böra stadgas ifråga om utlännings som framdeles berövas friheten även om brottslighet tidigare legat dem till last. I fråga om desertörer torde det icke vara möjligt att nu förutse utvecklingen ens på kort sikt. De sakkunniga ha därför icke nu ansett sig böra föreslå att i lagen stadgas undantag beträffande desertörer från föreskriften om förhör. Frågan därom torde emellertid böra prövas, när den faktiska situationen vid tidpunkten för den föreslagna lagstiftningen kan bedömas med större säkerhet än nu. De sakkunniga vilja i detta hänseende även hänvisa till vad å annan plats i detta betänkande anföres angående befogenhet för Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar dispensera från lagens bestämmelser.

Spörsmålet inför vilket organ förhör bör äga rum har tidigare varit föremål för ingående överväganden av de sakkunniga. I promemorian den 1 augusti 1943 framhöllo de sakkunniga, att då utlänningsnämnden skall yttra sig i alla de fall, där den centrala utlänningsmyndigheten förordnar om utlännings omhändertagande i förläggning, vore det lämpligt om förhöret kunde hållas inför nämnden. De sakkunniga funno emellertid vissa svårigheter föreligga för genomförandet av en dylik anordning. Utlänningsnämndens ar-

betsbördan befarades därigenom komma att ökas i sådan omfattning, att nämndens natur ändrades, vilket måhända skulle medföra svårigheter att ge nämnden en sådan sammansättning som vore önskvärd. Därtill komme besvär och kostnader för utlänningsföretaget till Stockholm för förhör. Att utlänningsnämnden skulle kunna hålla förhören vid besök i förläggningarna, trodde de sakkunniga i regel icke skulle låta sig göra, bland annat av det skälet, att behov av förhör kunde uppkomma vid så olika tidpunkter, att särskilda resor måste företagas för varje förhör. Förhör å förläggningarna skulle även medföra ökade kostnader och svårigheter för anskaffande av lämpligt biträde åt utlänningsnämnden. Dessa synpunkter gjorde sig i stort sett även gällande beträffande möjligheterna att hålla förhören inför den centrala utlänningsmyndigheten. De sakkunniga stannade därför vid att, i likhet med vad som enligt utlänningslagen gäller om förhör med utlänningsärenden, låta länsstyrelsen i det län där utlänningsnämnden vistas hålla förhöret. Kungl. Maj:ts utfärdade bestämmelser i enlighet med detta de sakkunnigas förslag.

Emellertid ha de sakkunniga ägnat frågan fortsatt uppmärksamhet och prövning, därvid vunna erfarenheter av gällande ordning kunnat beaktas. De sakkunniga ha därvid funnit sig böra vidhålla sin i promemorian uttalade uppfattning, att det vore önskvärt om förhören kunde hållas inför utlänningsnämnden. Detta förnyade ståndpunktstagande innefattar icke någon anmärkning mot det sätt, på vilket förhören inför länsstyrelse handhafsats. En anordning med förhör inför utlänningsnämnden måste äga vissa påtagliga fördelar. Sålunda är det uppenbart att det är lämpligare att utlänningsnämnden — som skall avgiva yttrande rörande frågan om utlänningsärendens omhändertagande eller kvarhållande — själv håller förhöret än om detta hålles av annan myndighet. Därigenom att förhören alltid ägde rum inför en och samma myndighet, skulle enhetlighet i förfarandet säkerställas. Med hänsyn till grunderna för utlänningsnämndens sammansättning och till den enhetliga bestämningen av dess verksamhetsområde torde nämnden även få anses äga särskilda förutsättningar att vara förhørsorgan i ifrågavarande utlänningsärenden. Den intager jämväl en mycket fri ställning i förhållande till övriga myndigheter. Svårigheten med att göra utlänningsnämnden till förhørsmyndighet är, såsom de sakkunniga i promemorian den 1 augusti 1943 framhållit, att utlänningsnämndens arbetsbelastning därigenom skulle bli alltför betungande. Därvid kan ej bortses från den ökning av antalet omhändertagna utlänningsärenden som inträtt under den senare tiden. Emellertid torde det icke vara av praktiska skäl ogenomförbart att låta utlänningsnämnden hålla förhören. Först och främst har det visat sig, att förhören i icke obetydlig utsträckning kunna sammanföras till ett och samma tillfälle. Länsstyrelserna i Gävle och Falun ha sålunda vid inalles sex tillfällen under tiden 15 juni—30 september 1944 hållit förhör med 45 utlänningsärenden. Med hänsyn därtill synes det icke behöva antagas att utlänningsnämnden, därest denna bleve förhørsorgan, skulle behöva företaga särskilda resor för varje förhör. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, företager vidare utlänningsnämnden ofta resor till förläggningarna för att göra sig underrättad

om förhållandena där och hålla förhör med interner. Under tiden den 18 juni—den 14 oktober 1944 företog nämnden sammanlagt elva besök å förläggningar. Under besöken vid förläggningarna har nämnden hållit förhör även med sådana omhändertagna med vilka förhör enligt gällande bestämmelser ägt rum inför länsstyrelse. Härigenom har utförts dubbelarbete, vilket torde böra undvikas. Att nämnden sålunda funnit det påkallat att, ehuru länsstyrelseförhör hållits, själv anställa förhör bekräftar att det är önskvärt, att utlänningsnämnden själv är förhørsmyndighet. Här må dessutom erinras om att för varje ledamot i utlänningsnämnden utses två suppleanter, varigenom en viss arbetsfördelning inom nämnden synes kunna genomföras. De praktiska skäl som anförts mot att göra utlänningsnämnden till förhørsmyndighet torde vid övervägande av alla på frågan inverkan synpunkter icke böra tillerkännas avgörande betydelse. De sakkunniga föreslå därför, att uppgiften att vara förhørsorgan överflyttas från länsstyrelserna till utlänningsnämnden.

En nödvändig följd av att utlänningsnämnden göres till förhørsmyndighet torde vara att inom utlänningskommissionen ett fast kansli inrättas för nämnden. Kansliet bör bestå av en sekreterare — som åtminstone med nuvarande arbetsbelastning torde komma att få helt ägna sig åt uppgiften — samt skrivhjälp i erforderlig omfattning.

Ifråga om förfarandet vid förhör inför utlänningsnämnden synas gällande bestämmelser angående förhör inför länsstyrelse kunna med vissa jämförelser bibehållas och intagas i lagen. Det bör i lagen utsägas, att utlänningsnämnden skall föranstalta om förhör så snart ske kan sedan förhör av vederbörande myndighet påkallats. Liksom vid förhör inför domstol synes lämplig person böra förordnas att vid förhör inför utlänningsnämnden tillvarataga statens intresse. Sådant förordnande bör meddelas av den centrala utlänningsmyndigheten. Utlänningen bör alltså äga rätt att, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Förordnande av biträde åt utlänning bör meddelas av utlänningsnämnden. Rätten att erhålla biträde bör bestämmas i överensstämmelse med vad som gäller enligt utlänningslagen. Biträde bör sålunda förordnas även där utlänningen är på fri fot, ehuru i sådant fall allenast om han kan antagas icke äga tillgång till gäldande av biträdesersättning. Förhöret bör avse utredning angående de omständigheter som äro av betydelse för bedömandet av frågan om utlänningens omhändertagande. — Angående ersättning åt biträde eller åt den, som förordnats att vid förhöret tillvarataga statens intresse, eller åt tolk bör Kungl. Maj:t äga förordna.

De sakkunniga kunna i detta sammanhang icke förbigå spörsmålet angående utlänningens rätt att vid förhör inför utlänningsnämnden taga del av den utredning, som föreligger mot honom. Olika synpunkter ha framkommit¹ på frågan huruvida enligt gällande sekretessbestämmelser² och allmänna

¹ Jfr Herlitz: Förvaltningsrättsliga grunddrag (sid. 131), J. O:s ämbetsberättelse 1943 (sid. 55 ff.), Eek: Administrativa frihetsberövanden (sid. 137), Svennegård: Parts rätt till hemliga handlingar (Förvaltningsrättslig Tidskrift 1943 (sid. 67), Eek: Utländsk medborgares personliga frihet enligt svensk rätt (Svensk Juristtidning 1944 sid. 313).

² Se särskilt 39 § lagen d. 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

rättsgrundsatser part äger taga del av utredning vid förfarande inför förvaltningsmyndighet. Processlagberedningen har i motiven till förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. uttalat,¹ att av allmänna regler torde följa, att part äger rätt att utbekomma protokoll samt erhålla del av andra handlingar, som ligga till grund för domstols avgörande, och att dessa regler »i viss omfattning» torde äga tillämpning även på förvaltningsförfarandet. Utan att taga ståndpunkt till ifrågavarande principiella spörsmål föreslå de sakkunniga, enär rätt för utlänningen och hans biträde att taga del av den utredning, som vid förhöret åberopas, utgör förutsättning för att utlänningen skall kunna utföra sin talan, att stadgande av sådant innehåll upptages i lagen.

Över förhör bör föras protokoll, vilket nämnden bör jämte eget yttrande så snart ske kan insända till den myndighet, som påkallat förhöret.

Såsom framgår av den här lämnade framställningen, brukar utlänningsnämnden ej sällan hålla förhör med utlänning. Det här föreslagna åläggandet för nämnden att under vissa förutsättningar hålla förhör avser självfallet icke att begränsa nämndens rätt att även eljest hålla förhör. Vid dylika förhör böra dock lagens regler angående förfarande och angående ersättning åt biträde m. fl. uppenbarligen icke äga tillämpning. Givetvis bör ej heller den omständigheten, att utlänningsnämnden av egen drift hållit sådant förhör, befria den centrala utlänningsmyndigheten från i lagen stadgad skyldighet att påkalla förhör inför nämnden.

5. Prövning av fråga om kvarhållande.

En grundsats vid utlänningsberövande av friheten bör givetvis vara att ingripandet icke varar längre än som kan anses oundgängligen nödvändigt med hänsyn till grunden för åtgärdens vidtagande. Denna grundsats har i växande omfattning beaktats i författningarna. Frågan om den omhändertagnes kvarhållande har kommit att underkastas en allt starkare regelbindning i syfte att vinna trygghet därom, att ingripandet icke består längre än som motsvarar nödvändighetens krav.

Den 16 februari 1940 meddelades i 11 § tillsynskungörelsen stadgande att den centrala utlänningsmyndigheten senast ett år från det förordnande hade meddelats om utlänningsomhändertagande i förläggning skulle ompröva frågan om hans fortsatta vistelse där. Ansågs han böra kvarhållas, skulle myndigheten därefter minst en gång varje kalenderår företaga prövning varom nyss sagts. Vid omprövningen skulle myndigheten inhämta utlänningsnämndens yttrande i ärendet, och utlänningsbesvär rätt blev beroende av om utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening mot den centrala utlänningsmyndighetens beslut.

I sin promemoria den 1 augusti 1943 framhöllo de sakkunniga, att kvarhållande på längre tid vore ett så allvarligt ingripande i utlänningspersonliga frihet, att ökade garantier för en enhetlig prövning därav vore önsk-

¹ SOU 1944: 10 sid. 167.

värda. Med hänsyn härtill förordade de sakkunniga, att frågor om utlänningshållande i förläggning för längre tid alltid skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning. Förfarandet borde regleras så, att den centrala utlänningsmyndigheten, där behov ansåges föreligga att kvarhålla utlänning i förläggning utöver fyra månader, så snart som möjligt inom denna tid skulle påkalla att utlänningen inställdes till förhör inför länsstyrelse. Sedan protokoll över förhöret inkommit till myndigheten skulle denna, efter utlänningsnämndens hörande, underställa frågan om utlänningens kvarhållande Kungl. Maj:ts prövning; funne myndigheten efter tagen del av förhørsprotokollet, att kvarhållande av utlänningen i förläggning icke erfordrades, behövde underställning dock icke ske. Förordnade Kungl. Maj:t efter underställning att utlänning skulle kvarhållas, borde enligt de sakkunnigas mening förnyad omprövning företagas med jämna mellanrum. Den tid, inom vilken sådan omprövning enligt då gällande bestämmelser skulle ske, ett år, syntes emellertid de sakkunniga väl lång och kunde lämpligen nedsättas till sex månader. Bedömningen borde i första hand anförtros åt den centrala utlänningsmyndigheten och utlänningsnämnden. Vore dessa ense om att utskrivning ej borde ske, syntes ärendet ej behöva underställas Kungl. Maj:t. Men om någon av dessa ansåge utskrivning böra ske, borde anmälan därom göras hos Kungl. Maj:t. Även om endast någon ledamot av nämnden ansåge att utlänningen borde utskrivas, borde frågan underställas Kungl. Maj:t. De bestämmelser, som sålunda föreslogos i fråga om omprövning av beslut av den centrala utlänningsmyndigheten om utlännings kvarhållande i förläggning, borde äga motsvarande tillämpning på de fall, där förordnandet om utlännings ombändertagande meddelats direkt av Kungl. Maj:t. Beträffande omprövning av beslut om utlännings hållande i förvar hade, erinrade de sakkunniga, icke utfärdats annan föreskrift än den i utlänningslagen ingående regeln, att om underordnad myndighet meddelat beslut om utlännings tagande i förvar och behov föreligger att kvarhålla honom utöver två månader, frågan därom skall inom samma tid underställas Kungl. Maj:t. De skäl, som föranlett förslaget om regelbunden omprövning av fråga om utlännings kvarhållande i förläggning, ansågo de sakkunniga emellertid böra föranleda motsvarande bestämmelser beträffande utläningar i förvar. Enligt de sakkunnigas mening borde omprövningen i dessa fall direkt verkställas av Kungl. Maj:t efter föredragning av chefen för justitiedepartementet. Det borde emellertid ankomma på fångvårdsstyrelsen att vid långtidsförvaring göra anmälan till chefen för justitiedepartementet var sjätte månad och därigenom väcka frågan om omprövning.

På grundval av de sakkunnigas förslag utfärdade Kungl. Maj:t den 18 september 1943 dels kungörelse (nr 714) angående ändring i vissa delar av tillsynskungörelsen dels ock kungörelse (nr 715) med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar. Regler angående prövning av fråga om kvarhållande i förläggning äro meddelade i 12 § förstnämnda kungörelse och regler beträffande kvarhållande i förvar i 13 § sistnämnda kungörelse.

12 § första t. o. m. fjärde styckena tillsynskungörelsen upptaga bestämmel-

ser angående efterprovning av fråga om utlännings kvarhållande i förläggning. Till den del dessa bestämmelser avse sådant förhör inför administrativ myndighet, som i regel utgör ett led i efterprovningförfarandet, har redogörelse därför lämnats i det föregående. Oavsett huruvida enligt bestämmelserna förhör skall hållas eller icke, skall utlänningsnämnden, såsom ovan antytts, till den centrala utlänningsmyndigheten avgiva yttrande i frågan angående utlänningsens kvarhållande. Myndigheten skall därefter med eget utlåtande överlämna ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande.

I 12 § femte stycket samma kungörelse stadgas angående omprovning följande. Förordnar Kungl. Maj:t, i fall som avses i paragrafen eller eljest, att utlämning skall hållas i förläggning, skall den centrala utlänningsmyndigheten senast sex månader efter Kungl. Maj:ts beslut pröva frågan om utlämningsens fortsatta kvarhållande i förläggning, sedan utlänningsnämndens yttrande inhämtats. Finner den centrala utlänningsmyndigheten, utlänningsnämnden eller någon nämndens ledamot, att förordnandet om utlämningsens vistelse i förläggning bör upphöra, skall myndigheten göra anmälan därom till Kungl. Maj:t. Meddelas ej beslut att utlämningsens vistelse i förläggning skall upphöra, skall senast var sjätte månad efter nästföregående provning den centrala myndigheten företaga ny provning av frågan om utlämningsens fortsatta kvarhållande, därvid vad nyss sagts äger motsvarande tillämpning.

13 § kungörelsen den 18 september 1943 (nr 715) med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar stadgar, att där Kungl. Maj:t meddelat beslut om utlännings hållande i förvar, skall fångvårdsstyrelsen, där utlämningen är intagen i statens fångvårdsanstalt, senast sex månader därefter med eget utlåtande hos Kungl. Maj:t anmäla frågan om utlämningsens kvarhållande i förvar. Meddelas ej beslut att utlämningsens hållande i förvar skall upphöra, skall fångvårdsstyrelsen senast var sjätte månad göra förnyad anmälan av ärendet

I yttrande till de sakkunniga har en länsstyrelse framfört vissa synpunkter och förslag. Länsstyrelsen ansåge sålunda, att bestämmelsen om förhör inför länsstyrelse borde kompletteras med föreskrift att länsstyrelsen, som hållit förhöret, skulle samtidigt som förhørsprotokollet överlämnas uttala sin mening om anledning förefunnes till kvarhållande eller icke. Länsstyrelsen förklarade sig vidare finna proceduren vid ärendets behandling i centrala instanser vara väl omständlig. Det kunde enligt länsstyrelsen ej göras gällande, att ärendenas obligatoriska ställande under Kungl. Maj:ts provning skedde i syfte att erhålla likformighet i bedömningen, eftersom både utlänningsnämnden och den centrala utlänningsmyndigheten vore centrala organ, och det finge därför anses vara alldeles tillräckligt ur rättssäkerhetens synpunkt om sådana ärenden nådde Kungl. Maj:t besvärsvägen.

I begärt yttrande den 28 juni 1944 till de sakkunniga anförde socialstyrelsen vissa erinringar mot den utformning, reglerna angående omprovning erhöles genom kungörelsen den 18 september 1943 (nr 714). Erinringarna framfördes mot bakgrunden av motiveringen till ifrågavarande bestämmelser. Mot denna bakgrund syntes det socialstyrelsen inkonsekvent, att anmälan icke skall ske till Kungl. Maj:t i de fall, där den centrala utlännings-

myndigheten och utlänningsnämnden icke funnit anledning att utskri-
va vederbörande. Visserligen kunde invändas, att utlämningen mellan omprö-
vningstillfällena själv kunde hos Kungl. Maj:t ansöka om friskrivning, men
vid en jämförelse mellan å ena sidan det föga betydande merarbete, som ett
underställande av myndighetens och nämndens avslagsbeslut skulle medföra
för myndigheten, samt å andra sidan det förhållandet att man genom att
även underställa avslagsbesluten Kungl. Maj:ts prövning enligt socialstyrel-
sens uppfattning skulle förstärka den garanti mot godtycklighet, som för-
fattningen avsåg att skapa, ville styrelsen förorda, att även avslagsbeslut
av ifrågavarande karaktär måtte underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Socialstyrelsen framförde även vissa erinringar mot bestämmelsen att om-
prövning i de fall, då utlämning omhändertagits i förläggning genom Kungl.
Maj:ts förordnande, skall ske senast sex månader efter Kungl. Maj:ts be-
slut. I övertvägande antalet av sådana ärenden hade utlämningen, enligt vad
socialstyrelsen anförde, avtjänat honom ådömt straff, varefter Kungl. Maj:t
förordnat om hans utvisning med hemlandsklausul samt omhändertagande
i förläggning. Kungl. Maj:ts förordnande om omhändertagande i förläggning
komme i flertalet fall minst en, ofta tre månader före den tid vederbörande
avtjänat straffet. Till följd härav komme omprövningen av dessa fall icke
efter sex månader utan ofta efter tre eller fyra månader. Enligt socialsty-
relsens uppfattning borde i författningen införas bestämmelse av innebörd
att i de fall Kungl. Maj:t förordnar, att utlämning efter avtjänande av straff
skall omhändertagas för vistelse i förläggning, omprövningstiden skulle räk-
nas från dagen för frigivningen från straffet.

Angående antalet av Kungl. Maj:t handlagda efterprövnings- och omprö-
vningsärenden må nämnas följande. Beträffande 35 av de 255 utlämningar,
som den 1 juni 1944 voro omhändertagna, hade intill samma dag frågan om
kvarhållande prövats av Kungl. Maj:t en gång, och beträffande 5 av dem ha-
de även en andra prövning förekommit. Prövning första gången — varunder
här innefattas dels efterprövning, dels ock, beträffande utlämningar som om-
händertagits omedelbart på grund av Kungl. Maj:ts beslut, omprövning —
hade i 5 fall företagits inom fyra månader efter omhändertagandet, i 23 and-
ra fall under den femte eller sjätte månaden därefter och i 7 fall tidigast un-
der den sjunde månaden. Att märka är, att omprövningsfallen enligt gällande
regler komma under Kungl. Maj:ts avgörande först då den centrala utlän-
ningsmyndigheten, utlänningsnämnden eller någon nämndens ledamot finner
att utskrivning bör ske. Prövning andra gången hade i ett fall företagits under
den första månaden efter den första prövningen, i ett fall under den tredje
månaden och i tre fall under den fjärde månaden därefter. I ett fall hade
prövningen första gången föranlett förordnande om utskrivning, och i 2 fall
hade Kungl. Maj:t meddelat föreskrift om omprövning före viss dag. I 32 fall
medförde prövningen kvarhållande utan sådan föreskrift. Vid prövning andra
gången hade Kungl. Maj:t förordnat om utskrivning före viss dag i ett fall
och om kvarhållande i 4 fall, därav dock i ett fall föreskrevs att förnyad
prövning skulle ske före viss dag.

Under tiden den 1 juni—den 30 september 1944 företog Kungl. Maj:t pröv-

ning första gången i 65 fall. I 24 fall ägde prövningen rum inom fyra månader efter omhändertagandet, i 12 andra fall inom sex månader efter samma tidpunkt och i 29 fall tidigast under sjunde månaden därefter. Sistnämnda siffra förklaras, förutom av nyss anförda regel angående omprövningsärendes bringande under Kungl. Maj:ts avgörande, av den omständigheten, att sjukdom (bl. a. difteriepidemi å Hälsingmo) måst föranleda uppskov med utlännings hörande, ävensom i vissa fall därav att utläanning formellt förblivit omhändertagen medan han undergått frihetsstraff. Prövningen föranledde i 54 fall beslut om utskrivning och i 11 fall beslut att utskrivning ej skulle ske. I 33 av de 36 fall, då prövningen skedde inom sex månader efter omhändertagandet, förordnades om utskrivning.

Enligt de s a k k u n n i g a s mening bör det i anslutning till deras i memorian uttalade uppfattning om den synnerliga vikten av att frihetsberövande ingripande icke varar längre än som kan anses oundgängligen nödvändigt, vara lämpligt och möjligt att nu ytterligare förstärka garantierna mot obefogade kvarhållanden. De sakkunniga anse, i likhet med socialstyrelsen, att det icke bör tillkomma annan myndighet än Kungl. Maj:t att i samband med prövning av fråga om fortsatt omhändertagande föreskriva att utläanningen skall kvarhållas. De sakkunniga föreslå, att bestämmelser av sådan innebörd införas. I övrigt föreslås icke några väsentliga ändringar i nu gällande bestämmelser. Det må dock framhållas att de sakkunniga, såsom antytts vid behandlingen av reglerna för administrativt förhör, föreslå obligatorisk efterprövning av fråga om kvarhållande ej blott beträffande utläningar, som omhändertagits efter beslut av den centrala utlänningsmyndigheten, utan jämväl i fråga om utläningar, som omhändertagits enligt förordnande av Kungl. Maj:t. För båda dessa grupper böra uppställas enahanda regler om efterprövning och omprövning av fråga om kvarhållande. De sakkunniga ha vidare genomgående ställt sig på den ståndpunkten, att åtgärder, vilka innebära ökad rörelsefrihet för utläanning, principiellt böra få beslutas av den centrala utlänningsmyndigheten, sålunda även där ett tidigare beslut om en frihetsberövande eller frihetsförminskande åtgärd fattats av Kungl. Maj:t. I enlighet med denna uppfattning föreslå de sakkunniga, att det skall tillkomma den centrala utlänningsmyndigheten att såväl i efterprövnings- och omprövningsärende som eljest besluta om utskrivning, där icke Kungl. Maj:t förbehållit sig att besluta därom.

Vidkommande det av socialstyrelsen berörda spörsmålet angående bestämningen av den tid, inom vilken skall upptagas fråga om kvarhållande av utläanning, som omedelbart före omhändertagandet undergått frihetsstraff, finna de sakkunniga icke anledning att för sådana fall föreslå särskilda bestämmelser, när Kungl. Maj:t numera meddelar beslut om omhändertagande kort tid före straffets avtjänande.

De sakkunniga föreslå sålunda att i den särskilda lagen upptagas bestämmelser av i huvudsak följande innehåll. Varder omhändertagen utläanning ej utskriven inom fyra månader efter omhändertagandet, skall frågan om hans fortsatta kvarhållande prövas på sätt nedan sägs; hölls utläanningen vid

beslutet om omhändertagandet i förvar, skall förvarstiden inräknas i nämnda tid av fyra månader. Innan prövning sker skall, med vissa undantag, förhör med utlänningen hållas inför utlänningsnämnden. Sedan utlänningsnämndens yttrande och protokoll inkommit skall den centrala utlänningsmyndigheten utan dröjsmål pröva frågan om utlänningens fortsatta omhändertagande. Finner den centrala utlänningsmyndigheten vid prövning av ärendet att han bör kvarhållas, skall frågan underställas Kungl. Maj:ts prövning. Har Kungl. Maj:t förbehållit sig att besluta om utlännings utskrivande, skall den centrala utlänningsmyndigheten städse med eget yttrande överlämna ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande. Har Kungl. Maj:t funnit utlänning böra vara underkastad fortsatt omhändertagande, skall senast var sjätte månad efter Kungl. Maj:ts beslut ny prövning av frågan om hans fortsatta kvarhållande företagas. Den centrala utlänningsmyndigheten skall därvid höra utlänningsnämnden och därefter pröva frågan enligt nyss anförda regler om efterprövning.

Under sina överväganden av frågan om efterprövning och omprövning av beslut om omhändertagande ha de sakkunniga även upptagit till överläggning spörsmålet, huruvida icke sådan prövning borde föreskrivas jämväl beträffande förordnande om förvarstagande. Meddelas icke bestämmelser därom, kommer den som tagits i förvar att befinna sig i en sämre rättsställning än omhändertagen. Detta bör enligt de sakkunnigas mening undvikas, särskilt med hänsyn till dem som redan vid lagens ikraftträdande äro tagna i förvar vilket icke kan anses som endast provisoriskt. De sakkunniga föreslå därför, att i den särskilda lagen föreskrives, att lagens bestämmelser angående efter- och omprövning skola i tillämpliga delar gälla där utlänning hålles i förvar och han icke varder satt på fri fot inom fyra månader efter förvarstagandet. Samtidigt som de sakkunniga finna ett dylikt stadgande påkallat, vilja de icke underlåta att såsom sin uppfattning understryka, att sedan den föreslagna lagen om omhändertagande av utlänning trätt i kraft, förvar är avsett att uteslutande vara en provisorisk säkerhetsåtgärd vilken väl i undantagsfall efter Kungl. Maj:ts beslut må kunna utsträckas utöver en månad men icke bör erhålla mera varaktig karaktär utan hållas inom mycket trånga tidsgränser. Kungl. Maj:t bör därför, där framställning om utsträckning av förvarstid bifalles, förordna att den förvarstagne inom viss kort tid skall, därest frihetsberövandet finnes böra bestå, omhändertagas enligt den särskilda lagen.

6. Utskrivning.

Varaktigheten av omhändertagande blir, såsom av den statistiska redovisningen (bilaga C) torde framgå, i flertalet fall tämligen kort. De skäl som orsaka utlännings utskrivning från förläggning kunna hänföra sig till ändring i de förhållanden, som föranlett omhändertagandet. Tidigare hysta farhågor angående hans egenskaper och föregående verksamhet kunna visa sig icke längre vara grundade. Detta kan ha ådagalagts på olika sätt, ofta genom hans

uppförande i förläggningen. Anledning till utskrivning kan ock vara, att åtgärder för utlännings övervakande i annan ordning och för hans sysselsättande i arbete å lämplig ort kunnat vidtagas. Slutligen kan utskrivning själfallet föränledas av att möjlighet yppat sig att avlägsna utläningen ur riket.

Beträffande utskrivning i samband med efterprovning eller omprovning av frågan om utlännings kvarhållande har redogörelse lämnats ovan under 5. Beträffande övriga fall av utskrivning gäller jämlikt 11 § tillsynskungörelsen, att, såvitt avser utläning vilken omhändertagits jämlikt beslut av den centrala utlänningsmyndigheten, denna må, när anledning därtill finnes, förordna om upphörande av vistelse i förläggning, med eller utan villkor. I fråga om utskrivning av utläningar, vilka jämlikt beslut av Kungl. Maj:t omhändertagits i förläggning eller tagits i förvar, beslutar Kungl. Maj:t.

Angående uppställandet av villkor för utskrivning uttalade de sakkunniga i sin promemoria den 1 augusti 1943, att frågan huruvida lämpligt arbete kan beredas utläning givetvis vore en omständighet som ofta kunde ha betydelse för frågan om utlännings beviljande av uppehållsvisering för övervakning på fri fot. För undvikande av att omhändertagandet varade längre tid än omständigheterna påkallade det borde, där arbetsanställning vore en förutsättning för utskrivning, anstalter för arbetsanskaffning vidtagas i så god tid, att arbete om möjligt kunde beredas utläningen så snart utskrivning ansåges kunna ske. Därvid borde icke vara nödvändigt att utläningen omedelbart erhöle arbete inom sitt fack, utan det väsentliga vore, att han snarast möjligt erhöle något slag av arbete, så att förutsättning för utskrivning förelåge.

Under erinran om detta tidigare uttalande finna de sakkunniga icke anledning föreslå ändring i fråga om de för här förevarande form av utskrivning gällande förutsättningarna och grunderna. I konsekvens med sin allmänna uppfattning, att åtgärder som innebära en ökning av utlännings rörelsefrihet böra få beslutas av lägre myndighet än Kungl. Maj:t, föreslå de sakkunniga, att den centrala utlänningsmyndigheten tillägges generell befogenhet att besluta om utskrivning, vare sig beslutet om omhändertagandet meddelats av myndigheten eller av Kungl. Maj:t. Undantag från denna kompetensregel bör uppställas endast för fall där Kungl. Maj:t vid provning av fråga om utlännings omhändertagande eller kvarhållande förbehållit sig att besluta om utskrivning.

7. Disciplinära åtgärder mot omhändertagen.

I samband med införandet i februari 1940 av den särskilda formen för utlännings berövande av friheten genom hans omhändertagande i förläggning erhöle den centrala utlänningsmyndigheten och förläggningsledningarna vissa befogenheter att tillrättavisa sådana interner, som överträdde meddelade föreskrifter eller eljest visade indisciplinärt uppträdande. Såsom former av tillrättavisning vid lindrigare förseelser förekommo indragning av

fickpengar, förlust av rätt att emottaga besök eller annan förmån ävensom varning. Vidare medgav Kungl. Maj:t den centrala utlänningsmyndigheten rätt att såsom disciplinär bestraffning förordna om utlännings tagande i förvar.

I promemorian den 1 augusti 1943 anförde de sakkunniga i förevarande ämne bland annat följande. För upprätthållande av ordning och disciplin inom förläggningarna vore nödvändigt, att den centrala utlänningsmyndigheten och förläggningsledningarna hade befogenhet att ingripa mot sådana omhändertagna utlännningar, som icke ställde sig givna föreskrifter till efter rättelse. De disciplinåtgärder, som därvid kunde förekomma, borde tillämpas med hänsyn till förseelsens art och med iakttagande av att en åtgärd, som lämpade sig för en intern, kanske vore alldeles olämplig beträffande en annan. Under beaktande härav kunde såsom disciplinåtgärder lämpligen förekomma indragning av fickpengar eller arbetsinkomst, förlust av permissionsrätt eller andra de omhändertagna i allmänhet tillkommande förmåner. Såsom reaktion mot förseelse av allvarligare art borde dock endast viss tids tagande i förvar förekomma. Emellertid borde förvar naturligen ej tillgripas då fråga vore om lindrigare förseelser. Beträffande längden av den tid omhändertagen hölles i förvar såsom disciplinåtgärd hade de sakkunniga erfarit, att två månader syntes vara normalfallet. En differentiering av tiden med hänsyn till den begångna handlingens art borde dock göras, så att, bortsett från rymning, maximitiden tillämpades endast vid förseelser av mycket svår art eller eljest vid upprepat indisciplinärt uppträdande. Förvar i två månader borde däremot i regel vara normalstraff för rymning första gången, under det att vid upprepad rymning i allmänhet torde erfordras förvaring på längre tid. Beslut om disciplinär åtgärd borde givetvis ej meddelas utan att noggrann utredning företagits. Detta borde dock icke hindra att utlännings tages i förvar i sådana fall, då det vore nödvändigt att han omedelbart avlägsnades från förläggningen. Vid utredningen borde iakttagas, att vederbörande intern alltid bleve hörd i ärendet. Även andra omhändertagna samt vaktpersonalen borde i regel höras om vad som förekommit. Över förhören och utredningen i övrigt borde föras protokoll. Ehuru dessa regler enligt vad den centrala utlänningsmyndigheten (socialstyrelsen) hade upplyst då mera tillämpades vid alla förläggningar, syntes uttrycklig föreskrift därom böra meddelas i reglementet för förläggningarna.

I ett av Kungl. Maj:t infordrat yttrande över de sakkunnigas promemoria anförde socialstyrelsen i förevarande hänseende i huvudsak följande. Tagande i förvar, som innebure vederbörandes avhämtning på förläggningen genom polismyndighet och överförande till en relativt avlägset belägen fångvårdsanstalt, vore en så pass omständlig procedur, att denna åtgärd överhuvud taget icke borde tillgripas, därest icke förseelsen vore av allvarlig natur. Styrelsen tillgrepe därför mera sällan förvarstagandet annat än i rymningsfall. Beträffande straff för rymning måste förvarstidens längd i hög grad bedömas efter de individuella omständigheterna. De internerade vore ofta av en mycket labil läggning, och en rymning företoges många gånger av

ren obetänksamhet. Styrelsen ansåge sålunda för sin del det icke vara riktigt att uppställa två månaders förvar såsom normalt straff vid rymning och hade även funnit, att en förvarstid av upptill två månader kunde vara tillräcklig vid en andragångsrymning. Förvarstiderna borde emellertid varieras efter fallens art och även med hänsyn till att utlänningarna reagerade på olika sätt inför denna form av bestraffning.

Chefen för försvarsstaben underströk i yttrande till Kungl. Maj:t, att straffet för rymning från förläggning, särskilt upprepad sådan, borde skärpas.

De sakkunnigas förslag föranledde att till tillsynskungörelsen fogades en ny paragraf, betecknad såsom 14 §. Jämlikt detta stadgande äger den centrala utlänningsmyndigheten förordna, att utlänning, som omhändertagits i förläggning, i stället skall tagas i förvar där han avvikit från förläggningen, visat upprepad ohörsamhet mot de för förläggningen gällande ordningsföreskrifterna eller eljest sådana särskilda omständigheter föreligga att utlänningen bör för kortare eller längre tid omhändertagas på annat sätt än i förläggning. Vidare föreskrives, att vad i 12 § samma kungörelse stadgas om efterprövning och omprövning av fråga om i förläggning omhändertagen utlännings kvarhållande skall gälla jämväl om den som på sätt nyss sagts tagits i förvar. Jämlikt en samtidigt införd 16 § skall den centrala utlänningsmyndigheten, där den finner behov föreligga att enligt 14 § hålla utlänning i förvar utöver två månader, inom samma tid underställa Kungl. Maj:t frågan därom.

I av de sakkunniga i november 1943 begärt yttrande med förslag till ändringar i utlänningslagen berörde fångvårdsstyrelsen förevarande ämne. Styrelsen hänvisade därvid inledningsvis till ett uttalande av t. f. styresmannen vid kronohäktet i Falun, där i regel sådana utlännningar tagas i förvar för kortare tid, vilka äventyrat ordningen på någon förläggning. Styresmannen framhöll, att beslut om dylikt förvarstagande borde delgivas utlänningen skriftligen med angivande tillika av den tid förvarstagandet avsåge. Med gällande praxis visste utlänningen icke, om beslutet avsåge förvar under ett par veckor eller två månader. Fångvårdsstyrelsen vitsordade för egen del och med stöd av erfarenheterna från övriga arbetsområden, att obestämda tider ofta medföra en ytterligare skärpning av frihetsberövandet. Då det här rörde sig om en tillrättavisning för begångna förseelser, syntes det önskvärt, att beslutet om tagande i förvar kunde meddelas under former, som närmare anslöte sig till vad som eljest gäller vid anstalter, nämligen så att beslutet bleve formligen meddelat utlänningen och att därvid angåves orsaken till detsamma och om möjligt också den tidslängd under vilken vederbörande toges i förvar. Fångvårdsstyrelsen sade sig ingalunda förbise svårigheterna att realisera förslaget, men hade ansett sig böra framföra detsamma för att det måtte närmare övervägas av de sakkunniga.

Liknande synpunkter anfördes i svaret från en länsstyrelse på den av de sakkunniga under maj månad 1944 företagna enquêten till vissa myndigheter angående de erfarenheter i fråga om frihetsberövande åtgärder mot utlän-

ningar, som vunnits sedan på hösten 1943 nya bestämmelser utfärdats. Länsstyrelsen förklarade, att de flesta utlänningar, som suttit i förvar under någon längre tid, ofta beklagade sig över den känsla av rättslöshet, som grepe dem inför ovissheten om förvarstidens längd. Det vore därför önskvärt, att en utlänning, som tages i förvar, erhöle kännedom om den ungefärliga tidrymd, under vilken han — eventuellt under viss förutsättning, exempelvis gott uppförande — komme att vara tagen i förvar.

Angående förekomsten under 1944 av disciplinära förseelser och bestraffningar i anledning därav må här nämnas följande uppgifter. Under femmånadersperioden 1 januari—31 maj förekommo disciplinära åtgärder till ett antal av 77. Av de förseelser, mot vilka åtgärderna utgjorde reaktion, bestodo 22 i rymning eller rymningsförsök, 5 i för sent återvändande från permission och de övriga 50 i andra förseelser mot ordningsföreskrifterna, såsom vistelse utanför föreskrivet område, arbetsvägran, övergrepp mot medintern, slagsmål, förolämpning av befattningshavare vid förläggningen, åverkan å inventarier m. m. Antalet disciplinärt bestraffade var något lägre än antalet disciplinåtgärder, enär det i somliga fall inträffat att omhändertagen blivit föremål för flera sådana åtgärder. Såsom bestraffningsformer förekommo skriftlig varning, indragning av fickpengar och tagande i förvar till ett antal av respektive 2, 36 och 39. Förvarstagande utgjorde undantagslöst bestraffningsåtgärden vid rymning eller rymningsförsök och företogs även i ett antal fall vid förseelser av andra slag. Förvarstidens längd växlade mellan tre dagar och två månader. Den understeg tio dagar endast i 4 fall. I 15 fall uppgick den till mellan tio och femton dagar och i 14 fall till lägst sexton dagar och högst en månad. I 6 fall översteg den en månad, i det att den i 1 fall utgjorde en månad och tjugu dagar och i 5 fall två månader, den längsta tid under vilken förvaring må äga rum utan att ärendet underställes Kungl. Maj:t.

Under fyramånadersperioden 1 juni—30 september 1944 uppgick antalet disciplinbesträffningar av i förläggning omhändertagna till 106, vilket betyder en ökning i förhållande till närmast föregående period, då emellertid antalet omhändertagna var mindre; de sakkunniga få till jämförelse erinra om att antalet omhändertagna den 1 juni var 255 och den 1 oktober utgjorde 368. Av de nämnda 106 disciplinåtgärderna hade 58 föranletts av rymning eller rymningsförsök, vilket innebär en betydande ökning av rymningsfallen, och de övriga 48 av olika slags brott mot ordningsföreskrifterna vid förläggningarna. Förseelse av sistnämnda art föranledde i 11 fall skriftlig varning, i 24 fall indragning av fickpengar och i 13 fall tagande i förvar. Rymning eller rymningsförsök bestraffades i 6 fall med indragning av fickpengar och i övriga 52 fall med förvarstagande. Förvarstidens längd varierade mellan en dag och två månader. I 44 fall översteg den en månad, och i 36 av dessa 44 fall uppgick den till två månader.

I övrigt hänvisas beträffande omfattningen av de disciplinära åtgärderna till närslutna bilaga C.

De s a k k u n n i g a finna ett ofrånkomligt behov föreligga av skilda

former för reaktion mot omhändertagna vilka uppträda indisciplinärt. Oavsett vilken verkställighetsform av omhändertagande som utlänning är underkastad, bör vederbörande myndighet äga befogenhet att såsom disciplinåtgärd bestämma om inskränkningar i omhändertagens friheter och förmåner. Sådan befogenhet synes alltjämt lämpligen kunna meddelas i reglementen för ifrågavarande anstalter och förläggningar. Därutöver bör, i likhet med vad nu gäller, den centrala utlänningsmyndigheten äga befogenhet att med anledning av allvarigare förseelser tillgripa strängare åtgärd gentemot dem som äro omhändertagna i förläggning anordnad av den centrala utlänningsmyndigheten. Såsom sådan strängare disciplinåtgärd synes böra tillgripas överförande till anstalt eller förläggning tillhörande fångvården. Självfallet bör dylik åtgärd företagas endast då starka skäl därtill föreligga. Vid övervägande av åtgärden bör särskilt beaktas, att vistelsen i förläggning, om den utsträcks över längre tid, är ägnad att medföra svåra påfrestningar på den omhändertagnes sinnesjämvikt, vilka kunna göra ett tillfälligt indisciplinärt uppträdande ursäktligt. Å andra sidan bör nu ifrågavarande reaktion kunna på lämpligt sätt differentieras efter förseelsens svårighetsgrad. Med hänsyn därtill bör den tid, för vilken sådan skärpt övervakning och behandling må föreskrivas av den centrala utlänningsmyndigheten utan att frågan skall underställas Kungl. Maj:t, bibehållas vid två månader.

De sakkunniga understryka sitt tidigare uttalande angående vikten av fullständiga och från olika sidor belysande utredningar i disciplinärenden men finna med hänsyn till den många gånger föreliggande nödvändigheten att skyndsamt ingripa vid indisciplinärt uppträdande icke lämpligt att föreskriva särskilda regler angående formerna för utredningen.

Angående anledningen till bestraffningen erhåller utlännen numera alltid underrättelse. I många fall erhåller han underrättelse även om den tidrymd, under vilken åtgärden är avsedd att gälla. De sakkunniga vilja framhålla, att utlänning, som på grund av indisciplinärt uppträdande överföres från förläggning anordnad av den centrala utlänningsmyndigheten till anstalt eller förläggning tillhörande fångvården, bör få meddelande icke blott om anledningen till det sålunda skärpta omhändertagandet utan även att detta icke kommer att vara utöver viss längsta tid såframt icke nya omständigheter till annat föranleda. Uttryckligt stadgande härom torde dock icke vara erforderligt.

På grund av det anförda föreslå de sakkunniga, att i lagen upptages stadgande enligt vilket den centrala utlänningsmyndigheten må, om utlänning, som omhändertagits i särskild av den centrala utlänningsmyndigheten anordnad förläggning, avvikit från förläggningen eller visat upprepad ohörsamhet mot de för förläggningen gällande ordningsföreskrifterna eller om eljest sådana särskilda omständigheter föreligga att utlännen bör för kortare eller längre tid omhändertagas i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården, förordna därom, dock att sådant förordnande ej må gälla längre tid än två månader, med mindre frågan därom inom sagda tid underställts Kungl. Maj:t.

8. Fullmaktstadgande.

1937 års utlänningslag inrymmer enligt 54 § en tämligen vidsträckt fullmakt för Kungl. Maj:t att under vissa utomordentliga förhållanden meddela de särskilda bestämmelser som må finnas nödiga. Enligt 1936 års utlännings-sakkunniga innefattar fullmakten befogenhet för Kungl. Maj:t bland annat att, där sådana förhållanden föreligga som fullmaktsbestämmelsen avser, för individuellt fall ävensom generellt förordna om internering.

Under avdelning I (s. 42) ha de sakkunniga utvecklat, hurusom skäl föreligga att bibehålla fullmaktstadgandet i utlänningslagen, trots att vissa spörsmål, vilka för närvarande reglerats av Kungl. Maj:t med stöd av fullmakten, enligt de sakkunnigas förslag bli föremål för regelbindning i den särskilda lagen om omhändertagande. Enligt vad de sakkunniga föreslagit undandragas emellertid dessa spörsmål kompletterande reglering med stöd av fullmaktsparagrafen i utlänningslagen.

Under sådana omständigheter anse de s a k k u n n i g a det ej möjligt förbigå frågan om upptagande jämväl i den särskilda lagen av ett fullmaktstadgande. De ha visserligen sökt utforma reglerna i den särskilda lagen under beaktande av rådande utomordentliga förhållanden, men hela spörsmålet om behandlingen av utlännningar här i riket kan komma att undergå en genomgripande förskjutning till följd av den vidare utrikespolitiska utvecklingen. För dylika situationer bör lagen, såsom de sakkunniga framhållit i det föregående (s. 77), innehålla stadgande som ger Kungl. Maj:t möjlighet att dispensera från lagens bestämmelser. En dylik fullmaktsbestämmelse skulle bland annat öppna en utväg att vid behov föreskriva erforderliga undantag från bestämmelsen om skyldighet att hålla förhör med omhändertagen eller ändring i stadgandet att sådant förhör skall påkallas inom en tid av fyra månader efter omhändertagandet. Undantagsbestämmelser, som sålunda må stadgas, böra emellertid inom viss tidrymd hänskjutas till riksdagens prövning. Denna tidrymd bör i lagen bestämmas till trettio dagar.

På grund av det anförda förorda de sakkunniga, att i lagen upptages stadgande enligt vilket i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, Kungl. Maj:t äger utan hinder av lagen meddela de bestämmelser angående omhändertagande av utlänningslag som må finnas nödiga och att sådana bestämmelser, om riksdagen är samlad, inom trettio dagar och eljest inom samma tid från nästföljande riksdags början underställas riksdagens prövning.

9. Övergångsbestämmelser.

Den av de sakkunniga föreslagna särskilda lagen avser att tillförsäkra utlänningslag ökat rättsskydd mot obefogade frihetsberövanden. Med hänsyn härtill anse de sakkunniga önskvärt, att den som regel erhåller tillämpning på utlänningslag, vilka vid tiden för lagens ikraftträdande äro enligt utlänningsla-

gen eller med stöd därav utfärdad författning beröfvade friheten. Av praktiska skäl torde likväl för sådana fall vissa modifikationerna av lagens bestämmelser bli erforderliga. De sakkunniga föreslå härom följande.

Är utlänning vid lagens ikraftträdande omhändertagen i förläggning enligt tillsynskungörelsen eller eljest efter Kungl. Maj:ts förordnande, vare förhör i samband med efterprovning icke erforderligt där fråga är om utlänning, som omhändertagits såsom kriminell eller desertör, eller förhör med utlänningen i anledning av omhändertagandet hållits inför länsstyrelse eller sådant förhör påkallats. Angående förhör som enligt vad nu sagts före lagens ikraftträdande påkallats hos länsstyrelse, skola äldre bestämmelser gälla. Hålles utlänning vid lagens ikraftträdande i förvar, må med åtgärd, som enligt 10 § skall företagas för provning av frågan om hans fortsatta kvarhållande, anstå tre månader efter dagen för ikraftträdandet, ändå att därigenom försvarstiden kommer att överstiga fyra månader. Vidare må den tid, inom vilken frågan om fortsatt hållande i förvar av utlänning, som enligt beslut av den centrala utlänningsmyndigheten provisoriskt hålles i förvar i avvaktan på beslut om hans omhändertagande, skall underställas Kungl. Maj:t, utsträckas intill två månader.

Flyktingarnas understödjande och mottagande.

1. Privata flyktingkommittéer.

Sedan den nationalsocialistiska regimen trätt till makten i Tyskland och vissa flyktingar därifrån sökt sig till Sverige, uppkom behov av särskilda organisatoriska anordningar för flyktingarnas mottagande. I syfte att tillgodose sådana behov tillkommo privata kommittéer, med inriktning var och en på sin särskilda kategori av flyktingar. Vad angick rasflyktingar från Tyskland utgjorde de mosaiska församlingarna i Sverige och av dessa tillskapade hjälpkommittéer naturliga organ härför. För huvudsakligen socialdemokratiska och fackföreningsflyktingar från Tyskland tillskapades ett organ i fackliga och politiska emigranternas hjälpkommitté, senare (från 1938) benämnd arbetarrörelsens flyktingshjälp. De intellektuella flyktingarna fingo ett särskilt organ, som tog sig an deras sak, i kommittén för insamlingen för landsflyktiga intellektuella. De kommunistiska flyktingarna stöddes av Röda hjälpen.

Dessa organ lämnade ur insamlade eller eljest till deras förfogande stående medel understöd åt hjälpbehövande flyktingar, som kommit hit, och sökte i samarbete med den offentliga arbetsförmedlingen eller på annat sätt skaffa dem anställningar här i landet eller hjälpa dem till vidare emigration. Hos de svenska myndigheterna sökte de också i vissa fall utverka inresetillstånd för enskilda flyktingar eller hela grupper av sådana.

1939 års riksdag beviljade ett anslag på 500 000 kr. för bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m. I anslutning härtill förordnade Kungl. Maj:t den 19 maj 1939, att ärenden rörande fördelningen av detta anslag skulle handhas av en särskild nämnd, kallad nämnden för statens flyktingshjälp. Härigenom hade tillskapats en ordning, avpassad för den då rådande situationen i fråga om flyktingarnas mottagande, under vilken enskilda organ i huvudsak ombesörjde hjälpåtgärderna ehuru med stöd och under kontroll av statligt organ. Det låg i sakens natur, att denna ordning vore tillräcklig endast så länge flyktingarnas antal icke var mera avsevärt.

Det nämnda anslaget och den därav stödda verksamheten blev av särskild betydelse efter krigsutbrottet, då fastare former för flyktinghjälpen påkallades och antalet hjälpbehövande flyktingar ökades. Nu inkopplades statens utrymningskommission i arbetet på så sätt att medan nämnden skulle handha ärenden om statsbidrag till den av de privata flyktingkommittéerna bedrivna hjälpverksamheten, fick utrymningskommissionen sig anförtrott att svara för understödjande av flyktingar i läger. Denna anordning bestod till den 1 oktober 1941, då nämnden ombildades till den ännu existerande statens flyktingsnämnd med uppgift att dels stödja de privata flyktingkommittéerna, dels utbetala direkt understöd till enskilda nödställda flyktingar, under det att utrymningskommissionens uppgifter med avseende å understöd åt flyktingar i läger och anordnande av sådana läger överflyttades till socialstyrelsen. Ett nära organisatoriskt samarbete mellan socialstyrelsen och flyktingsnämnden anordnades.

Innan en skildring av flyktingsnämndens och socialstyrelsens verksamhet i nu ifrågavarande avseenden lämnas bör till belysning av de privata flyktingkommittéernas verksamhet i korthet beröras ett par sådana kommittéers arbete.

Mosaiska församlingen i Stockholm har själv och genom sin hjälpkommitté — sedan 1941 benämnd mosaiska församlingens understödsnämnds flyktingsektion — på samma sätt som de mosaiska församlingarna i Göteborg, Malmö och Norrköping och deras hjälpkommittéer bedrivit en omfattande hjälpverksamhet för trosfränder, som flytt från huvudsakligen Tyskland eller under tysk överhöghet ställda länder. Verkamheten har pågått sedan mitten av år 1933. Enbart hjälpkommittén i Stockholm hade för hithörande ändamål utgifter, som uppgingo intill utgången av år 1934 till 92 000 kr., under år 1935 till 43 000 kr., under år 1936 till 115 000 kr., under år 1937 till 73 000 kr., under år 1938 till 156 000 kr. och under år 1939 till 414 000 kr. Från och med år 1940 uppgingo de faktiska utgifterna till för år 1940 706 000 kr., för år 1941 658 000 kr., för år 1942 327 510 kr. och för år 1943 370 000 kr. förutom 233 000 kr. som sistnämnda år disponerades för danska flyktingar. Medel till täckande av utgifterna ha åstadkommits genom insamlingar bland församlingens medlemmar, genom anslag från församlingen och från judiska hjälporganisationer i andra länder samt genom statsbidrag från och med år 1939.

I den mån de mosaiska församlingarna medverkat till flyktingars hitkomst, har detta skett inom ramen för särskilda, efter förhandlingar med socialstyrelsen och arikesdepartementet uppgjorda program, s. k. »kvoter», avseende olika flyktinggrupper. Syftet med dessa program har varit att i begränsad omfattning bereda judiska flyktingar tillfälligt uppehåll i Sverige i avvaktan på vidare emigration till annat land, främst transoceana länder och Palestina. Fyra sådana program ha praktiserats.

Ett av dessa program, tillkommet redan 1933, är den s. k. Chaluzkvoten, som berör yngre personer, vilka medgavos hitkomma för utbildning i lantbruk under viss tid i syfte att därefter utvandra till Palestina eller andra länder. Kvoten, som avsåg 300 personer, var år 1940 så gott som helt utnyttjad. Sammanlagt 500 sådana personer ha hitkommit, men omkring 200 ha rest vidare.

Ett andra program, gällande redan 1934, var den s. k. Kristinehovskvoten, som omfattade 60 platser, varav 35 utnyttjades år 1940. I Löberöd i Skåne hade uppriktats en utbildningsanstalt för barn i skolåldern, Landschulheim Kristinehov, där såväl teoretisk som praktisk undervisning skulle meddelas. Sammanlagt har under denna kvot inkommit omkring 175 barn, av vilka 140 rest vidare.

Ett tredje program, den s. k. barnkvoten från 1938, omfattade 500 platser, av vilka 1940 420 utnyttjades. Sammanlagt 48 barn under denna kvot hade härifrån rest vidare, varför detta program fram till och med 1940 berört 468 personer. Syftet med denna kvot var dels att befria barnen från det direkta tryck, varunder de kommit att leva, dels att underlätta föräldrarnas försörjnings- och utvandringsmöjligheter i tanke att barnen sedermera, då föräldrarna hunnit etablera sig på annat håll, skulle följa efter dem.

Det fjärde programmet slutligen var den s. k. transitokvoten, som omfattade 150 platser, av vilka 1940 omkring hälften voro belagda. Denna kvot avsåg att bereda vuxna personer möjlighet att här i landet fullfölja förberedelserna för utvandring till annat land, främst U. S. A. Under kvoten ha hitkommit 218 personer, av vilka 93 utvandrat igen, 2 avlidit här i landet och 46 underlåtit att utnyttja erhållna inresetillstånd till annat land.

Kostnaderna för alla dessa kvotfall skulle de mosaiska församlingarnas hjälpkommittéer själva bestrída, varvid man utgick från att personerna icke skulle kvarstanna här i riket längre tid än högst $1\frac{1}{2}$ år. Kvotprogrammen ha emellertid på grund av kriget icke kunnat fullföljas, då möjligheterna till utvandring snart nog definitivt upphörde.

Hjälpkommittéernas uppgifter ha emellertid icke begränsats till kvotfallen utan ha i allt större utsträckning inriktats på understöds- och övrig hjälpverksamhet bland judiska flyktingar, som hitkommit utan någon medverkan från de mosaiska församlingarnas eller deras hjälpkommittéers sida. Detta förhållande ligger i sakens

natur, eftersom kvotfallen i stor utsträckning under årens lopp kommit in på den svenska arbetsmarknaden eller i svenskt samhällsliv i övrigt, medan nya flyktingströmmar — 1942 statslösa och norska judar från Norge och 1943 motsvarande grupper från Danmark — hitkommit. Under 1944 har därjämte hjälp i stor omfattning lämnats till från Finland hitkomna statslösa judar samt finsk-judiska barn.

Beträffande kvotfallen kvarstå dock stora uppgifter, särskilt med avseende å kvotbarnens utbildning och omvårdnad. Härför drivas alltjämt ett antal barnhem.

Beträffande hjälpverksamheten i övrigt kan nämnas, att de mosaiska församlingarna genom sina hjälporgan i särskild grad inriktade sig på åtgärder för bispringande av de landsflyktiga judarna från Danmark. Sedan de omedelbara hjälpåtgärderna för flyktingarnas mottagande efter ankomsten närmare organiserats, ha de mosaiska församlingarna lämnat hjälp av supplerande art, nämligen för behov som det danska flyktingkontoret ej kan tillgodose inom ramen för sin verksamhet. Tre ålderdomshem drivas, varjämte medel anvisats för stipendier, för s. k. starthjälp, klädesbidrag, hjälp till bostadsanskaffning, religionsvård o. s. v.

Den viktigaste uppgiften är dock att lämna periodiska understöd åt åldringar, arbetslösa och arbetsoföra. Fullt understöd för ensamstående har hittills utgått med normalt 125 kr. per månad. Äkta makar ha fått mellan 200—215 kr., varvid tilläggsbelopp utgått för barn, om vilka föräldrarna haft vårdsnaden. Extra understöd ha utgivits för t. ex. konvalescentvård, tandvård, medicin, kläder och bohag.

Arbetarrörelsens flyktingshjälp började sin verksamhet i maj 1933 under namnet fackliga och politiska emigranternas hjälpkommitté. Enligt kommitténs stadgar kunde understöd i fall av behov lämnas till erkända flyktingar, som varit medlemmar av Tysklands socialdemokratiska parti eller fria fackföreningar. Principiellt beviljades understöd också till anhängare av kommunistiska oppositionspartier, om de samtidigt varit medlemmar av de fria fackföreningarna. Ej heller ha från understöd utslutits medlemmar av Sozialistische Arbeiterpartei, vilka tillhört de fria fackföreningarna.

Kommittén är sammansatt av representanter för socialdemokratiska partistyrelsen, landsorganisationen, Stockholms fackliga centralorganisation och Stockholms arbetarekommun.

Medel för verksamheten erhållas genom årliga anslag från landsorganisationen. Vidare företogs 1938 en riksinsamling till förmån för emigranter från Tjeckoslovakien. Sedan 1939 uppbär kommittén statsbidrag genom statens flyktingsnämnd och har vidare fått mottaga anslag från The Czeck Refugee Trust Fund i London.

Kommittén står flyktingarna till hjälp med råd och bistånd, bland annat med platsanskaffning. Vid utgången av år 1943 räknade kommittén 682 av densamma erkända flyktingar, av vilka 154 åtnjöto regelbundet understöd och ett antal övriga tillfälligt understöd vid arbetslöshet, sjukdom eller i avvaktan på närmare utredning av deras fall.

Kommitténs klientel består huvudsakligen av flyktingar från Tjeckoslovakien, Tyskland och Österrike.

2. Statens flyktingnämnd.

De nu behandlade båda organen för flyktinghjälp utgöra endast ett par av de nu verkamma flyktingkommittéerna, låt vara att de äro de som först trädde i verksamhet och som ha den rikaste erfarenheten redan från den tid då kommittéerna själva svarade för flyktingarnas omhändertagande och stödande och ej erhöilo något statligt ekonomiskt stöd för sin verksamhet. En ny situation för hjälpkommittéerna har inträtt i och med att statsmakterna genom sina organ — nämnden för statens flyktingshjälp och därefter statens flyktingsnämnd samt statens utrymningskommission och därefter socialstyrelsen (utlänningskommissionen) — direkt och in-

direkt tagit sig an uppgifter angående flyktingarnas mottagande och understödjande. I första hand gäller detta flyktingarnas understödjande.

Statens flyktingsnämnd började såsom nämnts sin verksamhet den 1 oktober 1941 och övertog därvid de uppgifter, som tidigare från år 1939 handhafsats av nämnden för statens flyktingshjälp. Verksamheten regleras genom kungörelsen den 12 september 1941 (nr 753) om statlig och statsunderstödd flyktingshjälp. För nämnden gäller vidare en av Kungl. Maj:t fastställd instruktion. Nämnden består av ordförande och 4 ledamöter. Ordförande var tidigare socialstyrelsens chef och vid förfall för denne hans ställföreträdare. Sedan tillkomsten av statens utlänningskommission är dennes ordförande tillika ordförande i nämnden, och vid förfall för ordföranden inträder kommissionens vice ordförande. Nämndens kansli utgöres av personal från socialstyrelsens avdelning för utlänningsförläggningar, numera från utlänningskommissionens sociala byrå.

För nämndens verksamhet ställer Kungl. Maj:t numera kvartalsvis till förfogande medel från det å allmän förskottsstat I uppförda anslaget till bidrag till flyktingars uppehälle och yrkesutbildning m. m. å förslagsvis 8 milj. kr. De förbrukade medlen ha uppgått till 464 000 kr. under budgetåret 1941/42, 733 600 kr. under budgetåret 1942/43 och 1 274 600 kr. under budgetåret 1943/44.

Nämnden har till uppgift att handlägga ärenden om bidrag av statsmedel till flyktingkommittéer samt om direkt understöd av statsmedel åt utlänning, som icke erhåller hjälp genom flyktingkommitté.

Vad angår bidragen till flyktingkommittéerna, utbetalar nämnden, efter prövning, bidragen i regel i efterskott varannan månad. I allmänhet tillämpas de normerna, att kommittéerna erhålla restitution av sina utgifter för meddelade understöd med 40 % av understödsbeloppen för vuxna personer och med 70 % av beloppen för ensamma barn omhändertagna i enskilda hem eller i barnhem. Dessa bidrag kunna naturligtvis jämkas på grund av särskilda förhållanden. Sålunda har polska hjälpkommitténs verksamhet under senare tid bedrivits helt med statsmedel, och svenska kyrkans diakonistyrelsens sociala utskott har för sin verksamhet uppburit statsbidrag med 80 %. Statsbidrag beviljas icke å högre understödsbelopp än som nämnden finner skäligt och denna prövar också att ej dubbelhjälp utgår till enskild flykting.

För närvarande bedriva följande 16 privata kommittéer hjälpverksamhet för flyktingar med nämndens stöd, nämligen hjälpkommittén för katolska flyktingar i Sverige, Göteborgs hjälpkommitté för landsflyktiga, arbetarrörelsens flyktingshjälp, mosaiska församlingens i Stockholm flyktingsektion samt motsvarande hjälporgan inom Göteborgs, Malmö och Norrköpings mosaiska församlingar, svenska israelmissionen, sociala hjälpkommittén inom kväkarnas samfund, svenska kyrkans diakonistyrelsens sociala utskott, svenska missionsförbundets flyktingkommitté, Malmö flyktingkommitté, Stockholms centralkommitté för flyktinghjälp, kommittén för hjälp åt emigrantläkare, flyktingshjälpen i Jönköping, Sveriges arbetares centralorganisation, kommittén för insamling för landsflyktiga intellektuella, polska hjälpkommittén i Sverige samt svenska sektionen av internationella kvinnoförbundet för fred och frihet.

En särskild form för understöd bedriver kommittén för insamlingen för landsflyktiga intellektuella, vilken jämlikt Kungl. Maj:ts medgivande erhåller ett belopp av 25 000 kr. per år att användas för understöd åt vetenskapsmän.

Vad härefter angår de direkta understöden genom nämnden utgöras dessa till dels av kontantunderstöd. I Stockholm med omnejd ske utbetalningarna direkt genom nämnden, eljest genom vederbörande fattigvårdsstyrelse eller arbetslöshetskommitté i den ort, där flyktingen är bosatt. Understöden beräknas i stort sett efter samma normer, som tillämpas av fattigvårdsmyndigheten. Tillfälliga understöd utgå i stor utsträckning till nykomna blottställda flyktingar under den tid de nödgas vänta på att få arbete och utbekomma legitimationshandlingar. En del tillfälliga understödsfall i övrigt förekomma, t. ex. vid arbetslöshet och sjukdom.

En annan form av direkta understöd hänför sig till bestridande av kostnader för kläder och utrustning, vari även kan ingå bohagsutrustning för familjer. Särskilt dessa sistränmda understöd utlämnas som lån med månatlig återbetalning.

Ytterligare en form av understöd utgjorde bidrag för yrkesutbildning. Hithörande uppgifter ha emellertid numera i huvudsak övertagits av arbetsmarknadskommissionen.

Ännu en form av understöd förtjänar nämnas, nämligen understöd för utvandring. Med hänsyn till de begränsade rese-möjligheterna förekomma dylika understöd numera endast i enstaka fall men voro tidigare något vanligare.

Flyktingsnämnden är ingalunda ett organ för endast utgivande av statsbidrag utan fungerar i stor utsträckning som en institution för kuratorsverksamhet bland flyktingarna. Genom nämnden få ofta praktiska frågor lösas för blottställda flyktingar, vilka icke kunna hänvisas till privata kommittéer, legationer eller av dessa inrättade flyktingkontor. Ej sällan rör det sig härvid om beredande av kost och logi och andra liknande spörsmål. Detta brukar ordnas genom uppgörelser med enklare pensionat eller förhyrande av bostadsutrymmen. Det under nämndens kontroll stående lägret i Lenhovda, där skyddslingarna få vistas under formen av privata hushåll, har härvid varit till stort gagn, liksom missionsförbundets läger i Tostarp invid Hässleholm, där partiellt arbetsföra och konvalescenter enligt flyktingnämndens avtal med förbundet få vistas. I september 1944 har vidare öppnats Karlsfors gästhem nära Flen, vilket är avsett för sjuka, som icke äro i behov av sjukhusvård.

3. Utlänningskommissionens lägerverksamhet för understöd åt flyktingar.

När år 1940 större flyktingsströmmar började söka sig hit på grund av krigshändelser i våra grannländer, befanns det nödvändigt att vidtaga särskilda anordningar för flyktingarnas mottagande. Statslösa flyktingar, som åtnjutit asyl i Danmark och Norge men vid tyska ockupationen sökte sig hit, omhändertogs i en av socialstyrelsen anordnad förläggning i Loka, vilken hade karaktären av uppsamlingsplats, där klientelet hölls under observation. Lägerverksamheten vid Loka pågick från senare hälften av april 1940 och avvecklades i början av juli samma år, varvid de omhändertagna — tillsammans 258 flyktingar — förmedlades ut i arbete eller i vissa fall för närmare observation överfördes till interneringsförläggningarna i Smedsbo och Långmora.

Det erfordrades ungefär samtidigt nya lägermöjligheter för olika kategorier, bland annat för engelskt sjöfolk, som hitkommit från Norge, och engelska frivilliga i finska vinterkriget samt snart nog och i särskild grad för kungatrogna flyktingar från Norge. Genom särskilda beslut den 31 maj, den 21 juni och den 9 augusti 1940 beslöt Kungl. Maj:t, att statens utrymningkommission skulle äga omhändertagna civila flyktingar från Norge, Danmark och de baltiska länderna. Utrymningskommissionen anordnade på grund härav ett antal öppna förläggningar. I viss utsträckning togos härvid i anspråk av socialstyrelsen för beredkapsändamål i särskilt syfte anordnade förläggningar.

När norska flyktingar i februari och mars 1941 ånyo började komma i större antal, aktualiserades frågan om en särskild mottagningsförläggning. På våren samma år ställde Kungl. Maj:t till utrymningskommissionens förfogande för detta ändamål vissa av socialstyrelsens beredskapsläger i Öreryd. Det visade sig här mindre lyckligt, att kommissionen hade ansvaret för förläggningsverksamheten, medan socialstyrelsen genom sin allmänna uppgift med avseende å utlämningar hade starka intressen i frågan.

Jämlikt kungörelsen den 12 september 1941 (nr 753) om statlig och statsunderstödd flyktinghjälp föreskrefs därför, att i den mån flyktinghjälp anses böra utgå i form av beredande av vistelse å för flyktingar anordnat läger, socialstyrelsen

skulle handhava denna verksamhet. Härvid övertog socialstyrelsen från den 1 oktober 1941 från utrymningskommissionen ett 10-tal läger, nämligen Hälsingmo (Hälsingland) för engelska sjömän, Lenhovda (Småland) för politiska flyktingar, mest mindre arbetsföra och familjer, Öretyd och Mossebo (Småland) för norrmän, Baggå och Hammarby (Västmanland), Tollarp (Skåne) samt Lillsjönäs och Traneberg (Stockholm) för politiska flyktingar av olika nationaliteter.

Socialstyrelsen öppnade nya läger i Kalhyttan (Värmland) för engelska finlands-frivilliga och i Woxna (Hälsingland) för yngre norrmän. Under budgetåret 1942/43 avvecklades lägren i Hammarby, Lillsjönäs och Kalhyttan. Också lägren i Tollarp, Lenhovda och Traneberg avvecklades. Däremot öppnades två nya läger för norrmän, nämligen i Vägershult (Småland) och å Kjesäter (Södermanland).

Allt efter växlingarna i flyktingsströmmarna fingo lägeranordningarna avpassas på sätt framgår av det ovan anförda. När lägret i Baggå disponerats för sovjetryska flyktingar — företrädesvis förrymda krigsfångar från de tyska fånglägren i Norge — och beläggningen svällde ut, öppnades pensionatet Udden i Baggbron som ett annex till Baggålägret, och när nya grupper av sådana flyktingar tillkom, fingo ytterligare förläggningmöjligheter tillskapas i lägren i Aborrtjärn, Krampen, Storvreta och Lisma. Då år 1942 på grund av jedeförföljelserna i Norge en speciell flyktingström från detta land satte in, nyinrättades ett läger i Nohaga vid Alingsås för detta klientel, vilket läger snart åter kunde nedläggas för att sedermera ånyo tagas i bruk hösten 1943 för statslösa flyktingar från Danmark. När flyktingströmmen från de baltiska länderna satte in, öppnades i Kummelnäs på Värmdölandet en mottagningsförläggning, som så småningom måste utbyggas med en hel serie av annexförläggningar.

Dessa exempel torde vara tillräckliga för att belysa växlingarna ifråga om socialstyrelsens och därefter utlänningskommissionens bestånd av flyktingsförläggningar. Det system av öppna förläggningar, varöver utlänningskommissionen i oktober månad 1944 förfogande, kunde efter deras huvudsakliga användning uppdelas på mottagningscentraler, arbetsförmedlingsläger, vårdläger och disciplinförläggningar, ehuru väl för vissa förläggningar användningen var flersidig. Vissa av förläggningarna skötas helt i utlänningskommissionens regi och på dess bekostnad. Andra förläggningar bekostas av utländsk makt men stå under svensk ledning och drivas i svensk regi. Åter andra ha upplåtits åt utländska flyktingkontor, som driva desamma, medan utlänningskommissionen har svensk representant vid förläggningen. I det följande lämnas en översikt över utlänningskommissionens öppna flyktingsförläggningar under nyssnämnda månad.

Vad först angår *mottagningscentralerna* finnes en sådan anordnad i *Kjesäter* (Södermanlands län) för norrmän. Denna handhaves och bekostas av norska legationens flyktingkontor, men en svensk föreståndare och en svensk inspektör tjänstgöra vid förläggningen. Från gränsen, där sanitetsbehandling, s. k. avlusning, ävensom viss polisiär undersökning äger rum, sändas de norska flyktingarna på svenska statens bekostnad till mottagningscentralen, där en närmare granskning av deras personer äger rum. De personer, som den norska legationen icke vill erkänna på grund av deras asocialitet eller förbindelser med ockupationsmakten, få lämna förläggningen för att omhändertagas av svenska myndigheter. De övriga underkastas närmare läkarundersökning, utrustas med pass, utställda av norska legationen, erhålla ransoneringskort, förmedlas ut i arbete genom en särskild arbetsförmedlingsavdelning vid förläggningen eller dirigeras till olika kurser, mottagningshem eller privata hushåll. På mottagningscentralen kvarbliva flyktingarna i regel endast någon kortare tid, vanligen ej överstigande en vecka. En särskild mottagningscentral finnes sedan år 1943 anordnad i *Jokkmokk* för norska lappar, vilka flyktingar man av lätt insedda skäl ansett icke behöva föras ner till mottagningscentralen i Kjesäter utan kunna förmedlas ut i arbete i för dem mera avpassad omgivning i nordliga Sverige. Även *Jokkmokkförläggningen* bekostas av norska medel.

För danska flyktingar finnas tre mottagningscentraler, nämligen i *Malmö* och *Hälsingborg* samt den nyligen öppnade centralen i *Göteborg*, varjämte en mottagningscentral i *Trelleborg* står i reserv. Till den förstnämnda hänvisas flyktingar, som komma till Sverige å kusten söder om Hälsingborgstrakten, medan de till norra Skåne och södra Halland anländande flyktingarna dirigeras till Hälsingborgscentralen. Till mottagningscentralen för danskar i Göteborg hänvisas flyktingar, som anlända till norra Halland eller Göteborgs och Bohus län. De danska mottagningscentralerna förestås av särskilt förordnade polismän. Å centralerna tjänstgöra dessutom danska polismän samt ekonomipersonal, varjämte representanter för riksbanken, tullmyndigheterna och kristidsorgan i erforderlig utsträckning ha sin tjänstgöring förlagd dit. Kostnaderna — med undantag för avlöningar till nämnda representanter — bestridas helt av utlänningskommissionen. Flyktingarnas vistelse på mottagningscentralerna är i regel endast helt kortvarig. Sedan nödvändiga undersökningar gjorts och uppgifter för utställandet av pass genom härvarande danska beskickning upptagits samt flyktingarna utrustats med ransoneringskort, överföras de till danska flyktingskontorets mottagningshem, varifrån de arbetsförmedlas eller dirigeras till enskilda hem, kurser o. s. v.

De hitkomna ryska flyktingarna utgöras företrädesvis av rymmare från tyska krigsfångeläger. Från gränsen, där de sanitetsbehandlas och polisundersökas, sändas de till mottagningscentralen å *Lisma* (Stockholms län), som fungerar även som mottagningshem. I den mån utrymmena å *Lismalägret* fyllas, ha flyktingarna dirigerats över till andra förläggningar för ryska flyktingar. I september 1944 funnos sådana förläggningar i *Baggå*, *Baggbron* och *Krampen* (samtliga i *Västmanlands län*) samt i *Aborrtjärn* (*Kopparbergs län*) och *Storvreta* (*Uppsala län*). Sedan möjligheter yppats i oktober att hemsända till *Sovjetryssland* flertalet av flyktingarna på dessa förläggningar, ha lägren kunnat nedläggas eller upplätas för andra grupper av flyktingar, medan man kunnat å *Lisma* bereda plats för nykomlingar i avvaktan på deras vidareresa till hemlandet. De ryska förläggningarna stå under ledning av svenska förläggningsdirektörer med assistenter. Kostnaderna bestridas till största delen av sovjetryska legationen.

Vad angår de baltiska flyktingarna får man särskilja de s. k. estlandssvenskarna, vilkas omhändertagande är uppdraget åt en av regeringen tillsatt kommitté, kommittén för estlandssvenskarna (tidigare kallad *Rågökommittén*). Dithörande flyktingar mottogs av kommittén på en mottagningscentral å *Sabbatsbergs* ålderdomshem i *Stockholm*, varifrån de utplacerades i arbete och omhändertogs på olika sätt. En stor förläggning för detta klientel har av kommittén organiserats i *Dovers-torp* (*Östergötlands län*).

För andra baltiska flyktingar hade socialstyrelsen på sin tid anordnat en mottagningscentral i *Kummelnäs* (*Stockholms län*), dit flyktingarna överfördes efter sanitetsbehandling vid gränserna och varifrån de efter närmare undersökning och sedan de utrustats med pass, ransoneringskort o. s. v. arbetsförmedlades eller på annat sätt placerades ut i det svenska samhällslivet. Allteftersom dithörande flyktingars antal ökade, visade sig *Kummelnäs'* kapacitet icke förslå, och vissa annex finga tagas i anspråk liksom ett antal bakomliggande mottagningshem, dit flyktingarna efter den första undersökningen kunde hänvisas i avvaktan på att pass och viseringar skulle kunna utställas och arbete anskaffas. Man hade också i *Visby* anordnat ett särskilt uppsamlingsläger för de till *Gotland* ankommande flyktingarna, där de kunde avvakta vidaretransporten till *Kummelnäs*. Icke heller dessa anordningar visade sig förslå, då i slutet av september 1944 en verklig masstillströmning av baltiska flyktingar ägde rum. Sedan utlänningskommissionen anmält, att den i avsaknad av en fast lokal organisation och möjlighet att annorledes än på frivillighetens väg, genom affärsmässiga uppgörelser, kunna anskaffa erforderliga förläggningsutrymmen, icke såge sig i stånd att bemästra situationen, uppdrog *Kungl. Maj:t* åt statens utrymningskommission — från den 1 oktober 1944 *civilförsvarsstyrelsen*

— att ombesörja det första mottagandet av flyktingarna från de baltiska länderna och Finland. På grund härav omhändertagas numera de baltiska liksom de finska flyktingarna vid sin ankomst i av civilförsvarsstyrelsen i vissa fall med stöd av förfoganderättslagen anordnade s. k. karantänsläger. Vid månadsskiftet oktober—november funnos omkring 150 sådana läger. Sedan medicinsk och polisiär undersökning av flyktingarna ägt rum, komma de — i den mån de ej ha släktingar och bekanta, villiga att mottaga dem i sina hem, eller kunna arbetsförmedlas direkt från karantänslägren — att överföras till i utlänningskommissionens regi drivna läger, s. k. arbetsförmedlingsläger, varifrån de kunna förmedlas ut å den svenska arbetsmarknaden, eller till s. k. vårdläger. Genom den utveckling, som sålunda ägt rum, har den tidigare mottagningscentralen å Kummelnäs fått förändrad karaktär.

I detta sammanhang må även nämnas, att socialstyrelsen våren 1944 anordnade en särskild mottagningscentral för finska flyktingar i Sörbyn (utanför Umeå). Också denna förläggning har på grund av nyssnämnda omständigheter under september månad fått förändrad användning.

Flyktingar av andra nationaliteter än de ovan nämnda ha — om man möjligen bortser från polacker — icke hitkommit i några större grupper. I regel ha för sådana flyktingar legitimationshandlingar utställts och ekonomiskt stöd lämnats av härvarande officiella representanter för vederbörandes hemland. Dessa flyktingar ha, sedan de ankommit till svensk gränssort samt där avlusats och polisförhörts, som regel dirigerats till Stockholm, där de fått inställa sig för socialstyrelsen, sedermera utlänningskommissionen. Genom förmedling av vederbörande tjänstemän ha de därefter satts i förbindelse med sitt hemlands representanter, erhållit pass och visering samt arbetsförmedlats. Denna ordning har dels på grund av det skärpta läget med avseende på tillströmningen av flyktingar, dels med hänsyn till nödvändigheten av en skärpt medicinsk kontroll över nykomlingarna ändrats i så måtto, att utlänningskommissionen numera låter överföra alla dithörande flyktingar från gränsen till en mottagningscentral i *Rosöga* (Södermanlands län), där de innan de placeras ut i arbete underkastas medicinsk karantän under i regel 14 dagar och även i övrigt närmare undersökas. Läget i Rosöga bekostas helt av utlänningskommissionen och drives i dess egen regi. Efter överenskommelse med vissa legationer betala dessa dock inackorderingsavgifter för resp. flyktingar under vistelsen å Rosöga. I samband med Rosögalägets öppnande har en tidigare av socialstyrelsen och därefter utlänningskommissionen driven mottagningscentral för polska flyktingar i Florsberg (Gävleborgs län) kunnat tagas i anspråk för annat ändamål.

Såsom framgår av det ovan anförda finnas nu följande mottagningscentraler, nämligen Kjesäter och Jokkmokk för norrmän, Malmö, Hälsingborg och Göteborg för danskar samt Lisma för ryssar. Balter och finnar mottagas i civilförsvarsstyrelsens karantänsläger, medan flyktingar av alla andra nationaliteter gå till mottagningscentralen i Rosöga. För vissa civila tyska flyktingar användes dock Uddens pensionat i Baggå som mottagningscentral.

Bakom mottagningscentralerna finnas särskilda *mottagningshem* (*arbetsförmedlings- eller vårdläger*). För norska och danska flyktingar drivas dithörande förläggningar i regel i vederbörande flyktingkontors regi och bekostas av dessa. Dessa anordningar beröras i det följande i sammanhang med en skildring av vederbörande flyktingkontors verksamhet. De ryska mottagningshemmen ha, såsom ovan nämnts, numera upphört att fungera. För baltiska flyktingar äro däremot en hel serie dylika läger i gång i utlänningskommissionens regi. Vissa sådana ha överlåtits till civilförsvarsstyrelsen att av denna tillsvidare drivas som karantänsläger. Flera av karantänslägren torde vidare komma att övergå till utlänningskommissionen för att av denna drivas som arbetsförmedlings- eller vårdläger. Det råder alltså icke något statistiskt förhållande med avseende å dessa läger, utan förhållandena växla från tid till annan. Här må endast nämnas, att grundstommen i denna serie

av förläggningar för baltiska flyktingar utgöres av Kummelnäslägrer med annexen Vikingshill, Almdalen, Skånegården och Fridstorp, alla i Stockholms län. Vidare finnas läger i Älmhult (Kronobergs län), Sjöarp (Jönköpings län), Fagerudd (Uppsala län), Tylösand (Hallands län), Vikarbyn och Grangårde (Kopparbergs län), Vandrarhuset i Västerås, Frostavallen i Höör (Malmöhus län), Vandrarhuset i Sigtuna (Stockholms län), Ålberga gård (Södermanlands län), Saltvik (Gävleborgs län), Mälarhusen i Borrby (Kristianstads län) och Grand hotell i Mölle (Malmöhus län). Tillhoppa funnos i medio av november ett 30-tal läger för baltiska flyktingar i utlänningskommissionens regi.

Utlänningskommissionen driver sedan oktober 1944 vidare *Lenhovdaförläggningen* (Kronobergs län), som står under flyktingsnämndens kontroll och huvudsakligen disponeras för gamla, sjuka och på arbetsmarknaden svårplacerade flyktingar av olika nationaliteter. I huvudsak samma ändamål tjänar det av utlänningskommissionen delvis bekostade svenska missionsförbundets arbetsläger i *Tostarp* (Kristianstads län), ävensom *Katarinagården* i Östertälje (Södermanlands län).

Vad härefter angår *disciplinlägren och liknande förläggningar*, vilka dock icke ha sluten karaktär, har ett sådant läger på sin tid av socialstyrelsen anordnats i Vägershult (Kronobergs län) för arbetsovilliga och indisciplinära norrmän, vilka å förläggningen under närmare tillsyn fingo ägna sig åt vägarbeten och liknande arbeten. Lägrer, vars drift bekostades av norska flyktingskontoret, stod under ledning av en svensk förläggningsdirektör. Även för danska arbetsovilliga och indisciplinära individer befanns behövt att anordna en disciplinförläggning. En sådan kom till stånd i *Stigamodal* (Jönköpings län), anordnad efter i stort sett samma principer som tillämpats för Vägershultslägrer. Hösten 1944 har Vägershultsförläggningen tagits i anspråk för annat ändamål och har Stigamodal i samband därmed utnyttjats även för norrmän. Lägren för norrmän och för danskar i Stigamodal äro emellertid skilda enheter. För de flyktingar, som hänvisas till Stigamodal, begränsas uppehållsviseringen för närvarande att gälla för vistelse allenast inom de socknar, inom vilka förläggningen och vägarbetsobjekten äro belägna.

I det föregående har nämnts, att vissa norrmän på Kjesäterlägrer icke erkännas av norska flyktingskontoret utan hänvisas till de svenska myndigheterna. Detta gäller särskilt s. k. quislingar. I regel interneras dessa för närmare observation å särskilt interneringsläger. Emellertid finnas bland dithörande personer fall, vilka anses utan risk kunna placeras ut i arbete. Dessa överföras från Kjesäter till ett särskilt läger i *Pålsboda* (Södermanlands län), varifrån de arbetsförmedlas ut i anställningar med begränsad uppehållsvisering. Pålsbodälägrer bekostas helt av kommissionen.

Från Kjesäter avvisas också norska kvinnliga flyktingar, som haft förbindelser med personer, tillhörande ockupationsmakten eller eljest haft anknytning till denna. Sådana kvinnor föras från Kjesäter till en särskild förläggning i *Lindesberg* (Örebro län), varifrån de efter närmare undersökning förmedlas ut i arbete med begränsad uppehållsvisering.

Motsvarande problem med avseende å kvinnliga flyktingar ha uppkommit i viss mån också för danskarnas del. Fram till hösten 1944 ha danska flyktingar, som haft samröre med ockupationsmakten, icke — på sätt norska flyktingskontoret praktiserat för sitt klientel — avvisats av det danska flyktingskontoret, utan erhållit danska hemlandspass och kunnat påräkna stöd från detsamma även å danska läger. Klart är dock, att problem uppkommit, särskilt såvitt angår kvinnorna, eftersom någon svensk interneringsförläggning för kvinnor icke funnits att tillgå. Också arbetsovilliga och lösaktiga kvinnor ha av liknande orsaker vållat besvärliga problem, varvid man i vissa fall fått inackordera sådana personer på arbetshem. Av nu berörda anledningar har socialstyrelsen på sin tid anordnat en förläggning för kvinnor i *Tjörnarps* (Kristianstads län). Klientelet har utgjorts företrädesvis av danskor. Lägrer drives i utlänningskommissionens regi och bekostas av denna. Som förestående fungerar en av kommissionen anställd rödakorrssystemer.

Den *personal*, som erfordras för skötseln av de i det föregående behandlade förläggningarna i utlänningskommissionens regi, har såvitt angår chefsbefattningar och liknande anställts genom beslut av socialstyrelsen, resp. kommissionen. Befattningshavare i chefsställning ha sina åligganden reglerade genom instruktioner, fastställda av socialstyrelsen resp. kommissionen. Vid de s. k. mottagningslägren (arbetsförmedlings- och vårdlägren) har som regel förordnats en särskild chef. Platsombud finnas vanligen även förordnade vid en hel del av danska och norska flyktingkontorens egna läger. Särskild instruktion för kommissionens platsombud har utfärdats.

Vad angår *verksamhetens organisation* vid mottagningscentralerna gäller, att polismyndigheten i den gränsort, dit flyktingen först anlant, vanligen per telefon anmäler flyktingens avresa till centralen. När flyktingarna ankommit dit, kontrolleras att samtliga, som aviserats, verkligen anlant. Efter förberedande förhör upprättas en förläggningslista. Flyktingarna läkarundersökas, fotograferas och underkastas polisiärt förhör. För utställande av pass erforderliga uppgifter upptagas, däribland signalement. Ansökningar om pass och om visering upprättas, i samband varmed flyktingarna ha tillfälle att skriftligen ange sina önskemål beträffande vistelseort och arbetsanställning samt kunna uppgiva referenser. Vidare förses flyktingarna med ransoneringskort och viss utrustning, i den mån så erfordras.

Såväl på mottagningscentralen som på övriga förläggningar föras kortregister eller förläggningslistor över klientelet. För samtliga läger gäller, att flyktingarna i mån av behov hjälpa till med förekommande göromål.

Det behöver icke särskilt anmärkas, att vid eventuella förseelser eller brott mot ordningen inom förläggningarna, vare sig de drivas i utlänningskommissionens regi eller icke, svensk polismyndighet företager utredning och övriga åtgärder i vanlig ordning.

Kostnaderna för utlänningskommissionens ifrågavarande lägerverksamhet bestridas ur anslaget till bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m. Kontroll av lägrens medelförvaltning sker genom granskning av till utlänningskommissionen insända redovisningar samt genom revision i samband med revisionsutbildade tjänstemäns besök i lägren.

4. Arbetsförmedlingsorganen och flyktingarna.

Den offentliga arbetsförmedlingen står öppen för alla, således även för utlänningar. När ett större antal flyktingar började komma till vårt land och fråga blev om deras inlemmande i svenskt arbetsliv, kommo därför synnerligen viktiga uppgifter att åvila arbetsförmedlingsorganen. Med hänsyn till utänningslagens bestämmelser om skyldighet för utlänningsmyndighet att inneha arbetstillstånd vid antagande eller innehav av anställning i annans tjänst voro dessa uppgifter också av komplicerad art och kunde icke lösas annat än genom ett nära samarbete mellan socialstyrelsen och arbetsförmedlingsorganen.

Några särskilda anordningar för flyktingarnas vidkommande vidtogos icke från arbetsförmedlingsorganens sida, förrän den norska flyktingströmmen år 1941 tagit större omfattning. Nämnas må dock att nämnden för statens flyktingshjälp redan tidigt hos sig anställde en särskild arbetsförmedlingstjänsteman. I medio av år 1941 knöts till den dåvarande mottagningscentralen för norska flyktingar å Öreryd ett särskilt arbetsförmedlingskontor. Särskild arbetsförmedling anordnades i slutet av året även vid norska flyktingkontorets ungdomsförläggning i Woxna.

Det låg i sakens natur, att vid en mottagningscentral av Örerydslägrets beskaffenhet, som mottog ständig påfyllning av nya kadrar flyktingar, utrymme knappast fanns för någon specialiserad förmedlingsverksamhet och att denna i främsta rummet måste inrikta sig på att snabbt utplacera de arbetsföra. Förmedlingsarbetet

måste därför taga sikte främst på de avsnitt av arbetsmarknaden, där en konstant brist på arbetskraft gjorde sig gällande, t. ex. skogsarbete, och dit ständigt nya skaror kunde hänvisas. Situationen var enahanda, sedan i medio av 1942 Kjesäter blivit norsk mottagningscentral, under det att Örerydslägrät begagnades såsom bakomliggande arbetsförmedlings- och utrustningsläger.

Flyktingarnas, särskilt de norskas, insatser för avhjälpande av vårt lands bränslesituation är allmänt erkänd och vitsordad. Förmedlingen till skogsarbete underlätades därav, att flyktingarna i alldeles övervägande grad utgjordes av ensamstående män i arbetsför ålder. Den organisatoriska tanke, som låg bakom denna i stort sett schematiska förmedlingsverksamhet, var att få mottagningslägret så snart som möjligt evakuerat för att kunna mottaga nykomlingarna och att sprida ut flyktingarna på arbetsmarknaden, där de efter sin »turn» på skogen skulle ha möjligheter att vinna inträde på sådana arbetsmarknadsavsnitt, som bättre lämpade sig efter vars och ens utbildning, förmåga och håg. Den nu skildrade ordningen, som tillkom under samarbete mellan och stöddes av socialstyrelsen, arbetsmarknadskommisionen och norska flyktingskontoret, var i den då rådande situationen, då svensk arbetskraft även tvångsvis uttogs till skogsarbete, icke svår att vinna förståelse för. Det behöver icke särskilt anmärkas, att självfallet regeln om arbete i skogen, som gällde endast för män i åldern från 18 till 40 à 45 år, icke tillämpades undantagslöst utan att hänsyn togs till omständigheterna i särskilda fall.

Socialstyrelsen beviljade till en början uppehållsvisering för de norska flyktingarna endast för ett begränsat område och sedermera för ett av de fyra viseringsområden, i vilka landet för detta ändamål indelades. I vart och ett av dessa distrikt anordnade arbetsmarknadskommisionen i mars 1942 ett särskilt arbetsförmedlingskontor för norska flyktingar och samtidigt inrättades under länsarbetsnämnden i Stockholm ett arbetsförmedlingens centralkontor för norska flyktingar, genom vilket alla viseringsansökningar ingåvos till socialstyrelsen för normmän, som vid platsombyten anlidade förmedlingskontoren. De färdigviserade passens utdelning till de sökande ombesörjdes också genom centralkontoret.

På arbetsmarknadskommisionen och dess organ kommo åtskilliga organisatoriska uppgifter vid sidan av den egentliga arbetsförmedlingen. När de förmedlade flyktingarna skulle från Öreryd utsändas till arbetsplatserna, fick särskild reseledare taga sig an kontingenterna och biljettrekvisitioner ordnades. Flyktingarna skulle vidare utrustas med arbetskläder genom förmedlingsorganens försorg.

Sedan socialstyrelsen 1943 slopat indelningen i viseringsområden för normmän och dispens medgivits från kravet på arbetstillstånd vid anställning inom skogsbruk, jordbruk och torvarbete, blev arbetsförmedlingens organisation på särskilda flyktingsförmedlingar i de olika viseringsdistrikten ej längre motiverad. Även andra nationaliteter började också alltmer taga arbetsförmedlingens tjänster i anspråk. I juli 1943 ändrades därför centralkontorets namn till arbetsförmedlingen för flyktingar. Nya uppgifter tillkommo i och med den stora tillströmningen hösten 1943 av flyktingar från Danmark, vilka av socialstyrelsen inkvarterades i olika läger, varifrån de genom arbetsförmedlingsorganen placerades ut i arbete.

I denna situation och sedan arbetstillståndsskyldigheten slopats för normmän, danskar, finnar, islänningar och estlandssvenskar, visade sig den speciella flyktingförmedlingen otillräcklig, varför hela arbetsförmedlingsverksamheten för utlänningar från den 1 december 1943 lades över på de ordinarie arbetsförmedlingsorganen. I sådant syfte anordnades inom arbetsmarknadskommisionens förmedlingsbyrå en särskild utlänningssektion, varjämte vid varje länsarbetsnämnd, där kommissionen så fann lämpligt, anställdes en utlänningsamanuens med uppgift att ägna sig åt flyktingfrågorna. Arbetsförmedlingsverksamheten vid olika förläggningar för flyktingar ställdes under länsarbetsnämndernas omedelbara ledning.

Genom sin sålunda ernådda organisation har arbetsförmedlingen centralt och lokalt möjlighet att effektivt verka för att flyktingarna så snart ske kan efter deras

hitkomst utplaceras i arbete och omplaceras på arbetsmarknaden. Flyktingarna och deras familjer få utan återbetalningsskyldighet fria resor från mottagningsförläggning eller motsvarande uppehållsplats till den första arbetsanställningen. I övrigt lämnas fri resa i samma utsträckning som gäller beträffande svenska arbetssökande. Det kan påpekas, att flykting som anvisas skogsarbete och ej kan betraktas som van skogsarbetare, får åtnjuta samma bidrag — vid behov även familjetillägg — som utgår för motsvarande svensk arbetskraft. Från juli 1944 har arbetsförmedlingen efter avtal med statens flyktingsnämnd åtagit sig att svara för flyktingarnas förseende med erforderlig klädesutrustning — utrustning med gångkläder åt vissa grupper flyktingar samt med arbetskläder ävensom i vissa fall bohagsutrustning — och vidare gäller enligt samma avtal, att arbetsförmedlingsorganen för flyktingsnämndens räkning ordna med kost och logi under en tid av intill sju dagar för medellösa flyktingar, vilka hos arbetsförmedlingarna avvakta arbetsanvisning. Redan tidigare hade arbetsförmedlingsorganen åtagit sig vissa motsvarande uppgifter, bl. a. genom avtal med norska och danska flyktingkontoren samt nederländska legationen. Vidare utbetalar arbetsförmedlingsorganen på flyktingsnämndens och vissa flyktingkontors uppdrag resetraktamente, fickpengar och vid behov hjälp till den första anställningstidens kost och logi. Vid driftsuppehåll kan också visst understöd lämnas. Ofta nog få arbetsförmedlingsorganen också medverka vid anskaffande av bostäder åt flyktingar, som anvisas arbete. Det förtjänar nämnas, att arbetsförmedlingsorganen vid utrustning av flyktingar med gångkläder ha kontakt med privata hjälporganisationer och nyttiggör av dessa hopsamlade användbara kläder.

Särskilt svårbemästrade problem möta i fråga om förmedlingen av partiellt arbetsföra. Även vid utskrivning av utlänningar från utlänningskommissionens interneringsförläggningar tages arbetsförmedlingsorganens medverkan i anspråk för att finna lämpliga arbetsanställningar, och ofta nog blir tidpunkten för utskrivningen i viss mån avhängig av att man har en plats tillhands för internen, dit han kan dirigeras och på vilken han kan skaffa sig sin försörjning.

För omskolning och utbildning av ungdomlig arbetskraft bland flyktingarna har arbetsmarknadskommissionen genom sin utbildningssektion i mån av tillgång ställt platser vid olika beredskapskurser till förfogande för flyktingar. Vidare har medverkan lämnats för anordnande av särskilda lärlingsförläggningar och för att skaffa platser i yrkesskolor. En speciell uppgift, som tagit sikte på att bispringa de intellektuella flyktingarna, är förmedlingen av s. k. arkivarbete eller assistentarbete liksom den s. k. musikerhjälp. Dithörande uppgifter handhas av arbetsmarknadskommissionens socialhjälpbyrå.

5. Det norska flyktingkontorets verksamhet.

En strävan i svensk flyktingspolitik har varit att söka utnyttja de administrativa resurser, som finnas inom flyktingarnas egna led. Denna strävan har mötts av en lika påtaglig strävan bland de olika flyktingsgrupperna och deras härvarande officiella representationer att så långt möjligt själva ordna för landsmännen i olika avseenden. Mest påtagligt har detta kommit till uttryck vad angår de norska flyktingarna, för vilkas räkning den norska legationens flyktingkontor redan på tidigt stadium uppbyggdes och utvecklades till en effektivt arbetande organisation med vittomfattande sociala uppgifter. Hela denna verksamhet bekostas av norska regeringen i London.

Flyktingkontorets verksamhet har från första stund varit i första hand inriktad på direkta åtgärder för flyktingarnas omhändertagande och stödande, i vilka avseenden ett nära samarbete upprätthölls och alltjämt upprätthålles med de svenska

myndigheterna. När Örerydsförläggningen utgjorde mottagningscentral för norrmännen, hade den norska lägerledningen viktiga uppgifter med avseende å landsmännens registrering och mottagande, deras förplägnad och utrustning samt, i samarbete med socialstyrelsen och arbetsförmedlingen, deras utplacering å arbetsmarknaden eller eljest i det svenska samhället. Redan på den tiden visade det sig, att vissa flyktingar voro sjuka, partiellt arbetsföra eller eljest icke passade för det arbete, som kunde omedelbart anvisas. Sådana personer överfördes till det närbelägna Mossebolägrät eller Lilla Sanna gård i Jönköping. Andra flyktingar utgjordes av unga pojkar, för vilka utbildning i skolor eller kurser anordnades. En stor del överfördes sedermera till ett särskilt norskt ungdomsläger i Woxna. Sedan Kjesäter övertagit uppgiften som egentlig mottagningscentral sommaren 1942, bibehölls Örerydsförläggningen som ett bakomliggande arbetsförmedlingsläger som i stort sett alla passerade, vilka skulle förmedlas ut i arbete. Flyktingströmmen, som till en början bestod övervägande av män, ändrade emellertid med tiden sammansättning, och även ensamstående kvinnor och hela familjer kommo med bland flyktingarna, särskilt sedan ockupationsmakten börjat att taga gisslan. I Katrineholm anordnades ett arbetsförmedlingsläger för ensamstående kvinnor, och till olika läger i Siljanstrakten av Dalarna hänvisades hela familjer, för vilka ju arbetsförmedlingsuppgiften var särskilt komplicerad. Man skapade ökade möjligheter för ungdomar att direkt från Kjesäter få fortsätta till ort, där de kunde fullfölja sin skolutbildning eller andra studier vid universitet och övriga utbildningsanstalter. Woxna-förläggningen, som togs i bruk för annat ändamål, ersattes av ungdomsförläggningar i Stjärnsund i Dalarna. Också rekonvalescenthem av olika slag befunnos erforderliga, liksom särskilda förläggningar för disciplinära och arbetsovilliga.

Det lägersystem, som sålunda utbildade sig, bestod sommaren 1944 — bortsett från den förut omnämnda mottagningscentralen i Kjesäter och disciplinlägret i Vägershult (numera flyttat till Stigamodal), vilka stå under svensk ledning, ehuru driftskostnaderna bestridas av norska medel — i huvudsak av de norska pojkhemmen i Stjärnsund, varav ett för svåruppfostrade pojkar, den norska kvinnoförläggningen i Katrineholm, familjeförläggningar i Mora och Vikarbyn samt Hedemora, vidare Lilla Sanna gård i Jönköping samt förläggningar i Nässjö och Sala för partiellt arbetsföra, förläggningen för disciplinfall och partiellt arbetsföra i Köja såg, rekonvalescenthem i Rättvik, Sannarps gård i Halland, Kolboryd i Lerum och för tuberkulösa i Salsåker samt speciellt för kvinnor i Trollevik vid Nol. Vidare funnos norska skol- och studentförläggningar bl. a. i Uppsala, Lund och Göteborg, yrkesskolor och internat i Rekarna, Engeltofta nära Gävle, Lillsjönäs i Ulvsunda, vid Åtvidabergs industrier samt lärlingsförläggningar vid Asea i Ludvika, vid vagn- och maskinfabriken i Falun, vid yllefabriken i Sägmyra samt i Eskilstuna m. m. Härtill kommo en norsk jordbruksskola på Örenäs slott i Skåne, en norsk skogsskola i Insjön samt en norsk ungdomsskola för flickor i Näsvisen och en på Hovid gård på Alnön förutom två norska skolinternat i Stockholm. Tre mödrahem funnos i funktion liksom två barnhem.

Hela denna omfattande lägerverksamhet drevs såsom tidigare nämnts i norsk regi och bekostades av norska statsmedel. Vid sidan härav understöddes behövan- de flyktingar och deras familjer, delvis i samarbete med de svenska arbetsförmedlingsorganen.

Med tiden kommo stora skaror norska flyktingar ut på den svenska arbetsmarknaden, såsom ovan framhållits ofta nog i skogsarbete. Det låg i sakens natur, att kontakten med dessa landsmän och omvårdnaden om dem låg flyktingkontoret om hjärtat. Genom en särskild byrå, arbetsinspektionen, sökte man hjälpa dem vid ombyte av arbetsanställningar och eljest. Sovsäckar, skidor och radioapparater utlånades till skogshuggar- och vägarbetsförläggningar. Flera vandringsbibliotek om tillhoppa över 10 000 volymer organiserades och kurser och föredrag anordnades. Ett led i strävandet att vidmakthålla kontakten mellan flyktingarna och den norska

organisationen utgjorde en särskild tidning, Norges Nytt, som till en början i stencilerad men sedan i tryckt upplaga spreds bland flyktingarna.

I samma mån som de hitkomna norska flyktingarnas antal växte visade sig svårigheter föreligga att hålla reda på dem ute i landet och att från flyktingkontorets sida bistå dem med hjälp och råd. Behov av lokala organ framträdde därför, och detta tillgodosågs genom tillsättande av särskilda länstillitsmän med i vissa fall assistenter och reseinspektörer knutna till dessa. Dessa tillitsmän ha sig ålagt bland annat att upprätta register över norrmän inom sina distrikt — ibland omfatta dessa flera län — och taga reda på deras förhållanden. Länstillitsmännen tjäna som förbindelsemän mellan norrmännen ute i landsbygden samt centralorganisationen och lokala svenska myndigheter, och ha överhuvud taget uppgifter, motsvarande en social kurators.

På grund av näringssvårigheterna i Norge kom särskild uppmärksamhet att ägnas åt flyktingarnas hälsotillstånd, varvid också tanken på den dag, då flyktingarna skulle återvända till Norge, gjorde sig gällande. Det anordnades därför sommaren och hösten 1943 en allmän genomgång av de norska flyktingarna ur preventiv hälsosynpunkt, varvid flyktingarna sammanfördes i s. k. vaccinationsföreläggningar över hela landet och där vaccinerades mot olika farsoter samt skärmbildundersöktes för tuberkulos. Under den tid — i regel 14 dagar eller 3 veckor — som flyktingarna sålunda voro sammanförda i läger, utfylldes tiden med kurser, föredrag och underhållning. Denna åtgärd syftade också till att stärka sammanhållningen bland de härvarande norrmännen inför den dag, då förhoppningarna om hemresa skulle kunna realiseras.

Enligt särskilt beslut medgav Kungl. Maj:t i december 1943, att ett antal läger fingo anordnas för utbildning av ett visst antal härvarande norska flyktingar till reservpolis, vilka skulle kunna insättas för ordningens upprättande i Norge, sedan ockupationen hävts. Denna reservpolisutbildning kom till stånd under början av år 1944 och bedrivs för närvarande under svensk kontroll å 16 reservpolisläger i skilda delar av landet. Hade det tillfälliga uttagandet ur arbetslivet av norrmän sommaren och hösten 1943 till vaccinationslägren rest vissa problem av övergående art med hänsyn till de individuella arbetsavtalen m. m., blev så förhållandet också vid inkallelserna till reservpolisutbildning. På flyktingkontoret ankom bl. a. frågorna om underhåll för de inkallades familjer.

Vid sidan av reservpolisutbildningen ha också andra betydelsefulla uppgifter, som sammanhånga med hemresan till Norge, tagit flyktingkontorets arbetskrafter i anspråk. Det rör sig härvidlag om planläggning av återresan, utrustning, försörjningsfrågor, dispositionen av allmän och enskild norsk egendom, bl. a. flyktingarnas bohag i Sverige o. s. v.

Reservpolisutbildningen blev av betydelse också med hänsyn till de norska flyktingarnas mottagande, nämligen såtillvida att de manliga flyktingarna från mottagningscentralen i Kjesäter kunde direkt dirigeras till sådana utbildningsläger, i den mån de hade härför erforderliga förutsättningar. På så sätt kom reservpolislägren att i systemet för de norska flyktingarnas mottagande spela samma roll som skogsarbetet tidigare fyllt.

Med det ovan anförda ha endast vissa sidor kunnat belysas av den norska flyktingsadministrationens omfattande sociala verksamhet och den organisation, genom vilken den utövas.

6. Det danska flyktingkontoret.

Det norska flyktingkontoret organiserades och skaffade sig erfarenhet under en tid, då tillströmning av flyktingar icke var, åtminstone i jämförelse med senare

år, särdeles stark. Någon motsvarande relativt lugn organisationsperiod bereddades däremot icke det danska flyktingkontoret, som i stället hade förmånen att hämta lärdom från det norska flyktingkontorets organisation och verksamhet.

Något flyktingproblem beträffande danskar kan knappast sägas ha existerat i Sverige före de sista augustidagarna 1943, från vilken tidpunkt en verklig mass-tillströmning av flyktingar ägde rum från Danmark under loppet av två à tre månader. Därefter mattades flyktingströmmen för att hösten 1944 utgöra endast ett par hundra flyktingar per månad. Vid den plötsliga mass-tillströmningen hösten 1943 funnos icke några speciella anordningar vidtagna för att mottaga densamma. Efter det första mottagandet i ankomstorten, där de lokala polismyndigheterna och olika hjälporganisationer biträdde flyktingarna, överfördes de till mottagningsläger — landsortspensionat och andra liknande utrymmen — som socialstyrelsen lyckades förhyra i södra Sverige och, med den fortsatta tillströmningen, allt längre upp i landet. Klientelet på dessa till ett 50-tal uppgående mottagningsläger skulle registreras, polisiärt undersökas, förses med pass och visering samt med ransoneringskort och utrustning ävensom arbetsförmedlas ut på arbetsmarknaden eller eljest föras över i svenskt samhällsliv.

I denna situation trädde det danska flyktingkontoret i verksamhet den 1 november 1943 men kunde självfallet icke från början utveckla full verksamhet. Från socialstyrelsen övertogs så småningom ansvaret för de olika mottagningslägren, där dock socialstyrelsen alltjämt behöll ett svenskt platsombud. Dessa läger ha numera i stort sett kunnat avvecklas.

Flyktingkontorets verksamhet har därefter utvecklats i stort sett efter det norska flyktingkontorets mönster och bedriver numera en omfattande social verksamhet.

Hösten 1944 funnos i huvudsak följande förläggningar för danskar, nämligen mottagningscentralerna i Malmö och Hälsingborg samt Göteborg, vilka äro svenska förläggningar. Från dessa centraler dirigeras familjer med arbetsför familjefader samt ensamstående arbetsföra kvinnor till ett arbetsförmedlingsläger i Tranås, medan ensamstående arbetsföra män gå till en förläggning i Nissafors och ungdomar i åldern 14—18 år till Klenshyttan vid Ludvika. Vidare finnas olika arbetsförmedlings- och vårdförläggningar t. ex. i Diö och Tyringe samt Helsjön i Horred, det sista för ortodoxa judar. Vidare finns rekonvalescenthem, särskilt för sockersjuka och äldre, i Ahlefors och Västra Bodarne vid Alingsås, arbetsförmedlingsläger i Borensberg samt scoutförläggningar i Gränna. Dessa fasta förläggningar drivas i flyktingkontorets regi och bekostas av detta.

Flyktingkontoret samarbetar emellertid med olika organisationer och institutioner, som driva hjälpverksamhet för hithörande flyktingar. Sålunda må nämnas mosaiska församlingens judiska ålderdomshem i Lidingö och Rönninge samt, för äldre ortodoxa judar, i Tureberg, svenska israelsmissionens hem för döpta judar i Danderyd och Östertälje, Stockholms stads ålderdomshem i Mölnbo och Saltsjö Brevik samt barnhem i Kungsberga i Svartsjö och hem för mödrar och barn i Österskär. Vidare finnas i Saltsjöbaden ett hem för mödrar med barn och i Solviken i Ramfall ett sjukhem.

Också den danska flyktingorganisationen har numera en lokal organisation genom flyktingkontor i Göteborg och Malmö samt genom särskilt tillsatta länsinspektörer på olika platser, vilka fungera i stort sett på samma sätt som de norska läns-tillitsmännen. Även det danska flyktingkontoret utger en särskild tidning, nämligen *Danskeren*.

Skol- och utbildningsfrågor av stor betydelse och räckvidd ankomma på flyktingkontoret.

Det är givet, att vissa bland de hitkomna danska flyktingarna visat sig svåra att inordna under gällande bestämmelser och föreskrifter. För sådana personer finnes ett särskilt disciplinläger i Stigamodal nära Jönköping, där dit hänvisade personer få ägna sig åt vägarbete. Vid detta läger, vilket såsom tidigare nämnts står under

svensk ledning, finnes en särskild avdelning för norrmän, sedan den norska disciplinförläggningen i Vägershult numera nedlagts.

Även för danska flyktingar har, enligt Kungl. Maj:ts medgivande, anordnats reservpolisutbildning, vilken för närvarande pågår vid tre särskilda läger.

7. Utlänningskommissionens interneringsförläggningar.

De faktiska hinder, som krigsförhållandena reste mot att enligt utlänningslagens bestämmelser från riket avlägsna hitkomna ej önskvärda flyktingar, ledde till att internering av sådana flyktingar blev nödvändig i vissa fall å särskilda förläggningar. Beträffande *tillkomsten och utvecklingen av det nuvarande systemet av interneringsförläggningar* må följande anföras.

De första förläggningarna av dylik art, Långmora och Smedsbo, inrättades våren 1940. Det klientel, som från början kom att omhändertagas på Långmora och Smedsbo, utgjordes av personer, vilka på grund av tidigare politisk verksamhet, som de bedrivit eller på starka skäl misstänkts bedriva här i riket, ansetts farliga för rikets säkerhet under en fortsatt spänd utrikespolitisk situation. Också vissa observationsfall förekommo redan från början liksom snart nog utlänningar, vilka, trots upprepade försök med arbetsanskaffning eller placering i öppna förläggningar, visat sig icke kunna inordna sig i samhället. Härtill kommo med tiden utlänningar, som avtjänat straff för spioneri eller delaktighet däri eller också för andra brott och därför utvisats, varvid utvisningsbeslutet icke kunnat gå i verkställighet. Några desertörer, vilka till en början hållits i förvar och därefter överförts till förläggning, hörde också till förläggningssklientelet på Långmora och Smedsbo. Till en början avsågs att till Smedsbo sammanföra omhändertagna, som tillhörde yrken, där kroppsarbete icke förekom, medan övriga skulle omhändertagas å Långmora, som hade bättre arbetsmöjligheter. Någon rationell uppdelning av klientelet på de båda förläggningarna visade sig emellertid snart icke genomförbar, så länge endast två förläggningar funnos att tillgå.

Med tiden visade det sig, att kriminella element inkommo med flyktingarna. Särskilt gällde detta norrmännen. Vissa sådana blevo till en början avvisade, förpassade eller utvisade, när de icke kunde förebära något politiskt flyktingskap såsom orsak till sin hitkomst. Ockupationsmakten uppställde emellertid allt strängare straffbestämmelser för olovligt gränsöverskridande och vidare hade man att taga hänsyn till de risker, som sådana personers hemsändande till Norge kunde medföra för härvarande flyktingar, med vilka de kommit i kontakt, liksom för landsmän hemma i Norge, vilka hjälpt dem vid deras flykt. Med hänsyn till dylika överväganden gick man in för att bereda också sådana kriminellt belastade individer vistelserätt i Sverige, men samtidigt aktualiserades frågan om särskilda säkerhetsåtgärder. I slutet av år 1943 inrättades i Rengsjö en förläggning, avsedd för kriminellt belastade flyktingar. Även för svårare disciplinfall har denna förläggning utnyttjats.

Behov av en ytterligare differentiering av klientelet blev en trängande nödvändighet i samma mån som Sverige började få mottaga som flyktingar personer, vilka tillhört quislingregimens speciella organisationer eller på annat sätt gått ockupationsmakten till handa. Det ligger i öppen dag, att sådana personer icke kunde utan närmare observation och utan särskilda försiktighetsåtgärder tillåtas fritt röra sig här i landet. Lika uppenbart är, att stora vådor voro förenade med att i förläggning sammanföra dylika interner med utlänningar, kanske landsmän, av motsatt ideologi. På våren 1943 öppnades därför en särskild förläggning i Florsberg för dithörande klientel, vilken förläggning några månader därefter flyttades till det närbelägna Hälsingmo, som beredde större utrymmen. Florsberg användes numera som annex till Hälsingmo och utnyttjas på sista tiden speciellt för andra nationaliteter än norrmän.

Med den tilltagande flyktingströmmen befanns, att vi fått mottaga vissa flyktingar, som här i landet visat sig disciplinära eller kriminella eller eljest ej anpassbara, beroende på deras psykiska konstitution. I den mån de varit sinnessjuka, har sinnessjuklagens bestämmelser givetvis fått tillämpning på dem. Men om deras status varit sådan, att de väl visat psykisk abnormitet och oro och därför varit i behov av specialvård utan att vara sinnessjuka, ha synnerligen svårbemästrade problem uppstått rörande deras behandling. Därför anordnades i oktober 1943 en särskild förläggning i Säter för dithörande klientel.

Såsom förut nämnts i detta betänkande togos desertörer tidigare i förvar, och först därefter överfördes de till förläggning. På den tiden uppgick antalet desertörer från tyska krigsmakten icke till någon större siffra. I den mån denna siffra ökat har man gått in för att omhändertaga dylika flyktingar direkt i förläggning. Sommaren 1944 har för desertörer från tyska krigsmakten tillskapats en särskild förläggning i Vägershult och hösten 1944 en i Kusfors.

På eftersommaren 1944 ha flyktingströmmarna från Finland och de baltiska länderna varit särskilt kraftiga och deras sammansättning har givit anledning till närmare utredning, som i vissa fall påkallat omhändertagande i förläggning. Vad angår finnar av hithörande slag står sedan eftersommaren till förfogande en särskilt anordnad interneringsförläggning i Sörbyn. För balter disponeras numera Långmora, sedan därvarande klientel nedgått i antal och kunnat överföras till Smedsbo.

Såsom framgår av det ovan anförda har anstaltssystemet även vad angår interneringsförläggningarna måst anpassas efter de växlande situationerna, och allt större möjligheter till differentiering av klientelet påkallats. Det behöver icke närmare utvecklas hurusom förändringarna i den utrikespolitiska situationen och växlingarna i flyktingströmmarnas storlek och sammansättning ligga bakom denna ändrade disposition och utbyggnad av detta system. Ytterligare komplement till anstaltssystemet torde säkerligen bli påkallade inom en närmare framtid, exempelvis en särskild interneringsförläggning för sinnesabnorma quislingar, en för kvinnor och en för civila Hitleretrogna tyska medborgare.

I Kungl. Maj:ts brev den 11 december 1942 har en plan upplagts beträffande klientelet's differentiering på olika anstalter, enligt vilken följande slags förläggningar skola finnas:

1. en för å sinnessjukhus ej intagna sinnessjuka eller sinnesabnorma, beträffande vilka av socialstyrelsen anlitad läkare anser specialvård erforderlig (Säter);
2. en för norska flyktingar, som upprepade gånger varit straffade för opolitiska brott, ävensom för sådana till det norska flyktingsklientelet hörande personer, vilka visat påtaglig arbetsovillighet eller vid upprepade tillfällen underlåtit att ställa sig givna föreskrifter till efterrättelse, socialstyrelsen dock obetaget att i särskilda fall till förläggningen hänvisa likartat klientel av annan nationalitet (Rengsjö);
3. en för andra utlänningar än under 1 och 2 sagts, beträffande vilka behov av sträng uppsikt förefinnes (Smedsbo); samt
4. en eller flera för andra utlänningar än under 1—3 sagts (Långmora och Hälsingmo).

Såsom framgår av det ovan anförda har denna plan redan nu i viss mån sprängts genom Smedsbolägre's förändrade disposition, och de föreliggande behoven påkalla ytterligare justeringar i densamma.

I det följande lämnas en skildring av de nu i bruk varande *interneringsförläggningarnas belägenhet, platsutrymmen och personalbesättning m. m.*

Långmora ligger i Kopparbergs län. Förläggningen har anordnats å det mel-lersta Sveriges arbetshemsförbund tillhöriga arbetshemmet Långmora. Bebyggelsen är därför till största delen av mera stadigvarande slag. Förläggningen, som har plats för cirka 150 interner, har ett fritidsområde av cirka 3 hektar och är ej inhägnat av stängsel.

Smedsbo är likaledes beläget i Kopparbergs län och anordnat å ett förutvarande arbetshem. Förläggningen rymmer 60 interner och har ett fritidsområde av cirka 4 hektar. Kring förläggningen finnes ett s. k. Gunnebostängsel.

Förläggningarna i Långmora och Smedsbo förestås av förläggningsdirektörer, vilka vid sin sida ha var sin assistent. Dessutom finnas vaktkonstaplar och ekonomipersonal. För förbilligande av administrationen ha Långmora och Smedsbo gemensam förvaltning och gemensam ekonomiledning.

Rengsjö ligger i Gävleborgs län och är ett barackläger och således mera provisoriskt till bebyggelsens karaktär. Fritidsområdet har ett yttinnehåll av 4 200 m² och är kringgårdat av ett högt enradigt taggträdsstängsel. På förläggningen kan mottagas upp till ett 80-tal interner.

Även *Hälsingmo* är beläget i Gävleborgs län. Platsutrymmet medger en beläggning av 330 omhändertagna, om annexet i Florsberg medräknas. Också Hälsingmo är ett barackläger.

Förläggningarna i Rengsjö och Hälsingmo förestås av var sin förläggningsdirektör, biträdd av en assistent. Dessutom finnas vaktkonstaplar och ekonomipersonal. För förläggningarna finnes gemensam förvaltning och gemensam intendent.

Säterförläggningen är ansluten till Sätters sjukhus, inom vilket en provisorisk paviljong utnyttjas. Hela det inhägnade sjukhusområdet, till sträckningen omkring 2¹/₂ km, kan utnyttjas som fritidsområde. Platsantalet är 48, varav 8 disponeras i en annan byggnad för mera svårhanterliga interner. På grund av sin belägenhet och sitt speciella klientel har Säterförläggningen egen förvaltning i nära anslutning till Sätters sjukhus förvaltning, och som chef för förläggningen fungerar överläkaren vid manliga avdelningen på sjukhuset. Personalen i övrigt har med bibehållande av sin lön från sjukhuset och mot särskild mindre ersättning övertagits från sjukhuset av utlänningskommissionen, som dessutom avlönar erforderliga vikarier.

Vägershult i Kronobergs län utgöres av ett av socialstyrelsen på sin tid för beredskapsändamål i särskilt syfte anordnat barackläger, bestående av 48-manna-baracker. Platsantalet är 150. Fritidsområdet har ganska begränsad utsträckning. Förutom förläggningsdirektör, assistent och ekonomipersonal finnas vaktkonstaplar.

Kusfors ligger i Västerbottens län. Det är ett av civilförsvarsstyrelsens beredskapsläger, uppfört i arbetsmarknadskommissionens regi. Då lägret i början av oktober 1944 togs i anspråk, var det ännu icke helt färdigbyggt. Lägret består av 20-mannabaracker med två stora matsalsbaracker och kan fullt utbyggt bereda plats för 1 500 personer. Fritidsområdet har stor utsträckning. För närvarande utgöres personalen av förläggningsdirektör, assistent och vaktkonstaplar.

Sörbyn i Västerbottens län består av en större gård, förhyrd av ett trävarubolag, samt ett antal på området uppförda, av arbetsmarknadskommissionen utlånade 20-mannabaracker. Antalet platser är 250. Fritidsområdet har icke någon större utsträckning utan omfattar i huvudsak en större trädgård och en tallbevuxen backe. Personalen å förläggningen utgöres av en förläggningsdirektör, biträdd av assistent, ekonomipersonal samt vaktkonstaplar.

Såsom framgår av det ovan anförda äro tre av de åtta förläggningarna helt nyligen tagna i bruk såsom interneringsförläggningar och de yttre anordningarna hos dem ha — om man bortser från det tidigare såsom norskt disciplinläger utnyttjade Vägershultslägret — enligt sakens natur ännu viss improviserad karaktär. Av förläggningarna äro — bortsett från den speciella Säterförläggningen — endast Rengsjö och Smedsbo kringgårdade av stängsel, det förra med ett enradigt taggträdshinder och det sistnämnda med Gunnebostängsel. Rengsjöförläggningens belägenhet och yttre anordning har ur olika synpunkter gjorts till föremål för anmärkningar, och undersökningar ha pågått om dess nedläggande och klienteletts överförande till en förläggning med sådan belägenhet, att det nu av hänsyn till klienteletts beskaffen-

het påkallade stängslet skulle kunna undvikas. Dessa undersökningar ha emellertid hittills icke lett till acceptabelt resultat.

Beträffande *behandlingen av utlänningar, som omhändertagits för vistelse i förläggning*, gäller ett av Kungl. Maj:t den 18 september 1943 utfärdat reglemente för Långmora, Smedsbo, Rengsjö och Hälsingmo förläggningar för utlänningar. Nämn- da reglemente har av Kungl. Maj:t senare fastställts att gälla jämväl för förläg- ningarna i Säter, Vägershult, Sörbyn och Kufors. Vidare gälla av socialstyrelsen resp. utlänningskommissionen utfärdade ordningsföreskrifter för förläggningarna.

Enligt reglementet (1 §) får intern icke vistas utom förläggningens område utan att därtill ha erhållit utlänningskommissionens tillstånd (*permission*). Kommissio- nen äger bemyndiga förläggningsschef att meddela permission, dock icke för längre tid än 24 timmar. Permission skall förbindas med de villkor, som i varje särskilt fall prövas erforderliga.

Jämlikt ordningsföreskrifterna beviljas permission vid nära anhörigs död, svå- rare sjukdomsfall eller annan viktigare familjeangelägenhet ävensom för legations- och konsulatsbesök samt i de fall, då interns personliga närvaro prövas erforderlig. Sådan permission kan förläggningsschefen bevilja i brådskande fall, dock icke ut- över 24 timmar.

I praxis beviljar vederbörande förläggningsschef icke permissioner till annan ort annat än för besök hos läkare eller tandläkare. Andra permissionsansökningar bruka underställas utlänningskommissionen, som prövar desamma under beaktan- de av de skäl, som föranlett utlänningens omhändertagande, hans uppförande på förläggningen samt de i ansökningen anförda skälen för permission. För Rengsjö- och Hälsingmöklientelen ha permissioner förekommit endast sparsamt. I sakens nat- ur ligger, att också klientelet på Vägershult, Sörbyn och Kufors med hänsyn till dess hittills endast kortvariga vistelse i Sverige icke kommit i åtnjutande av per- mission i nämnvärd omfattning. Under permission får utlänningen som regel resa en- sam och kontrollen begränsas till anmälningsskyldighet hos polismyndighet i be- söksorten.

I reglementet (2 §) föreskrives, att utlänningskommissionen äger meddela be- stämmelser om utlännings rätt att mottaga *besök* samt utfärda de förhållnings- regler, som i samband därmed finnas erforderliga. Drabbas utlänning av allvarlig sjukdom, får dock förläggningsschefen efter samråd med förläggningens läkare med- giva besök av utlännings anhöriga eller eljest närstående.

De tidigare brukliga besöken av anhöriga på förläggningarna förekomma numera endast ytterligt sällan. I stället har den utvägen anlåtats att bevilja den internerade permission till närbelägen ort för sammanträffande med besökande anhörig.

Enligt reglementet (4 §) har intern *skyldighet att utföra arbete*, som av förläg- gningsschefen anvisas. Sådan anvisning bör, i den mån tillgängliga arbetsuppgifter förslå, ske i sådan utsträckning, att de internerade i regel äro härmed sysselsatta in- till 7 timmar dagligen. Dock må utlänning för bedrivande av studier eller utförande av arbete för egen räkning efter utlänningskommissionens beprövande befrias från annat arbete. Det bör ankomma på utlänningskommissionen att söka vidtaga så- dana anstalter, som möjliggöra anvisning av arbete enligt vad sålunda sagts.

Det ligger i sakens natur, att arbetsmöjligheterna å de olika förläggningarna växla allt efter deras beskaffenhet och belägenhet samt beläggningen å desamma. Endast i mindre utsträckning har man anordnat verkstadsdrift vid förläggning. I det föl- jande lämnas en översikt av förhållandena på de olika förläggningarna beträffan- de arbetsmöjligheterna.

Till Långmora hör ett jordbruk av omkring 80 tunnlands storlek samt därtill hö- rande skogsareal av omkring 200 tunnland. Största antalet dagsverken ha kunnat utföras i jordbruksdriften, huvudsakligen med vårbruk, bärgning av hö och säd, inkörning och tröskning, potatis- och rotfruktsupptagning samt nyodling och dikes- grävning, ävensom virkessågning i sågverkstaden, vedavverkning och vedkörning,

isupptagning samt snöplogning och snöskottning. Vidare ha vägar inom egendomen underhållits och makadamiserats, nya vägar anlagts, gärdesgårdar och stängsel reparerats samt hässjevirket iordningställt. Så långt utrymmet räckt till och arbete varit tillgängligt ha mekaniker sysselsatts i förläggningens smedja och snickare i snickeriet. Inom- och utomhus å gårdsområdet ha följande arbeten utförts: trädgårdsarbete, vedsågning och huggning, eldning av centralvärmeanläggning, städning av logement, dagrum och matsal, renhållning av gårdsplanen, handräckning i stall och ladugård samt strumpstoppning. Arbetstiden har ej understigit $4\frac{3}{4}$ timmar per dag och har, i den mån arbetsmöjligheter förelegat, utsträckts till 7 timmar.

På Smedsbo förläggning äro arbetsmöjligheterna begränsade och några nya arbetsobjekt ha icke kunnat tillskapas under det senaste året, om man bortser från uppsättandet av en ny barack samt vissa målningsarbeten. De tillgängliga arbetstillfällena utgöras av inre tjänst, bestående av städning och vattenkörning etc., renhållning inom området och eldning ävensom trädgårdsarbete, höslåtter, lövräfsning, snöskottning. Under den förflutna sommaren har anordnats stenhuggning och stensättning av trädgårdsgångar, dikesgrävning, jordschaktning och plantering av träd. I förläggningens snickeriverkstad har utförts reparationer och även nytillverkning av stolar, bord och diverse kontorsinventarier, för vilket dock åtgått i regel endast en man. Även för skötseln av förläggningens svin och kaniner har sysselsatts bara en man. Den huvudsakliga sysselsättningen beredes å kuvertverkstaden, där omkring hälften av de internerade i regel kunnat beredas arbete.

I Rengsjö finnas följande ständiga arbeten, nämligen städning (4 man), snickeri (3 man), skrädderi (3 man), skötsel av badstu (1 man) och vedhuggning (4 man). Övriga interner sysselsättas dels med planerings-, byggnads- och reparationsarbeten inom förläggningen, dels med arbeten för traktens befolkning utom förläggningen, exempelvis skogs- och vägarbeten, grävning, tröskning. För närvarande pågår planeringsarbeten och dikesgrävning, vilka sysselsätta 8 å 10 man, men det väntas att väg- och skogsarbeten skola inom kort ånyo upptagas. Arbetstiden per dag är som regel 7 timmar.

För Säterförläggningen gäller, att internerna få deltaga i alla slag av arbeten, som förekomma inom sjukhusets område: trädgårdsarbete, planeringsarbete, renhållningsarbete, köksarbete, skogsarbete, jordbruksarbete, skrädderiarbete etc. samt som städare. Arbetstiden är vanligen kortare än 6 timmar per dag.

Vid Hälsingmoläret ha internerna sysselsatts med vägarbete utfört för vägförvaltningens i Gävleborgs län räkning. Då sådana arbetstillfällen stått till buds, nämligen under tiden den 1 augusti—31 december 1943 samt den 24 juli—9 september 1944, sysselsattes i genomsnitt vid desamma 15 resp. 12 man per dag. Vidare ha i genomsnitt två man sysselsatts hos en i närheten av förläggningen bosatt smed, vilken tilldelats polismans skydd och befogenhet och därför själv utövar uppsikt över internernas arbete. Med snickeriarbete ha i genomsnitt tre man sysselsatts hos en i förläggningens omedelbara närhet bosatt snickare, vilken likaledes tillagts polismans skydd och befogenhet. Hos ortsbefolkningen ha under tiden den 27 september—25 oktober 1944 i genomsnitt 10 å 20 man kunnat sysselsättas med potatisupptagning. Med huggning av skog, som av förläggningen inköpts på rot, har under tiden den 11 januari—23 mars 1944 sysselsatts i genomsnitt 12 man. Avverkningen har skett för förläggningens behov. För trädgårdsarbete, som pågått under tiden den 3 maj—31 oktober 1944, ha per dag kunnat användas 15 å 20 man. Övriga arbetsmöjligheter ha utgjorts av uppförande av nya baracker, tillbyggnad av vedskjul samt reparationer, vedhuggning, handräckning i köket, strumpstoppning, inne- och utetjänst, sysselsättning som sjukvårdare, djurskötare, badmästare, frisörer och skräddare. Med hänsyn till den starka beläggningen på detta läger ha svårigheter visat sig föreligga att hålla samtliga interner i arbete full arbetstid.

De återstående tre förläggningarna — Vägershult, Sörbyn och Kusfors — ha väntats för sitt nuvarande ändamål endast någon kortare tid och närmare erfarenhet

finnes därför icke att bygga på. Hittills har dock full sysselsättning kunnat beredas internerna. Vid Vägershultsförläggningen bereder sysselsättningsspörsmålet icke några svårigheter, i det att internerna där beredas arbete vid i arbetsmarknads-kommissionens regi pågående vägarbete, i den mån de icke tagas i anspråk för innetjänst av olika slag. Arbetstiden i vägarbetet följer den för svensk arbetskraft vanliga. Vid Sörbyn har ett vattenledningsarbete ävensom dikningsarbete inom förläggningsområdet erbjudit goda arbetsmöjligheter. Vidare förekommer innetjänst av olika slag. Arbetstiden är $6\frac{1}{2}$ timmar per dag, detta med hänsyn till de klimatiska förhållandena. Vid Kusfors, vilken förläggning ännu icke är helt färdigbyggd, ha internerna sysselsatts huvudsakligen med grävnings-, väg- och planeringsarbeten inom förläggningsområdet, varjämte innetjänst förekommer. Arbetstiden är av samma skäl som vid Sörbyn $6\frac{1}{2}$ timmar per dag.

Enligt reglementet (5 §) erhåller intern *fickpengar* av utlänningskommissionen. Därutöver får till intern utgå *arbetspremie*. Vid bestämmandet av premiens belopp bör hänsyn tagas till internens arbetsinsats. Enligt ordningsföreskrifterna (§ 11) utgår fickpenningen med 90 öre per dag.

Fickpengar utbetalas i regel icke vid kortvariga sjukdomsfall, såvida ej olycksfall i arbete föreligger. Då intern på Säterförläggningen vårdas på sjukhuset utgår ej heller fickpengar. Detta med hänsyn till att svenska patienter icke erhålla sådan förmån. Indragning av fickpengar under viss tid förekommer också såsom disciplinär bestraffningsåtgärd, varvid beslut härom meddelas av utlänningskommissionen i varje särskilt fall.

Arbetspremier utgå efter något olika normer på olika förläggningar. I regel är beloppet 90 öre per dag. På Långmora kan sålunda arbetspremie med detta belopp utgå vid en arbetstid av 7 timmar eller mera per dag. Vidare utgå vissa ersättningar för tidig rykt av hästar, liksom för sön- och helgdagsarbete i ladugården. På Smedsbo tillämpas i kuvertverkstaden ett visst arbetspremieresystem, enligt vilket en flitig arbetare kan komma upp till en inkomst på i genomsnitt 40 å 50 kr. och någon enstaka intern till 70 å 80 kr. per månad. Vid andra arbeten kunna interner erhålla arbetspremier vid längre arbetstid samt vid sön- och helgdagsarbete ävensom vid sådant arbete i snickeriverkstaden, som avser nytillverkning av möbler o. d. Vid Rengsjö utgår arbetspremie med 90 öre per dag vid samtliga arbeten inom förläggningen, som kräva en arbetstid av 7 timmar eller mera. I speciella fall t. ex. vid hantlangning åt hantverkare kan dubbel arbetspremie utgå. För arbete på övertid kan dessutom viss extra ersättning utgå. Arbeten utom förläggningen betalas av resp. arbetsgivare till förläggningen. Sålunda influtna medel, för utearbete i regel 5 kr. per man och dag, påföras vederbörande interns konto och utgöra en värdefull sparpennning till hans utskrivning. De speciella förhållandena på Säterförläggningen medföra, att arbetspremier där utgå endast mera sällan och då till interner som utföra arbete mera än 6 timmar per dag. Städning- och köksarbete på söndagarna ersättes också med arbetspremie. På Hälsingmo utgår arbetspremie med 90 öre per dag till vissa specialarbetare och särskilt flitiga interner i övrigt. Vid vägarbete tillerkännes intern ackordslön, som satts så att förtjänsten kan uppgå till högst 2 kr. per arbetsdag om 8 timmar. Sådan arbetsförtjänst utbetalas till vederbörande intern, medan mellanskillnaden redovisas till utlänningskommissionen. Vid snickeri- och smidesarbete erhåller yrkesskicklig arbetare 1:80 kr. per dag och annan intern arbetspremie av 90 öre per dag för 7 timmars arbete. Vid skogsarbete har intern erhållit $\frac{2}{3}$ av den intjänta ackordersättningen. Vid övriga förläggningar — Vägershult, Sörbyn och Kusfors — utgå arbetspremier och ersättningar till internerna i stort sett efter samma normer som vid övriga förläggningar.

Vad i övrigt angår behandlingen av internerna på förläggningarna, deras *fritids-sysselsättningar*, rätt att skriva brev, disciplinära bestraffningar m. m. må här hänvisas till den av de sakkunniga den 1 augusti 1943 avgivna promemorian angående

utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar, i vilken promemoria intagits en av socialstyrelsen lämnad redogörelse för hithörande förhållanden. Till vad sålunda anförts bör tilläggas, att vid de först i september och oktober 1944 anordnade förläggningarna självfallet ännu icke hunnit vidtagas alla anordningar, som anses påkallade. Sålunda har vid Kusfors radioanläggning ännu icke hunnit installeras, och tillgången till bibliotek är icke tillfredsställande. I sistnämnda avseende har förbindelse sökts med visst bokförlag, med arbetarnas bildningsförbund samt med Nobelbiblioteket.

Behandlingen av utlänningar i s. k. långtidsförvar.

Utlänningar vilka tagits i förvar i annat syfte än såsom provisorisk säkerhetsåtgärd, så kallat långtidsförvar, förvaras i anstalt vid rannsakningshäktet i Kalmar och i en därtill ansluten koloni å Ödevata. Angående formerna för utlänningarnas behandling å anstalten och kolonien må anföras följande.

Vid anstalten intagas utlänningar, vilka enligt Kungl. Maj:ts beslut skola hållas i förvar tills vidare. Klientelet har huvudsakligen utgjorts av tyska medborgare, vilka som desertörer ankommit till Sverige, samt av vissa danskar och norrmän. En särskild utlänningsavdelning har iordningställt på fängelsets tredje våning, där de tyska medborgarna ha så gott som hela våningen till sitt förfogande. Dessutom har där inrättats en särskild skandinavisk avdelning för det fåtal danskar och norrmän, vilka önska vara avskilda från de övriga.

Till grund för behandlingen ligger kungörelsen den 18 september 1943 (nr 715) med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar samt bestämmelser, som i anledning av nämnda kungörelse meddelats av fångvårdsstyrelsen. Principen för vården och behandlingen av ifrågakvarande klientel kan sägas vara den, att utlänningen icke underkastas större inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med förvaringen, ordningen inom anstalten eller allmän säkerhet.

Enligt tillämplad dagordning äro utlänningarna sålunda medgivna gemensamhet under all fritid och intaga sina måltider gemensamt. Därutöver tillåtas de, därest de så önska, att utföra sitt arbete i lag om flera personer, i regel 4—5 st., å särskilda arbetslokaler.

De ha gemensamma promenader, en timma på förmiddagen och en timma på eftermiddagen varje dag, å en för dem särskilt iordningställd promenad- och idrottsplats, där idrott och bollspel är tillåtet och där också en badbassäng med dusch- anordning är anlagd för dagligt bruk sommardag.

Under fritid äga de tillgång till olika sällskapsspel såsom ping-pong, couronne m. m., samt ha dessutom medgivits rätt att inneha och för sällskapsspel använda egna kortlekar.

De ha tillstånd att röka tobak såväl under sina fritidsvistelser som å bestämda tider under innevistelse i en till rökrum särskilt iordningställd s. k. storcell.

Sitt arbete utföra de på ackord, som är avsevärt högre satt än för fångar, och de intaga därigenom en gynnad ställning.

De ha tillstånd att ha ljuset tänt i sina bostadsrum till kl. 22.

Dagliga tidningar få de mottaga och läsa utan den begränsning till antalet, som gäller beträffande fångar. Enahanda är förhållandet med tidskrifter och böcker, varjämte för dem inrättats ett mindre bibliotek med utländsk litteratur.

Någon annan begränsning av deras brevskrivning har icke förekommit än som ansetts påkallad av säkerhetskravet. De få i regel avsända tre brev i veckan och extra brev därutöver om det gäller någon brådskande angelägenhet.

I fråga om besök har också särskild hänsyn tagits till dem, som ha hustrur eller livsledsagarinnor. Besökstiden har för sådana fall utsträckt till 1½ à 2 timmar per gång, ofta flera dagar i följd. Samtliga besök äga rum under kontroll.

De intagna tillåtas också åhöra svenska radioutsändningar å mot för vanliga fångvårdsanstalter utsträckt tid, som regel under all fritid. I princip få de höra alla musikprogram under fritiden jämte utsändning av dagsnyheter.

I fråga om kosten slutligen ha sådana förbättringar vidtagits, som varit möjliga inom den fastställda kostnadsramen.

För vården och behandlingen av det å kolonien *Ödevata* intagna klientelet har för tillämpning tillsvidare fastställts särskild dagordning. Fritidsområdet är väl tilltaget och omfattar ungefär hälften av anstaltens ägor, tillsammans 8,47 hektar.

De intagna ha under fritid möjligheter till friluftsbad och fiske med spö sommartid samt tillgång till en för dem särskilt anlagd idrottsplats, varjämte sällskapsspel av olika slag ställts till deras förfogande.

För brevskrivning samt tidningar, tidskrifter och annan litteratur gälla samma bestämmelser som vid moderanstalten.

Vid utspisningen användes tillsvidare i tillämpliga delar utspisningsstaten för rannsaktionshäktet i Kalmar med det av fångvårdsstyrelsen medgivna tillägget, att kaffe må utspisas en gång varje dag jämväl å vardagar.

Förekommande arbeten utgöras av jordbruks- och övriga gårdssysslor samt skogsarbeten. Arbetspremie utgår med 1 kr. för hel arbetsdag.

I fråga om besök har fångvårdsstyrelsen bestämt, att å kolonien intagen må emottaga besök av närstående, därest den besökande är villig underkasta sig visitation, samt att besök icke må utsträckas över natt.

Statistiska uppgifter.

I. Omhändertagande i förläggning.

1. Antalet i förläggning omhändertagna och deras fördelning på olika läger.

Antalet i förläggning omhändertagna den	$\frac{1}{6}$	1944	utgjorde	255
» » » » »	$\frac{1}{10}$	»	»	368
» » » » »	$\frac{1}{11}$	»	»	679

Sistnämnda summa fördelar sig på förläggningarna på sätt nedanstående tabell utvisar.

Förläggning	Närvarande å förlägg- ningen	I förvar	Å sjukhus	S u m m a
Hälsingmo	192	14	3	209
Kusfors	63	—	—	63
Långmora	10	—	—	10
Rengsjö	35	4	1	40
Smedsbo	52	14	—	66
Säter	26	—	4	30
Söby byn	103	—	1	104
Vägershult	148	9	—	157
Summa	629	41	9	679

Den 16 december 1944 uppgick antalet i förläggning omhändertagna till 781.

2. Interneringstiden för de omhändertagna per $\frac{1}{6}$ och $\frac{1}{11}$ 1944.

Antal månader	Per $\frac{1}{6}$ 1944	Per $\frac{1}{11}$ 1944								Summa omhänder- tagna
		Häl- sing- mo	Kus- fors	Lång- mora	Reng- sjö	Smeds- bo	Säter	Sör- byn	Vä- gers- hult	
0—1	43	61	63	7	8	15	4	104	59	321
1—2	55	55	—	3	10	16	—	—	82	166
2—3	52	36	—	—	4	7	1	—	14	62
3—4	33	16	—	—	4	9	3	—	—	32
4—5	10	17	—	—	—	5	3	—	—	25
5—6	9	4	—	—	3	1	2	—	1	11
6—7	16	6	—	—	1	2	2	—	—	11
7—8	5	2	—	—	4	3	6	—	—	15
8—9	8	3	—	—	—	1	3	—	—	7
9—10	9	2	—	—	1	1	2	—	—	6
10—11	2	3	—	—	—	5	2	—	—	10
11—12	5	4	—	—	5	1	1	—	—	11
12—13	2	—	—	—	—	—	1	—	1	2
över 13 ...	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	255	209	63	10	40	66	30	104	157	679

3. Förhör inför länsstyrelse.

Intill den 1 juni 1944 hade inför länsstyrelse hållits förhör med 13 av de sagda dag i förläggning omhändertagna 255 utlänningarna. Med 2 av dessa ägde förhöret rum under den tredje månaden efter omhändertagandet, med 8 under den fjärde månaden och med 3 under den femte månaden.

Förhör ha därefter hållits av länsstyrelsen i Gävle den $15/6$, $11/8$, $29/8$, $15/9$ och $19/9$ samt av länsstyrelsen i Falun den $1/9$. Nedanstående tablå utvisar huru lång tid utlänningarna varit omhändertagna, innan förhören ägt rum.

Antal månader efter omhändertagandet	$15/6$	$11/8$	$29/8$	$1/9$	$15/9$	$19/9$	S u m m a
0—1.....	—	—	—	—	—	3	3
1—2.....	—	2	3	—	—	10	15
2—3.....	4	2	1	—	—	1	8
3—4.....	3	4	1	1	1	—	10
4—5.....	3	5	—	—	—	1	9
	10	13	5	1	1	15	45

Samtliga förhör hade påkallats inom fyra månader efter omhändertagandet. Vid förhören ha utlänningarna undantagslöst biträts av advokat.

4. Prövning av fråga om omhändertagens kvarhållande.

Nedanstående tabell utvisar i vilken utsträckning, efter huru lång tids frihetsberövande och med vilket beslut Kungl. Maj:t beträffande förläggningsklientelet per den 1 juni 1944 hade t. o. m. sagda dag företagit prövning första gången av fråga om kvarhållande. Under prövning första gången innefattas här dels efterprövning, dels ock omprövning av sådana interneringsåtgärder vilka beslutats av Kungl. Maj:t och enligt gällande regler därför icke varit föremål för efterprövning. Se härom närmare s. 103.

Nu gällande regler angående efterprövning och omprövning trädde i kraft den 1 oktober 1943. Att märka är, att omprövning företages av Kungl. Maj:t först då den centrala utlänningsmyndigheten, utlänningsnämnden eller någon nämndens ledamot funnit, att omhändertagandet bör upphöra. — Omprövning skall, där utskrivning icke äger rum, åter företagas var sjätte månad.

Det bör påpekas, att dröjsmålen med kvarhållandefrågans prövande av Kungl. Maj:t berott på sådana omständigheter som att utlänningen, ehuru formellt omhändertagen, undergått frihetsstraff eller att sjukdom omöjliggjort hans hörande; hösten 1944 medförde sålunda en difteriepidemi vid Hälsingmo förläggning dylikt hinder.

Kungl. Maj:ts prövning	B e s l u t			S u m m a
	Utskrivning före viss dag	Ej utskriv- ning	Ompröv- ning före viss dag	
0—1.....	—	—	—	—
1—2.....	1	—	—	1
2—3.....	—	2	—	2
3—4.....	—	1	—	1
4—5.....	—	11	1	12
5—6.....	—	11	1	11
6—7.....	—	1	—	1
7—8.....	—	1	—	1
8—9.....	—	2	—	2
9—10.....	—	—	—	—
10—11.....	—	1	—	1
11—12.....	—	1	1	1
21—22.....	—	1	—	1
		Summa		35

Efterföljande tabell lämnar motsvarande upplysningar om de av Kungl. Maj:t under tiden $\frac{1}{6}$ — $\frac{30}{9}$ 1944 första gången avgjorda prövningsärendena samt Kungl. Maj:ts beslut.

Kungl. Maj:ts prövning Efter antal månaders frihets- berövande	B e s l u t		S u m m a
	Utskrivning	Ej utskriv- ning	
0—1.....	—	—	—
1—2.....	1	—	1
2—3.....	7	—	7
3—4.....	15	1	16
4—5.....	8	1	9
5—6.....	2	1	3
6—7.....	4	2	6
7—8.....	1	—	1
8—9.....	1	2	3
9—10.....	4	—	4
10—11.....	5	2	7
11—12.....	3	2	5
12—13.....	1	—	1
18 ¹	1	—	1
37 ¹	1	—	1
Summa	54	11	65

¹ Långvarig sjukhusvistelse inkluderad.

5. Tiden för hållande i förvar vid tidpunkten för omhändertagandet.

Av de 255 utläningar som den 1 juni 1944 voro omhändertagna i förläggning, hade 67 omedelbart före omhändertagandet varit tagna i förvar. Motsvarande siffror den 1 november 1944 voro 679 och 196. Nedanstående tabell anger den tid under vilken de vid tidpunkten för omhändertagandet hade varit hållna i förvar.

Förvarstidens längd, antal dagar	Besträffningar beslutade under tiden	
	1/1—31/5 1944	1/6—30/9 1944
14	7	4
15	5	2
16	1	—
18	1	1
20	1	—
21	3	1
22	1	1
24	1	—
25	—	1
26	1	—
27	—	1
28	1	—
30	4	4
45	—	6
50	1	—
56	—	2
60	5	35
Summa	39	65

Anm: I de fall, då förvarstagandet understeg 7 dagar, överfördes den förvarstagne till förläggning eller anstait för vård av sinnesabnorma.

7. Antalet i förläggning omhändertagna och från förläggning utskrivna under tiden 1 januari—30 september 1944 m. m.

	1/1—31/5	1/6—30/9
Antal omhändertagna	318	395
» utskrivna	256	282

Förläggningstidens längd för de utskrivna.

Förläggningstid	Utskrivna under tiden	
	1/1—31/5 1944	1/6—30/9 1944
Mindre än 1 månad	15	9
Omkring 1 »	16	54
» 2 månader ...	40	62
» 3 »	82	52
» 4 »	59	56
» 5 »	16	15
» 6 »	7	6
» 7 »	5	4
» 8 »	6	6
» 9 »	5	5
» 10 »	—	4
» 11 »	1	4
» 12 »	1	4
» 13 »	2	—
» 14 »	1	—
» 24 »	—	1
Summa utskrivna	256	282

Flyktingfrågor i Schweiz.

Schweiz har på grund av sitt geografiska läge i stor utsträckning blivit en naturlig tillflyktsort för flyktingar och har i viss mån haft flyktingproblem av liknande art som Sverige. Det har därför syntts lämpligt att med stöd av erhållna upplysningar lämna en kortfattad redogörelse för den av Schweiz bedrivna flyktingpolitiken under senare år.

Efter nationalsocialismens maktövertagande i Tyskland sökte sig tusentals, huvudsakligen judiska flyktingar därifrån till Schweiz. De schweiziska myndigheterna förklarade sig villiga mottaga flyktingarna men betonade, att endast ett tillfälligt uppehåll i Schweiz kunde komma i fråga. Flyktingarna måste antingen återvända efter någon tid eller resa vidare. Många återvände också och en stor del kunde begiva sig till andra länder. Österrikes anslutning till Tyskland i mars 1938 medförde en ny ström av judiska flyktingar till Schweiz, vilka, sedan viseringstvång för österrikiska pass införts, sökte inkomma illegalt över gränsen. Detta föranledde förbundsrådet att i augusti 1938 fatta beslut att icke någon utlänning finge inkomma till Schweiz över den schweiz-österrikiska gränsen utan att förut ha erhållit inresetillstånd. Den illegala tillströmningen av flyktingar hejdades också. I samband med judeaktionerna i Tyskland i november 1938 kommo flera hundra judar flyende från nämnda land och blevo mottagna i Schweiz.

Intill Amerikas Förenta Staters inträde i kriget funnos ännu möjligheter för ett antal flyktingar att resa vidare från Schweiz. Till sådana resor lämnades vid behov bidrag såväl av privata organisationer som av myndigheterna i de olika kantonerna. En del av dem som icke kunde resa vidare erhöles s. k. toleranstillstånd, d. v. s. ett uppehållstillstånd tills vidare men med skyldighet att lämna landet när möjlighet erbjöds. Sådana flyktingar benämns emigranter och deras antal beräknades den 1 januari 1944 till omkring 8 300. De flesta av dem hade inkommit till Schweiz före augusti 1942.

Krigsutbrottet medförde i Schweiz som i andra länder skärpta bestämmelser angående kontrollen över utlänningars inresor och uppehåll i landet. Ett förbundsrådsbeslut den 17 oktober 1939 utvidgade avvísingsgrunderna och stadgade bl. a., att kantonerna hade att avvisa utlänningar, som illegalt sökte inkomma i landet. Undantag gjordes dock för desertörer och personer, som av vederbörande förbundsmyndighet förklarades vara politiska flyktingar.

Då tillströmningen av flyktingar under de första krigsåren icke blev så stor som väntat, tillämpades nämnda bestämmelser ganska generöst. Under sommaren 1942 kom emellertid en ny flyktingström av judar, denna gång från Belgien och Holland. Det visade sig att flyktingarna ofta mot betydande penningbelopp förhjälpdes över gränserna av vissa organisationer. Förbundsrådet beslöt därför i augusti 1942 att beslutet av den 17 oktober 1939 skulle strängt tillämpas, och efter en kort tid blev denna flyktingström därigenom hejdad. En stark opinion inom landet kritiserade dessa åtgärder. Från förbundsrådets sida hävdades bl. a., att de massartade,

delvis yrkesmässigt genomförda illegala gränsöverskridandena icke utan vidare kunde jämföras med de fall, då asylrätt beviljades åt enskilda flyktingar. De förra utgjorde en fara för rikets säkerhet och fordrade särskilda åtgärder. Juridiska diskussioner, om flyktingarna vore politiska flyktingar eller ej, vore icke nödvändiga. Mängden av flyktingar spelade också en roll för den schweiziska asylrättens bedömande. Vidare framhölls att de skärpta åtgärderna vore avsedda som tillfälliga och att man trott sig kunna mildra dem inom kort, men att en ny flyktingström uppkommit från den obesatta delen av Frankrike, varför man måste fortsätta den restriktiva politiken. Vid genomförandet skulle emellertid onödigt hårdhet i möjligaste mån undvikas.

Tillströmningen av judar från Frankrike blev dock ganska stor, sedan judedeportationer och liknande åtgärder börjat genomföras där. Oaktat de skärpta bestämmelserna inkommo till Schweiz under månaderna september—december 1942 omkring 6 400 dylika flyktingar. Inför faran att de till cirka 100 000 såsom icke önskvärda i Frankrike betraktade personerna skulle söka taga sig in i Schweiz blevo nya instruktioner utfärdade för gränsmyndigheterna. Enligt dessa skulle följande personer icke avvisas:

1. Desertörer, rymda krigsfångar och andra militärpersoner.
2. utlänningar, vilka vid första förhör själva förklarade sig vara politiska flyktingar och gjorde ett sådant påstående sannolikt. Som politisk flykting skulle icke den anses, som blott påstod sig ha en annan politisk åsikt än den härskande regimen i hemlandet, utan krävdes därutöver att han på grund av sin politiska inställning eller verksamhet blivit personligen förföljd eller eftersökt.

Vidare skulle såsom ömmande fall betraktas sjuka och åldriga personer, havande kvinnor och ensamma barn under 16 år (för flickor 18 år), föräldrar med barn, om åtminstone något barn var under 6 år, samt slutligen flyktingar, som kunde göra sannolikt att de hade sina närmaste släktingar i Schweiz. Andra utlänningar, som anlände till Schweiz utan att förut ha erhållit visum, skulle avvisas. I tveksamma fall skulle gränsmyndigheterna underställa frågan högre myndighet.

Under de åtta första månaderna av 1943 blevo omkring 4 200 flyktingar från Frankrike mottagna i Schweiz. I början av år 1944 befunno sig i Schweiz omkring 70 500 flyktingar, därav omkring 39 700 voro militärt internerade och såsom förut nämnts omkring 8 300 s. k. emigranter. Av de cirka 30 800 civilflyktingarna voro omkring 70 procent judar. Omkring 500 desertörer hade vid nämnda tidpunkt flytt till Schweiz. Schweiz har också fått mottaga ett stort antal rymda krigsfångar, särskilt franska och polska. Större delen av de franska krigsfångarna ha sedermera kunnat återvända till Frankrike. Vid vissa tidpunkter under åren 1941—1942, då tillströmningen av krigsfångar vid olika gränsavsnitt var mycket stor, blevo sådana avvisade. Såväl desertörer som rymda krigsfångar ha internerats och anbragts i arbetsläger.

Den 12 juli 1944 utfärdade förbundsrådet vissa nya bestämmelser rörande emottagandet och avvisandet av flyktingar. Det framhölls därvid i den schweiziska pressen, att man undan för undan ansett sig föranlåten tillämpa en restriktivare behandling i flyktingfrågan till följd av det ökade antalet flyktingar samt de växande svårigheterna att härbärgera och underhålla dessa. De nya bestämmelserna motiverades också med att man framdeles sannolikt hade att räkna med nya kategorier av asylsökande.

Enligt bestämmelserna skulle i Schweiz mottagas — förutom militärpersoner — civila flyktingar, vilka av politiska eller andra skäl hotades till liv eller kroppslig integritet och icke hade någon annan utväg än flykt till Schweiz för att undkomma sagda fara. Formuleringen ansågs innebära bl. a., att judar skulle bli mottagna. Jämlikt föreskrifterna skulle utlänning alltid avvisas, som på grund av förkastliga handlingar framstode som ovärdig att åtnjuta asyl eller som genom sin föregående verksamhet eller hållning kränkt schweiziska intressen eller skadade dessa. Den

14 november 1944 lämnade förbundsrådet ett svar å en interpellation i nationalrådet om regeringens hållning i asylrättsfrågan och till spörsmålet om s. k. krigsförbrytare, vilket förtjänar här omnämnas. Svaret hade följande lydelse:

»Förbundsrådet avser att i överensstämmelse med en lång rad av precedensfall, som lända Schweiz till heder, utöva den för varje suverän stat odiskuterbara rätten att lämna asyl åt flyktingar, vilka visa sig värdiga att komma i åtnjutande därav. Förbundsrådet är däremot ej villigt att utan prövning medgiva alla — även om det skulle röra sig om fara för vederbörandes liv — en fristad på Edsförbundets område, vilka ansöka härom, enär antalet härvarande flyktingar redan nått en oroväckande stor omfattning. Det är givet, att asyl varken kan beviljas personer, som gentemot Schweiz intagit en mindre vänskaplig hållning, eller sådana, som begått handlingar, vilka stå i motsättning till krigets lagar, eller vilkas föregående vittnar om en uppfattning (conceptions), som är oförenlig med mänsklighetens och rättens grundläggande traditioner.»

Totala antalet flyktingar i Schweiz torde f. n. uppgå till omkring 95 000. Enbart under månaderna september och oktober 1944 anlände omkring 26 000 flyktingar till Schweiz. Av dessa kunde emellertid många snart återvända.

I fråga om behandlingen av flyktingarna har förbundsrådet i mars 1943 meddelat närmare bestämmelser. Vid flyktingarnas ankomst anbringas de i regel i karantänsläger under tre veckor. Under denna tid bli de läkarundersökta och få lämna för utställande av legitimationshandlingar erforderliga uppgifter. Därvid upprättas också förteckningar på av flyktingarna medförda penningmedel och värdesaker. Sådana skola nämligen i regel överlämnas till ett särskilt »Treuhandstelle» och skola användas för ägarens och hans familjs underhåll, resekostnader m. m. Ägaren får icke förfoga däröver utan tillstånd av Treuhandstelle, som t. o. m. kan realisera värdeföremålen.

Efter vistelsen i karantänslägren komma flyktingarna till olika upptagningsläger, vilka liksom karantänslägren stå under militär ledning. Såvitt möjligt sammanföras familjemedlemmar i samma läger. De, som ha medel, få betala för vistelsen. Om flyktingarna varit längre tid i lägret kunna de få kortare permissioner och tillstånd att mottaga besök av anförvanter.

Sedan flyktingarna i upptagningslägren blivit närmare undersökta, meddelas i regel individuella interneringsbeslut beträffande dem. Manliga flyktingar placeras i särskilt upprättade arbetsläger och kvinnliga i interneringshem. Arbetsodugliga bli såvitt möjligt genom privata organisationer omhändertagna, eljest bli de anbragta i läger eller interneringshem. Barn mellan 6 och 16 år söker man anbringa i privata familjer. Bemedlade flyktingar, mot vars person inga invändningar göras, kunna medgivas bo privat på egen bekostnad.

Flyktingarna i Schweiz äro således i regel formellt internerade, men detta innebär icke att de äro intagna i slutna läger eller under bevakning. De ha under hänsynstagande till omständigheterna medgivits relativt stora friheter. De äga dock icke, som flyktingarna i Sverige, principiellt rörelsefrihet i landet. De ha i regel uppehållstillstånd för viss ort och behöva enligt sommaren 1944 utfärdade bestämmelser särskilt tillstånd för resor inom landet.

De i arbetsläger och interneringshem internerade erhålla en tre-dagars permission varje sjätte vecka och kunna i särskilda fall erhålla längre ledighet från lägret. De arbetande få en mindre dagspenning. Särskilda läger finnas för studerande och för omskolning av vissa flyktingar.

Förvärvsverksamhet är i princip förbjuden för flyktingarna och kan blott undantagsvis medgivas av de kantonala myndigheterna. Däremot har arbetstillstånd beviljats för ett antal flyktingar i lantbruk och hushållsarbete ävensom inom hotellrörelsen.

Enligt de förut nämnda förbundsrådets bestämmelser får en flykting icke utan särskilt tillstånd uppträda offentligt. Han får icke hålla föredrag, icke publicera

artiklar i pressen eller utgiva tryckalster utan tillstånd. Sådana tillstånd givas mycket restriktivt, då fråga icke är om rent vetenskapligt arbete.

I början av februari innevarande år tillsattes av justitieministern en särskild kommission, bestående av personer, intresserade för flyktingfrågor. Denna kommission skall ha rådgivande karaktär och utgöra en förbindelselänk mellan de privata hjälporganisationerna och de statliga flyktingmyndigheterna. Kommissionen sammanträder regelbundet var tredje månad men utser inom sig olika arbetsutskott för behandling av löpande frågor och dessa utskott sammanträda varje vecka.

F ö r s l a g

till

L a g

om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag).

Nuvarande lydelse.

Förslag till ändrad lydelse.

1 kap.

Om utlännings inresa.

1 §.

Utlänning som ankommer till riket skall vara försedd med pass eller annan legitimationshandling, som enligt Konungens förordnande må gälla såsom pass.

Legitimationshandling skall vara försedd med påteckning av svensk myndighet (*visering*), där Konungen det förordnar, så ock i fall som avses i 28 § första stycket med bevis om uppehållstillstånd.

Legitimationshandling skall, där Konungen det förordnar, vara försedd med påteckning av svensk myndighet om tillstånd till inresa och första uppehåll i riket (*visering*). Har förordnande som nu sagts icke meddelats, skall legitimationshandlingen i fall som avses i 28 § första stycket vara försedd med bevis om uppehållstillstånd.

2 §.

Ämnar utlänning här i riket utöva verksamhet varför jämlikt 13 eller 14 § kan erfordras arbetstillstånd, skall bevis om sådant tillstånd finnas å legitimationshandlingen, såframt denna icke är försedd med *visering* som i 13 § sägs.

2 §.

Ämnar utlänning här i riket utöva verksamhet varför jämlikt 13 eller 14 § erfordras arbetstillstånd, skall bevis om sådant tillstånd finnas å legitimationshandlingen.

3 §.

Utlänning skall omedelbart vid sin ankomst till riket för polismyndighet i den ort, dit han från utlandet först anländer, uppvisa sin legitimationshandling ävensom meddela de upplysningar polismyndigheten begär; och är utlänning skyldig att på anfordran personligen inställa sig hos polismyndigheten.

2 kap.

Om utlännings uppehåll i riket.

4 §.

Utlänning som uppehåller sig här i riket skall vara försedd med legitimationshandling som i 1 § sägs.

5 §.

De bestämmelser angående anmälningsskyldighet som för utlänningsars övervakande må finnas nödiga meddelar Konungen.

6 §.

Det åligger utlänning att på kallelse personligen inställa sig hos polismyndighet för meddelande av upplysningar som angå hans vistelse här i riket, så ock att vid anfordran för polismyndighet eller polisman uppvisa sin legitimationshandling.

7 §.

Över tre månader äger utlänning icke uppehålla sig här i riket utan särskilt tillstånd (uppehållstillstånd), med mindre visering för honom fortfarande gäller; dock må utan sådant tillstånd utlänning som på grund av födseln varit svensk medborgare ävensom dennes make och ogifta barn i äktenskap under tjuuguett år vistas härstädes intill sex månader från ankomsten.

7 §.

Utlänning äger utan särskilt tillstånd (uppehållstillstånd) uppehålla sig här i riket över tre månader; dock må utan sådant tillstånd utlänning som på grund av födseln varit svensk medborgare ävensom dennes make och ogifta barn i äktenskap under tjuuguett år vistas härstädes intill sex månader från ankomsten.

Konungen må förordna om förlängning eller förkortning av de i första stycket angivna tiderna.

8 §.

Upphållstillstånd meddelas av socialstyrelsen.

I ärende angående sådant tillstånd skall, där ej ärendet är av synnerligen brådskande natur eller andra särskilda omständigheter föreligga, yttrande avgivas av länsstyrelsen i det län, där utlänningen vistas, eller, om han befinner sig utom riket, av svensk beskickning eller konsul, vilken är behörig meddela visering.

Upphållstillstånd skall meddelas för viss tid samt må förbindas med de förbehåll, som med hänsyn till vistelsens syfte och därmed sammanhängande omständigheter finnas påkallade. Beslut om uppehållstillstånd må tillika innehålla föreskrift, att utlänningen senast vid tiden för uppehållstillståndets utgång skall utresa ur riket (utresebeslut).

Bevis om uppehållstillstånd skall tecknas å legitimationshandlingen.

8 §.

Upphållstillstånd meddelas av den centrala utlänningsmyndigheten.

Upphållstillstånd skall meddelas för viss tid samt må förbindas med de förbehåll som finnas påkallade. Beslut om uppehållstillstånd må tillika innehålla föreskrift, att utlänningen senast vid tiden för uppehållstillståndets utgång skall utresa ur riket (utresebeslut).

9 §.

Vad i 8 § stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om beslut rörande förlängning av tiden för uppehållstillstånd.

10 §.

Vid bedömande såväl huruvida uppehållstillstånd skall meddelas eller tiden därför förlängas som ock vilken tid till-

10 §.

Vid bedömande av fråga om uppehållstillstånd skall skälig hänsyn tagas till vistelsens syfte och omständigheterna i

Nuvarande lydelse.

Förslag till ändrad lydelse.

ståndet eller förlängningen skall avse, skall skälig hänsyn tagas, förutom till omständigheterna i övrigt, särskilt till längden av den tid utlännen utan längre avbrott vistats i riket.

övrigt, särskilt till längden av den tid utlännen utan längre avbrott vistats i riket.

11 §.

Klagan över beslut i ärende angående uppehållstillstånd är ej tillåten i annat fall än i 47 § sägs.

12 §.

Då utlännning avreser till utlandet, skall han för polismyndighet i den ort, där han lämnar riket, uppvisa sin legitimationshandling.

3 kap.

Om utlännings rätt till arbetsanställning.

13 §.

Utlänning äger icke utan särskilt tillstånd (arbetstillstånd) här i riket antaga eller innehava anställning i annans tjänst (arbetsanställning), *med mindre för honom gäller visering som innefattar tillstånd därill.*

13 §.

Utlänning äger icke utan särskilt tillstånd (arbetstillstånd) här i riket antaga eller innehava anställning i annans tjänst (arbetsanställning).

Till arbetsanställning är ej att hänföra anställning i statens tjänst.

14 §.

Utan arbetstillstånd må utlännning ej heller här i riket utöva verksamhet som föranledes av anställning utomlands i annan egenskap än såsom handelsresande, *med mindre för honom gäller visering som i 13 § sägs.*

14 §.

Utan arbetstillstånd må utlännning ej heller här i riket utöva verksamhet som föranledes av anställning utomlands i annan egenskap än såsom handelsresande.

Vad nedan i denna lag stadgas om arbetsanställning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om verksamhet som nu är sagd.

15 §.

Arbetstillstånd meddelas av *socialstyrelsen.*

I ärende angående sådant tillstånd skall *socialstyrelsen*, där ej ärendet är av synnerligen brådskande natur eller andra särskilda omständigheter föreligga, inhämta utlåtande från offentlig arbetsförmedlingsanstalt för den ort, där arbetsanställningen skall innehavas, ävensom bereda sammanslutningar av arbetsgivare eller arbetare inom verksamhetsområdet i fråga tillfälle att uttala sig.

15 §.

Arbetstillstånd meddelas av *den centrala utlänningsmyndigheten.*

I ärende angående sådant tillstånd skall *den centrala utlänningsmyndigheten*, där ej ärendet är av synnerligen brådskande natur eller andra särskilda omständigheter föreligga, inhämta utlåtande från *central arbetsmarknadsmyndighet eller* från offentlig arbetsförmedlingsanstalt för den ort, där arbetsanställningen skall innehavas, ävensom bereda sammanslutningar av arbetsgivare eller arbetare inom verksamhetsområdet i fråga tillfälle att uttala sig.

Arbetsstillstånd skall meddelas för viss tid och avse visst slag av arbete samt må förbindas med de villkor och föreskrifter som finnas erforderliga.

Bevis om arbetsstillstånd skall tecknas å legitimationshandlingen.

16 §.

Vad i 15 § stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om beslut rörande förlängning av tiden för arbetsstillstånd.

17 §.

Arbetsstillstånd må, när särskilda skäl därtill föreligga, återkallas av *socialstyrelsen*.

17 §.

Arbetsstillstånd må, när särskilda skäl därtill föreligga, återkallas av *den centrala utlänningsmyndigheten*.

18 §.

Klagan över beslut i ärende angående arbetsstillstånd är ej tillåten i annat fall än i 47 § sägs.

4 kap.

Om utlännings avvisning från riket.

19 §.

Utlänning som ankommer till riket må avvisas i följande fall:

1) om han är zigenare eller om han uppenbarligen har för avsikt att söka sitt uppehälle genom bettlande eller att under vandring från ort till annan vinna sin utkomst genom utförande av musik, förevisande av djur eller annan dylik sysselsättning;

2) om han har för avsikt att här i riket söka sitt uppehälle samt det skäligen bör antagas att han saknar möjlighet att här ärligen vinna sin försörjning;

3) om han varit dömd för förfalsknings-, tjuvnads- eller bedrägeribrott eller gjort sig skyldig till yrkesmässigt hasardspel, yrkesmässigt övande av otukt, utnyttjande av annans otuktiga levnadssätt eller yrkesmässigt bedrivande av olovlig *varuinförsel*, samt det skäligen kan antagas att han skulle komma att här i riket fortsätta sådan brottslig eller osedlig verksamhet;

3) om han varit dömd för förfalsknings-, tjuvnads-, bedrägeri- eller *förskingringsbrott* eller för *häleri* eller gjort sig skyldig till yrkesmässigt hasardspel, yrkesmässigt övande av otukt, utnyttjande av annans otuktiga levnadssätt eller yrkesmässigt bedrivande av olovlig *införsel* eller *utförsel av varor*, samt det skäligen kan antagas att han skulle komma att här i riket fortsätta sådan brottslig eller osedlig verksamhet;

4) om han ej är försedd med legitimationshandling som i 1 § sägs;

5) om hans legitimationshandling icke är, där så erfordras, försedd med bevis eller *visering* som i 2 § sägs;

5) om hans legitimationshandling icke är, där så erfordras, försedd med bevis som i 2 § sägs;

6) om han uraktlåter vad honom enligt 3 § åligger eller, vid fullgörande därav, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift;

7) om han tidigare blivit härifrån utvisad samt icke erhållit Konungens tillstånd att återvända, där sådant erfordras.

I fall varom ovan under 1)–3) sägs må ej den avvisas som tidigare varit svensk medborgare; dock att den som vunnit medborgarskap i annat land må avvisas på sådan grund som i 3) sägs.

Nuvarande lydelse.

Förslag till ändrad lydelse.

Utlänning, vars legitimationshandling enligt 1 § skall vara försedd med visering, må avvisas endast om han saknar sådan visering eller om han uraktlåter vad honom enligt 3 § åligger eller, vid fullgörande därav, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift.

20 §.

Beslut om avvisning meddelas av polismyndighet, där ej fall föreligger som i andra stycket sägs.

Finner polismyndighet anledning till avvisning men påstår utlänningen att han av politiska orsaker flytt från annat land och att han ankommit därifrån eller från land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land, skall polismyndigheten, där ej med skäl kan antagas att påståendet är oriktigt, ofördröjligen göra anmälan hos *socialstyrelsen*, som beslutar om avvisning skall ske. I avvaktan på *socialstyrelsens* beslut äger polismyndigheten taga utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall polismyndigheten därom ofördröjligen underrätta *länsstyrelsen*.

20 §.

Beslut om avvisning meddelas av polismyndighet, där ej fall föreligger som i andra eller tredje stycket sägs.

Finner polismyndighet anledning till avvisning men påstår utlänningen att han av politiska orsaker flytt från annat land och att han ankommit därifrån eller från land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land, skall polismyndigheten, där ej med skäl kan antagas att påståendet är oriktigt, ofördröjligen göra anmälan hos *den centrala utlänningsmyndigheten*, som beslutar om avvisning skall ske. I avvaktan på *den centrala myndighetens* beslut äger polismyndigheten taga utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall polismyndigheten därom ofördröjligen underrätta *den centrala myndigheten*.

Vad i andra stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning om polismyndighet finner avvisningsfråga tveksam.

Har avvisningsfråga jämlikt andra eller tredje stycket överlämnats till den centrala utlänningsmyndigheten, äger denna förordna, att utlänningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt.

21 §.

Polismyndighets beslut om avvisning skall meddelas vid utlänningens ankomst till riket eller omedelbart därefter.

22 §.

Beslut om avvisning skall innehålla de skäl å vilka beslutet grundas, och skall däri tillika givas till känna, om klagan över beslutet må föras och vad utlänningen har att iakttaga, där han vill föra sådan klagan. Beslutet skall tillställas utlänningen så fort ske kan.

23 §.

Vill utlänning klaga över beslut om avvisning som meddelats av polismyndighet, äger han hos *länsstyrelsen* anföra besvär, vilka skola ingivas till *länsstyrelsen*

23 §.

Vill utlänning klaga över beslut om avvisning som meddelats av polismyndighet, äger han hos *den centrala utlänningsmyndigheten* anföra besvär, vilka skola

Nuvarande lydelse.

sist å åttonde dagen efter det beslutet tillställdes klaganden, denne likväl obetaget att på eget äventyr med posten till länsstyrelsen insända besvären så tidigt, att de dit inkomma inom nämnda tid.

Finner länsstyrelsen vid prövning av besvären sådana omständigheter föreliggande att frågan om avvissning enligt 20 § andra stycket bort av polismyndigheten hänskjutas till socialstyrelsen, skall länsstyrelsen, med undanröjande av avvissningsbeslutet, överlämna handlingarna i ärendet jämte eget yttrande till socialstyrelsen, som beslutar om avvissning skall ske.

Över länsstyrelsens beslut må klagan ej föras. Klagan över socialstyrelsens beslut i ärende angående avvissning är ej tillåten i annat fall än i 47 § sägs.

Beslut om avvissning, som meddelats av

Förslag till ändrad lydelse.

ingivas eller med posten i betalt brev insändas till den centrala myndigheten. Besvären skola vara den centrala myndigheten tillhanda sist å åttonde dagen efter det beslutet tillställdes klaganden.

Över den centrala utlänningsmyndighetens beslut må klagan ej föras i annat fall än i 47 § sägs.

polismyndighet, skall gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

24 §.

Avisad person skall, så snart ske kan, genom polismyndighetens försorg föras ur riket; och bör den avisade befordras till det land varifrån han hit ankommit, om ej annat föranledes av särskilda skäl, såsom att landet är avlägset, eller att han utvisats eller av politiska orsaker flytt därifrån, eller att han kan antagas där icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsänd till land varifrån han av politiska orsaker flytt.

Kan avvissning ej verkställas genast, må, intill dess sådant kan ske, polismyndigheten taga utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall polismyndigheten därom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen. I tvivelaktiga fall eller där svårighet möter för beslutets verkställande, skall länsstyrelsen likaledes ofördröjligen underrättas därom, och har länsstyrelsen att, där så finnes erforderligt, överlämna frågan om beslutets verkställande till socialstyrelsens avgörande.

24 §.

Avvissning skall, så snart ske kan, verkställas genom polismyndighetens försorg. Har den centrala utlänningsmyndigheten meddelat beslut om avvissning, äger myndigheten lämna närmare föreskrifter angående beslutets verkställande.

Utlänningen bör befordras till det land varifrån han hit ankommit, om ej annat föranledes av särskilda skäl, såsom att landet är avlägset, eller att han utvisats eller av politiska orsaker flytt därifrån, eller att han kan antagas där icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsänd till land varifrån han av politiska orsaker flytt.

Kan avvissning ej verkställas genast, må, intill dess sådant kan ske, polismyndigheten taga utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall polismyndigheten därom ofördröjligen underrätta den centrala utlänningsmyndigheten. I tvivelaktiga fall eller där svårighet möter för beslutets verkställande, skall frågan om verkställigheten överlämnas till den centrala myndigheten för avgörande.

5 kap.

Om utlännings förpassning ur riket.

25 §.

Saknar utlämning legitimationshandling som i 1 § sägs, eller *kvarbliver han efter utgången av den tid han äger rätt att vistas här i riket utan att hava sökt förlängning av nämnda tid*, må *socialstyrelsen* meddela förordnande, att han ofördröjligen eller inom viss tid skall avresa från riket vid äventyr att han, därest han ej avreser, skall förpassas ur riket (förpassningsbeslut).

Har *socialstyrelsen* meddelat beslut varigenom utlännings ansökan om rätt att vistas här i riket avslagits, skall beslutet, där utlämningen befinner sig här i riket, tillika innehålla förpassningsbeslut.

26 §.

Socialstyrelsen må jämväl, då särskilda skäl därtill äro, meddela förpassningsbeslut beträffande utlämning, som i annat avseende än varom i 25 § är fråga uraktlåter att ställa sig till efterrättelse vad i denna lag eller med stöd därav blivit i författning eller eljest föreskrivet, eller som mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av anmälnings-skyldighet eller eljest i ansökningsärende, varom är stadgat i denna lag eller i författning som med stöd därav utfärdats.

Vid bedömande huruvida förpassningsbeslut enligt denna paragraf bör meddelas skall skälig hänsyn tagas till utlämningens levnads- och familjeförhållanden samt till längden av den tid han vistats här i riket.

27 §.

Finner länsstyrelse, efter framställning av *polismyndighet* eller *eljest*, anledning till utlännings förpassning ur riket föreligga, skall *länsstyrelsen* därom underätta *socialstyrelsen*. I sammanhang därmed äger, när omständigheterna därtill föranleda, *länsstyrelsen* förordna, att utlämningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt.

25 §.

Saknar utlämning legitimationshandling som i 1 § första stycket sägs, eller *vistas han här i riket utan att hava tillstånd därtill, där sådant erfordras, må den centrala utlänningsmyndigheten* meddela förordnande, att han ofördröjligen eller inom viss tid skall avresa från riket vid äventyr att han, därest han ej avreser, skall förpassas ur riket (förpassningsbeslut).

Har *den centrala utlänningsmyndigheten* i ärende angående *uppehållstillstånd* meddelat beslut varigenom utlännings ansökan om rätt att vistas här i riket avslagits, skall beslutet, där utlämningen befinner sig här i riket, tillika innehålla förpassningsbeslut.

26 §.

Den centrala utlänningsmyndigheten må jämväl, då särskilda skäl därtill äro, meddela förpassningsbeslut beträffande utlämning, som i annat avseende än varom i 25 § är fråga uraktlåter att ställa sig till efterrättelse vad i denna lag eller med stöd därav blivit i författning eller eljest föreskrivet, eller som mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av anmälnings-skyldighet eller eljest i ansökningsärende, varom är stadgat i denna lag eller i författning som med stöd därav utfärdats.

27 §.

Finner länsstyrelse eller *polismyndighet* anledning till utlännings förpassning ur riket föreligga, skall *anmälan* därom göras hos *den centrala utlänningsmyndigheten*.

Uppkommer fråga om utlännings förpassning äger *den centrala utlänningsmyndigheten* och *länsstyrelse* samt, där det skäligen kan befaras att utlämningen av-

Har polismyndighet gjort framställning om förpassning och finnes skäligen kunna befaras att utlännningen avviker, må polismyndigheten taga honom i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall polismyndigheten därom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen.

viker, polismyndighet taga utlännningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall, därest länsstyrelse eller polismyndighet vidtager sådan åtgärd, underrättelse därom ofördröjligen insändas till den centrala utlänningsmyndigheten.

28 §.

Förpassningsbeslut skall, när särskild anledning därtill föreligger, innehålla förbud för utlännningen att återvända till riket, med mindre han, där visering ej erfordras, före ankomsten till riket erhållit uppehållstillstånd.

Förpassningsbeslut skall innehålla de skäl å vilka beslutet grundas, och skall däri tillika givas till känna, om klagan över beslutet må föras och vad utlännningen har att iakttaga, där han vill föra sådan klagan. Beslutet skall tillställas utlännningen så fort ske kan.

Klagan över förpassningsbeslut är ej tillåten i annat fall än i 47 § sägs.

29 §.

Utlänning som må klaga över förpassningsbeslut äger, där han så önskar, dock tidigast å andra dagen efter det beslutet tillställdes honom, inför länsstyrelsen eller magistrat eller i vittnens närvaro inför tillsyningsman eller föreståndare vid häkte, ordförande i magistrat, polismästare eller landsfogde avgiva förklaring att han åtnöjes med beslutet. Om förklaring, som ej avgivits inför länsstyrelsen, skall denna ofördröjligen underrättas.

Förklaring varom nu är sagt må ej återtagas.

30 §.

Förpassning verkställles genom länsstyrelsens försorg.

Utlänningen bör befordras till sitt hemland, om ej annat föranledes av särskilda skäl, såsom att landet är avlägset eller att han av politiska orsaker flytt därifrån. Kan utlännningen ej befordras till sitt hemland eller kan detta ej utrönas, bör han befordras till det land varifrån han inkommit i riket, såvitt ej sådana skäl däremot föreligga, som nyss nämnts, eller han utvisats från det landet eller han kan antagas där icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsänd till land varifrån han av politiska orsaker flytt.

Kan förpassning ej genast verkställas, må, intill dess sådant kan ske, länsstyrelsen förordna, att utlännningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt. I tvivelaktiga fall eller där svårighet möter för beslutets verkställande, skall länsstyrelsen överlämna frågan om beslutets verkställande till socialstyrelsens avgörande.

29 §.

Utlänning som må klaga över förpassningsbeslutet äger, där han så önskar, inför länsstyrelsen eller magistrat eller i vittnens närvaro inför tillsyningsman eller föreståndare vid häkte, ordförande i magistrat, polismästare eller landsfogde avgiva förklaring att han åtnöjes med beslutet. Om förklaring, som ej avgivits inför länsstyrelsen, skall denna ofördröjligen underrättas.

30 §.

Förpassning verkställles genom länsstyrelsens försorg. Den centrala utlänningsmyndigheten äger meddela närmare föreskrifter angående förpassnings verkställande.

Kan förpassning ej genast verkställas, må, intill dess sådant kan ske, länsstyrelsen samt, där det skäligen kan befaras att utlännningen avviker, polismyndighet förordna, att utlännningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt; och skall anmälan därom ofördröjligen insändas till den centrala utlänningsmyndigheten. I tvivelaktiga fall eller där svårighet mö-

ter för beslutets verkställande skall länsstyrelsen överlämna frågan om beslutets verkställande till *den centrala utlänningsmyndighetens* avgörande. *Har sådant överlämnande skett, äger den centrala utlänningsmyndigheten förordna, att utlännningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt.*

6 kap.

Om utlännings utvisning från riket.

31 §.

Länsstyrelse må meddela förordnande om utvisning från riket av följande utläningar, nämligen:

1) zigenare ävensom den som beträdes med lösdriveri eller bettlande, så ock den som under vandring från ort till annan söker sin utkomst genom utförande av musik, förevisande av djur eller annan dylik sysselsättning;

2) den som gör sig skyldig till yrkesmässigt hasardspel, yrkesmässigt övande av otukt eller utnyttjande av annans otuktiga levnadssätt;

3) den som inom loppet av de närmast förflutna två åren här i riket genom utslag, som äger laga kraft, dömts för gårdfarihandel eller biträdande vid dylik handel eller för förbrytelse mot gällande bestämmelser om tillverkning av brännvin eller försäljning av vin eller spritdrycker eller olovlig befattning i andra fall med sådana drycker eller eljest för olovlig *varuinförsel* eller för det han utan vederbörligt tillstånd här i riket under kringresande eller kringvandrande idkat hantverk eller annan hantering;

4) den som här i riket genom utslag, som äger laga kraft, blivit för annat brott än ovan avses dömd till straffarbete, till fängelse ej under sex månader, till ungdomsfängelse eller till tvångsuppfostran, allt såframt brottets beskaffenhet föranleder till antagande att fara av hans vistelse i riket kan uppstå för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet; dock att utvisning för det brott ej må ske, där ej förhör som i 32 § sägs i ärendet hållits innan sex månader förflutit från det han efter utståndet straffarbete eller fängelse blivit frigiven eller ock efter ungdoms-

31 §.

Den centrala utlänningsmyndigheten må meddela förordnande om utvisning från riket av följande utläningar, nämligen:

1) zigenare ävensom den som beträdes med lösdriveri eller bettlande, så ock den som under vandring från ort till annan söker sin utkomst genom utförande av musik, förevisande av djur eller annan dylik sysselsättning;

2) den som gör sig skyldig till yrkesmässigt hasardspel, yrkesmässigt övande av otukt eller utnyttjande av annans otuktiga levnadssätt;

3) den som inom loppet av de närmast förflutna två åren här i riket genom utslag, som äger laga kraft, dömts för gårdfarihandel eller biträdande vid dylik handel eller för förbrytelse mot gällande bestämmelser om tillverkning av brännvin eller försäljning av vin eller spritdrycker eller olovlig befattning i andra fall med sådana drycker eller eljest för olovlig *införsel eller utförsel av varor* eller för det han utan vederbörligt tillstånd här i riket under kringresande eller kringvandrande idkat hantverk eller annan hantering;

4) den som här i riket genom utslag, som äger laga kraft, blivit för annat brott än ovan avses dömd till straffarbete, fängelse ej under sex månader, *in-ternering eller förvaring i säkerhetsanstalt*, ungdomsfängelse eller tvångsuppfostran *eller ock förklarats vara övertygad om någon med straffarbete eller fängelse ej under sex månader belagd gärning men jämlikt 5 kapitlet 5 § strafflagen förklarats vara straffri*, allt såframt brottets beskaffenhet föranleder till antagande att fara av hans vistelse i riket kan uppstå för allmän säkerhet, ordning el-

Nuvarande lydelse.

fängelse eller tvångsuppfostran blivit utskrivnen;

5) den som inom loppet av de närmast förflutna fem åren utom riket *undergått honom omedelbart ådömt frihetsstraff* för brott varför enligt gällande lag om utlämning av förbrytare utlämning må ske.

Vid bedömande huruvida utvisning bör äga rum skall skäligen hänsyn tagas till utlämningens levnads- och familjeförhållanden samt till längden av den tid han vistats här i riket. Har den som gjort sig skyldig till brott, varom i denna paragraf under 3) eller 4) är fråga, under de före brottets begående närmast förflutna fem åren haft fast bostad här i riket, må han ej för det brott utvisas, där ej synnerliga skäl därtill äro.

Om hemsändande av utlämning som faller fattigvården till last är särskilt stadgat.

33 §.

(32 § se nedan)

Finner polismyndighet anledning till utlämnings utvisning *föreligga på grund av stadgande i 31 §*, skall anmälan därom göras hos länsstyrelsen. Kan det skäligen befaras att utlämningen avviker må polismyndigheten taga honom i förvar; och skall polismyndigheten därom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen.

32 §.

Uppstår fråga om utlämnings utvisning av anledning som i 31 § sägs, skall länsstyrelsen föranstalta därom att utlämningen, så snart ske kan, inställes till förhör inför länsstyrelsen; dock må, där utlämning förvaras i kronohäkte som står under lagfaren tillsyningsmans uppsikt, förhöret efter länsstyrelsens beprövande kunna hållas av tillsyningsmannen.

Förslag till ändrad lydelse.

ler sedlighet; dock att utvisning för det brott ej må ske, där ej förhör som i 33 § sägs i ärendet hållits innan sex månader förflutit från det han efter utståndet straffarbete eller fängelse blivit frigiven eller ock efter *internering, förvaring*, ungdomsfängelse eller tvångsuppfostran blivit utskrivnen;

5) den som inom loppet av de närmast förflutna fem åren utom riket *genom utslag, som äger laga kraft, blivit dömd till frihetsstraff* för brott varför enligt gällande lag om utlämning av förbrytare utlämning må ske *eller ock undergått straff för sådant brott.*

32 §.

Finner länsstyrelse eller polismyndighet anledning till utlämnings utvisning *jämlikt 31 § föreligga*, skall anmälan därom göras hos den centrala utlämningsmyndigheten.

Uppkommer fråga om utvisning av utlämning på grund av stadgande i 31 § äger den centrala utlämningsmyndigheten och länsstyrelse samt, där det skäligen kan befaras att utlämningen avviker, polismyndighet taga utlämningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall, därest länsstyrelse eller polismyndighet vidtager sådan åtgärd, underrättelse där- om ofördröjligen insändas till den centrala utlämningsmyndigheten.

33 §.

Finner den centrala utlämningsmyndigheten, efter framställning av länsstyrelse eller polismyndighet eller eljest, anledning till utvisning av utlämning *jämlikt 31 § föreligga*, skall den centrala utlämningsmyndigheten, så snart ske kan, hos länsstyrelsen i det län där utlämningen vistas påkalla att utlämningen inställes till förhör inför länsstyrelsen; länsstyrelsen

Nuvarande lydelse.

När omständigheterna därtill föranleda, må länsstyrelsen förordna att utlännen skall tagas i förvar.

Vid förhör varom nu är sagt äger utlännen, där han så äskar, åtnjuta hjälp. Är han icke på fri fot och säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall länsstyrelsen förordna lämplig person att biträda honom.

Över förhöret skall föras protokoll; och skall noggrann utredning företagas om alla de omständigheter som kunna inverka å ärendets utgång.

Ärende angående utlännings utvisning skall utan dröjsmål företagas till avgörande. Där fråga är om utlännning, som undergår honom omedelbart ådömt frihetsstraff, skall iakttagas att, såframt ej särskilda hinder möta, ärendet hos länsstyrelsen bringas till slut så tidigt att, där till utvisning dömes, densamma kan verkställas omedelbart efter strafftidens utgång.

34 §.

Utslag varigenom dömes till utvisning skall innehålla förbud för utlännen, vid äventyr som i 42 § sägs, att utan Konungens tillstånd återvända till riket; och skall länsstyrelsen i utslaget giva till känna vad utlännen har att iakttaga, där han vill söka ändring i utslaget, samt tillställa honom skriftligt utslag så fort ske kan. Är utlännen tillstådes, skall utslaget muntligen avkunnas för honom.

35 §.

Vill den som genom länsstyrelses utslag förklarats skola utvisas överklaga utslaget, äger han sist å åttonde dagen efter det utslaget avkunnades för honom eller, om det ej avkunnats, annorledes delgavs honom till länsstyrelsen ingiva sina till Konungen ställda besvär, dock att, där klaganden förvaras i häkte, besvären må inom tid som nyss är sagd ingivas till tillsyningsmannen vid häktet. Tillsyningsmannen är pliktig att ofördröjligen in-

Förslag till ändrad lydelse.

obetaget att, där utlännning förvaras i kronohäkte som står under lagfarens tillsyningsmans uppsikt, låta tillsyningsmannen hålla förhöret.

Vid förhöret, som bör hållas utan dröjsmål, äger utlännen, där han så äskar, åtnjuta hjälp. Länsstyrelsen skall, om utlännen det begär, förordna lämplig person att biträda honom, där han är på fri fot dock allenast om han kan antagas icke äga tillgång till gäldande av biträdesersättning. Noggrann utredning skall företagas om alla de omständigheter som kunna inverka å ärendets utgång. Över förhöret skall föras protokoll, vilket så snart ske kan skall insändas till den centrala utlänningsmyndigheten.

Sedan protokollet inkommit till den centrala utlänningsmyndigheten, skall denna utan dröjsmål företaga ärendet till avgörande. Där fråga är om utlännning, som undergår honom omedelbart ådömt frihetsstraff, skall iakttagas att, såframt ej särskilda hinder möta, ärendet bringas till slut så tidigt att, där beslut om utvisning meddelas, densamma kan verkställas omedelbart efter strafftidens utgång.

34 §.

Beslut om utvisning av utlännning skall innehålla förbud för denne, vid äventyr som i 42 § sägs, att utan Konungens tillstånd återvända till riket; och skall den centrala utlänningsmyndigheten i beslutet giva till känna vad utlännen har att iakttaga, där han vill söka ändring i beslutet, samt tillställa honom skriftligt beslut så fort ske kan.

35 §.

Vill den som genom den centrala utlänningsmyndighetens beslut förklarats skola utvisas överklaga beslutet, äger han till den centrala myndigheten eller länsstyrelse ingiva eller med posten i betalt brev insända sina till Konungen ställda besvär. Besvären må ock, där klaganden förvaras i häkte, ingivas till tillsyningsmannen vid häktet. Besvären skola vara den centrala utlänningsmyndigheten, länsstyrelsen eller tillsyningsmannen tillhanda sist å åttonde

sända besvären till *länsstyrelsen*. Vill utlänning som icke är på fri fot anföra besvär, åligger det länsstyrelsen eller tillsyningsman vid häkte att tillse att utlänningen därvid ej saknar nödigt biträde.

Inkomna besvär skall *länsstyrelsen*, så fort ske kan, jämte eget utlåtande och övriga till ärendet hörande handlingar insända till nedre justitierevisionen.

36 §.

Beträffande förklaring att utlänning åtnöjes med *länsstyrelses utslag* i ärende rörande utvisning skall vad i 29 § stadgas äga motsvarande tillämpning. Utvisning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Utlänningen bör befordras till sitt hemland, om ej annat föranledes av särskilda skäl, såsom att landet är avlägset eller att han av politiska orsaker flytt därifrån. Kan utlänningen ej befordras till sitt hemland eller kan detta ej utrönas, bör han befordras till det land varifrån han inkommit i riket, såvitt ej sådana skäl däremot föreligga som nyss nämnts, eller han utvisats från det landet eller han kan antagas där icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsänd till land varifrån han av politiska orsaker flytt.

Kan *utslaget* ej genast verkställas, må, intill dess sådant kan ske, länsstyrelsen förordna, att utlänningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt. I tvevelaktiga fall eller där svårighet möter för *utslagets* verkställande, skall länsstyrelsen i ärendet göra anmälan hos Konungen.

37 §.

Där sådant av hänsyn till rikets säkerhet eller eljest i statens intresse finnes på-

dagen efter det beslutet tillställdes utlänningen. Länsstyrelsen och tillsyningsmannen äro pliktiga att ofördröjligen insända besvären till den centrala utlänningsmyndigheten. Vill utlänning som icke är på fri fot anföra besvär, åligger det länsstyrelsen eller tillsyningsman vid häkte att tillse att utlänningen därvid ej saknar nödigt biträde.

Inkomna besvär skall *den centrala utlänningsmyndigheten*, så fort ske kan, jämte eget utlåtande och övriga till ärendet hörande handlingar insända till nedre justitierevisionen.

36 §.

Beträffande förklaring att utlänning åtnöjes med *den centrala utlänningsmyndighetens beslut* i ärende rörande utvisning skall vad i 29 § stadgas äga motsvarande tillämpning. Utvisning verkställas genom länsstyrelsens försorg. *Den centrala utlänningsmyndigheten äger meddela närmare föreskrifter angående utvisningsverkställande.*

Kan *beslutet* ej genast verkställas, må, intill dess sådant kan ske, länsstyrelsen samt, där det skäligen kan befaras att utlänningen avviker, *polismyndighet* förordna, att utlänningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt; och skall *anmälan därom ofördröjligen göras till den centrala utlänningsmyndigheten.* I tvevelaktiga fall eller där svårighet möter för *beslutets* verkställande skall länsstyrelsen överlämna frågan om *beslutets* verkställande till *den centrala utlänningsmyndighetens avgörande.* Har sådant överlämnande skett, äger *den centrala utlänningsmyndigheten* förordna, att utlänningen skall tagas i förvar eller ställas under uppsikt.

37 §.

Där sådant av hänsyn till rikets säkerhet eller eljest i statens intresse finnes på-

Nuvarande lydelse.

kallat, må Konungen förordna om utvisning av utlänning som i riket vistas. Uppstår fråga om utvisning efter ty nu är sagt, förordnar Konungen att förhör i ärendet skall hållas inför länsstyrelsen; och gäller i fråga om sådant förhör vad i 32 § tredje och fjärde styckena är stadgat. När omständigheterna därtill föranleda, må utlänningen tagas i förvar.

I fråga om verkställighet av beslut om utvisning varom i denna paragraf sägs, äger Konungen förordna efter omständigheterna; dock må ej utlänningen befordras till land varifrån han av politiska orsaker flytt eller till land varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land.

38 §.

Finner länsstyrelse anledning till utlännings utvisning jämlikt 37 § föreligga, skall länsstyrelsen därom göra anmälan hos Konungen. I sammanhang med sådan anmälan äger, när omständigheterna därtill föranleda, länsstyrelsen förordna, att utlänningen skall tagas i förvar.

Förslag till ändrad lydelse.

kallat, må Konungen förordna om utvisning av utlänning som i riket vistas. Uppstår fråga om utvisning efter ty nu är sagt, förordnar Konungen att förhör i ärendet skall hållas inför länsstyrelsen; och gäller i fråga om sådant förhör vad i 33 § andra stycket är stadgat; dock att protokollet över förhöret skall insändas till justitiedepartementet. När omständigheterna därtill föranleda, må utlänningen tagas i förvar.

38 §.

Finner den centrala utlänningsmyndigheten anledning till utlännings utvisning jämlikt 37 § föreligga, skall anmälan därom göras hos Konungen. Länsstyrelse, landsfogde samt i Stockholm chefen för kriminalavdelningen och i stad, som är undantagen från landsfogdes polisverksamhet, polismästaren skall, därest sådan anledning finnes föreligga, göra anmälan därom till den centrala utlänningsmyndigheten.

Uppkommer fråga om utvisning av utlänning jämlikt 37 §, äger myndighet som i första stycket andra punkten sägs taga utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall, därest sådan åtgärd vidtagits av annan än den centrala utlänningsmyndigheten, underrättelse därom ofördröjligen insändas till denna myndighet.

7 kap.

Ansvarsbestämmelser.

39 §.

Uraktlåter någon att fullgöra anmälningsskyldighet som är stadgad i denna lag eller i författning som med stöd därav utfärdats, straffes med dagsböter.

Överträder utlänning vad i 13 eller 14 § är stadgat, straffes likaledes med dagsböter.

Överträder utlänning vad i 7, 13 eller 14 § är stadgat, straffes likaledes med dagsböter.

Till enahanda straff är ock den förfallen, som anställer utlänning i sin tjänst, utan att denne jämlikt 13 § är berättigad antaga anställningen.

40 §.

Uraktlåter utlänning i annat avseende än varom i 25 och 39 §§ är fråga att ställa sig till efterrättelse vad i denna lag stadgas eller med stöd därav blivit i författning eller eljest föreskrivet, eller söker utlänning hindra verkställighet av beslut angående hans avvisning, förpassning eller utvisning, straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro försvårande, med fängelse i högst sex månader.

Lämnar någon mot bättre vetande oriktig uppgift vid fullgörande av anmälnings-skyldighet eller eljest i ansökningsärende varom är stadgat i denna lag eller i författning som med stöd därav utfärdats, straffes såsom i första stycket sägs.

41 §.

Där någon förhjälpes utlänning att inkomma i riket i strid mot föreskrift som i denna lag eller med stöd därav blivit i författning eller eljest meddelad, straffes med dagsböter.

42 §.

Har utlänning som blivit härifrån utvisad återvänt utan att han därtill erhållit Konungens tillstånd, där sådant erfordras, straffes med fängelse i högst sex månader. Sedan utlänningen undergått straff, skall han omedelbart föras ur riket; och skall därvid förfaras enligt de i 36 § angivna grunder.

Den som skäligen misstänkes för brott varom i denna paragraf sägs skall tagas i häkte.

Den som skäligen misstänkes för brott varom i denna paragraf sägs skall, *där ej särskilda omständigheter till annat föranleda*, tagas i häkte.

43 §.

Begår någon förseelse, varom i 39 § första stycket eller 41 § sägs, i avsikt att bereda utlänningen möjlighet att obehörigen vistas i riket och äro omständigheterna försvårande, vare straffet fängelse i högst sex månader.

44 §.

Förseelse varom i denna lag är fråga åtalas av allmän åklagare.

44 §.

Förseelse varom i denna lag är fråga åtalas av allmän åklagare; *förseelse som i 39 § andra stycket sägs dock endast efter medgivande av den centrala utlänningsmyndigheten.*

Åtal för förseelse som i 39 eller 41 § sägs anhängiggöres vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare, eller där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Åtal jämlikt 40, 42 eller 43 § anhängiggöres vid allmän domstol.

45 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Nuvarande lydelse.

Förslag till ändrad lydelse.

8 kap.

Särskilda bestämmelser.

46 §.

Innan *socialstyrelsen* meddelar utrese-, avvisnings- eller förpassningsbeslut eller ock beslut i ärende, som avser arbetstillstånd för ett större antal utlänningar eller som kan antagas vara av synnerlig betydelse utöver det föreliggande fallet, skall yttrande inhämtas från en nämnd bestående av tre ledamöter (utlänningsnämnden).

Beträffande utlämning, för vilken utresebeslut gäller, må förpassningsbeslut meddelas utan nämndens hörande. Utan hinder av vad i första stycket stadgas må vidare, där ärendet är av synnerligen brådskande natur, *socialstyrelsen* i ärendet meddela beslut utan att yttrande inhämtats från nämnden; dock skall beslutet snarast möjligt anmälas för nämnden.

Socialstyrelsen må jämväl i andra ärenden än i första stycket sägs inhämta nämndens yttrande.

Ledamöterna av nämnden jämte högst två suppleanter för var och en av dem utser Konungen för viss tid, högst fem år. Av ledamöterna skall en vara eller hava varit innehavare av domarämbete och en äga erfarenhet rörande internationella rättsfrågor. Suppleant för ledamot skall uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren.

I *socialstyrelsens* protokoll skall nämndens yttrande antecknas, så ock särskild mening som yppats av någon dess ledamot.

47 §.

Över *socialstyrelsens* avvisnings- eller förpassningsbeslut, så ock över *styrelsens* beslut i ärende angående uppehålls- eller arbetstillstånd, som tillika innehåller utrese- eller förpassningsbeslut, må klagan föras, där antingen utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening eller ock beslutet meddelats utan att yttrande inhämtats från nämnden. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla för-

46 §.

Innan *den centrala utlänningsmyndigheten* meddelar utrese-, avvisnings- eller förpassningsbeslut skall yttrande inhämtas från en nämnd bestående av tre ledamöter (utlänningsnämnden).

Beträffande utlämning, för vilken utresebeslut gäller, må förpassningsbeslut meddelas utan nämndens hörande. Utan hinder av vad i första stycket stadgas må vidare, där ärendet är av synnerligen brådskande natur, *den centrala utlänningsmyndigheten* i ärendet meddela beslut utan att yttrande inhämtats från nämnden; dock skall beslutet snarast möjligt anmälas för nämnden.

Den centrala utlänningsmyndigheten må jämväl i andra ärenden än i första stycket sägs inhämta nämndens yttrande.

Ledamöterna av nämnden, av vilka en skall vara ordförande, jämte högst två suppleanter för var och en av dem utser Konungen för viss tid. Ordföranden skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete och en annan av ledamöterna äga erfarenhet rörande internationella rättsfrågor. Suppleant för ledamot skall uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren.

I *den centrala utlänningsmyndighetens* protokoll skall nämndens yttrande antecknas, så ock särskild mening som yppats av någon dess ledamot.

47 §.

Över *den centrala utlänningsmyndighetens* avvisnings- eller förpassningsbeslut, så ock över *myndighetens* beslut i ärende angående uppehålls- eller arbetstillstånd, som tillika innehåller utrese- eller förpassningsbeslut, må klagan föras, där antingen utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening eller ock beslutet meddelats utan att yttrande inhämtats från nämnden. Vad så-

Nuvarande lydelse.

passningsbeslut varom i 46 § andra stycket första punkten sägs.

Klagan föres hos Konungen genom besvär, som skola *sist å åttonde dagen efter det beslutet tillställdes utlännningen ingivas till justitiedepartementet*. Besvären må ock inom tid som nu är sagd ingivas till länsstyrelse eller, där klaganden förvaras i häkte, till tillsyningsmannen vid häktet. Tillsyningsmannen är pliktig att ofördröjligen insända besvären till länsstyrelsen. Vill utlännning som icke är på fri fot anföra besvär, åligger det länsstyrelsen eller tillsyningsman vid häkte att tillse att utlännningen därvid ej saknar nödigt biträde. Inkomna besvär skall länsstyrelsen så fort ske kan insända till justitiedepartementet.

Besvär må på klagandens eget äventyr med posten insändas, med iakttagande av att de skola vara departementet eller länsstyrelsen till handa före utgången av den tid som nyss stadgats.

48 §.

Socialstyrelsen äger, om den finner särskilda skäl därtill föreligga, överlämna ärende till Konungens avgörande. Sådant överlämnande skall ske, såframt utlänningsnämnden i sitt yttrande därom hemställt.

Överlämnas ärende till Konungens avgörande, skall *socialstyrelsen* bifoga eget utlåtande.

49 §.

Kan beslut om utlännings avvisning, förpassning eller utvisning icke verkställas, eller yppas efter det Konungen meddelat eller fastställt *förpassningsbeslut* nya skäl, må Konungen förordna, att beslutet icke skall lända till efterrättelse, ävensom meddela de föreskrifter med avseende å utlänningsens uppehåll i riket, som kunna prövas erforderliga, eller ock uppdraga åt *socialstyrelsen* att meddela sådana föreskrifter.

Förslag till ändrad lydelse.

lunda stadgats skall dock ej gälla förpassningsbeslut varom i 46 § andra stycket första punkten sägs.

Klagan föres hos Konungen genom besvär, som skola *ingivas eller med posten i betalt brev insändas till den centrala utlänningsmyndigheten eller länsstyrelsen*. Besvären må ock, där klaganden förvaras i häkte, *ingivas till tillsyningsmannen vid häktet. Besvären skola vara den centrala myndigheten, länsstyrelsen eller tillsyningsmannen till handa sist å åttonde dagen efter det beslutet tillställdes utlännningen. Länsstyrelsen och tillsyningsmannen äro pliktiga att ofördröjligen insända besvären till den centrala utlänningsmyndigheten*. Vill utlännning, som icke är på fri fot anföra besvär, åligger det länsstyrelsen eller tillsyningsman vid häkte att tillse att utlännningen därvid ej saknar nödigt biträde.

Inkomna besvär skall *den centrala utlänningsmyndigheten*, så fort ske kan, *jämte eget utlåtande och övriga till ärendet hörande handlingar*, insända till justitiedepartementet.

48 §.

Den centrala utlänningsmyndigheten äger, om den finner särskilda skäl därtill föreligga, överlämna ärende till Konungens avgörande. Sådant överlämnande skall ske, såframt utlänningsnämnden i sitt yttrande därom hemställt.

Överlämnas ärende till Konungens avgörande, skall *den centrala utlänningsmyndigheten* bifoga eget utlåtande.

49 §.

Kan beslut om utlännings avvisning, förpassning eller utvisning icke verkställas eller yppas nya skäl efter det Konungen meddelat eller fastställt *avvisnings- eller förpassningsbeslut eller utvisningsbeslut enligt 37 § eller eljest efter det utvisningsbeslut vunnit laga kraft*, må Konungen förordna, att beslutet icke skall lända till efterrättelse, ävensom meddela de föreskrifter med avseende å utlänningsens uppehåll i riket som kunna prövas erforderliga eller ock uppdraga åt *den centrala utlänningsmyndigheten* att meddela sådana föreskrifter.

Nuvarande lydelse.

Har *socialstyrelsen* meddelat förpassningsbeslut, över vilket klagan ej förts, och hava nya skäl i ärendet yppats, må *styrelsen* efter utlänningsnämndens hörande förordna, att beslutet icke skall lända till efterrättelse.

Finner *länsstyrelse* på grund av föreskrift i denna lag behov föreligga att hålla utlännning i förvar utöver *två månader*, skall frågan därom *länsstyrelsen* inom sagda tid underställas Konungen.

Förslag till ändrad lydelse.

Har *den centrala utlänningsmyndigheten* meddelat *avvisnings- eller* förpassningsbeslut, över vilket klagan ej förts, och hava nya skäl i ärendet yppats, må *myndigheten* efter utlänningsnämndens hörande förordna, att beslutet icke skall lända till efterrättelse.

Finner *den centrala utlänningsmyndigheten* på grund av föreskrift i denna lag behov föreligga att hålla utlännning i förvar utöver *en månad*, skall frågan därom av *myndigheten* inom sagda tid underställas Konungen.

50 §.

Konungen äger att i ärende, som avses i denna lag eller med stöd därav utfärdad författning, förordna om förhör med utlännning inför länsstyrelse. I fråga om sådant förhör skall vad i 33 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning; dock att protokollet skall insändas till justitiedepartementet.

49 a §.

Finnes i ärende, som *avses i denna lag eller med stöd därav utfärdad författning*, att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet av betydelse för ärendets avgörande, äger Konungen förordna, att förhör angående sådan omständighet skall äga rum vid den under rätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig.

Vid förhöret skall för att tillvarataga statens intresse lämplig person, som av länsstyrelsen därtill förordnas, vara närvarande. Rätten eller på landet domaren skall inkalla utlännningen till förhöret, om han är på fri fot, och eljest ombesörja att han inställes vid rätten. Hørsammar icke utlännning, som är på fri fot, kallelse att inställa sig, må rätten förordna att han skall hämtas.

Utlännningen äger, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Rätten eller på landet domaren skall, om utlännningen det begär, förordna lämplig person att biträda honom, där han är på fri fot dock allenast om han kan antagas icke äga tillgång till gäldande av biträdesersättning.

Där omständigheterna det påkalla, förordne rätten att förhöret skall hållas inom lyckta dörrar. Angående förhöret skall i övrigt, där ej annat följer av vad i 57 § stadgas, i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet om brottmål däri talan om ansvar föres.

Rätten eller domaren skall, sedan utredningen avslutats, skyndsamt insända protokoll och övriga handlingar i ärendet till justitiedepartementet.

51 §.

Finnes i ärende, som i 50 § sägs, att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet av betydelse för ärendets avgörande, äger Konungen förordna, att förhör angående sådan omständighet skall äga rum vid den under rätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig.

Där omständigheterna det påkalla, förordne rätten att förhöret skall hållas inom lyckta dörrar. Angående förhöret skall i övrigt, där ej annat följer av vad i 59 § stadgas, i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet om brottmål däri talan om ansvar föres.

50 §.

Vidtages mot utlänning åtgärd varom i 4, 5 eller 6 kap. eller 7 kap. 42 § sägs, är han skyldig gälda kostnaden för sitt befordrande till den utländska ort, dit han sändes.

52 §.

51 §.

Har utlänning varom i 19 § sägs med fartyg eller luftfartyg ankommit till riket och voro omständigheterna uppenbarligen sådana att befälhavaren bort inse att utlänningen kunde komma att härifrån avvisas, är befälhavaren, om sådan åtgärd vidtages, pliktig att utan ersättning från statsverkets sida återföra honom till det land, varifrån han medtagits; dock att sådan förpliktelse icke äger rum, med mindre fartyget eller luftfartyget omedelbart eller inom närmaste tiden återvänder till nämnda land.

53 §.

52 §.

Den som låtit till riket införskaffa utlänning för att anställa honom i sin tjänst, är pliktig, där utlänningen avvisas eller ur riket förpassas på grund därav att han ej jämlikt 13 § är berättigad antaga arbetsanställningen, att ersätta statsverket kostnaden för utlänningens befordrande till den utländska ort, dit han sändes.

54 §.

53 §.

Med polismyndighet avses i denna lag i Stockholm chefen för kriminalavdelningen och i övriga städer samt å landet vederbörande polischef ävensom såväl i stad som å landet annan, vilken av länsstyrelsen särskilt förordnats att fullgöra vad enligt denna lag åligger polismyndighet, så ock den som av polismyndigheten förordnats att granska legitimationshandlingar och mottaga anmälningar, den sistnämnde dock endast så vitt angår fullgörande av det lämnade uppdraget.

55 §.

54 §.

I händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, äger Konungen, med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket, eller att här i riket antaga eller innehava arbetsanställning, meddela de särskilda bestämmelser som må finnas nödiga.

56 §.

I fall varom i denna paragraf sägs må Konungen i fråga om utlännings avvisning, förpassning ur riket eller utvisning förordna efter omständigheterna.

Angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning så ock utlännings hållande i förvar under viss längre tid är särskilt stadgat.

55 §.

57 §.

Å främmande makters i Sverige anställda diplomatiska och avlönade konsulära tjänstemän samt deras familjer och betjäning äga bestämmelserna i denna lag tillämpning allenast i den mån Konungen förordnar.

Denna lag avser ej främmande makters kurirer, utan gälla om dem de föreskrifter Konungen meddelar.

56 §.

58 §.

Konungen äger att under de särskilda villkor som prövas nödiga i visst fall, eller mera stadigvarande för vissa grupper av utlänningar, medgiva undantag från stad-

Nuvarande lydelse.

Förslag till ändrad lydelse.

gandena i 1—4, 7, 13 och 14 §§, dock att utlänning över 16 år städse skall vara pliktig att vid sin ankomst till riket meddela de upplysningar polismyndigheten begär.

Rätten att i visst fall medgiva undantag från stadgandena i 2, 13 och 14 §§ må efter Konungens bemyndigande utövas av socialstyrelsen.

Konungen äger ock förordna, att vad i denna lag sägs om socialstyrelsen i stället skall gälla annan för handläggning av ärenden som avses i lagen inrättad myndighet.

Rätten att i visst fall medgiva undantag från stadgandena i 2, 13 och 14 §§ må efter Konungens bemyndigande utövas av den centrala utlänningsmyndigheten.

Konungen förordnar vilken myndighet som skall vara central utlänningsmyndighet.

57 §.

Närmare förskrifter angående pass samt angående visering och vad därmed äger sammanhang meddelar Konungen.

Likaledes utfärdar Konungen de närmare föreskrifter som i övrigt erfordras för tillämpningen av denna lag samt med avseende å verkställighet av avvisning, förpassning eller utvisning.

Huru ersättning må bestämmas åt biträde, varom i 32, 35, 47 eller 49 a § sägs, eller åt den, som förordnats att vid förhör enligt 49 a § tillvarataga statens intresse, eller åt tolk, därom förordnar ock Konungen.

59 §.

Huru ersättning må bestämmas åt biträde, varom i 33, 35, 47 eller 51 § sägs, eller åt den, som förordnats att vid förhör enligt 51 § tillvarataga statens intresse, eller åt tolk, därom förordnar ock Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1938 och gäller till och med den 31 december 1945. I fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse som i lagen avses skall vad där är stadgat om ådömande av ansvar *fortfarande gälla*.

Uppehålls- eller arbetstillstånd må meddelas även för tid efter den 31 december 1945, dock ej längre än för högst två år efter sistnämnda dag.

Är ärende anhängiggjort hos myndighet före den 1 januari 1938, skall det behandlas enligt äldre lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945 och gäller till och med den 31 december 1946. I fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse som i lagen avses skall vad där är stadgat om ådömande av ansvar *gälla även efter sistnämnda dag*.

Uppehålls- eller arbetstillstånd må meddelas även för tid efter den 31 december 1946, dock ej längre än för högst två år efter sistnämnda dag.

Genom lagen upphäves utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344). Är ärende anhängiggjort hos myndighet före den 1 juli 1945, skall det behandlas enligt äldre lag. *Hålles utlänning vid nya lagens ikraftträdande i förvar, må den tid, inom vilken frågan om hans fortsatta kvarhållande i förvar skall underställas Konungen, utsträckas intill två månader.*

Förslag

till

Lag

angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning.

1 §.

Finnes utlänning med hänsyn till att beslut om avvisning, förpassning eller utvisning av honom ej kunnat verkställas eller eljest med hänsyn till allmän ordning och säkerhet eller statens intresse i övrigt icke böra vistas på fri fot, må Konungen förordna, att utlänningen skall omhändertagas i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården eller i särskild av den centrala utlänningsmyndigheten anordnad förläggning. Förordnande att utlänning skall omhändertagas i förläggning av sistnämnda slag må ock meddelas av den centrala utlänningsmyndigheten.

Utlänning som omhändertagits skall, då anledning till hans kvarhållande icke längre föreligger, med eller utan villkor utskrivs från anstalten eller förläggningen. Om utskrivning beslutar den centrala utlänningsmyndigheten, där ej Konungen vid prövning av fråga om utlännings omhändertagande eller kvarhållande förbehållit sig att besluta därom.

2 §.

Innan den centrala utlänningsmyndigheten meddelar beslut angående omhändertagande av utlänning skall yttrande inhämtas från utlänningsnämnden. Där synnerliga skäl föreligga, må sådant beslut meddelas utan att yttrande inhämtats från nämnden; beslutet må dock ej gälla längre tid än trettio dagar, såvida icke frågan inom samma tid hänskjutits till nämnden.

3 §.

I beslut om omhändertagande skall angivas anledningen till åtgärden samt, där beslutet meddelas av den centrala utlänningsmyndigheten, tillika givas till känna, om klagan över beslutet må föras och vad utlänningen har att iakttaga därest han vill föra sådan klagan. Beslutet, som skall tillställas utlänningen så snart ske kan, skall gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

4 §.

Över den centrala utlänningsmyndighetens beslut angående omhändertagande av utlänning må klagan föras, där antingen utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening eller ock beslutet meddelats utan att yttrande inhämtats från nämnden.

Klagan föres hos Konungen genom besvär, som skola ingivas eller med posten i betalt brev insändas till den centrala utlänningsmyndigheten. Besvären skola vara den centrala utlänningsmyndigheten till handa sist å åttonde dagen efter det beslutet tillställdes utlänningen. Besvären må ock, där utlänningen icke är på fri

fot, inom sagda tid ingivas till tillsyningsmannen vid häktet eller till föreståndaren vid anstalten eller förläggningen, och åligger det tillsyningsmannen eller föreståndaren att ofördröjligen insända besvärerna till den centrala utlänningsmyndigheten. Vill utlänningsmannen icke på fri fot anföra besvär, åligger det tillsyningsmannen eller föreståndaren att tillse att utlänningsmannen därvid ej saknar nödigt biträde.

Inkomna besvär skall den centrala utlänningsmyndigheten så snart ske kan med eget utlåtande och övriga till ärendet hörande handlingar insända till justitiedepartementet.

5 §.

Finnes i ärende angående omhändertagande av utlänningsmannen särskild utredning erforderlig, må Konungen eller den centrala utlänningsmyndigheten förordna att förhör med utlänningsmannen skall hållas inför utlänningsnämnden på sätt i 6 § sägs. Konungen må ock i fall som nu avses förordna om förhör vid underrätt enligt 51 § utlänningslagen.

6 §.

Utlänningsnämnden skall, när förhör inför nämnden jämlikt 5 § påkallas, så snart ske kan föranstalta därom. Vid förhöret skall för att tillvarataga statens intresse lämplig person, som den centrala utlänningsmyndigheten därtill förordnar, vara närvarande. Utlänningsmannen äger, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Nämnden skall, om utlänningsmannen det begär, förordna lämplig person att biträda honom, där han är på fri fot dock allenast om han kan antagas icke äga tillgång till gäldande av biträdesersättning.

Vid förhöret skall utredning företagas angående de omständigheter som äro av betydelse för bedömandet av frågan om utlänningsmannens omhändertagande. Utlänningsmannen och hans biträde äga taga del av den utredning som vid förhöret återopas.

Över förhöret skall föras protokoll, och skall nämnden så snart ske kan med eget yttrande insända protokollet till den myndighet, som påkallat förhöret.

7 §.

Varder omhändertagen utlänningsmannen ej utskriven inom fyra månader efter omhändertagandet, skall frågan om hans fortsatta kvarhållande prövas på sätt i 8 § sägs. Hölls utlänningsmannen vid beslutet om omhändertagandet i förvar, skall förvarstiden inräknas i nämnda tid av fyra månader.

Innan prövning sker skall förhör med utlänningsmannen på sätt i 6 § sägs hållas inför utlänningsnämnden. Har förhör som i 5 § avses förut hållits eller vistas utlänningsmannen i förläggning för sinnessjuka eller sinnesabnorma utlänningsmän och har läkare vid förläggningen förklarar behov föreligga av fortsatt vistelse i sådan förläggning, skall i stället för förhör yttrande från utlänningsnämnden inhämtas rörande utlänningsmannens fortsatta kvarhållande. Den centrala utlänningsmyndigheten skall före utgången av nämnda tid av fyra månader hos utlänningsnämnden begära förhör eller yttrande.

8 §.

Sedan utlänningsnämndens yttrande och protokoll inkommit skall den centrala utlänningsmyndigheten utan dröjsmål pröva frågan om utlänningsmannens fortsatta omhändertagande. Finner den centrala utlänningsmyndigheten därvid att han bör kvarhållas, skall frågan underställas Konungens prövning.

Har Konungen förbehållit sig att besluta om utlänningsmannens utskrivande, skall den centrala utlänningsmyndigheten med eget yttrande överlämna ärendet till Konungens avgörande.

9 §.

Har Konungen i fall som avses i 8 § funnit utlänning böra vara underkastad fortsatt omhändertagande, skall den centrala utlänningsmyndigheten senast var sjätte månad efter Konungens beslut föranstalta om ny prövning av frågan om utlänningens kvarhållande. Därvid skall myndigheten inhämta yttrande från utlänningsnämnden och skall i övrigt vad i 8 § sägs äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Hålles utlänning i förvar enligt utlänningslagen eller denna lag och varder han icke satt på fri fot inom fyra månader efter förvarstagandet, skola bestämmelserna i 7, 8 och 9 §§ i tillämpliga delar gälla.

11 §.

Finner länsstyrelse eller polismyndighet anledning föreligga till omhändertagande av utlänning, skall den centrala utlänningsmyndigheten underrättas därom.

Har fråga uppkommit om utlännings omhändertagande, äger Konungen, den centrala utlänningsmyndigheten, länsstyrelse eller, där det skäligen kan befaras att utlänningen avviker, polismyndighet taga utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall, därest länsstyrelse eller polismyndighet vidtager sådan åtgärd, meddelande därom ofördröjligen insändas till den centrala utlänningsmyndigheten.

Finner den centrala utlänningsmyndigheten behov föreligga att enligt denna paragraf hålla utlänning i förvar utöver en månad, skall frågan därom inom sagda tid underställas Konungen.

12 §.

Har Konungen förordnat att utlänning skall omhändertagas i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården, må den centrala utlänningsmyndigheten, där ej Konungen i särskilt fall annorlunda föreskrivit, när omständigheterna därtill föranleda besluta att utlänningen skall överföras till förläggning anordnad av den centrala utlänningsmyndigheten.

13 §.

Har utlänning, som omhändertagits i särskild av den centrala utlänningsmyndigheten anordnad förläggning, avvikit från förläggningen eller visat upprepad ohörsamhet mot de för förläggningen gällande ordningsföreskrifterna eller föreligga eljest sådana särskilda omständigheter att utlänningen bör för kortare eller längre tid omhändertagas i anstalt eller förläggning tillhörande fångvården, må den centrala utlänningsmyndigheten förordna därom. Sådant förordnande må dock ej gälla längre tid än två månader, med mindre frågan därom inom sagda tid underställts Konungen.

14 §.

Omhändertagen utlänning må ej underkastas större inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med omhändertagandet, ordningen inom anstalten eller förläggningen eller allmän säkerhet.

15 §.

Den centrala utlänningsmyndigheten äger, om den finner särskilda skäl därtill föreligga, överlämna ärende till Konungens avgörande. Sådant överlämnande skall ske, såframt utlänningsnämnden i sitt yttrande hemställt därom.

16 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelar Konungen. Konungen förordnar ock huru ersättning må bestämmas åt biträde, varom i 4 eller 6 § sägs, eller åt den, som förordnats att vid förhör enligt 6 § tillvarataga statens intresse, eller åt tolk.

17 §.

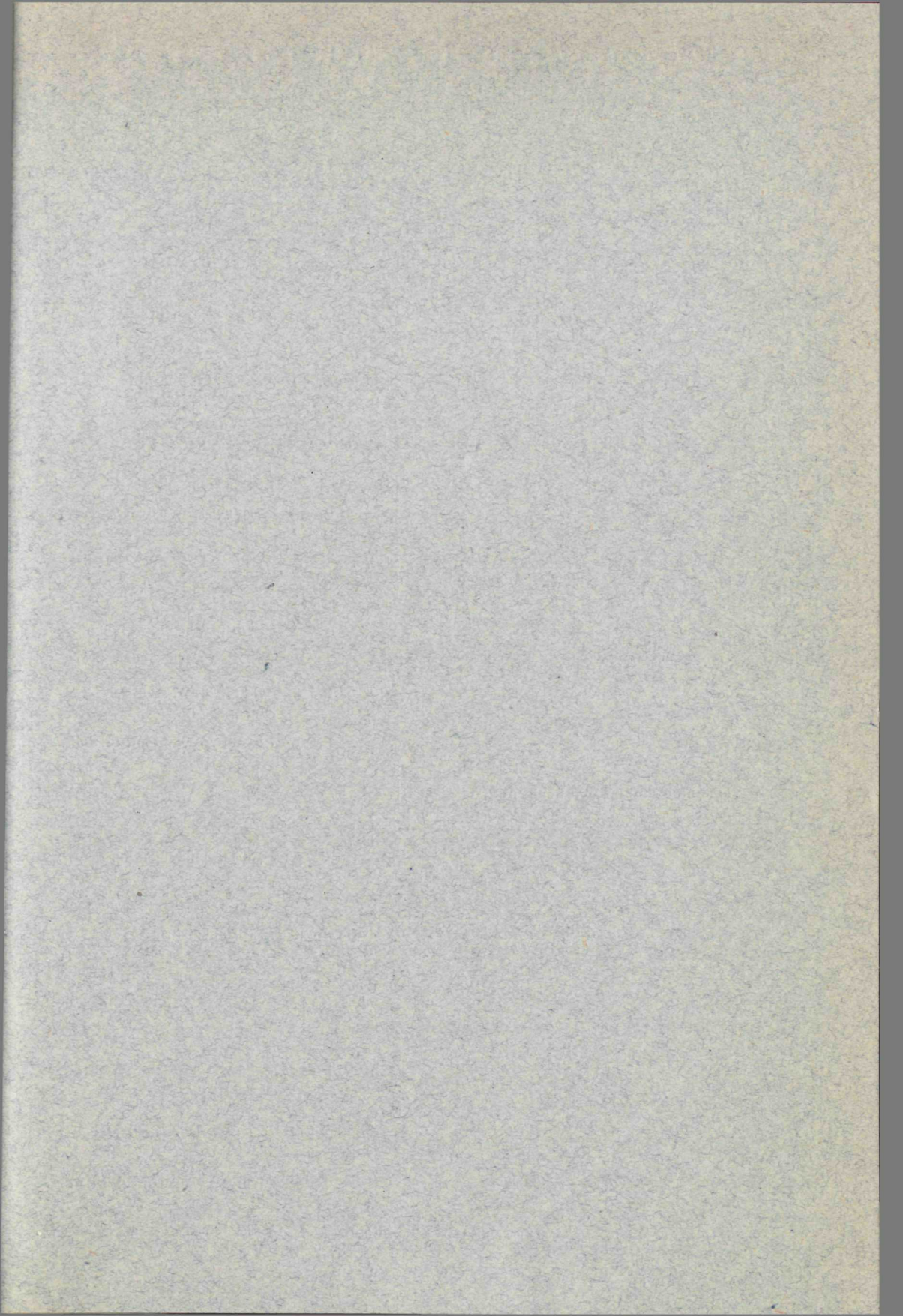
I händelse av krig eller fara för krig eller där sådant eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, äger Konungen utan hinder av denna lag meddela de bestämmelser angående omhändertagande av utlänning, som må finnas nödiga; dock skola sådana bestämmelser, om riksdagen är samlad, inom trettio dagar och eljest inom samma tid från nästföljande riksdags början underställas riksdagens prövning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945 och gäller till och med den 31 december 1946.

Är utlänning vid lagens ikraftträdande omhändertagen i förläggning enligt kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar¹ eller eljest efter Konungens förordnande, vare förhör enligt 7 § icke erforderligt där fråga är om utlänning, som avses i 12 § fjärde stycket första punkten nämnda kungörelse, eller förhör med utlänningen i anledning av omhändertagandet hållits inför länsstyrelse eller sådant förhör påkallats. Angående förhör som enligt vad nu sagts före lagens ikraftträdande påkallats hos länsstyrelse skola äldre bestämmelser gälla.

Hålles utlänning vid lagens ikraftträdande i förvar, må med åtgärd, som enligt 10 § skall företagas för prövning av frågan om hans fortsatta kvarhållande, anstå tre månader efter dagen för ikraftträdandet, ändå att därigenom förvarstiden kommer att överstiga fyra månader; samt må den tid, inom vilken frågan om utlänningens fortsatta hållande i förvar enligt 11 § sista stycket skall underställas Konungen, utsträckas intill två månader.

¹ Senaste lydelse se S. F. S. 1944: 615.



Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klämmer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen).

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående ombändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning. [1]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Industri.

Komunalförvaltning.

Handel och sjöfart.

Statens och kommunernas finansväsen.

Kommunikationsväsen.

Politi.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Försäkringsväsen.

Hälso- och sjukvård.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Allmänt näringsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.